

PROJEKT PLANU OCHRONY PARKU KRAJOBRAZOWEGO „DOLINA SŁUPI”

Operat walorów krajobrazowych oraz wartości kulturowych Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”

Wykonawcy:

Klub Przyrodników i Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska

Autorzy: dr hab. Agata Cieszewska, mgr inż. Maciej Wasilewski

współpraca:

mgr inż. Hanna Szumilas-Kowalczyk, mgr inż. Katarzyna Kubiec,

Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego

Fot. 1 Dolina Słupi. (Fot. Kubiec K., 2020)

Słupsk, Lublin, Warszawa, wrzesień 2022

Spis treści

1. WSTĘP	5
1.1. Cel opracowania i ogólna informacja o Planie ochrony	5
1.2. Metodyka i zakres prac diagnostycznych	5
1.2.1. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do walorów krajobrazowych	5
1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do walorów kulturowych	7
1.3. Zespół autorski	8
1.4. Ogólna charakterystyka Parku	8
2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA	9
2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy	9
2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu	10
3. CHARAKTERYSTYKA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH PKDS	18
3.1. Ogólna charakterystyka walorów krajobrazowych na tle regionu i kraju	18
3.2. Wyniki inwentaryzacji stanu krajobrazów, punktów, osi i przedpoli widokowych	20
3.2.1. Fizjonomia krajobrazu i potencjał ekspozycyjny	20
3.2.2. Krótka charakterystyka i analiza dotychczas wyznaczonych punktów widokowych.	21
3.2.3. Identyfikacja punktów i otwarć widokowych. Szczegółowa charakterystyka wybranych widoków i panoram	31
3.2.4. Syntetyczna charakterystyka pozostałych punktów i otwarć widokowych	45
3.2.5. Identyfikacja ciągów i osi widokowych	54
3.2.6. Identyfikacja i charakterystyka wnętrza krajobrazowych	63
3.2.7. Dominanty	69
3.2.8. Przedpola ekspozycji	74
3.2.9. Aleje drzew	76
3.2.10. Drogi brukowe	80
3.2.11. Elementy dysharmonijne w krajobrazie PKDS	88
3.3. Wyznaczenie typów krajobrazu i ich charakterystyka	91
3.4. Ocena stanu ochrony i przekształceń walorów krajobrazowych, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20-lecia (2001-2021)	96
4. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW KULTUROWYCH	101
4.1. Zarys historii obszaru Parku i jego otoczenia oraz ogólna charakterystyka zasobów kulturowych na tle Pomorza i kraju	101
4.2. Wyniki inwentaryzacji zasobów kulturowych	102

4.2.1.	Archeologia _____	103
4.2.2.	Układy przestrzenne _____	117
4.2.3.	Zabytkowe obiekty nieruchome _____	133
4.2.4.	Obiekty ruchome – w muzeach, izbach pamięci _____	154
4.2.5.	Wartości niematerialne _____	156
4.3.	Atrakcyjność zasobów kulturowych dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych Parku	159
4.4.	Ocena stanu ochrony i przekształceń zasobów kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20-lecia _____	160
5.	WSTĘPNA WALORYZACJA KRAJOBRAZOWA _____	163
6.	UWARUNKOWANIA PRAWNE, SPOŁECZNE I GOSPODARCZE OCHRONY WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH _____	167
7.	ZAGROŻENIA DLA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH ORAZ MOŻLIWE SPOSOBY ICH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIA _____	185
7.1.	Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia _____	185
7.2.	Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia _____	190
8.	CELE OCHRONY WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH _____	192
9.	PROPOZYCJE DZIAŁAŃ OCHRONNYCH DO UJĘCIA W PLANIE OCHRONY _____	193
9.1.	Propozycje objęcia dodatkową obszarową ochroną najcenniejszych walorów krajobrazowych i kulturowych. _____	197
9.2.	Propozycje zaleceń dotyczących ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych. _____	206
9.3.	Propozycje wykorzystania walorów krajobrazowych i kulturowych w rozwoju funkcji turystycznych i edukacyjnych _____	210
9.4.	Propozycje monitoringu stanu i skuteczności ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych _____	211
9.5.	Potrzeby uzupełnienia wiedzy dotyczącej walorów krajobrazowych i kulturowych _____	211
10.	PROGNOZA STANU W PERSPEKTYWIE 20-LETNIEJ _____	212
10.1.	Wariant ochrony zachowawczej – utrzymanie aktualnych trendów, bez podejmowania działań wskazanych w Planie ochrony _____	212
10.2.	Wariant ochrony aktywnej – pełna realizacja ustaleń Planu ochrony _____	213
11.	LITERATURA _____	214
12.	ZESTAWIENIE TABEL I RYCIN _____	218
13.	ZAŁĄCZNIKI _____	226

CZEŚĆ I

CHARAKTERYSTYKA

I DIAGNOZA STANU

1. WSTĘP

1.1. Cel opracowania i ogólna informacja o Planie ochrony

Operat ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych jest jednym z kilku operatów szczegółowych stanowiących dokumentację dla Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” tych walorów w perspektywie najbliższych 20. lat. Składa się on z dwóch zasadniczych części: diagnostycznej, charakteryzującej walory krajobrazowe i kulturowe oraz strategicznej, w której zapisano proponowane cele i działania ochronne. Ustalenia Operatu stanowią podstawę merytoryczną dla zapisów projektu uchwały Sejmiku Województwa Pomorskiego w sprawie Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Treść Operatu traktować należy także jako rozwinięcie i uzasadnienie zapisów wyżej wymienionej uchwały.

Wymóg sporządzania planów ochrony wynika z zapisów art. 18 ust. 1 Ustawy o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 Nr 92 poz. 880). Organem sporządzającym plan jest dyrektor Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych, natomiast wykonawcą opracowania jest Klub Przyrodników we współpracy z Narodową Fundacją Ochrony Środowiska.

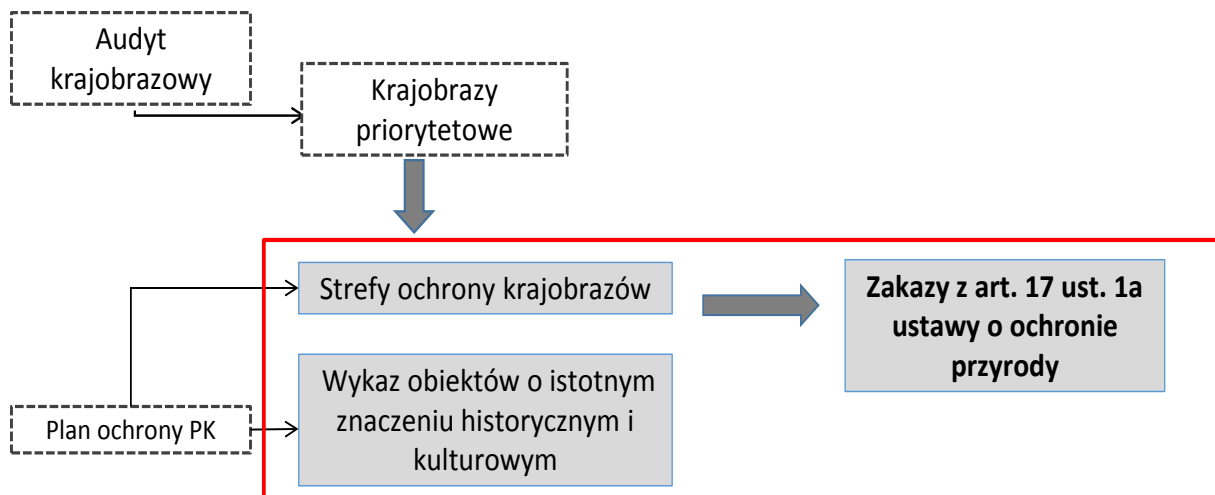
1.2. Metodyka i zakres prac diagnostycznych

1.2.1. *Metodyka i zakres prac w odniesieniu do walorów krajobrazowych*

Podstawowym celem opracowania Operatu w zakresie walorów krajobrazowych było wskazanie kluczowych walorów fizjonomicznych Parku oraz roli jaką elementy te pełnią w krajobrazie. Opracowaniem objęto obszar w granicach Parku. Analizę walorów krajobrazowych PKDS przedstawiono w ujęciu fizjonomicznym, tzn. za krajobraz w tym kontekście przyjęto zgodnie z Europejską Konwencją Krajobrazową (European..., 2000) „obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich. Jednocześnie opracowanie walorów krajobrazowych wymagało odniesienia się do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394.

Celem audytu krajobrazowego jest wskazanie najcenniejszych krajobrazów regionu oraz zaproponowanie odpowiednich form jego ochrony. Na Ryc. 1 przedstawiono relacje pomiędzy audytem krajobrazowym a planem ochrony. Wskazane w audycie krajobrazy priorytetowe będą stanowiły podstawę do określenia w planie ochrony stref ochrony krajobrazów, a w konsekwencji zapisów ustaleń do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego odnośnie metod ich ochrony związanych np. z ograniczeniem wprowadzenia zabudowy lub ograniczeniem wprowadzanych zalesień.

Obecnie Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego (PBPR) jest w trakcie opracowywania audytu krajobrazowego dla województwa pomorskiego – stan na maj 2022. Z tego względu we współpracy z PBPR zdecydowano się w etapie diagnozy przedstawić jedynie te elementy audytu, które już zostały opracowane dla obszaru Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

Ryc. 1 Relacje pomiędzy audytem krajobrazowym oraz planem ochrony parków krajobrazowych. (Opracowanie własne)

Jednym z pierwszych elementów wskazywanych w Rozporządzeniu dotyczącym audytu jest identyfikacja krajobrazów pod względem typów rzeźby terenu oraz podtypów krajobrazów, których typologię wskazano w tym dokumencie. Typologia ta odnosi się do stopnia antropizacji środowiska, a wyróżniane typy krajobrazów są tu wyznaczone w drodze analizy współczesnych cech środowiska przyrodniczego, zagospodarowania i użytkowania terenu oraz fizjonomii krajobrazu. Identyfikacja winna stanowić element audytu krajobrazowego sporządzanego dla województwa.

Diagnostyczna część operatu w odniesieniu do walorów krajobrazowych odnosi się do:

- ogólnej charakterystyki fizjonomii krajobrazu i określenia potencjału ekspozycyjnego;
- charakterystyki dotychczas wyznaczonych punktów widokowych oraz inwentaryzacji i analizy fizjonomicznej zidentyfikowanych punktów, otwarć, osi i ciągów widokowych. Punkty i otwarcia widokowe zostały scharakteryzowane pod względem rozległości widoku i dostępności. Następnie dla wybranych/ najatrakcyjniejszych punktów i otwarć widokowych przedstawiono szczegółową analizę widoków uwzględniając: liczbę planów, lokalizację dominant i akcentów (pozytywnych, neutralnych i negatywnych) jak również główne linie kompozycji: diagonalne, wertykalne i horyzontalne;
- identyfikacji wnętrza krajobrazowych. Wybrane wnętrza przyrodniczo-krajobrazowe krótko scharakteryzowano;
- identyfikacji dominant;
- identyfikacji i krótkiej charakterystyki elementów krajobrazu stanowiących duże walory fizjonomiczne: aleje drzew.

W dalszej części diagnozy walorów krajobrazowych sporządzono wstępną waloryzację krajobrazów przy uwzględnianiu cech wykazanych we wspomnianym Rozporządzeniu. Określono cechy krajobrazu Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” wskazujące na krajobrazy: unikalne – wyróżniające się w skali regionu, krajobrazy wybitne – o najwyższych walorach zarówno przyrodniczych, kulturowych jak i estetyczno-widokowych, oraz krajobrazy reprezentatywne – typowe, charakterystyczne dla regionu i jednocześnie cenne z uwagi na swoje walory, co ostatecznie pozwoli uzupełnić krajobrazy priorytetowe.

1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do walorów kulturowych

Podstawowym celem opracowania Operatu w zakresie walorów kulturowych było wskazanie zasobu dóbr kultury oraz roli jaką elementy te pełnią w krajobrazie. W opracowaniu skupiono się na obszarze w granicach Parku. Z uwagi na rozległy obszar otuliny, a co za tym idzie, bogactwa elementów kulturowych (zabytków), jak choćby w przypadku miasta Bytów, w opracowaniu uwzględniono jedynie te obiekty, których walory kulturowe mają bezpośredni i bliski związek z obszarem Parku i jego funkcjonowaniem (np. kościół w Kołczygłowach). Obiekty zabytkowe z otuliny przedstawiono zatem jedynie w formie wykazu.

W zasadniczej części prace polegały na weryfikacji i aktualizacji wcześniejszych danych pochodzących z Operatu ochrony środowiska kulturowego Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” z 1998 r. z wykazami Gminnych Ewidencji Zabytków, wojewódzkiego rejestru zabytków oraz rzeczywistym stanem zasobów stwierdzonym w trakcie wizji lokalnych.

Prace wstępne

Prace wstępne objęły kwerendę materiałów źródłowych w poszukiwaniu nowych informacji o terenie opracowania oraz znajdujących się w granicach opracowania obiektach zabytkowych (cennych głównie ze względu na walory historyczne i/lub artystyczne). Przeprowadzono weryfikację wcześniejszych danych w oparciu o aktualne dokumenty (gminne ewidencje zabytków) oraz nowe źródła kartograficzne (mapy historyczne sprzed 1945 r.) jak i opisowe (publikacje z ostatnich 10 lat). Na podstawie wstępnej analizy zasobu określono zakres merytoryczny dalszych badań oraz wytypowano nowe obiekty, które w poprzednim opracowaniu nie zostały uwzględnione, a które potencjalnie są świadkami historii tego obszaru, stanowią o tożsamości tego miejsca (stanowią o jego walorach kulturowych). Przeprowadzono także kwerendę materiałów planistycznych i strategicznych o szczeblu wojewódzkim i gminnym w kontekście walorów kulturowych. Przeanalizowano zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczące zabytków oraz planowane działania gmin w celu ich ochrony.

Prace terenowe

W kolejnym etapie prac przeprowadzono wizję lokalną w celu rozpoznania aktualnego stanu zachowania obiektów wcześniej zidentyfikowanych oraz zmian jakie nastąpiły w ostatnich latach. Wykonano dokumentację fotograficzną najważniejszych obiektów. Ponadto zidentyfikowano dominanty i subdominanty kulturowe oraz obszary, które powinny pełnić funkcję przedpola ekspozycji krajobrazowej dla tych obiektów (lub ich zespołów). Zweryfikowano czytelność zespołów parkowo-dworskich i kościelnych w krajobrazie.

Prace analityczne

Na tym etapie pracy, na podstawie zebranych wcześniej materiałów, w tym na podstawie wizji terenowej przeprowadzono analizy dotyczące stanu zachowania substancji zabytkowej zidentyfikowanych cennych elementów kulturowych Parku (podjęto próbę określenia kierunków postępujących zmian), oceniono czytelność i kompletność układu przestrzennego komponentów.

Synteza

Ostatnim etapem diagnozy było opracowanie, na podstawie wcześniej przeprowadzonych analiz, waloryzacji zasobów kulturowych Parku oraz jego otuliny. Waloryzacje oparto o uznane prawem wartości (wpis do Rejestru Zabytków lub inne formy prawnej ochrony z uwzględnieniem ich rangi) oraz: stan zachowania (i przekształceń), miejsce występowania (park/otulina), rolę w krajobrazie i znaczenie dla zachowania tożsamości tego obszaru.

1.3. Zespół autorski

Autor opracowania, w części dotyczącej zasobów elementów kulturowych: mgr inż. Maciej Wasilewski. Współpraca: mgr inż. Hanna Szumilas, mgr inż. Katarzyna Kubiec.

Autorzy opracowania w zakresie zasobów i waloryzacji krajobrazu: dr hab. Agata Cieszevska, mgr inż. Maciej Wasilewski. Współpraca: mgr inż. Katarzyna Kubiec oraz zespół Pomorskiego Biura Planowania Regionalnego pod kierunkiem dr hab. Jarosława Czochańskiego w zakresie elementów związanych z audytem krajobrazowym.

1.4. Ogólna charakterystyka Parku

Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” utworzony został w 1981 r. na mocy Uchwały Nr X/42/81 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Słupsku w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Aktualną podstawę prawną jego funkcjonowania stanowi uchwała nr 146/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, z późniejszymi zmianami wprowadzonymi uchwałą nr 262/XXIV/16 z dnia 25 lipca 2016 r. Określa ona szczególne cele ochrony Parku oraz obowiązujące w jego granicach zakazy. Pośród szczególnych celów ochrony Parku, w zakresie ochrony wartości historycznych i kulturowych oraz krajobrazowych zaliczono:

- zachowanie zróżnicowania rzeźby terenu — pagórów morenowych, dolin rzecznych, rynien i wytopisk, w szczególności poprzez ochronę tych odcinków doliny Słupi i jej dopływów, które dotychczas nie zostały w istotny sposób przekształcone przez człowieka – wartości krajobrazowe;
- zachowanie lasów na siedliskach hydrogenicznych, w szczególności nadrzecznych łągów i olsów oraz borów i brzezin bagiennych – wartości krajobrazowe;
- ochrona jezior lobeliowych, źródeł oraz torfowisk wysokich i przejściowych – wartości krajobrazowe;
- zachowanie cennych zadrzewień przydrożnych i śródpolnych – wartości krajobrazowe;
- ochrona tożsamości kulturowej i historycznej regionu, w szczególności historycznych śladów osadnictwa, charakterystycznych układów ruralistycznych, dworów i pałaców z zespołami parkowymi i folwarcznymi oraz obiektów sakralnych w konstrukcji szkieletowej - wartości historyczne i kulturowe oraz krajobrazowe;
- zachowanie interesujących zabytków techniki, w szczególności: zabudowań i urządzeń elektrowni wodnych - wartości historyczne i kulturowe oraz krajobrazowe;
- zachowanie krajobrazów głównej doliny rzecznej i jej dopływów, zarówno zbliżonych do naturalnych jak i wrośniętego w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi - wartości historyczne i kulturowe oraz krajobrazowe.

2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA

2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy

Stan wiedzy o walorach krajobrazowych PKDS jest stosunkowo skromny i niewystarczający. Zdecydowana większość publikacji i materiałów literaturowych dotyczy zasobów przyrodniczych, struktury użytkowania krajobrazu i jego zmian w czasie. Wiedza o poszczególnych elementach krajobrazu jest rozproszona w różnych opracowaniach. Cechy fizjonomiczne krajobrazu nie są wystarczająco rozpoznane. Dokumentacyjne znaczenie mają publikacje z fotografiami krajobrazu Parku (zabytki architektury, budownictwa). W dokumentacji do projektu planu ochrony uchwalonego w 2003 r. środowisko przyrodnicze i główne walory przyrodniczo-krajobrazowe Parku zostały dość szczegółowo opisane, jednak brak jest wyraźnych odniesień do cech fizjonomicznych krajobrazu.

Zasób dziedzictwa kulturowego znajdujący się na terenie PKDS, w świetle istniejących źródeł i opracowań, został opisany w sposób wyczerpujący. Na materiały dotyczące dziedzictwa kulturowego PKDS składają się zróżnicowane tematycznie publikacje i liczne opracowania niepublikowane. W grupie materiałów niepublikowanych szczególną kategorią są szczegółowe zestawienia zasobu dziedzictwa kulturowego zamieszczone w Gminnych programach opieki nad zabytkami. Niestety nie wszystkie gminy posiadają tego rodzaju opracowania, a te istniejące wymagają pewnych uzupełnień i aktualizacji. Część gmin nie prowadzi również Gminnych Ewidencji Zabytków. W dość szybkim tempie znikają bowiem obiekty, będące w złym stanie technicznym. Podobne zjawisko zaobserwować można w przypadku wykazów zabytków znajdujących się w Rejestrze zabytków nieruchomych województwa pomorskiego oraz w Wojewódzkiej ewidencji zabytków. Dokumentacja walorów kulturowych do projektu poprzedniego planu ochrony została sporządzona bardzo szczegółowo. Należy jednak zaznaczyć, iż zabytki archeologiczne zostały opisane bardzo dokładnie i w zestawieniu z nimi inne walory kulturowe jak np. zabytkowe parki, dwory, kościoły, cmentarze czy budowle hydrotechniczne zostały potraktowane bardziej ogólnie. Niezwykle cennym źródłem informacji są dawne mapy topograficzne z początków i połowy XX wieku. Pozwalają one przeanalizować zmiany w układzie ruralistycznym wsi, założeniach dworsko-parkowych i pałacowo-parkowych, założeniach folwarcznych, a także rozpoznać skalę przekształceń rzeki Słupi i związanych z budową elektrowni wodnych. Bieżąca aktualizacja dziedzictwa kulturowego PKDS oparta została na weryfikacji terenowej informacji, płynących zarówno ze źródeł, zgromadzonej literatury, a także wyżej wskazanych map. Podsumowując, istniejący stan wiedzy w zakresie „znikającego” dziedzictwa kulturowego na terenie PKDS jest wystarczający i wymaga jedynie aktualizacji.

2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu

Najważniejsze pozycje literaturowe odnoszące się do walorów krajobrazowych i kulturowych Parku przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1 Analiza przydatności dostępnej literatury

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
	OPRACOWANIA PEŁNE	
1	Betlejewska C., Kozerska I. 2001. Walory kulturowe parku. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 121-155	Wykaz i opis najważniejszych obiektów zabytkowych i historycznych a także walorów kulturowych na obszarze PKDS
2	Bezubik K., Czochański J., Hałuzo M., Mazurkiewicz B., Pietruszewski J., Pomierski E, Radziszewska G., Rekowska J, Rudzińska A., Siłkowska I., Wojcieszek K. 2014. Koncepcja sieci ekologicznej województwa pomorskiego dla potrzeb planowania przestrzennego. PBPR. Gdańsk. 118 i aneks: karty korytarzy ekologicznych	Przebieg korytarzy ekologicznych oraz ich powiązań w sieci ekologicznej
3	Bogdanowski J., 1976. Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk	Metody analiz krajobrazowych Możliwość zastosowania metody w ocenie walorów krajobrazowych PKDS
4	Chmielewski T. J. 2013. Systemy krajobrazowe. Struktura - funkcjonowanie - planowanie. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa	Metody analiz krajobrazowych Możliwość zastosowania metody w ocenie walorów krajobrazowych PKDS
5	Cieplik J. 2000. Informacje geograficzno-przyrodnicze o powiecie bytowskim. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 61-75	Ogólne informacje przyrodnicze powiatu bytowskiego
6	Dąbrowski J. Dziedzictwo archeologiczne. [W] Kostarczyk A., Przewoźniak M. (red). 2002. Diagnoza stanu i koncepcja ochrony środowiska przyrodniczo-kulturowego w województwie pomorskim. Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 8: 46-49	Wykaz obiektów archeologicznych województwa pomorskiego
7	Flis A. 1997. Analiza istniejących i projektowanych ciągów ekologicznych w Polsce północno-zachodniej. Słupskie Prace Matematyczno-Przyrodnicze. 11c: 87-109	Opis i analiza ekologicznych powiązań
8	Flis A. 2007. Funkcjonowanie Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" w świetle zmian jego struktury przestrzennej. Wyd. Nauk. Akademii Pomorskiej w Słupsku. Słupsk.	Powiązania przyrodnicze PKDS z otoczeniem. Opis głównych tendencji zmian w użytkowaniu ziemi w kontekście kształtowania funkcji ekologicznych

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
9	Florek W. 2008. Czy renaturyzacja koryt rzek przymorskich może stanowić remedium na skutki ich XIX- i XX-wiecznej regulacji? Słupskie Prace Geograficzne. Nr 5: 75-91	Rozważania na temat projektów renaturyzacji koryt rzecznych - odniesienie do Doliny Słupi
10	Florek W., Florek E. 2007. Rzeźba terenu i gleby. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 11-41	Opis walorów przyrodniczych Parku: charakterystyka rzeźby terenu i gleb
11	Florek E. 2001. System hydroenergetyczny rzeki a przekształcenia rzeźby terenu doliny Słupi. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 51-58	Opis przekształceń rzeźby terenu doliny Słupi. Wpływ elektrowni wodnych na krajobraz doliny rzeki.
12	Gerstmannowa E., Zalewski W. 2001. Plan ochrony Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" (PKDS) - synteza ustaleń. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 217-250	Charakterystyka walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych parku. Wskazania do ochrony, wyszczególnienie głównych zagrożeń.
13	https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/	Weryfikacja danych dotyczących wpisu obiektów do rejestru zabytków i gminnych ewidencji zabytków. Weryfikacja danych dotyczących zabytków archeologicznych.
14	Izydorek I., Kluczyński B., Buchowska M., Borzyszkowski M., Sobisz Z. Szata roślinna. [W] Górski W., Florek W. (red.). 1996. Ocena zasobów przyrodniczych i waloryzacja terenów Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". UWoj. Słupsk (mat. niepubl.).	Omówienie systemów leśnych, flory naczyniowej, flory porostów, roślinności, ocena stopnia zagrożenia zasobów roślinnych Parku oraz zasad ich ochrony. Charakterystyka dendroflory parków podworskich, pomników przyrody i starych cmentarzy
15	Jańczak J. (red.) 1997. Atlas jezior Polski. T. II. Jeziora zlewni rzek Przymorza i dorzecza dolnej Wisły. IMiGW. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań: 256	Mapa jezior zlewni rzek Przymorza
16	Kalka P., Ellwart J. 2017. Archeologiczne zabytki Pomorza - województwo pomorskie. Wyd. Region. Gdynia	Wykaz ważniejszych obiektów archeologicznych regionu Pomorza

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
17	Kistowski M., Lipińska B., Korwel-Lejkowska B., 2005. Studium ochrony Krajobrazu województwa pomorskiego, maszynopis na zlecenie Samorządu Województwa Pomorskiego.	Analiza walorów krajobrazowych województwa oraz ich zagrożeń
18	Kistowski M., Myga-Piątek U., Solon J. (red). 2018. Studia nad regionalizacją fizycznogeograficzną Polski. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego. PAN	Mapy różnych autorów prezentujące podział fizjograficzny krajobrazów, w tym obszarów, gdzie zlokalizowany jest PKDL
19	Konarski P. 2000. Zabytki kulturowe i zespoły przyrodnicze nad rzeką Słupią. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 30-51	Opis wybranych obiektów przyrodniczych parku oraz wykaz ważniejszych obiektów zabytkowych
20	Konarski P. 2000. Baza materialna turystyki okolic Bytowa. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 52-60	Wykaz i opis ścieżek przyrodniczych, szlaków turystycznych oraz baz turystycznych w rejonie PKDS
21	Kondracki J. 2011. Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN. Warszawa	Regionalizacja krajobrazów. Materiały pomocnicze do analiz krajobrazowych
22	Kostarczyk A., Przewoźniak M. (red). 2002. Diagnoza stanu i koncepcja ochrony środowiska przyrodniczo-kulturowego w województwie pomorskim. Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 8: 275	Wykaz obiektów zabytkowych
23	Mazur M., Soja H. 2003. Ziemia Słupska - dzieje i kultura. Muzeum Pomorza Środkowego. Słupsk	Krótką charakterystyka etnograficzno-historyczna wybranych miejscowości ziemi słupskiej
24	Michalik-Śnieżek M., Chmielewski T.J. 2012. Analiza porównawcza kompozycji panoram widokowych Płaskowyżu Nałęczowskiego i Roztocza Zachodniego. Problemy Ekologii Krajobrazu, T. XXXIII: 253-266.	Materiały pomocne do opracowania analiz fizjonomiczno-krajobrazowych parku
25	Miller M. „Rzeki - żywe arterie krajobrazu”. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Opis walorów przyrodniczych pomorskich rzek oraz ich głównych zagrożeń
26	Narwojsz A. 2001. Wody powierzchniowe i podziemne. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 43-50	Wykaz i opis zbiorników wodnych na obszarze PKDS
27	Obolewski K., Miller M., Gardzielewski A. 2010. Projekt renaturyzacji starorzeczy na przykładzie doliny rzeki Słupi. Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich. Nr 9/2010: 29-40	Projekt rozwiązań technicznych, zastosowanych w renaturyzacji trzech starorzeczy w dolinie rzeki Słupi

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
28	Obolewski K., Osadowski Z., Miller M. 2009. Sposoby renaturyzacji małych cieków na przykładzie rzeki Kwaczy (Dolina Słupi). Nauka Przyroda Technologie. Tom 3. Zeszyt 3: 1-11	Opis działań renaturyzacyjnych i ich ekologicznych efektów (na przykładzie rzeki Kwaczy)
29	Orłowska J., Orłowski A. 2014. Cuda natury, techniki i architektury ziemi słupskiej. Powiat Słupski. Słupsk: 26-29	Krótką charakterystyką głównych walorów turystyczno-krajobrazowych PKDS
30	Pankau F., Przewoźniak M. 1998. Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w planach ochrony parków krajobrazowych. [W] Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w Polsce. SGGW. Warszawa	Materiały pomocne do opracowania strategii ochrony zasobów przyrodniczo-kulturowych parku
31	Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Mapa Turystyczna. 2016. Eko-Kapio. Słupsk.	Lokalizacja głównych atrakcji przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych Parku
32	Park Krajobrazowy Dolina Słupi. 2000. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" - przewodnik.	Ogólne informacje na temat PKDS. Krótka charakterystyka walorów przyrodniczych i krajobrazowych
33	Park Krajobrazowy Dolina Słupi. Rowerem po Parku Krajobrazowym "Dolina Słupi". Informator turystyczno-przyrodniczy.	Opis głównych walorów przyrodniczo-kulturowych na trasie szlaków rowerowych
34	Parzych K. 2013. Ocena walorów turystycznych, przyrodniczych i antropogenicznych dorzeczy Słupi i Łupawy. Słupskie Prace Geograficzne 10: 141-152.	Walory krajobrazowe w kontekście potencjału turystycznego regionu
35	Piotrowska M. 2013. Epoka żelaza w dorzeczu środkowej Słupi. Wydawnictwo Nauka i Innowacje. Poznań	Charakterystyka i opis zabytków archeologicznych z epoki żelaza - na obszarze dorzecza środkowej Słupi
36	Przewoźniak. M. 2017. Ochrona przyrody i krajobrazu Kaszub. Studium krytyczne z autopsji. Bogucki Wyd. Nauk, Gdańsk-Poznań: 1-360.	Monografia m. in. nt. problemów ochrony krajobrazu Kaszub, przydatna do diagnozy stanu i planu ochrony.
37	Sikora B. 2005 Ochrona bioróżnorodności w Parku Krajobrazowym "Dolina Słupi". ARW LenArt. Słupsk	Opis walorów przyrodniczych i krajobrazowych PKDS
38	Solon. J, Plit. J., Kistowski M., Milewski P. 2014. Przygotowanie opracowania pt. "Identyfikacja i ocena krajobrazów - metodyka oraz główne założenia". IGIPIZ im. S. Leszczyckiego PAN. Warszawa	Metody analiz krajobrazowych

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
39	Szalewska E. 2000. Szlak elektrowni wodnych na Słupi. Jantarowe Szlaki. T. 43. Z. 2:39-45	Opis historii funkcjonowania elektrowni wodnych na rzece Słupi. Materiał wzbogacony historycznymi zdjęciami
40	Szlak Elektrowni Wodnych. Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych. Park Krajobrazowy Dolina Słupi - materiały informacyjne na stronie internetowej Parku	Informacje na temat historii zabytkowych elektrowni wodnych na obszarze PKDS
41	Szulc H. 1995. Morfogeneza osiedli wiejskich w Polsce. IGiPZ PAN. Wrocław	Struktura przestrzenna wybranych osiedli wiejskich w Polsce, w tym wsi położonych w PKDS i jego okolicach
OPRACOWANIA SZCZEGÓŁOWE - DLA KONKRETNÝCH OBIEKTÓW		
42	Flis A. 1998. Zmiany struktury krajobrazu naturalnego w rejonie Jeziora Jasiień w świetle zmian użytkowania ziemi w latach: 1877-1976. Acta Geograph. Lodziensia. 74: 37-48.	Opis zmian w strukturze krajobrazu w otoczeniu Jeziora Jasiień położonego w obrębie PKDS. Transformacja terenów rolniczych w tereny leśne
43	Florek E. 1996. Zabudowa hydrotechniczna doliny Słupi na obszarze Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" [W] Materiały 45 Zjazdu PTG. 18-21 IX 1996. Słupsk-Ustka. Przewodnik wycieczek: 122-133.	Opis obiektów zabudowy hydrotechnicznych na rzece Słupia
44	Florek E. 2001. Hydrotechniczna zabudowa środkowej Słupi jako zabytek techniki. [W] Kułtuniak J. (red.) Rola muzeów w popularyzacji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego rzek Przymorza. Słupsk	Opis i charakterystyka zabytkowych elektrowni wodnych na rzece Słupi
45	Florek E., Florek W., Łęczyński L. 2008. Funkcjonowanie zbiorników zaporowych na Słupi jako czynnik rzeźbotwórczy. Landform Analysis. Vol. 7: 12-22.	Ocena przekształcenia rzeźby dna doliny Słupi. Wpływ zagospodarowania na zmiany w krajobrazie doliny
46	Giedych J. 1992. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" w grafice: krajobrazy. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk	Możliwość porównania krajobrazów Parku z II połowy XX wieku ze stanem współczesnym
47	Giedych J. 1992. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" w grafice: zabytki architektury. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk	Możliwość porównania zabytków architektury w obrębie Parku z II połowy XX wieku ze stanem współczesnym

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
48	Giedych J. 1991. Zabytki Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" w grafice. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk	Mapa lokalizacyjna i grafiki wybranych zabytków PKDS. Możliwość porównania stanu zabytków ze stanem współczesnym
49	Sobisz Z., Szmyt E. 2015. Park podworski w Jaworach - interesujący obiekt przyrodniczy Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". Słupskie Prace Biologiczne. Nr 12:187-208	Opis walorów przyrodniczych i kulturowych parku podworskiego w Jaworach (otulina PKDS)
50	Świsulski D. 2013. Zabytkowe obiekty o tematyce elektrotechnicznej w województwie pomorskim. Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej. Nr 35: 45-50	Opis i krótka historia zabytkowych elektrowni wodnych w rejonie PKDS
51	Mazurkiewicz-Palacz K. 2012. Dawne cmentarze w powiecie słupskim. Starostwo Powiatowe w Słupsku. Słupsk.	Krótką charakterystyką zabytkowych cmentarzy w powiecie
52	Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M., Ścieżka przyrodnicza Krzynia. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Walory przyrodnicze i krajobrazowe na trasie ścieżki przyrodniczej
53	Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza Okolice Jeziora Głębokiego. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Walory przyrodnicze i krajobrazowe na trasie ścieżki przyrodniczej
54	Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza Szlakiem Pięciu Jezior. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Walory przyrodnicze i krajobrazowe na trasie ścieżki przyrodniczej
55	Utracka-Minko B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza "Gałąźnia Mała". Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Walory przyrodnicze i krajobrazowe na trasie ścieżki przyrodniczej
	OPRACOWANIA ARCHIWALNE	
56	Karty ewidencyjne zabytków	Informacje o zasobie – historia i analiza formalna zabytków architektury i architektury krajobrazu.
57	Karty ewidencji cmentarzy	Informacje o zasobie - historia i analiza formalna zabytków sepulkralnych

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
58	Mapy historyczne (http://igrek.amzp.pl/)	Analizy układu osiedleńczego, trwałości szlaków komunikacyjnych i obiektów zabytkowych. Przekształcenia układu wodnego
DOKUMENTY PLANISTYCZNE I STRATEGICZNE		
59	<u>Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin:</u> Borzytuchom Bytów Czarna Dąbrówka Dębica Kaszubska Kobylnica Kołczygłowy Słupsk	Wykaz głównych obiektów zabytkowych na terenie gminy
60	Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016-2019. Gdańsk	Cele i przedmioty ochrony dziedzictwa kulturowego.
61	Program opieki nad zabytkami powiatu bytowskiego na lata 2017-2020. Bytów	Cele i przedmioty ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zakazy i ograniczenia ich dotyczące.
62	Program opieki nad zabytkami powiatu słupskiego na lata 2015 – 2018. Słupsk	Cele i przedmioty ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zakazy i ograniczenia ich dotyczące.
63	Wojewódzki Rejestr Zabytków	Wykaz i podstawowe informacje o zabytkach
64	Gminne programy ochrony zabytków	Cele i przedmioty ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zakazy i ograniczenia ich dotyczące.
65	Gminne rejestry i ewidencje zabytków	Wykaz i krótka charakterystyka obiektów zabytkowych

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
66	Uchwały w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń – tzw. uchwały krajobrazowe: - gmina Kobylnica – Uchwała z dnia 25 listopada 2016 r - gmina Słupsk – Uchwała z dnia 30 października 2019 r. (obecnie przygotowywany projekt zmiany)	Zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń
67	Lokalne programy rewitalizacji gmin	Cele i programy ochrony i rewitalizacji zabytków
68	Strategie rozwoju gmin	Główne cele rozwojowe gmin
AKTY PRAWNE		
69	Ustawy: - o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015 poz. 774), - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568), - o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717), - o lasach (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn.zm.), - o ochronie gruntów rolnych i leśnych. (Dz.U. 1995 nr 16 poz. 78 z późn.zm.), - Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.), - o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 Nr 92 poz. 880 z późn.zm.),	Podstawa prawna ochrony zabytków i krajobrazu

3. CHARAKTERYSTYKA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH PKDS

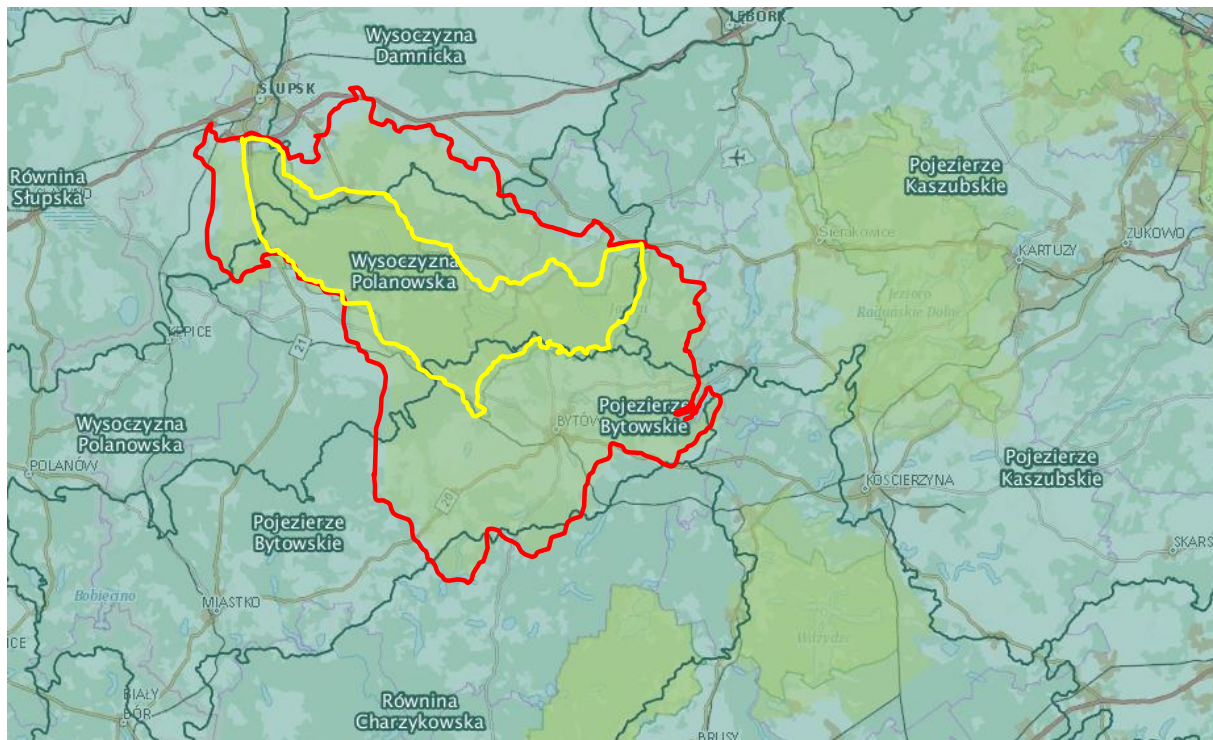
3.1. Ogólna charakterystyka walorów krajobrazowych na tle regionu i kraju

Analizę walorów krajobrazowych Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” przedstawiono w ujęciu fizjonomicznym, tzn. za krajobraz w tym kontekście przyjęto zgodnie z Europejską Konwencją Krajobrazową (European..., 2000) jako „obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich”. W podobny sposób definiowany był krajobraz przez Bogdanowskiego i in. (1976, 1994), Bartkowskiego (1977), (Wolski 2002) jako zewnętrzny wyraz składników przyrodniczych i antropogenicznych lub innymi słowy - syntezę elementów przyrodniczych i stanowiących działalność człowieka. Krajobraz w rozumieniu systemu środowiska geograficznego przedstawiony jest w innych częściach planu ochrony (por. analizę struktury przyrodniczej Operat planistyczny).

Na obszarze PKDS znaczenie analizy fizjonomicznej wynika bezpośrednio z głównych celów ochrony dla Parku związanych z zachowaniem:

- zróżnicowania rzeźby terenu w tym mało przekształconych odcinków doliny Słupi i jej dopływów,
- lasów na siedliskach hydrogenicznych,
- jezior lobeliowych, źródlisk oraz torfowisk wysokich i przejściowych,
- cennych zadrzewień przydrożnych i śródpolnych,
- elementów tożsamości kulturowej i historycznej regionu, w tym śladów osadnictwa, układów ruralistycznych, dworów i pałaców z zespołami parkowymi i folwarcznymi oraz obiektów sakralnych w konstrukcji szkieletowej,
- interesujących zabytków techniki, w szczególności: zabudowań i urządzeń elektrowni wodnych,
- krajobrazów głównej doliny rzecznej i jej dopływów, zarówno zbliżonych do naturalnych jak i wrośniętego w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi.

Obszar zajmowany przez PKDS wraz z otuliną położony jest na granicy pasa Pobrzeży i Pojezierzy Południowobałtyckich. Jego południowa część zajmuje w dominującym stopniu krajobrazy pagórkowatych wysoczyzn morenowych miejscami falistych głęboko porozcinanych dolinami Słupi i jej dopływów jak również wąwozami (Wysoczyzna Polanowska). O ile teren Parku położony jest niemal w całości w obrębie Wysoczyzny Polanowskiej, o tyle otulina w części południowej zajmuje znaczną część Pojezierza Bytowskiego. Północna część parku jak i otuliny stanowi, jak wspomniano, krajobrazy charakterystyczne dla pobrzeży – fragment Równiny Słupskiej oraz nieco bardziej urozmaiconej pod względem rzeźby terenu falistej Wysoczyzny Damnickiej.

Ryc. 2 Położenie PKDS na tle mezoregionów fizyczno-geograficznych. (Źródło: geoserwis - zmienione)

Krajobraz w granicach Parku ma przeważnie charakter leśny – są to lasy gospodarcze, zróżnicowane siedliskowo oraz wiekowo. Kompleksy leśne otacza krajobraz rolniczy skupiony głównie na granicach PKDS oraz w otulinie stanowiąc strefę buforową dla najcenniejszych krajobrazów PKDS. Należy podkreślić, że wzdłuż głównej osi Parku w dnie doliny Słupi w północnym odcinku (poniżej Krzyni) las ustępuje miejsca łąkom, rzadko przeplatanych niewielkimi polami, natomiast na pozostałym odcinku dno doliny Słupi oraz w dnach dolinek jej dopływów przeważają krajobrazy lasów łęgowych. Głęboko wcięte doliny Słupi wraz z dopływami mają charakter dolin rzek podgórskich co podkreślają płaty buczyn, a w mniejszym stopniu również grądów. Te fragmenty Parku należą do najbardziej urozmaiconych krajobrazowo nie tylko w jego granicach, ale w całym regionie. Deniwelacje sięgają nawet 200 m co w krajobrazie pojeziernym jest rzadkością.

Dno doliny Słupi zwłaszcza na odcinku środkowym cechuje duża zmienność na co wpływa wartki nurt, wiele powalonych drzew, strome jary uchodzące do doliny głównej.

Duże spadki w dnie doliny przyczyniły się do antropogenicznego przekształcenia jej środkowego odcinka, gdzie system budowy hydrotechnicznych z elektrowniami wodnymi (Gąskowo, Strzegomino, Krzynia, Struga) spowodował wyprostowanie (skanalizowanie), powstawanie jezior zaporowych, a także spowolnienie biegu rzeki, a w konsekwencji specyficznego powiązania krajobrazu o charakterze naturalnym i antropogenicznym. Po przeszło 100 latach ten układ krajobrazowy odbierany jest jako dość harmonijny, co podkreślają formy obiektów hydrotechnicznych bardzo dobrze wkomponowane w krajobraz.

Obok walorów przyrodniczych na krajobraz Parku i jego otuliny wpływają elementy kulturowe: pałace i dwory z parkami zabytkowymi oraz folwarki, które niejednokrotnie powiązane są z cennymi alejami starych drzew. Razem tworzą harmonijne dopełnienie leśnego krajobrazu Parku. Do najstarszych obiektów kulturowych należą grodziska i stanowiska archeologiczne. Specyficznym elementem krajobrazu kulturowego są zabytkowe kościoły drewniane zwłaszcza te o budowie szachulcowej, którym towarzyszą zabytkowe cmentarze. Jak wspomniano krajobrazy kulturowe

związane z zabytkowymi obiektami pałaców i dworów zlokalizowane są głównie w zewnętrznej strefie Parku oraz w otulinie. Wiele z nich jest słabo zachowana lub niewłaściwie wykorzystywana co przyczynia się do ich degradacji.

Podsumowując walory krajobrazowe PKDS są dość charakterystyczne dla strefy przejściowej pomiędzy pasem Pojezierzy i Pobrzeży Południowobałtyckich.

W skali lokalnej Park cechują raczej kameralne wnętrza krajobrazowe związane z kompleksami leśnymi, zaś krajobrazy otwarte z rozległymi widokami znajdują się głównie na obrzeżach Parku oraz w sąsiedztwie zbiorników zaporowych oraz większych jezior jak Jasień. Szczegółowa ich charakterystyka została przedstawiona w pkt 3.2.

3.2. Wyniki inwentaryzacji stanu krajobrazów, punktów, osi i przedpoli widokowych

3.2.1. Fizjonomia krajobrazu i potencjał ekspozycyjny

Krajobraz odzwierciedla procesy zachodzące w środowisku zarówno przyrodniczym jak i kulturowym, stanowiąc swoistą fizjonomię środowiska (Bogdanowski 1999).

Fizjonomię krajobrazu PKDS charakteryzuje przede wszystkim malownicza dolina rzeki Słupi wraz ze znajdującymi się wzdłuż jej biegu zbiornikami wodnymi. Meandrujący przebieg rzeki stwarza ciekawe widoki i to zarówno na terenach leśnych (malownicze konary powalonych drzew, sylwetki drzew rosnących na brzegu rzeki) jak i łąkowych (dalekie widoki). Liczne dopływy Słupi, m.in. rzeki Kamienica, Bytowa, ale też mniejsze cieką, tworzą atrakcyjne fizjonomicznie układy liniowe wśród lasów. Walory fizjonomiczne krajobrazu PKDS to również licznie występujące na jego obszarze jeziora. Zbiorniki wodne, zróżnicowane wielkością, o urozmaiconej linii brzegowej położone są zazwyczaj na terenach leśnych i tworzą cenne wnętrza krajobrazowe. W strukturze użytkowania PKDS dominują tereny leśne (nieco ponad 70% powierzchni Parku). Zwarte kompleksy leśne nie stwarzają potencjału widokowego, nie umożliwiają zatem dalekich, panoramicznych widoków. Wnętrza leśne w postaci łąk (polany śródleśne) są nieliczne. Tereny otwarte niezalesione, tj. tereny rolnicze (łąki i pola uprawne) stanowią stosunkowo niewielką część powierzchni Parku. Zlokalizowane są głównie na obrzeżach PKDS i towarzyszą zwartej zabudowie wiejskiej. Przebiegające przez te tereny drogi i szlaki, w zależności od warunków topograficznych, umożliwiają dalekie widoki w głąb Parku.

Na potencjał ekspozycyjny Parku wpływa też zrealizowany na początku XX w. system hydrotechniczny z licznymi budowlami hydrotechnicznymi oraz kanałami i zbiornikami wodnymi. Elementy systemu zlokalizowane są często w miejscach, które umożliwiają dalekie, panoramiczne widoki (np. przy jeziorze Konradowo czy Zamku Wodnym w Gałąźni Małej). System ten, także z uwagi na walory kulturowe (zabytkowe formy budowli) stanowi duży walor fizjonomiczny PKDS.

Rzeźba terenu jest dosyć zróżnicowana i stanowi ważny element krajobrazu, często decydujący o jego charakterze. Zróżnicowanie to wiąże się przede wszystkim z dolinami rzek choć charakterystyczne są również pagórki morenowe i obszary wysoczyznowe. Większe deniwelacje i bardziej urozmaicona rzeźba terenu związana jest z południową – pojezierną częścią Parku, część północna jest bardziej monotonna i charakteryzuje się mniejszymi deniwelacjami. Wzniesienia morenowe występują na południe od linii Żelki-Krzynia, lokalnie (w zależności od zagospodarowania terenu i formy użytkowania) wzniesienia terenowe umożliwiają dalsze widoki. Warunki fizjograficzne, z uwagi na duże zalesienie Parku, nie odgrywają jednak wiodącej roli w kontekście jego walorów fizjonomicznych.

Walory fizjonomiczne Parku wiążą się także z krajobrazem kulturowym. Zabudowa wiejska – zarówno jej układ jak i pojedyncze zabytkowe stare budynki – stanowią duże walory widokowe. Zabudowa starych wsi jest zwarta i tworzy czytelne przestrzenne układy. Wsie mają układ ulicówki, owalnicy lub mają formę wielodrożnicy. Dodatkową atrakcją są pozostałości zabytkowych starych budynków (m.in. o konstrukcji szachulcowej). Liczne dawne zabudowania pałacowe, dwory, folwarki, spichlerze i młyny kreują lokalnie atrakcyjne widoki. Niestety zły stan ich zachowania (w wielu przypadkach), zaburzona ekspozycja bądź obecne formy użytkowania, zmniejszają walory fizjonomiczne i wpływają negatywnie na doznania widokowe. Antropogeniczny wpływ na krajobraz Parku to również malownicze stare aleje drzew. Gęste zadrzewienia – najczęściej lipy, dęby i klony – posadzone zostały wiele lat temu, przed II, a często przed I wojną światową, i towarzyszą wąskim drogom. Wiele z takich dróg do dziś zachowało brukowe kamienne nawierzchnie. Starodrzew i kamienna nawierzchnia nadają ciągom komunikacyjnym unikalnego charakteru stanowiąc przy tym duże walory widokowe. Widoki te mają charakter liniowy, w związku z czym wzrok kierowany jest przez układ drzew. W wielu przypadkach, gdy drogi przebiegają przez tereny rolne, aleje stanowią atrakcyjne ciągi widokowe otwierając wzrok obserwatora na okoliczne pola uprawne i łąki.

W opracowaniu i analizach fizjonomicznych krajobrazu przyjęto następujące definicje pojęć:

- punkt widokowy: miejsce lub punkt topograficznie wyniesiony w terenie, który umożliwia rozległe i dalekie widoki w wielu kierunkach. Punkt widokowy może mieć charakter naturalny lub antropogeniczny;
- otwarcie widokowe: miejsce lub punkt w terenie umożliwiające rozległy, panoramiczny widok, zazwyczaj w jednym kierunku. Widok jest szeroki, ale ograniczony (kulisy panoramy);
- ciąg widokowy: umożliwia dalekie widoki w różnych kierunkach. Towarzyszy elementom liniowym, takim jak drogi, szlaki piesze, rowerowe, wodne, itp. Umożliwia postrzeganie dalekich panoram krajobrazowych;
- oś widokowa: wyobrażalna prosta kierująca wzrok na charakterystyczny i atrakcyjny element krajobrazu (naturalny bądź antropogeniczny). Towarzyszy elementom liniowym, widok osiowy naprowadza na akcent lub dominantę;
- wnętrze krajobrazowe: fragment przestrzeni otaczającej obserwatora, wyodrębniony z otoczenia przez odpowiednią kompozycję form ukształtowania i pokrycia terenu. W zależności od charakteru możemy wyróżnić wnętrza przyrodniczo-krajobrazowe lub architektoniczno-krajobrazowe;
- przedpole ekspozycji: rozległe płaszczyzny, w szczególności zbiorniki wodne, tereny łąk i pól uprawnych oraz płaskie dna dolin i zbocza, które umożliwiają ekspozycję widokową cennych elementów krajobrazu naturalnego i/ lub kulturowego;
- dominanta - obiekt w krajobrazie o wiodącym oddziaływaniu wizualnym, silna forma przestrzenna wertykalna (wysokościowa) lub horyzontalna (przestrzenna, powierzchniowa), zidentyfikowano dominanty pozytywne, negatywne i neutralne.

Przestrzenne rozmieszczenie walorów fizjonomicznych PKDS przedstawiono szczegółowo na mapie w skali 1:50 000 (Załącznik 4).

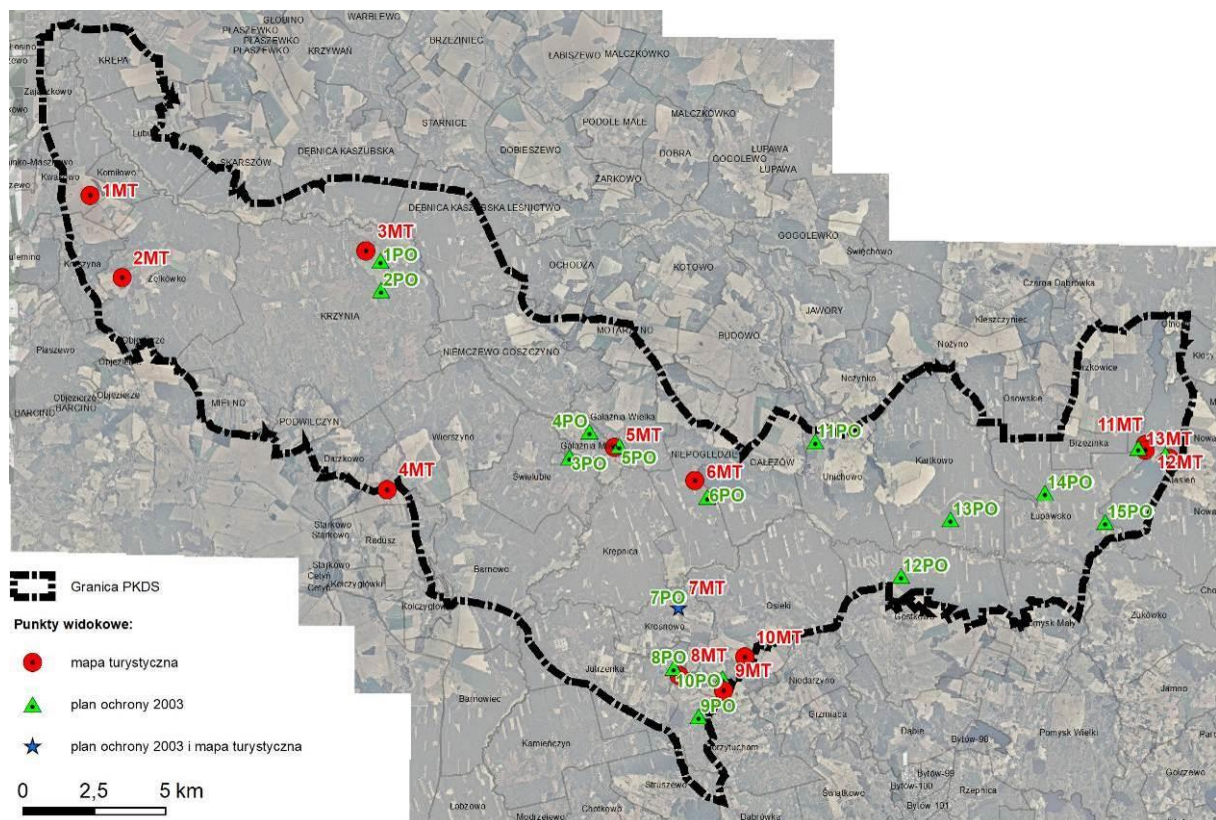
3.2.2. Krótka charakterystyka i analiza dotychczas wyznaczonych punktów widokowych.

Dotychczas na terenie PKDS wyznaczono w sumie kilkadziesiąt punktów widokowych. Są one przedstawione na mapach turystycznych Parku oraz na mapach tematycznych w planie ochrony

z 2003 roku. W ramach badań terenowych i analiz fizjonomicznych przedstawiono główne mankamenty adaptacji dotychczas wyznaczonych punktów widokowych.

Żaden z nich nie funkcjonuje jako urządzony punkt widokowy (tzn. nie jest wyposażony w elementy infrastruktury turystycznej ani nie jest oznaczony w terenie). Wiele z punktów wyznaczono w miejscach trudno dostępnych, np. na wzniesieniach wśród pól, poza drogami i szlakami. Inne z kolei wytyczone zostały na obszarach leśnych przez co widoki, w szczególności w okresie wegetacyjnym, są mocno ograniczone. Pod względem fizjonomicznym wiele z wyznaczonych punktów ma charakter nie punktów a otwarć widokowych, a w pojedynczych przypadkach ciągów widokowych. Najbardziej dogodne do wykorzystania – spośród wytyczonych dotychczas punktów – są punkty zlokalizowane przy jeziorach bądź na mostach na rzece Słupi.

Pewnym problemem jest rozbieżność danych odnośnie do lokalizacji punktów widokowych. Na wspomnianych mapach znajdują się często w tych samych rejonach jednak ich dokładne położenie różni się. Niektóre z dotychczas wyznaczonych punktów uznano za wartościowe i spełniające kryteria punktów/ otwarć widokowych. Zostały zdiagnozowane jako punkty do adaptacji.

Ryc. 3 Lokalizacja punktów widokowych wg mapy turystycznej (2016) i planu ochrony (2003). (Opracowanie własne na podstawie ww. materiałów)

Tab. 2 Krótka charakterystyka dotychczasowych (wyznaczonych na mapach turystycznych i w dokumentacji do planu ochrony z 2003 r.) punktów widokowych:

Tymczasowy nr punktu w celu identyfikacji	Numeracja nowych/ adaptowanych punktów	Lokalizacja	Typ punktu (wg przyjętych definicji)	Opis widoku	Uwagi/ wskazania do zmian
Mapa turystyczna Parku z 2016 r. Wydawca: Eko-Kapio (w opracowaniu mapy wykorzystano materiały i pomoc kierownictwa Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”)					
1MT	C1	Kwakowo, gm. Kobylnica	Ciąg widokowy	Ciąg widoków panoramicznych wzdłuż drogi porośniętej aleją drzew.	Widok ograniczony sezonowo wysokimi uprawami (np. kukurydza). Diagnoza: charakter miejsca predysponuje je do utworzenia ciągu widokowego (C1)
2MT	C2	Żelkówko, gm. Kobylnica	Ciąg widokowy	Widoki na pagórkowaty krajobraz rolniczy (łąki i pola uprawne)	Widok ograniczony krzewami i podrostami przydrożnymi oraz sezonowo wysokimi uprawami (np. kukurydza). Diagnoza: charakter miejsca predysponuje je do utworzenia ciągu widokowego (C2)
3MT		Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	-	Dalekie widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne i łąki	Punkt mało precyzyjnie oznaczony na mapie, tj. na wzniesieniu (pole uprawne), ale poza ścieżką, stąd trudno dostępny. Dolina Słupi jest niewidoczna, zlokalizowana poniżej i przesłonięta drzewami. Diagnoza: Zaleca się przesunięcie punktu w pobliże udostępnionej dla ruchu ścieżki pieszo-rollerowej (nowy punkt o nr 3)
4MT	O2	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	Otwarcie widokowe	Dalekie widoki w kierunku wsi Wierszyno. W tle widoczna zabytkowa aleja	Diagnoza: punkt do adaptacji jako otwarcie widokowe O2

				łącząca wieś z miejscowością Górki.	
5MT	O6	Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy	Otwarcie widokowe	Krajobraz kulturowy powstały w wyniku realizacji układu hydrotechnicznego (kanały wodne, budowle hydrotechniczne). Dalekie, wieloplanowe widoki na łąki, grupy zadrzewień i lasy	Punkt przy zamku wodnym. W pobliżu tabliczka informacyjna na temat zamku wodnego i zrealizowanego systemu hydrotechnicznego. Diagnoza: punkt do adaptacji jako potencjalne otwarcie widokowe O6. Obecnie obowiązuje zakaz wchodzenia na zamek wodny i w związku z tym brak wstępu na wały kanału
6MT	O7	Niepogłędzie, gm. Dębница Kaszubska	Otwarcie widokowe	Widok na jezioro Głębokie i Zamek na Wodzie.	Punkt zlokalizowany przy parkingu leśnym. Obecnie widoki są ograniczone przez drzewa i krzewy. Diagnoza: punkt do adaptacji jako otwarcie widokowe O7
7MT		Krosnowo, gm. Borzytuchom	-	Widoki na krajobraz rolniczy okolic wsi Krosnowo	Punkt mało precyzyjnie oznaczony na mapie turystycznej, tj. na wzniesieniu (pole uprawne), ale poza szlakiem, stąd trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu na wzniesieniu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania. Wyznaczono otwarcie widokowe w pobliżu, przy drodze (z widokiem w kierunku północnym) – otwarcie O9.
8MT	O10	Borzytuchom, gm. Borzytuchom	Otwarcie widokowe	Szeroki widok na taflę jeziora lobeliowego (jez. Okoniewskie)	Punkt zlokalizowany na brzegu jeziora. Urządzony jest pomost drewniany.

					Diagnoza: punkt do adaptacji jako otwarcie widokowe O10
9MT		Osieki, gm. Borzytuchom	-	Widok na tereny rolnicze wsi Borzytuchom	Punkt zlokalizowany poza szlakiem, wśród pól, na wzniesieniu - trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
10MT		Osieki, gm. Borzytuchom	Punkt widokowy	Widoki na okoliczne pola, łąki, zadrzewienia, zabudowę wiejską i jeziora	Punkt zlokalizowany na wzniesieniu, ale poza szlakiem, z dała od dróg, trudno dostępny. Wytoczony jest pośród zadrzewień stąd widoki są mocno ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
11MT	7	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	Punkt widokowy	Dalekie widoki na jezioro Jasień	Punkt zlokalizowany na moście. Diagnoza: do adaptacji jako punkt widokowy
12MT		Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	Otwarcie widokowe	Widok na jezioro Jasień	Punkt stosunkowo trudno dostępny, zadrzewienia ograniczają nieco widok Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
13MT	016	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	Otwarcie widokowe	Widok na jezioro Jasień	Diagnoza: do adaptacji jako otwarcie widokowe O16
Plan ochrony Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” – 2003 r.					
1PO		Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	-	Dalekie widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne i łąki	Punkt jest poza szlakiem, na polu uprawnym, stąd trudno dostępny.

					Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
2PO		Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	-	Widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne i łąki	Punkt jest poza szlakiem, stąd trudno dostępny. Wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
3PO		Świelubie, gm. Kołczygłowy	-	Widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne i łąki	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
4PO		Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy	-	Widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne, łąki i lasy	Punkt wyznaczony poza szlakiem, na terenie prywatnej posesji – trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
5PO		Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy	-	Widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne, łąki i lasy	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
6PO		Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska		Widoki na jezioro Głębokie	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania

					wykorzystania
7PO		Krosnowo, gm. Borzytuchom	-	Widoki na krajobraz rolniczy okolic wsi Krosnowo	Punkt trudno dostępny dla turystów, zlokalizowany na polu uprawnym, poza szlakiem, drogą. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
8PO		Jutrzenka, gm. Borzytuchom		Widok na jeziora lobeliowe	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Poza szlakiem, drogą. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
9PO		Borzytuchom, gm. Borzytuchom		Widok na krajobraz rolniczy wsi Borzytuchom i na jezioro Duże	Punkt jest poza szlakiem, na polu uprawnym, stąd trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
10PO		Osieki, gm. Borzytuchom		Tereny leśne	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Poza szlakiem, drogą. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
11PO		Unichowo, gm. Czarna Dąbrówka		Widok na jezioro Unichowskie	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania

12PO		Gostkowo, gm. Bytów		Widok na dolinę Słupi	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Poza szlakiem, drogą. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
13PO		Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka		Krajobraz jezior i lasów	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
14PO		Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka		Widok na jezioro Skotawskie Duże	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
15PO	O14	Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka		Widok na jezioro Jasień	Punkt przy szlaku, na brzegu jeziora. Widok nieco przesłaniają zadrzewienia. Diagnoza: możliwość adaptacji jako otwarcie widokowe O14
16PO		Jasień, gm. Czarna Dąbrówka		Daleki widok na jezioro Jasień	Punkt wyznaczony poza szlakiem – trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
17PO	O15	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	Otwarcie widokowe	Daleki widok na jezioro Jasień	Punkt przy drodze, na brzegu jeziora. Diagnoza: możliwość adaptacji jako otwarcie widokowe O15

Fot. 2 Aleja drzew wzdłuż drogi Kwakowo-Komiłowo. Punkt 1MT. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 3 Widoki przy drodze w miejscowości Żelki. Punkt 2MT. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 4 Ograniczony drzewami widok z punktu widokowego w Krzyni. Punkt 3MT. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 5 Wierszyno. Widok na zabudowania wiejskie i aleję drzew. Punkt 4MT/ O2. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 6 Ograniczony drzewami widok na jezioro Głębokie. Punkt nr 6MT/ O7. (Fot. Wasilewski M., 2020)

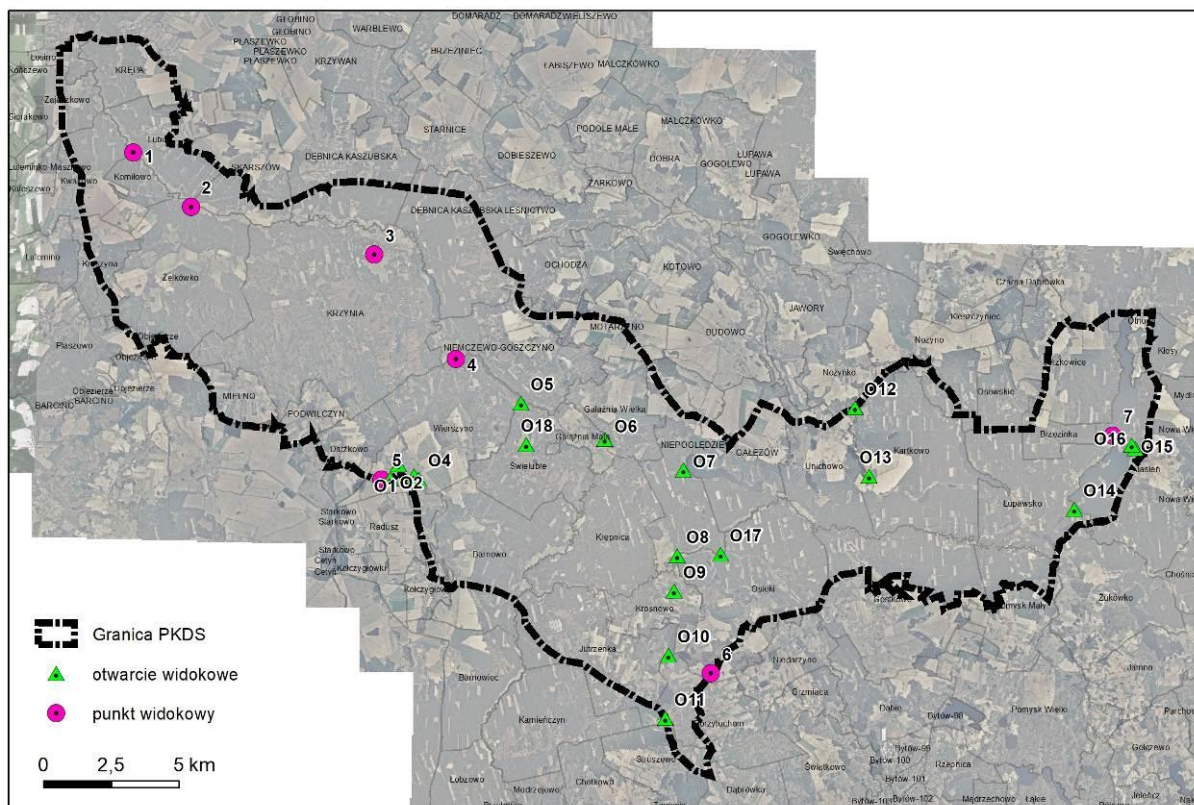
Fot. 7 Jezioro Okoniewskie. Punkt nr 8MT/ O10. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 8 Otwarcie widokowe na jezioro Jasień – punkt nr 13MT/ O16. (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.2.3. Identyfikacja punktów i otwarć widokowych. Szczegółowa charakterystyka wybranych widoków i panoram

Badania terenowe pozwoliły nie tylko ocenić lokalizację dotychczas wyznaczonych punktów widokowych, ale **również wyznaczyć nowe miejsca**, które powinny służyć jako punkty lub otwarcia widokowe. Część dotychczasowych punktów uznano za wartościowe i przeznaczono do adaptacji, część wymaga drobnych korekt w postaci doprecyzowania lokalizacji na mapach. W opracowaniu wskazano również atrakcyjne ciągi i osie widokowe.

Ryc. 4 Lokalizacja zidentyfikowanych punktów i otwarć w PKDS. (Opracowanie własne)

Poniżej przedstawiono charakterystykę wybranych punktów i otwarć widokowych. Sporządzono szczegółową analizę dla wybranych miejsc, prezentujących charakterystyczne dla Parku krajobrazy związane ze Słupią, jeziorami, terenami łąk i pastwisk oraz syntetyczny opis kilku innych atrakcyjnych widoków.

Szczegółowa analiza fizjonomiczna wybranych punktów i otwarć widokowych:

Punkt nr 2 – punkt widokowy

Lokalizacja: Na granicy miejscowości Lubuń i Żelkówko, gm. Kobylnica. Punkt zlokalizowany na moście, na rzece Słupia, w pobliżu przystani kajakowej Lubuń. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: Rozległy widok na dolinę rzeki Słupi. Rzeka w tym rejonie przepływa przez obszar niezalesiony, użytkowany jako łąki. Tłem dla widoku są lasy. Widok w obu kierunkach, w kierunku zachodnim widoczne elementy zagospodarowania przystani kajakowej.

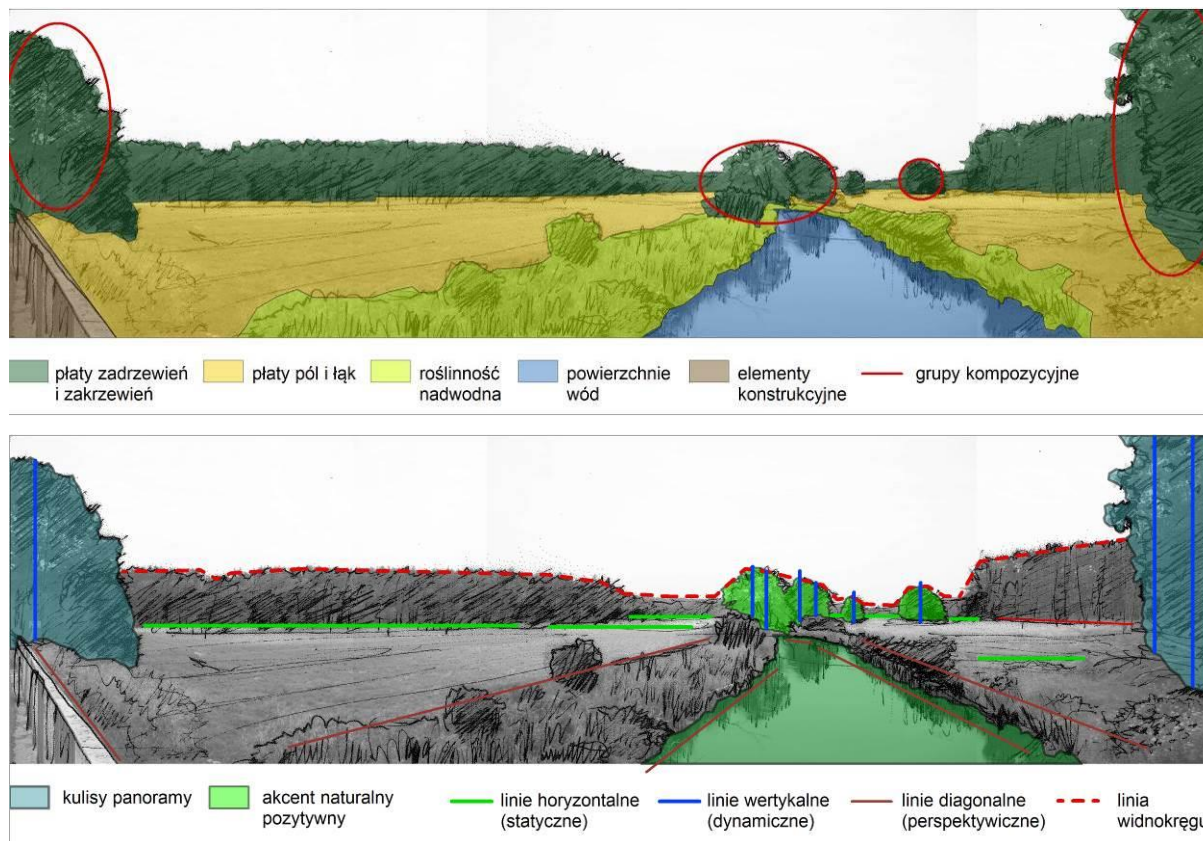
Tab. 3 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 2

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy			
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV
Platy/ Formy pokrycia terenu	Platy łąk, powierzchnie wód, roślinność nadwodna, zadrzewienia	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne	Grupy drzew i krzewów	Grupy drzew i krzewów		
Akcenty naturalne	Rzeka Słupia, Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów		
Akcenty kulturowe neutralne		Ogrodzenie z drewnianych palików		
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	Liczne LD, pojedyncze LW	Linie LH	Linie LH	Linie LH

Fot. 9 Widok z punktu nr 2 (Fot. Wasilewski M., 2020)

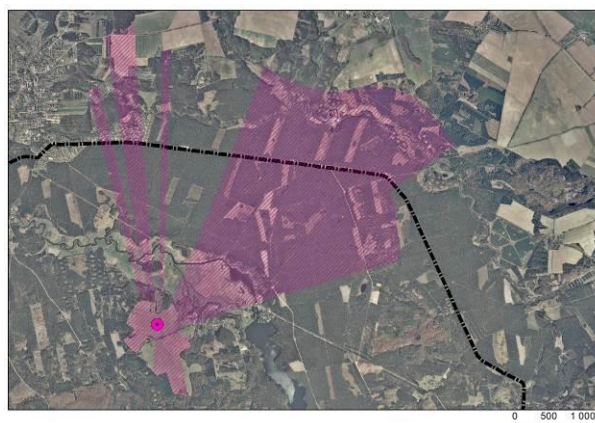

Ryc. 5 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 2.

Punkt nr 3 – punkt widokowy

Lokalizacja: Krzynia, gm. Dębica Kaszubska, punkt widokowy przy drodze śródpolnej. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: daleki i szeroki widok przedstawiający tereny rolnicze (łąki i pola uprawne) i lasy. Widok urozmaicają grupy zadrzewień, zadrzewienia przydrożne oraz stanowiący akcent naturalny zbiornik wodny Krzynia Mała. Tłem dla widoku są lasy, porastające wzniesienia morenowe w otoczeniu jeziora Krzynia.

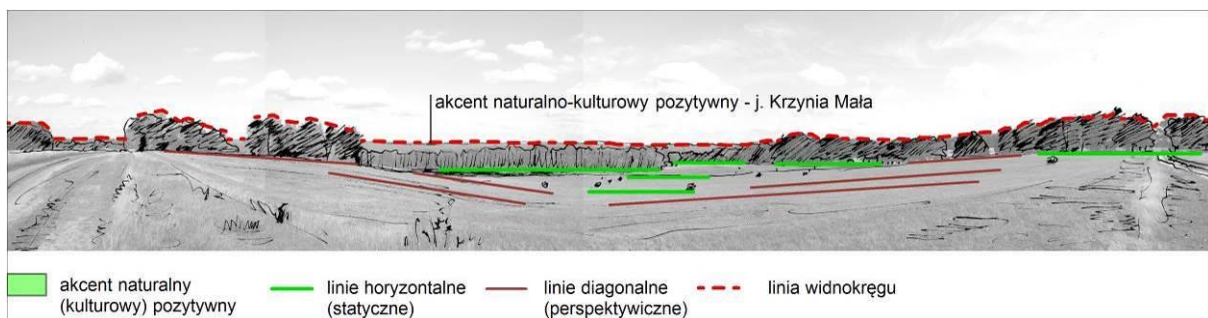
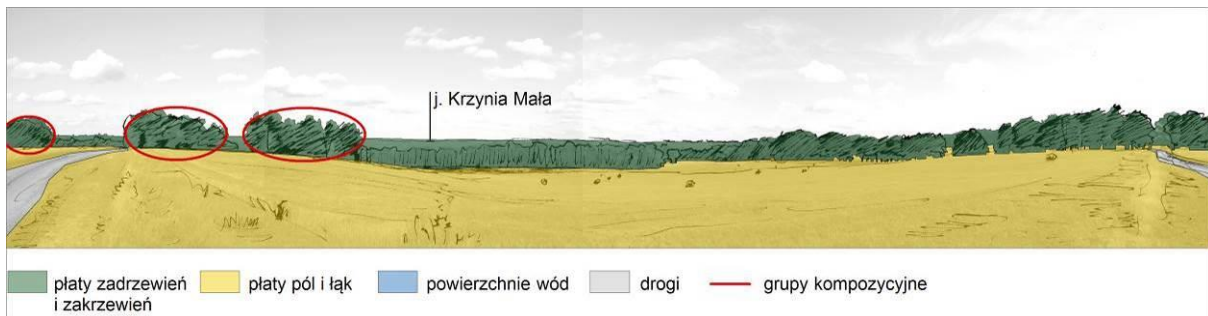
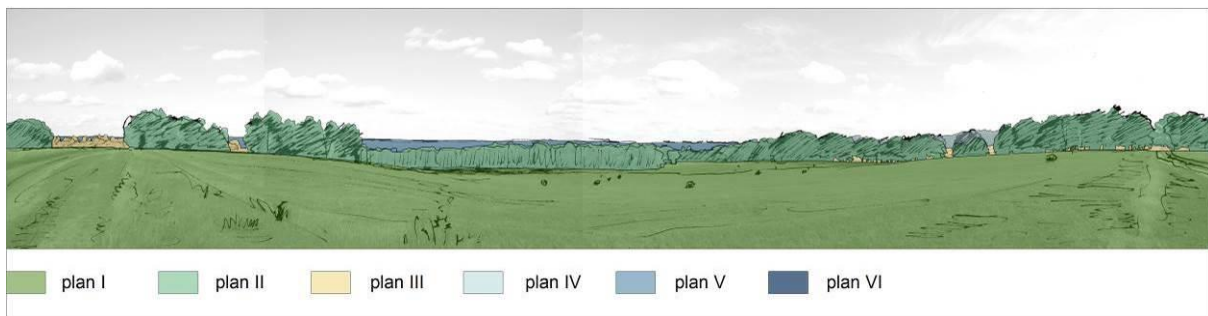
Tab. 4 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 3

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy					
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V	PLAN VI
Platy/ Formy pokrycia terenu	Platy łąk, droga polna	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień; powierzchnia wód

Grupy kompozycyjne		Grupa drzew i krzewów				
Akcenty naturalne						Zbiornik wodny – j. Krzynia Mała
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	Liczne LH, występują też LD	LH	LH	LH	LH	LH

Fot. 10 Widok z punktu nr 3 (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 6 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 3.

Punkt nr 5 – punkt widokowy

Lokalizacja: Wierszyno, gm. Kołczygłowy, na granicy Parku. Punkt przy drodze między Wierszyno a Darżkowo. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: rozległy, wieloplanowy panoramiczny widok, głównie w kierunku północnym (w kierunku wsi Podwilczyn). Widok w kierunku południowym ograniczony nieco przez uwarunkowania topograficzne. Widoki przedstawiają pagórkowaty morenowy krajobraz pól uprawnych urozmaicony zadrzewieniami śródpolnymi i lasami. Kolejne, dalekie plany perspektywy stanowią płaty lasów i zadrzewień.

Tab. 5 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 5

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V, VI i VII
Plany widoku					
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Płaty pól i łąk, płaty zadrzewień i zakrzewień, pojedyncze drzewa, droga	Płaty pól i łąk, płaty zadrzewień i zakrzewień, pojedyncza zabuowa	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne		Grupa drzew i krzewów			
Akcenty naturalne		Grupa drzew i krzewów			
Akcenty kulturowe negatywne		Pojedyncza zabudowa (dysharmonijny kolor)			
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	LD, LH, nieliczne LW	LD, LH	LH	LH	LH

Fot. 11 Widok z punktu nr 6. (Fot. Wasilewski M., 2020)

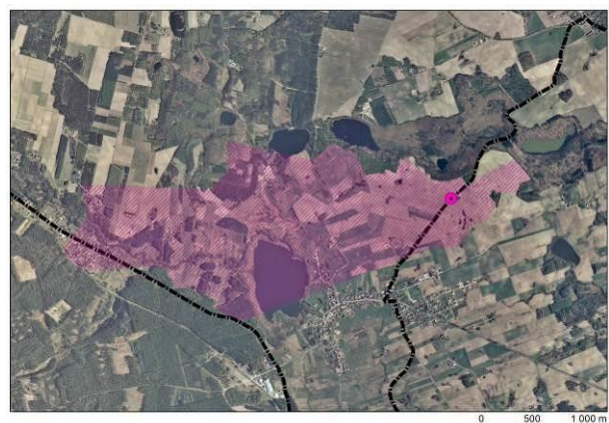
Ryc. 7 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 5.

Punkt nr 6 – punkt widokowy

Lokalizacja: Osieki, gm. Borzytuchom. Punkt zlokalizowany w pobliżu rezerwatu przyrody Grodzisko Borzytuchom, przy drodze pomiędzy wsiami Osieki i Borzytuchom.

Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyką: daleki widok w kierunku Ryczyna. Punkt widokowy przedstawia krajobraz rolniczy z zabudową wiejską (Borzytuchom). Rzeźba terenu sprawia, że Jezioro Duże nie jest widoczne. Wieloplanowe tło stanowią lasy i grupy zadrzewień. Porastają one delikatne wzniesienia, co urozmaica widok.

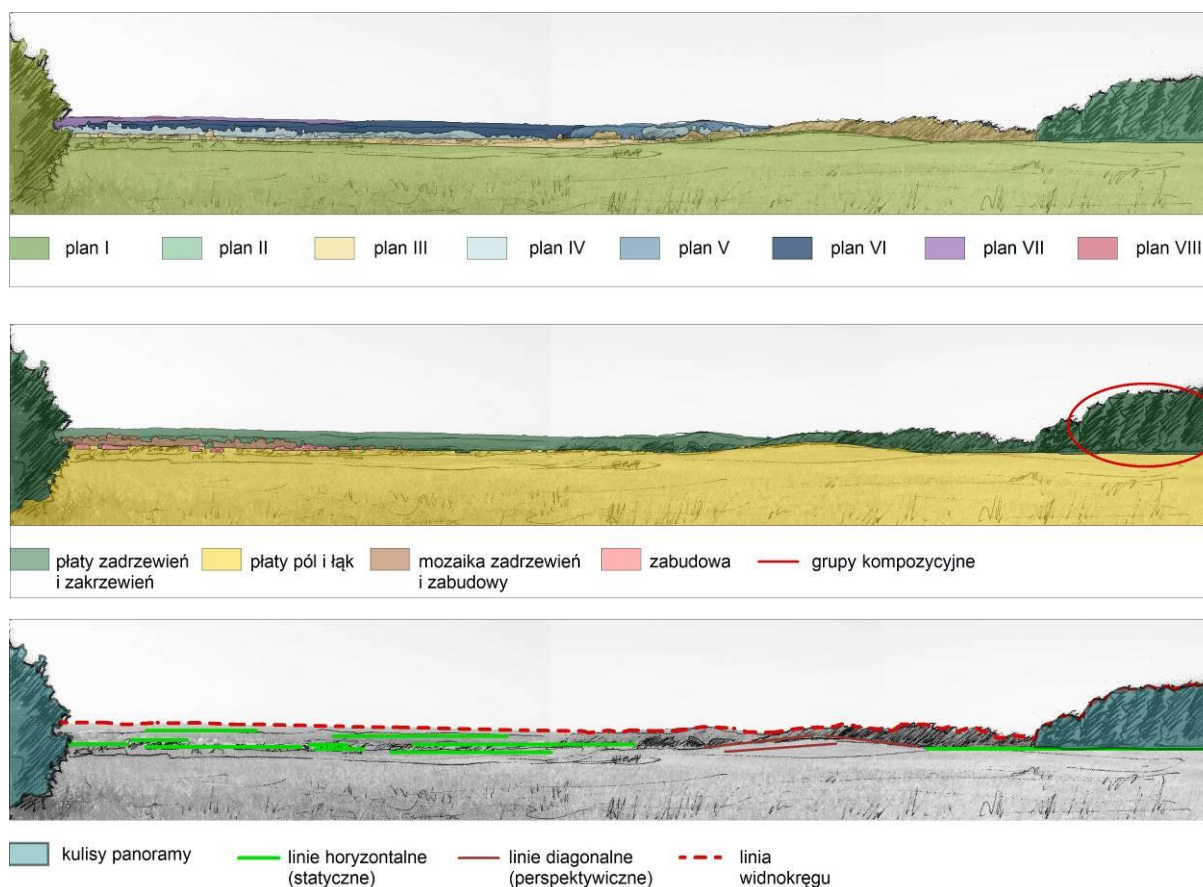

Tab. 6 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 6.

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V, VI, VII i VIII
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Płaty łąk i pól uprawnych, pojedyncze grupy drzew i krzewów	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty łąk i pól uprawnych, zabudowa wiejska	Mozaika zadrzewień i zabudowy	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne		Grupa drzew i krzewów			
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	LH, nieliczne LD	LH	LH	LH	LH

Fot. 12 Widok z punktu nr 6. (Fot. Wasilewski M., 2020)

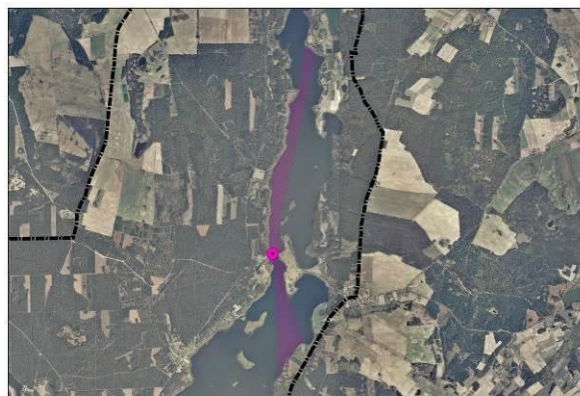
Ryc. 8 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 6.

Punkt nr 7 – punkt widokowy

Lokalizacja: Jasień, gm. Czarna Dąbrowka. Punkt zlokalizowany na moście, na jeziorze Jasień.

Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: daleki wieloplanowy widok z mostu w obu kierunkach (północ, południe). Głównym walorem fizjonomicznym jest tafla jeziora Jasień. Urozmaicona linia brzegowa, porośnięta lasem, dodaje atrakcyjności i zwiększa walory widokowe tworząc wiele planów. Tłem dla widoków są lasy.

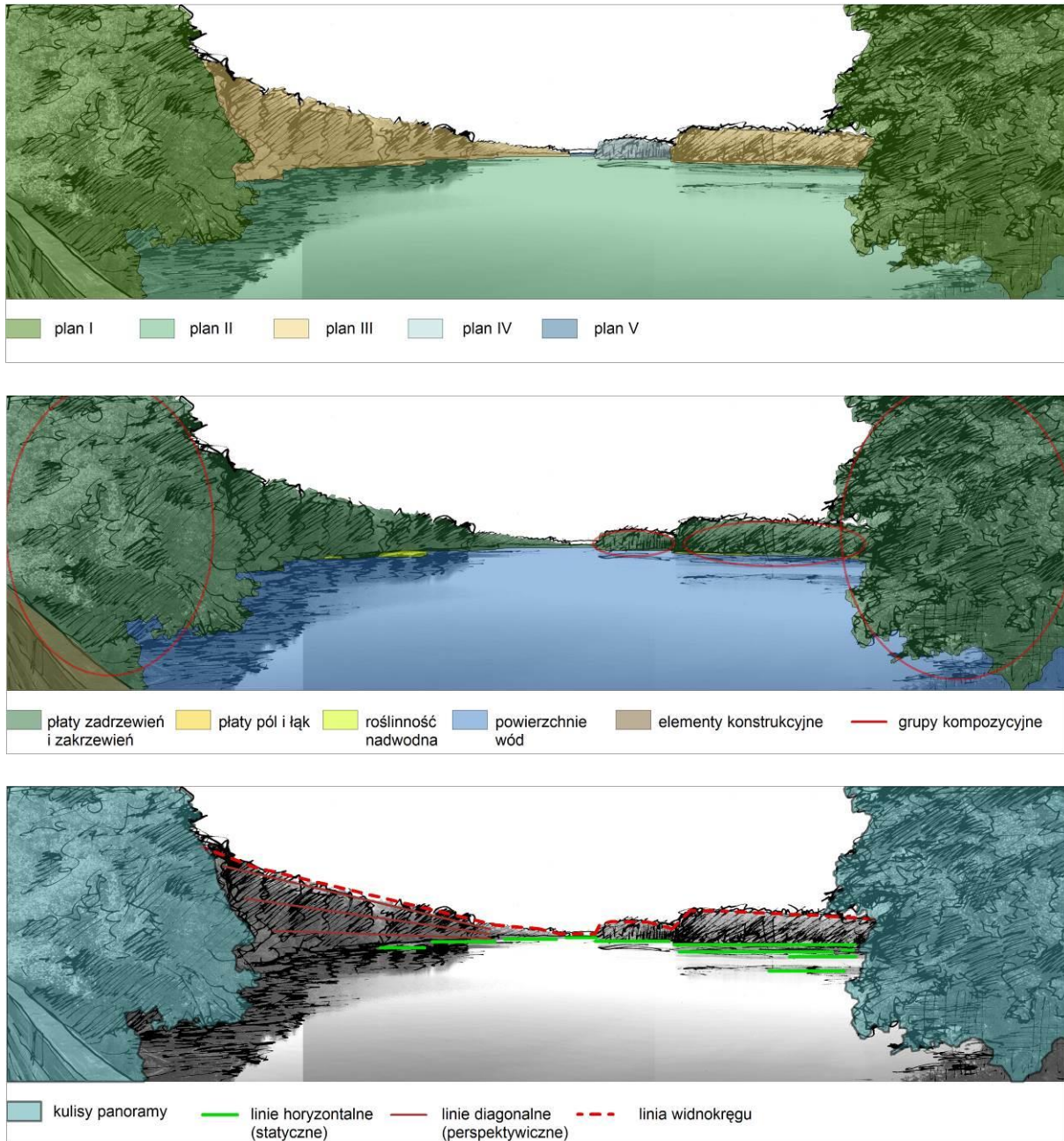

Tab. 7 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 7.

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V
Plany widoku	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Grupy drzew i krzewów, elementy konstrukcyjne mostu	Powierzchnie wód	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne	Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów		
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)		LH	LH, LD	LH	LH

Fot. 13 Widok z punktu nr 7. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 9 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 7.

Punkt nr O1 – otwarcie widokowe

Lokalizacja: Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt zlokalizowany przy drodze wiejskiej łączącej wsie Wierszyno i Wierszynko. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: daleki wieloplanowy widok na pagórkowaty krajobraz łąkowy z pojedynczymi grupami drzew i zakrzewień oraz zadrzewieniami śródpolnymi. Urozmaicony układ zadrzewień zwiększa walory fizjonomiczne krajobrazu. Łąki są miejscem wypasu koni co dodatkowo urozmaica widok.

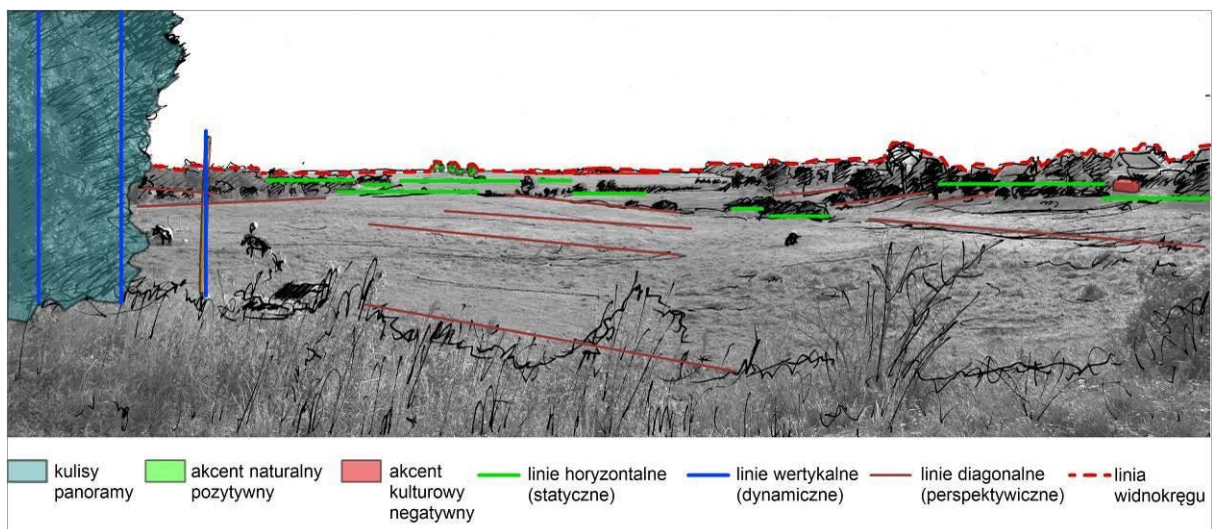
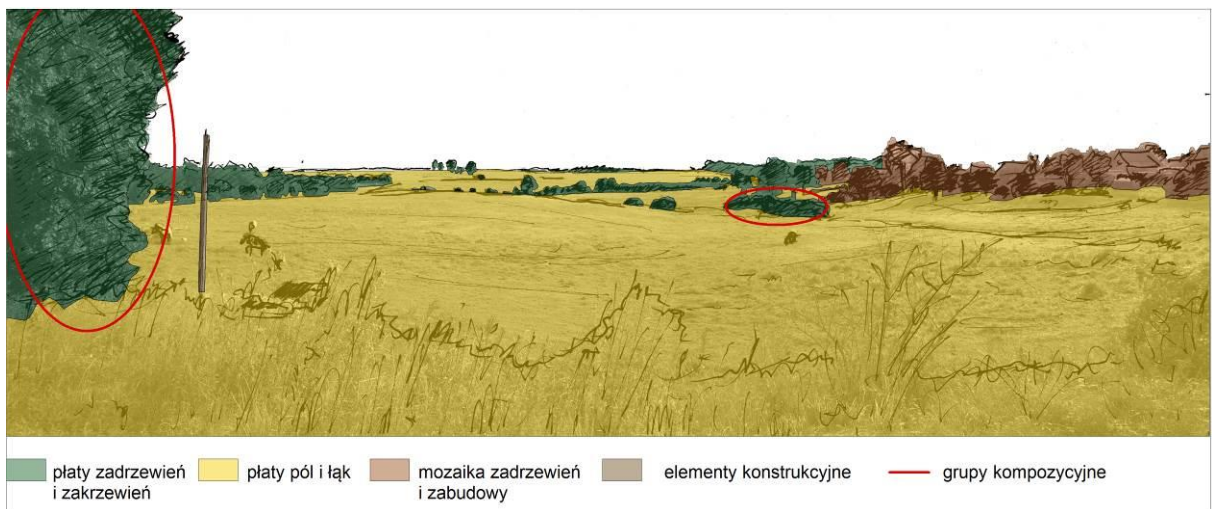
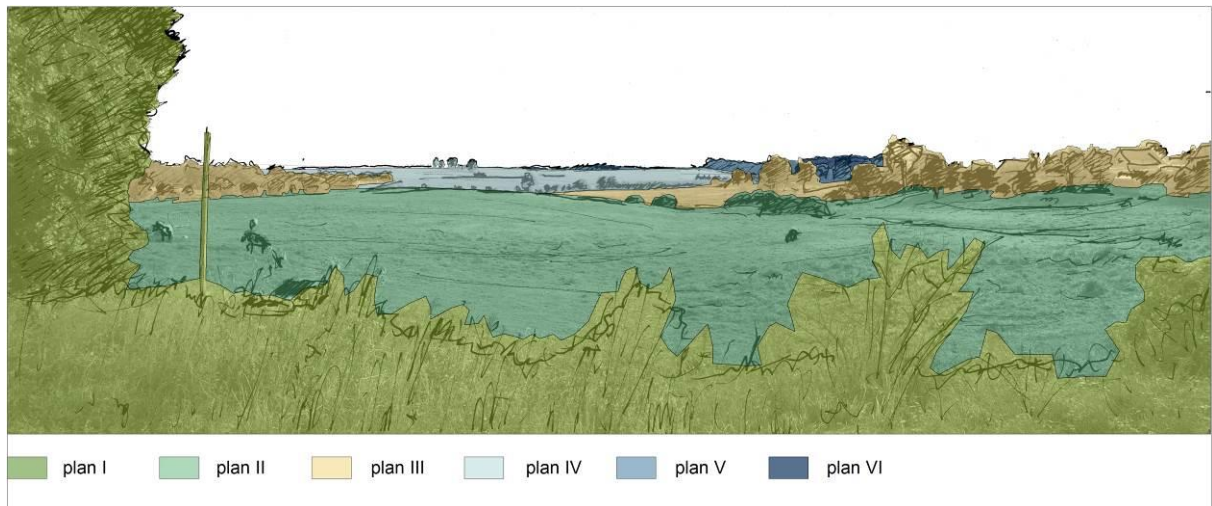

Tab. 8 Zestawienie charakterystycznych cech otwarcia widokowego O1

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V i VI
Plany widoku	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V i VI
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Grupy drzew i krzewów, płaty łąk	Płaty łąk, grupy drzew i krzewów	Płaty zadrzewień i zakrzewień, mozaika zadrzewień i zabudowy, płaty łąk	Płaty łąk, płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne	Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów			
Akcenty kulturowe negatywne		Wrak przyczepy kempingowej			
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	LW	LD	LH, LD	LH	LH

Fot. 14 Otwarcie widokowe nr O1. (Fot. Wasilewski M., 2020)

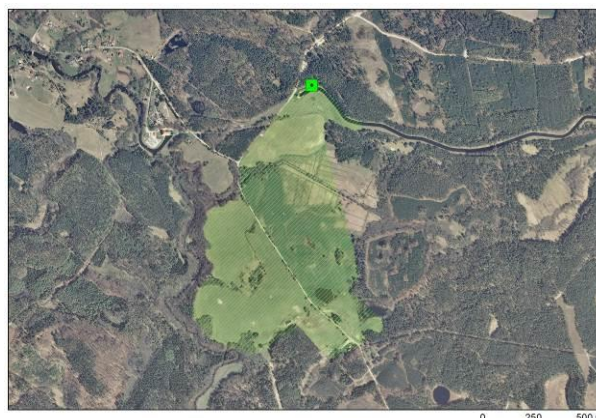

Ryc. 10 Analiza kompozycji widkowej otwarcia widokowego nr O1.

Punkt nr O6 – otwarcie widokowe

Lokalizacja: Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy. Punkt zlokalizowany na wale kanału wodnego przy Zamku Wodnym. Obecnie teren zamku jest niedostępny. Punkt należy uznać za potencjalny. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: daleki wieloplanowy widok w kierunku południowo-wschodnim. Widok przedstawia krajobraz kulturowy powstały w wyniku przekształceń rzeki Słupi i budowie sieci elektrowni wodnych z budowlami hydrotechnicznymi i kanałami. Tłem dla kanału wodnego i Zamku Wodnego są łąki, grupy drzew i krzewów oraz lasy.

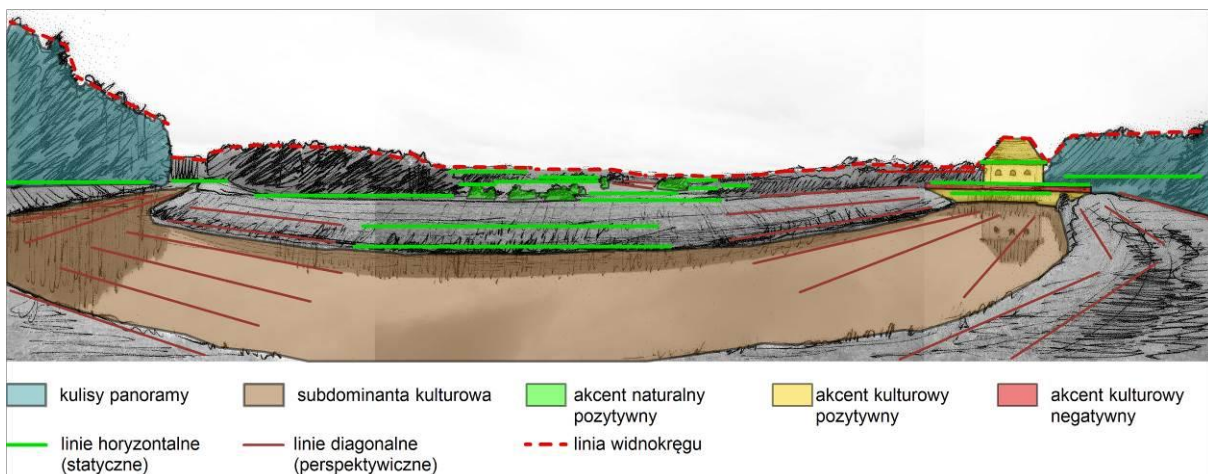
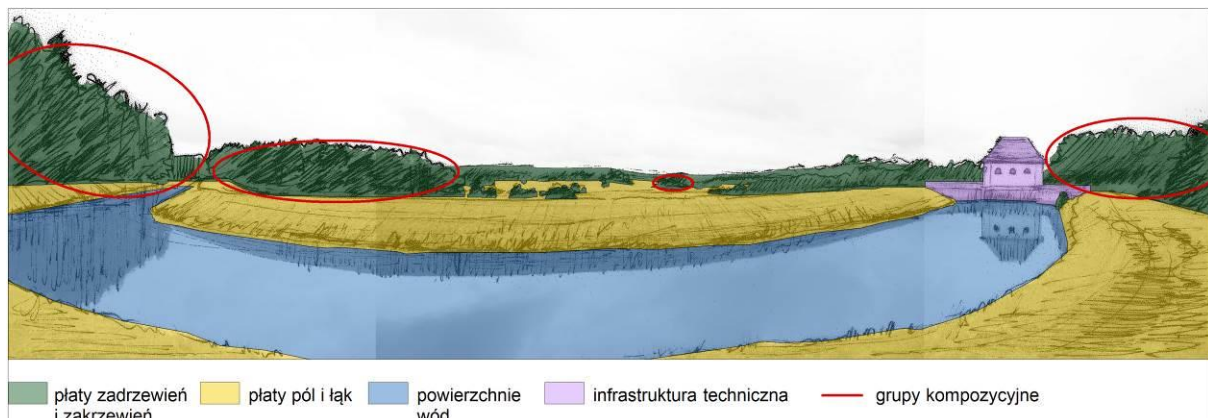

Tab. 9 Zestawienie charakterystycznych cech otwarcia widokowego O6.

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V
Plany widoku	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Płaty wód powierzchniowych, grupy drzew i krzewów, płaty łąk, budowla hydrotechniczna	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty łąk i pól uprawnych, Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne	Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów			
Subdominanta kulturowa pozytywna	Kanał wodny				
Akcenty kulturowe pozytywny	Zamek Wodny				
Akcent naturalny pozytywny			Grupy drzew i krzewów		
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	LD, LH	LH	LH	LH	LH

Fot. 15 Widok z punktu nr O6. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 11 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr O6.

3.2.4. Syntetyczna charakterystyka pozostałych punktów i otwarć widokowych

W tabelach poniżej przedstawiono charakterystykę pozostałych punktów obserwacji i otwarć widokowych

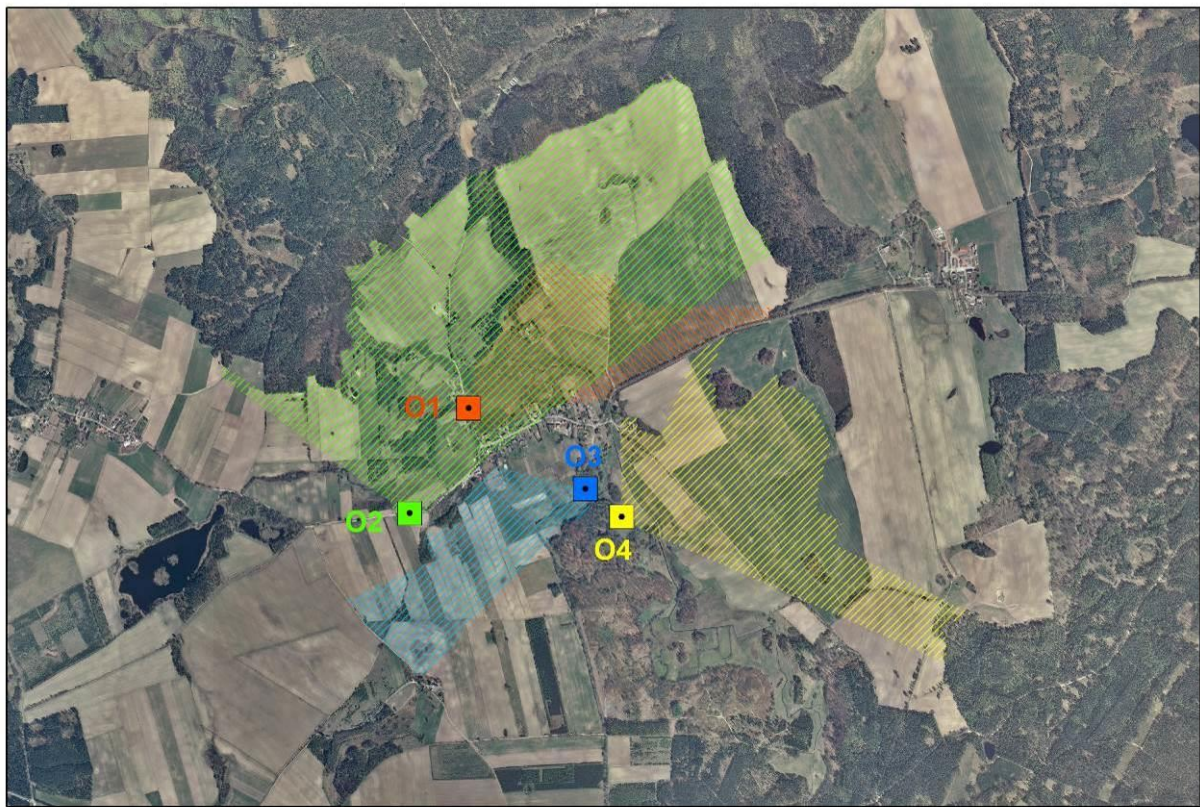
Tab. 10 Charakterystyka pozostałych punktów widokowych

Punkty widokowe (pozostałe, poza analizowanymi w poprzednim podrozdziale):			
Nr	Lokalizacja	Typ widoku	Charakterystyka
1	obr. ewid. Lubuń, gm. Kobylnica, most na rzece Słupia – widok na dolinę rzeki	Punkt widokowy	Dalekie widoki na rzekę Słupię i jej dolinę. Tereny łąkowe z grupami drzew i krzewów. Tłem dla widoków są lasy nadrzeczne
4	Strzegomino (Konradowo), gm. Dębica Kaszubska. Punkt na wale jez. Konradowo, przy zabytkowych słuzach	Punkt widokowy	Panoramiczny widok na jezioro Konradowo. W kierunku północno-zachodnim widok na budowle hydrotechniczne, kanał wodny i łąki.
			
Zasięg z punktu widokowego nr 1 (pkt po lewej) i 2 (pkt po prawej)		Zasięg z punktu widokowego nr 4	

Tab. 11 Charakterystyka pozostałych otwarć widokowych

Otwarcia widokowe (pozostałe, poza analizowanymi w poprzednim podrozdziale):			
Nr	Lokalizacja	Typ widoku	Charakterystyka
O2 (4MT)	obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt przy drodze polnej. Widok w kierunku północnym i północno-wschodnim	Otwarcie widokowe	Dalekie widoki w kierunku wsi Wierszyno. W tle widoczna aleja drzew łącząca wieś z miejscowością Górki
O3	obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt przy drodze polnej. Widok w kierunku zachodnim	Otwarcie widokowe	Pagórkowaty krajobraz rolniczy pól uprawnych i łąk urozmaicony grupami drzew i krzewów

O4	obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt na łące, poza ścieżkami Widok w kierunku wschodnim	Otwarcie widokowe	Malowniczy krajobraz rolniczy pól uprawnych i podmokłych łąk urozmaicony grupami drzew i krzewów oraz ciekami. Okolice dawnego parku dworskiego.
-----------	---	-------------------	--

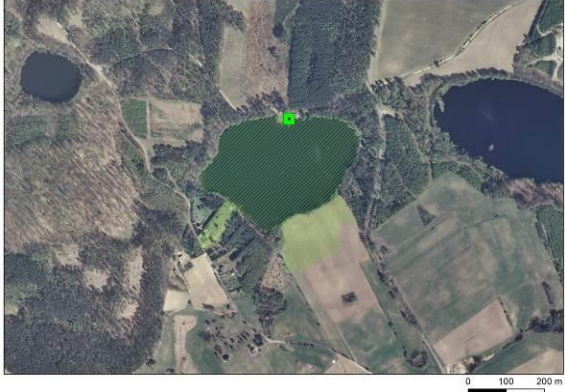

Zasięgi widoków (otwarcia widokowe 1 – 4)

O5 (potoczna nazwa „Cypel Remela”)	„Cypel Remela”, obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt na końcu ścieżki środkowej. Widok na wszystkie kierunki. Opis: malowniczy widok na rozlewiska rzeki Słupi, tzw. Zalewy	Otwarcie widokowe	
--	--	-------------------	--

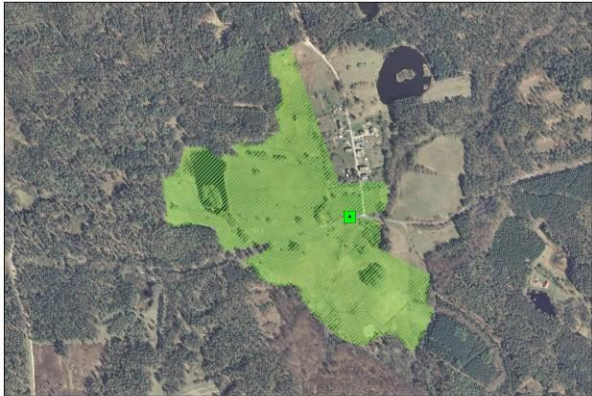
O6	Analiza fizjonomiczna i charakterystyka otwarcia widokowego w poprzednim rozdziale		
-----------	--	--	--

O7 (6MT)	obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska. Punkt zlokalizowany przy parkingu leśnym. Widok w kierunku	Otwarcie widokowe	
--------------------	---	-------------------	--

	wschodnim		
	Opis: widok na jezioro Głębokie i Zamek na Wodzie.		
O8	obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska. Punkt przy drodze. Widok w kierunku północno- zachodnim	Otwarcie widokowe	
	Opis: rozległy widok na podmokłe łąki w dolinie tzw. Starej Słupi. Widok urozmaicają malownicze skupiska drzew i krzewów. Tłem dla widoku są lasy.		
O9	obr. ewid. Krosnowo, gm. Borzytuchom. Punkt przy drodze. Widok w kierunku północno- wschodnim	Otwarcie widokowe	
	Opis: panoramiczny widok na pagórkowaty krajobraz łąk i zadrzewień.		
O10 (8MT)	obr. ewid. Borzytuchom, gm. Borzytuchom. Punkt zlokalizowany na moście. Widok w kierunku południowym	Otwarcie widokowe	
	Opis: szeroki widok na taflę jeziora lobeliowego (jez. Okoniewskie)		
O11	Borzytuchom, gm. Borzytuchom. Punkt na chodniku przy drodze. Widok w kierunku wschodnim i południowo- wschodnim	Otwarcie widokowe	

	<p>Opis: bardzo daleki, wieloplanowy widok na tereny łąkowe. Widok urozmaicają grupy drzew i krzewów. Widoczna jest też zabudowa Borzytuchomia. Elementem dysharmonijnym są banery reklamowe.</p>		
O12	<p>Nożyno, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt przy drodze. Widok w kierunku północnym</p>	<p>Otwarcie widokowe</p>	
	<p>Opis: widok w kierunku północnym, na tereny w otulinie Parku. Malowniczy widok na mozaikę krajobrazową pól uprawnych, lasów, grup drzew i wód powierzchniowych.</p>		
O13	<p>obr. ewid. Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt przy drodze. Widok w kierunku zachodnim</p>	<p>Otwarcie widokowe</p>	
	<p>Opis: pagórkowaty krajobraz rolniczy. Malownicze wzniesienia urozmaiczone grupami drzew i krzewów. Widok uatrakcyjniamy zbiorniki wodne.</p>		
O14	<p>obr. ewid. Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt na brzegu jeziora. Widok w kierunku północnym i północno-wschodnim</p>	<p>Otwarcie widokowe</p>	
	<p>Opis: widok na jezioro Jasień. Widok urozmaica wyspa porośnięta drzewami.</p>		

O15 (17PO)	obr. ewid. Jasień, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt nad brzegiem jeziora. Widok w kierunku południowo- zachodnim	Otwarcie widokowe	
	Opis: widok na jezioro Jasień		
O16 (13MT)	obr. ewid. Jasień, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt na pomoście nad wodą. Widok w kierunku południowo- zachodnim	Otwarcie widokowe	
	Opis: widok na jezioro Jasień Opis: panoramiczny, daleki widok na pagórkowaty krajobraz rolniczy (mozaika łąk i pól uprawnych). Widok urozmaicony grupami drzew i krzewów.		
O17	obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska. Punkt na zaporze przy Zalewie Bytowa (Cicha Woda)	Otwarcie widokowe	
	Rozległy widok na wody Zalewu Cicha Woda oraz koryto Dolinę Starej Słupi (projektowany rezerwat)		
O18	obr. ewid. Świelubie, gm. Kołczygłowy. Punkt przy drodze	Otwarcie widokowe	
	Panoramiczny widok w kierunku południowym na podmokłe łąki i grupy drzew		

Fot. 16 Punkt widokowy nr 1. Punkt zlokalizowany na drodze Kwakowo-Lubuń. Widok z mostu na dolinę rzeki Słupia. Widok w kierunku południowo-wschodnim (zdjęcie u góry), widok na łąki w kierunku północno-zachodnim (zdjęcie na dole). (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 17 Punkt widokowy nr 4. Jezioro Konradowo. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 18 Otwarcie widokowe O4. Wierszyno. Widok na tereny rolnicze (łąki i pola uprawne) urozmaiczone ciekami i grupami drzew i krzewów. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 19 Otwarcie widokowe nr O4. Łąki we wsi Wierszyno, okolice dawnego parku dworskiego. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 20 Otwarcie widokowe nr O5, tzw. „Cypel Remela”. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 21 Otwarcie widokowe nr O8. Grabówko – łąki w dolinie dawnego koryta Słupi. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 22 Otwarcie widokowe nr O9. Krosnowo – łąki i zadrzewienia. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 23 Otwarcie widokowe nr O11. Łąki w Borzytuchomiu. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 24 Otwarcie widokowe nr O13 – widok w kierunku zachodnim. Kartkowo. (Fot. Kubiec K., 2020)

Tab. 12 Lokalizacja adaptowanych i nowo wyznaczonych punktów i otwarć widokowych.

Nr punktu/ otwarcia widokowego	Typ punktu (wg przyjętych definicji)	Lokalizacja	Współrzędne geograficzne	
			Długość geograficzna	Szerokość geograficzna
1	Punkt widokowy	Obr. ewid. Lubuń, gm. Kobylnica	17° 3' 6,532" E	54° 22' 40,059" N
2	Punkt widokowy	Na granicy miejscowości Lubuń i Żelkówko, gm. Kobylnica	17° 5' 6,954" E	54° 21' 37,019" N
3	Punkt widokowy	Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	17° 11' 23,488" E	54° 20' 45,844" N
4	Punkt widokowy	Strzegomino (Konradowo), gm. Dębica Kaszubska	17° 14' 15,319" E	54° 18' 44,182" N
5	Punkt widokowy	Wierszyno, gm. Kołczygłowy, na granicy Parku	17° 11' 49,393" E	54° 16' 18,324" N
6	Punkt widokowy	Osieki, gm. Borzytuchom	17° 23' 9,802" E	54° 12' 37,183" N
7	Punkt widokowy	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	17° 36' 37,014" E	54° 17' 30,474" N
O1	Otwarcie widokowe	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 12' 23,457" E	54° 16' 36,723" N
O2	Otwarcie widokowe	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 12' 8,151" E	54° 16' 19,829" N
O3	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 12' 55,629" E	54° 16' 24,349" N
O4	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 13' 5,769" E	54° 16' 20,131" N

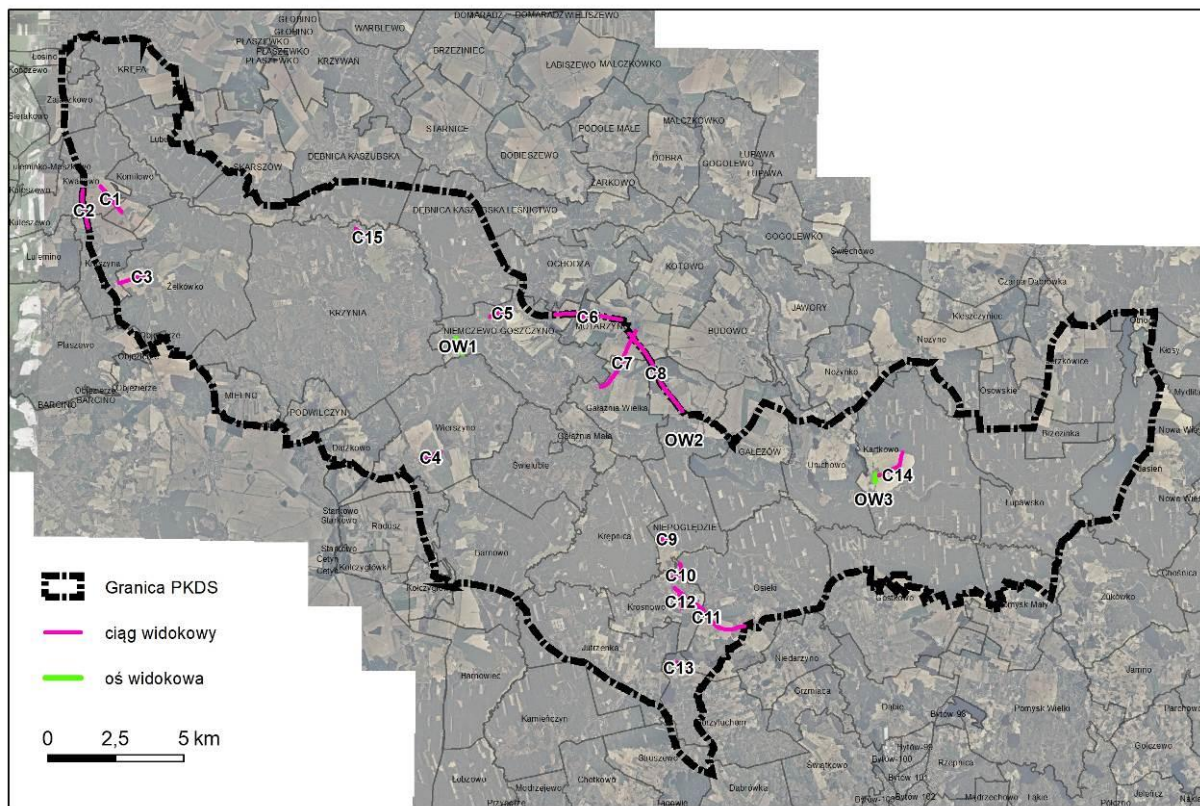
O5	Otwarcie widokowe	„Cypel Remela”, obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 16' 30,235" E	54° 17' 53,544" N
O6	Otwarcie widokowe	Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy	17° 19' 22,987" E	54° 17' 12,833" N
O7	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska	17° 22' 4,203" E	54° 16' 38,990" N
O8	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska	17° 21' 55,098" E	54° 14' 56,155" N
O9	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Krosnowo, gm. Borzytuchom	17° 21' 50,763" E	54° 14' 14,140" N
O10	Otwarcie widokowe	Borzytuchom, gm. Borzytuchom	17° 21' 42,264" E	54° 12' 57,938" N
O11	Otwarcie widokowe	Borzytuchom, gm. Borzytuchom	17° 21' 39,070" E	54° 11' 42,282" N
O12	Otwarcie widokowe	Nożyno, gm. Czarna Dąbrówka	17° 27' 51,018" E	54° 17' 57,418" N
O13	Otwarcie widokowe	obr. ewid. Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka	17° 28' 22,338" E	54° 16' 36,407" N
O14	Otwarcie widokowe	Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka	17° 35' 21,992" E	54° 16' 2,227" N
O15	Otwarcie widokowe	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	17° 37' 16,116" E	54° 17' 19,779" N
O16	Otwarcie widokowe	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	17° 37' 23,758" E	54° 17' 15,289" N
O17	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska	17° 23' 23,651" E	54° 14' 59,218" N
O18	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Świelubie, gm. Kołczygłowy	17° 16' 42,691" E	54° 17' 4,716" N

3.2.5. Identyfikacja ciągów i osi widokowych

Z uwagi na dużą lesistość Parku na jego obszarze nie zidentyfikowano zbyt wiele ciągów widokowych. Najatrakcyjniejsze widoki towarzyszące drogom bądź szlakom występują na peryferiach PKDS, na obszarach rolnych, niezalesionych. Zwykle mają one postać sekwencji widokowych – panoramiczne widoki otwierają się przed obserwatorem pomiędzy drzewami rosnącymi wzdłuż dróg (aleje, szpalery). Fizjonomię widoków stanowi dość urozmaicona rzeźba terenów rolniczych (pagórki, wzniesienia morenowe) z zadrzewieniami śródpolnymi, grupami drzew bądź pojedynczymi drzewami. Tłem dla widoków są tereny leśne. Rzadziej widoczne są tereny wód – jeziora i stawy. Ekspozycja widokowa wzdłuż tras przebiegających przez tereny rolnicze jest często ograniczona (sezonowo) przez wysokie uprawy, w tym m.in. kukurydzę. Odrosty starych drzew (lip) i samosiejki (np. klony), a także rosnące spontanicznie krzewy również ograniczają widoki. W celu zwiększenia potencjału

ekspozycyjnego można rozważyć (lokalnie) przeprowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych (wycinka odrostów, samosiejek, usuwanie wybranych krzewów).

Lokalizację ciągów i osi widokowych pokazano na Ryc. 12.

Ryc. 12 Lokalizacja ciągów i osi widokowych. Opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

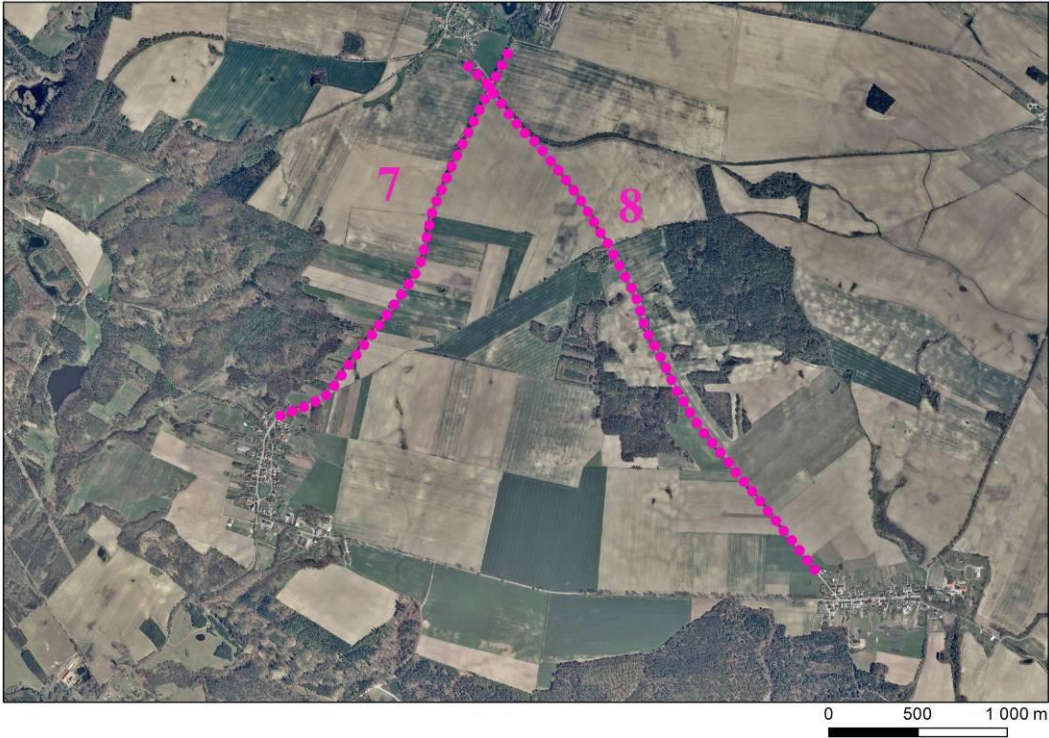

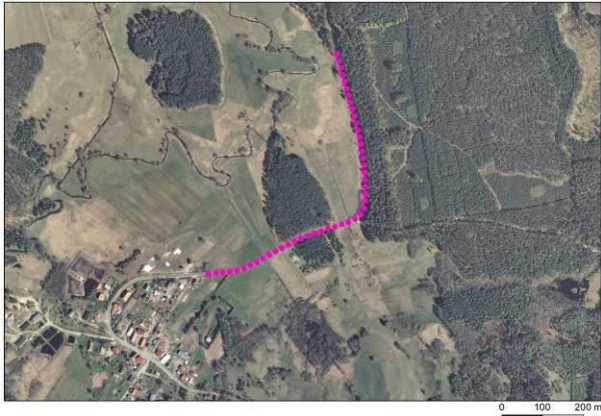
Tab. 13 Charakterystyka ciągów widokowych.

Nr	Lokalizacja	Charakterystyka
C1	Kwakowo, Komilowo, gm. Kobylnica	Ciąg widokowy wzdłuż drogi łączącej wsie Kwakowo i Komilowo. Drodze towarzyszy aleja topolowa. Widok na okoliczne pola i lasy.
C2	Kwakowo, Kruszyna, gm. Kobylnica	Ciąg widokowy na granicy PKDS, wzdłuż drogi krajowej nr 21. Atrakcyjne widoki na tereny łąkowe z zadrzewieniami: Parku (w kierunku wschodnim jadąc na północ) i otuliny (w kierunku zachodnim)
Ciągi widokowe 1 i 2:		

		
<p>C3</p>	<p>Żelki, gm. Kobylnica</p>	<p>Ciąg wzdłuż drogi Kruszyna-Żelki. Widok na pagórkowate tereny pól i łąk z grupami drzew. Sezonowo widok ograniczony przez wysokie uprawy kukurydzy. Wzdłuż drogi aleja drzew.</p>
<p>C4</p>	<p>Wierszyno, gm. Kołczygłowy</p>	<p>Ciąg wzdłuż drogi łączącej wsie Wierszyno i Górki i alei lipowej. Atrakcyjny widok na mozaikę pól, łąk i zadrzewień. Walory fizjonomiczne podnosi urozmaicona rzeźba terenu.</p>

<p>C5</p>	<p>Niemczewo-Goszczyno, gm. Dębница Kaszubska</p>	<p>Ciąg widokowy na skraju lasu. Dalekie widoki na mozaikę łąk, zadrzewień i pól uprawnych.</p>	
<p>C6</p>	<p>Niemczewo, Motarzyno, gm. Dębница Kaszubska</p>	<p>Ciąg widokowy z aleją drzew wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 210. Dalekie widoki na tereny rolnicze urozmaicone grupami drzew i lasami. W kierunku południowym widok na tereny w granicach Parku – atrakcyjne krajobrazowo. W kierunku północnym widoki na otulinę.</p>	
<p>C7</p>	<p>Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy. Motarzyno, gm. Dębница Kaszubska</p>	<p>Ciąg widokowy wzdłuż drogi z aleją drzew. Atrakcyjne, dalekie widoki na tereny rolne i zadrzewienia.</p>	
<p>C8</p>	<p>Niepogłędzie, Motarzyno, gm. Dębница Kaszubska</p>	<p>Ciąg widokowy przez atrakcyjny topograficznie teren. Ekspozycja widokowa na tereny łąkowe z zadrzewieniami oraz tereny pól uprawnych. Ciąg zlokalizowany wzdłuż granicy Parku – po wschodniej stronie widok na otulinę, po zachodniej na teren Parku.</p>	

	<p>Ciągi widokowe 7 i 8:</p> 	
<p>C9</p>	<p>obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska. Okolice Zalewu Grabówko</p>	<p>Ciąg widokowy Zalew Grabówko, na terenach łąkowych. Grupy drzew na łąkach w dolinie urozmaicają widoki. Dodatkowym walorem fizjonomicznym są wody Zalewu.</p>
<p>C10</p>	<p>obr. ewid. Krosnowo, gm. Borzytuchom</p>	<p>Atrakcyjne i dalekie widoki na tereny rolnicze wsi Krosnowo. Ciąg widokowy wzdłuż drogi Krosnowo-Grabówko i sąsiadującej ścieżki rowerowej. Urozmaicona rzeźba terenu i grupy drzew potęgują walory fizjonomiczne.</p>
<p>C11</p>	<p>Krosnowo, Osieki, gm.</p>	<p>Ciąg widokowy wzdłuż drogi z aleją drzew. Dalekie widoki na tereny pól uprawnych z zadrzewieniami. Tłem dla widoków są tereny leśne.</p>

	Borzytuchom	
C12	Krosnowo, w stronę Borzytuchomia, gm. Borzytuchom	Ciąg widokowy wzdłuż drogi. Dalekie widoki na tereny pól uprawnych z zadrzewieniami.
	<p>Ciągi widokowe 11 i 12:</p> 	
C13	Borzytuchom – jeziora łobeliowe, gm. Borzytuchom	<p>Ciąg widokowy wzdłuż drogi. Atrakcyjne widoki na tereny pól uprawnych z zadrzewieniami śródpolnymi</p>

<p>C14</p>	<p>obr. ewid. Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka</p>	<p>Ciąg widokowy wzdłuż malowniczej alei drzew. Widoki w obu stronach na tereny pól uprawnych, w tle las</p>	
<p>C15</p>	<p>Leśny Dwór – Krzynia, gm. Dębica Kaszubska</p>	<p>Ciąg widokowy wzdłuż ścieżki przy skraju lasu, lewym brzegiem doliny Słupi. Rozległy widok na dolinę rzeczną.</p>	

Fot. 25 Ciąg widokowy Kwakowo-Kruszyna (C2) wzdłuż drogi krajowej nr 21. Widok na otulinę. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 26 Ciąg widokowy (C4) wzdłuż drogi Wierszyno - Górki. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 27 Ciąg widokowy (C10) wzdłuż drogi i ścieżki rowerowej ze wsi Borzytuchom w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 28 Ciąg widokowy (C12) wzdłuż drogi z Borzytuchomia w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Pomimo dużej liczby okazałych alei niewiele jest typowych osi widokowych. Aleje, z racji na swoją długość, a przede wszystkim układ i przebieg dróg, nie prowadzą wzroku obserwatora na konkretne obiekty, które mogłyby stanowić dominantę, subdominantę lub akcent.

Do osi widokowych zaliczono aleję lipowo-klonową w Kartkowie (prowadzi wzrok obserwatora na pałac), kanał wodny w Strzegominie z malowniczymi wrzosami porastającymi skarpy oraz oś widokową w sąsiedztwie Jeziora Głębokiego (akcent na zbiornik wodny).

Tab. 14 Charakterystyka osi widokowych PKDS

<p>OW1</p>	<p>Strzegomino, gm. Dębница Kaszubska</p>	<p>Oś widokowa wzdłuż kanału wodnego. Brzegi kanału porastają wrzosy. Oś widoku (w kierunku południowo-wschodnim) stanowi zbiornik Konradowo.</p>	
-------------------	---	---	--

<p>OW2</p>	<p>Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska</p>	<p>Oś widokowa na zbiornik wodny i podmokłości na terenach łąkowych. Ściany widoku budują zadrzewienia.</p>	
<p>OW3</p>	<p>Kartkowo, gm. Czarna Dąbrowka</p>	<p>Oś widokowa na zabytkowy pałac. Widok wzdłuż starej alei lipowej i klonowej.</p>	

Fot. 29 Oś widokowa (OW1) – widok na śluzę i zbiornik Konradowo. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 30 Oś widokowa z akcentem wodnym (OW2). Okolice jeziora Konitowskiego. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 31 Oś widokowa z akcentem kulturowym – Pałac w Kartkowie (OW3). (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.2.6. Identyfikacja i charakterystyka wnętrza krajobrazowych

W PKDS zidentyfikować można wiele wnętrza o charakterze przyrodniczo-krajobrazowym. Zadrzewienia i lasy (stanowiące ponad 70%) powierzchni Parku nie warunkują dalekich, panoramicznych widoków. Stosunkowo niewiele jest również śródleśnych polan i łąk. Na terenie Parku znajduje się jednak wiele jezior i zbiorników wodnych, w tym ponad 50 jezior o powierzchni ponad 1 ha. Położone wśród lasów stanowią atrakcyjne wnętrza krajobrazowe, których „ścianami” są zadrzewienia a „podłogą” tafla wody. Walory fizjonomiczne potęgują urozmaicona linia brzegowa, roślinność nadwodna, a czasem również niewielkie wyspy. Tereny nad jeziorami są w większości

przypadków wciąż niezainwestowane i niezabudowane, dzięki czemu większość wnętrz ma charakter przyrodniczo-krajobrazowy i oferuje harmonijne widoki. Szczególnie atrakcyjne są jeziora lobeliowe, np. Jezioro Krosnowskie, Godzierz, Czarne czy jezioro Modre. Także jeziora i zbiorniki wodne z wyspami i zakolami oferują niezwykle malownicze widoki (np. Zbiornik Konradowo, jeziora Jasień Północny i Jasień Południowy).

Poza wnętrzami związanymi z jeziorami i zbiornikami wodnymi, w Parku wyróżnić można też wiele wnętrz krajobrazowych odnoszących się do terenów łąkowych i torfowiskowych ograniczonych zadrzewieniami i lasami, np. teren łąkowo-torfowiskowy w m. Świelubie, rezerwat przyrody Mechowiska Czaple czy śródleśne torfowiska jak np. „Bagnicowe Uroczysko”. Śródleśne łąki zidentyfikowano m.in. w Kartkowie i Gałąźni Małej.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę wybranych wnętrz krajobrazowych:

Jezioro Głębokie

Lokalizacja: jezioro Głębokie. Gałęzów, gm. Dębica Kaszubska.

Krótką charakterystyką: wnętrze o dużej powierzchni i wydłużonym, rynnowym, kształcie. Urozmaicona linia brzegowa jeziora, porośnięta lasami wpływa pozytywnie na walory fizjonomiczne wnętrza. Dodatkowymi atrakcjami są pozytywne akcenty kulturowe jak chociażby zamek wodny na brzegu jeziora.

Po prawej: Wnętrze krajobrazowe – jezioro Głębokie.

Fot. 32 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Głębokie. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Jeziro Osiecko

Lokalizacja: jezioro Osiecko. Osieki, gm. Borzytuchom.

Krótką charakterystyka: wnętrze o stosunkowo dużej powierzchni i podłużnym kształcie. Urozmaicona linia brzegowa jeziora, porośnięta lasami wpływa pozytywnie na walory fizjonomiczne wnętrza. Pomost i miejsce wypoczynkowe nad brzegiem jeziora w Osiekach umożliwia dogodnie podziwianie widoków.

Po prawej: Wnętrze krajobrazowe – jezioro Osiecko.

Fot. 33 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Osiecko. (Fot. Kubiec K., 2020)

Jeziro Godzierz

Lokalizacja: jezioro Godzierz. Krępica, gm. Kołczygłowy.

Krótką charakterystyka: malownicze jezioro lobeliowe. Lasy mieszane porastające brzeg jeziora stanowią ściany widoku oraz zostawiają atrakcyjne odbicie na tafli wody.

Po prawej: wnętrze krajobrazowe – jezioro Godzierz.

Fot. 34 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Godzier. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Jezioro Modre

Lokalizacja: jezioro Modre. Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka.

Krótką charakterystyka: malownicze jezioro lobeliowe. Bezpośrednim otoczeniem, a zarazem tłem dla wnętrza są bory. Siedliska borów stanowią niezwykle atrakcyjne przestrzenie, z których roztaczają się widoki na wody jeziora.

Po prawej: wnętrze krajobrazowe – jezioro Modre.

Fot. 35 Wnętrze krajobrazowe – jeziro Modre. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Zalew Grabówko

Lokalizacja: Zalew Grabówko. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska.

Krótką charakterystyka: wnętrza krajobrazowe obejmujące wody Zalewu oraz okoliczne tereny łąkowe. Brzeg jeziora porastają trzcinowiska, obecne są też liczne pomosty dla wędkarzy. Walory fizjonomiczne podnosi także urozmaicona rzeźba terenów otaczających wody Zalewu.

Po prawej: wnętrza krajobrazowe – Zalew Grabówko.

Fot. 36 Wnętrze krajobrazowe – Zalew Grabówko. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Skotawskie Łąki

Lokalizacja: rezerwat przyrody Skotawskie Łąki. gm. Czarna Dąbrówka

Krótką charakterystyka: wnętrza krajobrazowe obejmujące tereny torfowisk w dolinie rzeki Skotawa. Obszar objęty ochroną rezerwatową.

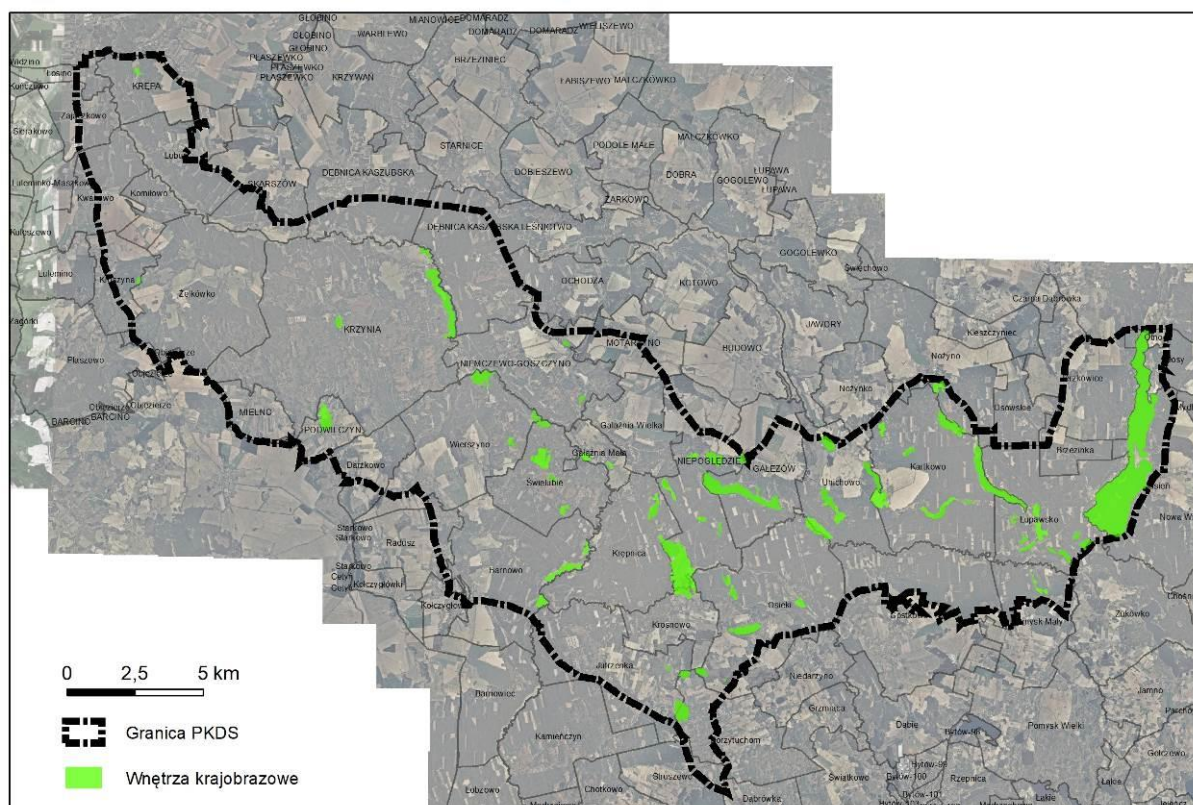

Po prawej: wnętrza krajobrazowe – Skotawskie Łąki.

Fot. 37 Wnętrze krajobrazowe – Skotawskie Łąki. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Opisane wyżej wnętrza oraz pozostałe, wyróżniające się wnętrza krajobrazowe przedstawiono na rycinie poniżej.

Ryc. 13 Lokalizacja wyróżniających się wewnątrz krajobrazowych na obszarze PKDS. (Opracowanie własne)

3.2.7. Dominanty

Elementami eksponowanymi w fizjonomii krajobrazu są dominanty, zarówno pozytywne jak i neutralne oraz negatywne. Z uwagi na wysoką lesistość Parku i stosunkowo niewielką powierzchnię terenów otwartych niezadrzewionych rola dominant w krajobrazie PKDS jest niewielka. Dominantami są kościoły (szczególnie te o większej kubaturze, z wieżami, dominujące w krajobrazie wsi), wieże budynków przemysłowych (dawnych gorzeln) oraz zabytkowe elektrownie wodne. Są to dominanty kulturowe pozytywne. Dominantami negatywnymi są wysokie elementy infrastruktury technicznej, w tym przede wszystkim maszty telefonii komórkowej i maszty radiowe. Z terenów Parku widoczne są też dominujące w krajobrazie otwartym pól i łąk elektrownie (siłownie) wiatrowe, zlokalizowane w otulinie, w gminie Kobylnica. Widoczne są w znacznej odległości, a ich tłem są zadrzewienia i lasy – niemniej jednak są to obce w krajobrazie naturalnym obiekty, dlatego również zaliczono je do dominant negatywnych.

W granicach Parku zidentyfikowano następujące dominanty:

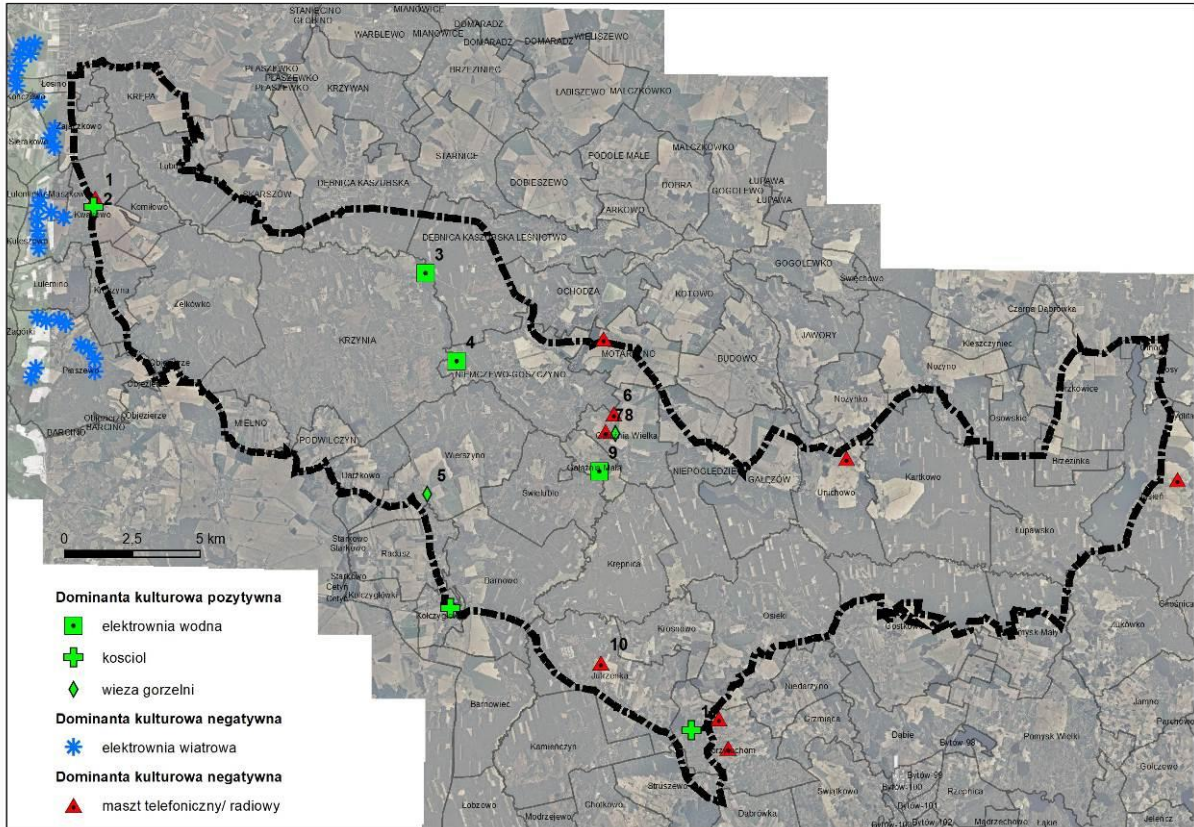
Tab. 15 Krótka charakterystyka dominant PKDS.

Nr	Lokalizacja	Typ dominanty	Charakterystyka
1	Kwakowo, gm. Kobylnica	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej
2	Kwakowo, gm. Kobylnica	Dominanta pozytywna	Kościół
3	Krzyńia, gm. Dębica Kaszubska	Dominanta pozytywna	Elektrownia wodna

4	Strzegomino, gm. Dębica Kaszubska	Dominanta pozytywna	Elektrownia wodna
5	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	Dominanta pozytywna	Wieża zabytkowej gorzelni
6	Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej
7	Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy	Dominanta negatywna	Wieża sieci radiowej (SRDA)
8	Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy	Dominanta pozytywna	Wieża zabytkowej gorzelni
9	Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy	Dominanta pozytywna	Elektrownia wodna
10	Jutrzenka, gm. Borzytuchom	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej
11	Borzytuchom, gm. Borzytuchom	Dominanta pozytywna	Kościół
12	Borzytuchom, gm. Borzytuchom (w pobliżu granicy Parku)	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej
13	Unichowo, gm. Czarna Dąbrówka	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej

Oprócz zinwentaryzowanych dominant na obszarze PKDS zlokalizowane są liczne linie energetyczne, w tym trasy wysokiego napięcia. Słupy i linie zlokalizowane są w sąsiedztwie elektrowni wodnych i przecinają tereny otwarte i leśne Parku. Są one często dobrze widoczne i wpływają negatywnie na odbiór krajobrazu.

W krajobrazie PKDS występuje też wiele elementów, które wyróżniają się skalą i wyglądem i stanowią subdominanty. Zaliczyć do nich można elementy architektoniczne takie jak: dawne pałace i dwory, zabytkowe budynki, ale też elementy krajobrazowe jak np. stare aleje drzew.

Ryc. 14 Lokalizacja dominant w krajobrazie PKDS i najbliższym otoczeniu. (Opracowanie własne)

Fot. 38 Dominanta kulturowa pozytywna – Kościół we wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 39 Dominanta kulturowa pozytywna – elektrownia wodna Krzynia. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 40 Dominanta kulturowa pozytywna – wieża dawnej gorzelnii w Gałąźni Wielkiej. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 41 Dominanta kulturowa negatywna – maszt telefonii komórkowej we wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 42 Dominanta kulturowa negatywna – elektrownie wiatrowe, w gminie Kobylnica (otulina Parku). (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 43 Przykład subdominandy kulturowej – zamek wodny w Gałąźni Małej. (Fot. Wasilewski M., 2020)

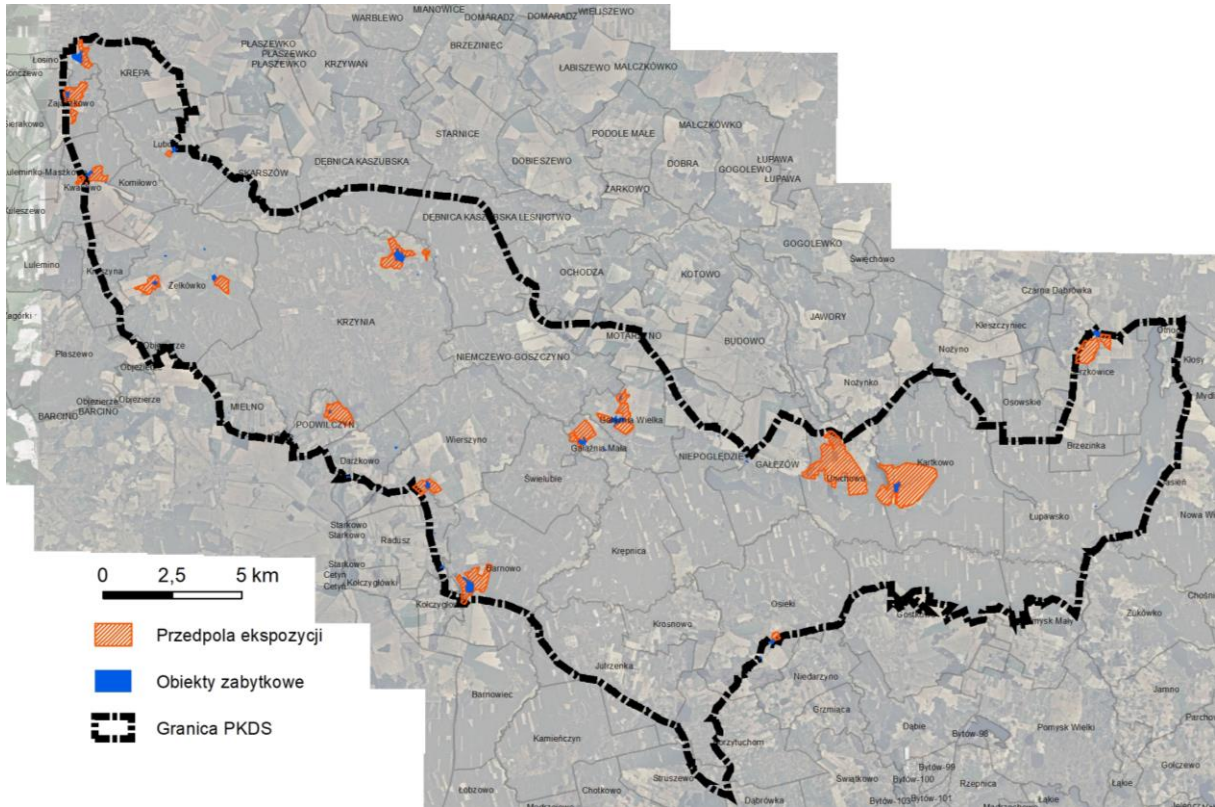

Fot. 44 Przykład subdominandy krajobrazowej – aleja drzew (Wierszyno – Górki). (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.2.8. *Przedpola ekspozycji*

Z uwagi na dużą lesistość Parku i urozmaiconą rzeźbę terenu stosunkowo niewiele zidentyfikować można przedpola ekspozycji. W krajobrazie Parku nie ma specjalnie miejsc, z których widoczne byłyby panoramy całych wsi. Zwykle widoki takie ogranicza pagórkowata rzeźba terenu, zadrzewienia (w tym liczne w Parku aleje starych drzew) i tereny leśne. Przedpola widokowe związane są zatem głównie z obiektami zabytkowymi, jak kościoły i parki (dworskie, przypałacowe). Rolnicze użytkowanie terenu (pola uprawne, łąki) warunkuje ekspozycję widokową obiektów. Inna sprawa, że są to tereny stosunkowo mało dostępne dla turystów, ekspozycja możliwa jest w zasadzie jedynie z dróg i szlaków przecinających te obszary. Niemniej jednak, dla zachowania czytelności obiektów zabytkowych w krajobrazie i ograniczenia potencjalnej dysharmonii poprzez wprowadzanie innych obiektów (np. nowej zabudowy) w ich otoczeniu, przedpola widokowe należałoby zachować jako niezabudowane oraz (optymalnie) niezadrzewione. Badania terenowe i analizy map satelitarnych

i topograficznych pozwoliły wyznaczyć kilkanaście obszarów stanowiących przedpola widokowe. Należą do nich m.in. obszary otaczające: założenie pałacowo-parkowe w Kartkowie i Zajączkowie, założenie dworsko-parkowe w Barnowie, otoczenie zabytkowych parków w Krzyni, Łosinie, Żelkach, Wierszynie, Lubuniu i Gałąźni Małej, otoczenie pałacu w Unichowie oraz otoczenie kościoła w Kwakowie. Poniżej przedstawiono lokalizację wymienionych przedpola ekspozycji.

Ryc. 15 Przedpola ekspozycji w otoczeniu obiektów zabytkowych PKDS. (Opracowanie własne)

Fot. 45 Przedpole ekspozycji pałacu w Unichowie. (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.2.9. Aleje drzew

Na terenie Parku wiele jest historycznych alei i szpalerów. Układy starych zadrzewień alejowych podkreślają przebieg tras komunikacyjnych, także tych obecnie mniej aktywnych (np. Kartkowo). Wąskie drogi zachowały w dużej mierze historyczną nawierzchnię brukową z kamienia polnego. Liczne nasadzenia alejowe i szpalery przydrożne obecne są zarówno w otwartym krajobrazie, w układach ruralistycznych, jak również na terenach zadrzewień leśnych. Ich duże walory przyrodnicze, ale też kulturowe zostały rozpoznane i określone także w dokumentach planistycznych gmin (m.in. studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego).

Do szczególnie cennych należą:

- aleja lipowa wzdłuż drogi Wierszyno – Górki;
- aleja klonowa wzdłuż drogi Krosnowo-Osieki;
- aleja klonowa wzdłuż drogi Motarzyno – Gałąźnia Wielka;
- aleja topolowa-wzdłuż drogi Kwakowo – Komiłowo;
- aleja dębowa (dęby czerwone) wzdłuż drogi Żelkówko – Żelki;
- aleja wzdłuż drogi Gałąźnia Wielka – Goszczyno - Niemczewo (kasztanowce, dęby czerwone, klony);
- aleja klonowa wzdłuż drogi Mielno – Suchorze;
- aleja lipowo-klonowa w Kartkowie (oś widokowa na pałac);
- aleja klonowa od Podwilczyna do Darżkowa;
- aleja klonowa od Darżkowa w stronę Wierszyna;
- aleja klonowa na północny-wschód od Kartkowa;
- aleja pomnikowych drzew z Sieromina w kierunku Zawiat.

Aleje starych drzew wzdłuż dróg wprowadzają unikalny charakter w krajobrazie PKDS. Liniowy układ nasadzeń oraz wiek i gabaryty drzew sprawiają, iż wzrok osób korzystających z drogi kierowany jest osiowo, a widok ma charakter podłużnego wnętrza architektonicznego ograniczonego „ścianami” drzew oraz „sufitem” koron drzew. Ponadto, brukowa nawierzchnia, która nadal towarzyszy wielu drogom na terenie Parku, stanowi dodatkowy walor fizjonomiczny.

Niewielka szerokość dróg jest niewątpliwie zagrożeniem dla samych drzew. Szerokie pnie, korzenie i korony drzew często znajdują się już w skrajni dróg, pozbawiając je pobocza. Ruch samochodowy stwarza zatem pewne zagrożenie dla kondycji zdrowotnej drzew. Dodatkowo na ich kondycję negatywnie wpływają powszechne choroby i patogeny. Wiele gmin, np. Bytów, realizuje jednak programy mające na celu ochronę i pielęgnację starych zabytkowych alei.

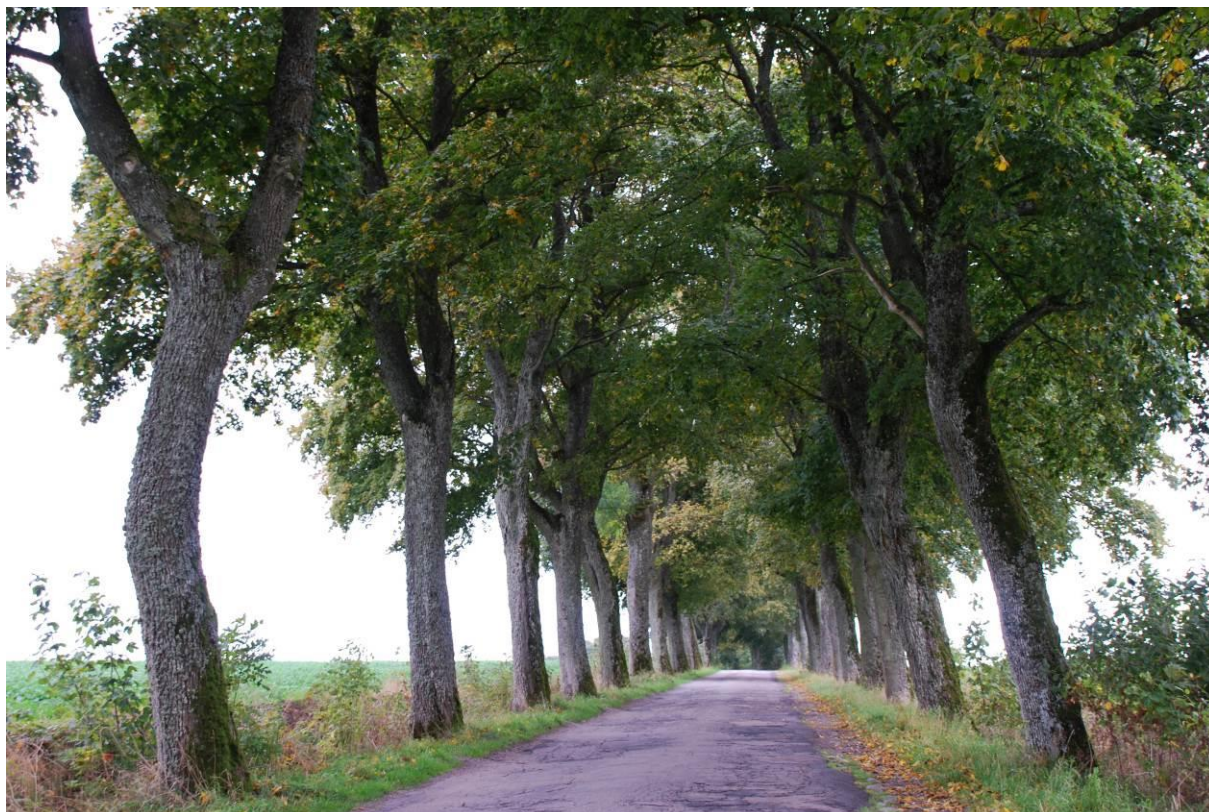
Historyczne aleje pełnią bowiem nie tylko istotne funkcje przyrodnicze, ale stanowią również niewątpliwie walor krajobrazowo-kulturowy, a także nadają Parkowi specyficznego unikalnego charakteru.

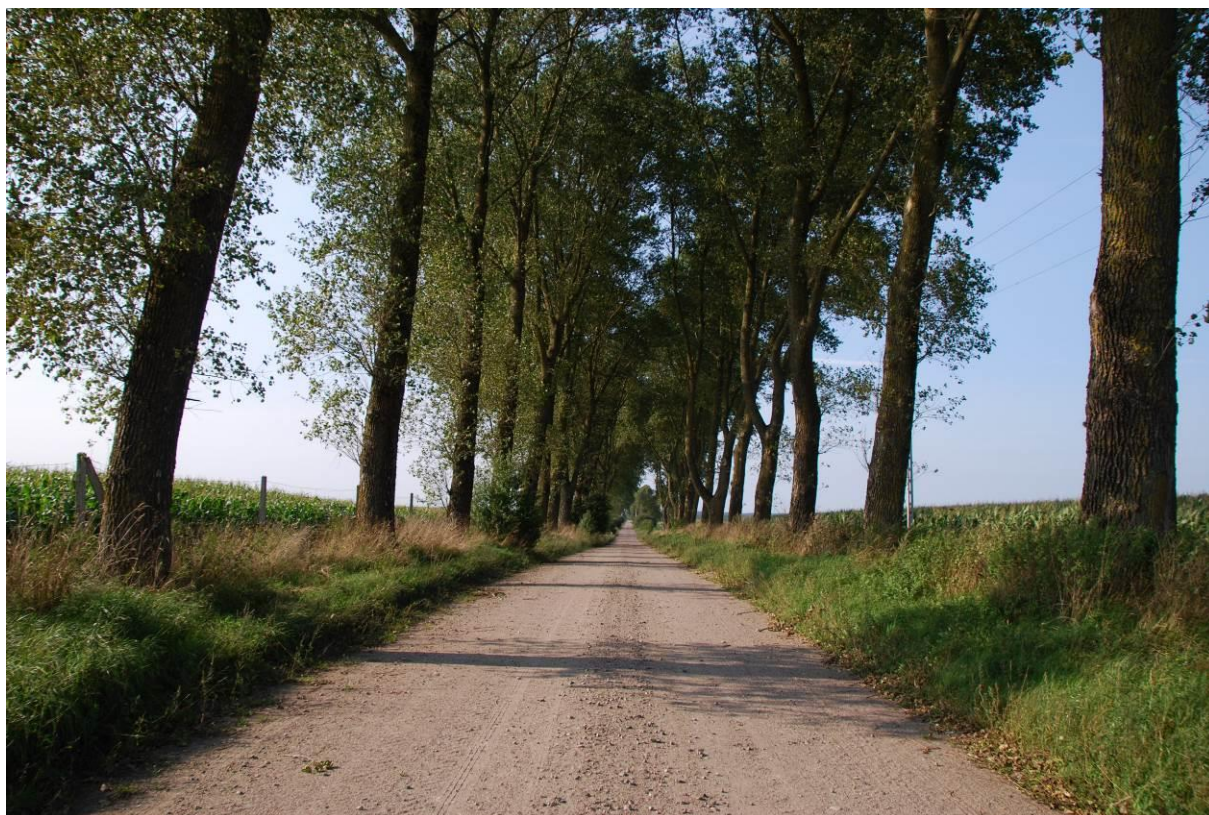
Fot. 46 Aleja drzew w Wierszynie (trasa Wierszyno – Górki). (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 47 Aleja drzew wzdłuż trasy z Osiek w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 48 Aleja klonowa wzdłuż drogi łączącej Motarzyno i Gałąźnię Wielką. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 49 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej Kwakowo i Komiłowo. (Fot. Wasilewski M., 2020)

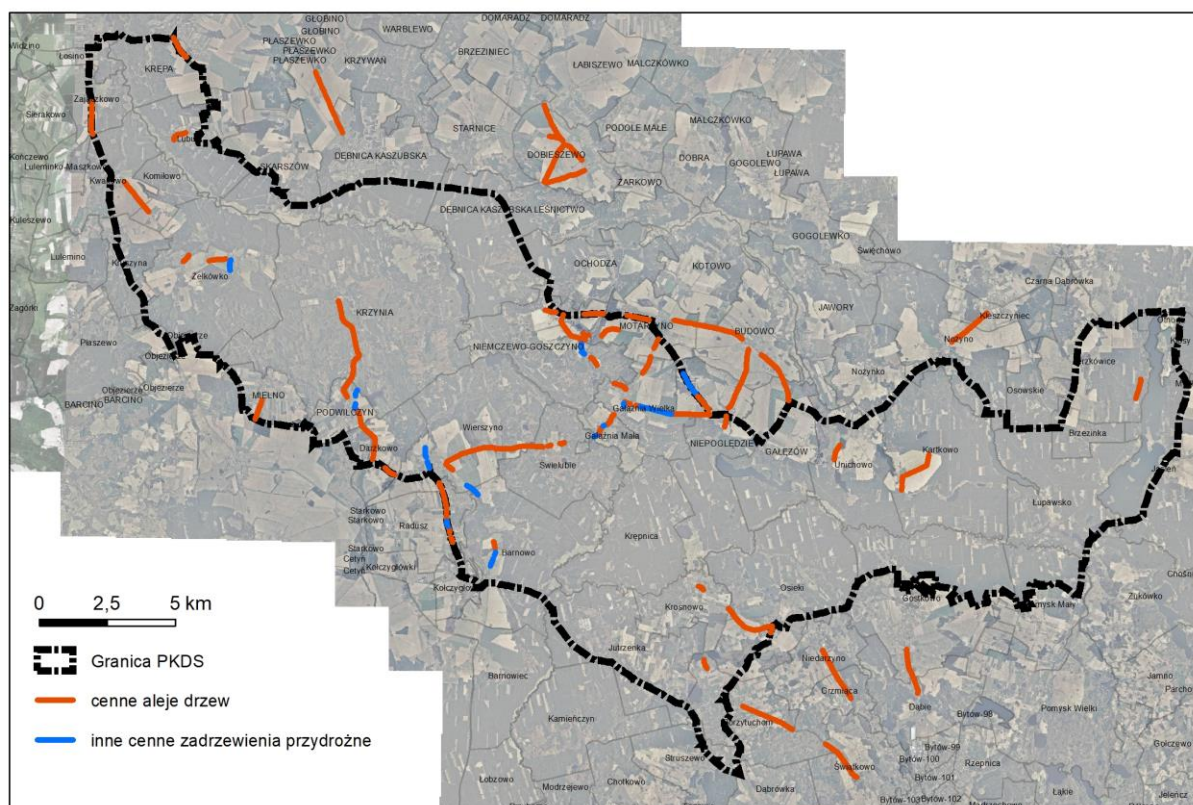

Fot. 50 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej Mielno i Suchorze. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 51 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej m. Żelki i Żelkówko. (Fot. Wasilewski M., 2021)

Lokalizację alej drzew o największych walorach krajobrazowych przedstawiono na Ryc. 16.

Ryc. 16 Aleje drzew o dużych walorach krajobrazowych na terenie PKDS i w bliskim sąsiedztwie. (Opracowanie własne)

3.2.10. Drogi brukowe

W krajobrazie PKDS zachowało się do dziś wiele starych dróg brukowanych. Wysadzane kamieniem polnym drogi są w większości w dobrym stanie, co świadczy o dużej jakości wykonania nawierzchni. Drogi mają odpowiednie spadki umożliwiające odpływ wód opadowych i dobrą podbudowę, która zabezpiecza przed powstawaniem zapadlisk i dziur.

Stanowią niewątpliwie duży walor historyczny i kulturowy krajobrazu PKDS. Wielu drogom towarzyszą malownicze aleje drzew, inne przebiegają przez tereny leśne. Wiele wsi w Parku do dziś posiada historyczny starobruk. Z uwagi na duże walory historyczne zaleca się zachowanie nawierzchni z kamienia polnego i wprowadzenie zakazów asfaltowania starobruku. Godne zachowania są przede wszystkim zabytkowe drogi w Parku Krajobrazowym „Dolina Słupi” wymienione poniżej:

- drogi związane ze starymi elektrowniami wodnymi, powstałe przed wybudowaniem elektrowni wodnych:
  1. Krzynia okolice elektrowni
  2. Konradowo do elektrowni
  3. Gałąźnia Mała do elektrowni
- drogi w miejscowościach lub łączące miejscowości:
  4. Krzynka przy założeniu pałacowym od kuźni w kierunku Łysomic
  5. Kwakowo – Komiłowo

6. Łysomice do szkółki leśnej
7. Żelki
8. Żelkówko
9. Lubuń we wsi
10. Mielno
11. Borzytuchom – Osieki Bytowskie
12. Gałąźnia Wielka
13. Soszyca przy starym dworcu
14. Radusz do leśniczówki
15. Wierszyno do Brodka
16. Zajączkowo - bruk do pałacu
17. Krosnowo – brukowane drogi w rejonie tej miejscowości
18. Kartkowo – droga do pałacu
19. Niemczewo-Goszczyno-Gałąźnia Wielka
20. Cole do stacji kolejowej
21. Skarszów Górny do nasypu kolejowego
22. Kłosy
23. Spole (Sulin)

Poniższe fotografie przedstawiają wybrane drogi brukowe w Parku, z kolei na rycinie w dalszej części podpunktu oznaczono lokalizację dróg z kamienia polnego.

Fot. 52 Droga brukowa w okolicach elektrowni Krzynia. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 53 Droga brukowa w Gałąźni Małej. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 54 Droga brukowa w Gałąźni Małej. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 55 Droga brukowa Kwakowo-Komiłowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 56 Droga brukowa Kwakowo-Komiłowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 57 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 58 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 59 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 60 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 61 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020)

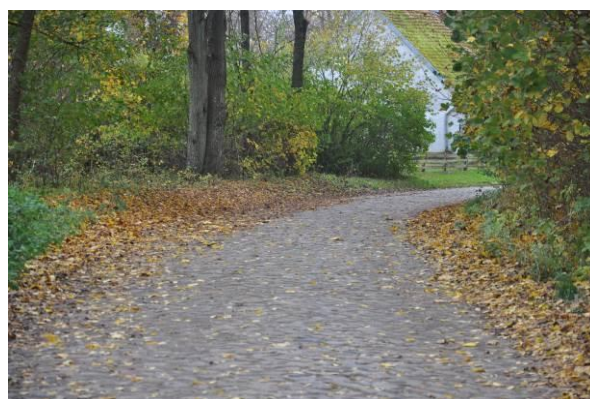
Fot. 62 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 63 Droga brukowa w m. Lubuń. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 64 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 65 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 66 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 67 Droga brukowa Osieki - Borzytuchom. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 68 Droga brukowa Osieki - Borzytuchom. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 69 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 70 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 71 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 72 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 73 Droga brukowa w m. Radusz. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 74 Droga brukowa Goszczyno - Niemczewo. (Fot. Wasilewski M., 2020)

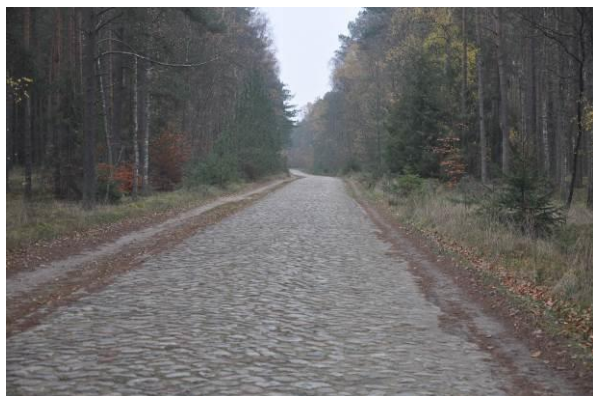
Fot. 75 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 76 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 77 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 78 Droga brukowa w m. Cole (w kierunku stacji kolejowej). (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 79 Droga brukowa w m. Skarszów Górny. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 80 Droga brukowa w m. Skarszów Górny. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 81 Droga brukowa w m. Gałęzów. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 82 Droga brukowa w m. Kołczygłowy. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 83 Droga brukowa w m. Barnowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 84 Droga brukowa w m. Wierszyno. (Fot. Kasprzak A., 2020)

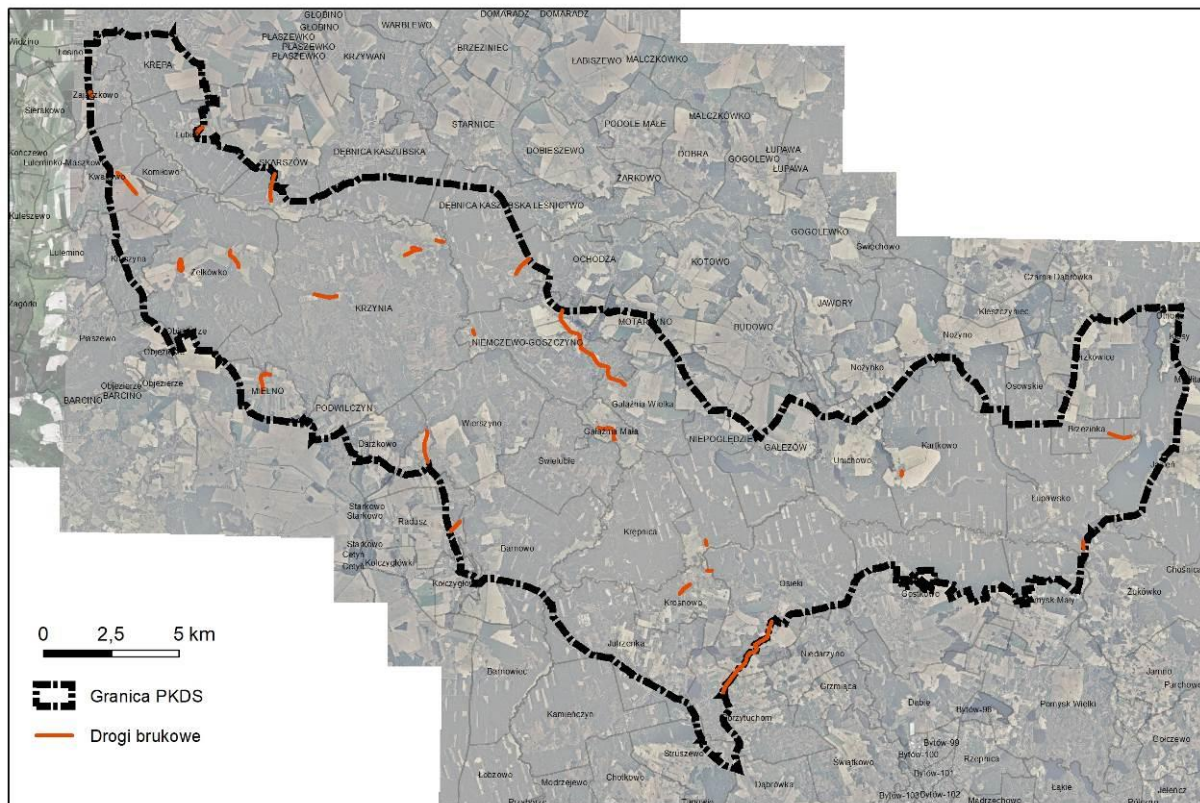
Fot. 85 Droga brukowa w m. Wierszyno. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 86 Droga brukowa Wierszynko - Wierszyno. (Fot. Wasilewski M., 2021)

Fot. 87 Droga brukowa w m. Wierszyno. Fragment bruku został przykryty asfaltem. (Fot. Wasilewski M., 2021)

Ryc. 17 Drogi brukowe na terenie PKDS. (Opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych Parku)

3.2.11. Elementy dysharmonijne w krajobrazie PKDS

Obszar Parku nie uległ w ostatnich latach dużym przekształceniom stąd nie obserwuje się wielu zjawisk dysharmonijnych w krajobrazie. Lokalnie pojawiają się jednak elementy, które zaburzają percepcję krajobrazu i obniżają walory fizjonomiczne Parku. Wprowadzają także pewien chaos przestrzenny. Należą do nich m.in.:

- elementy infrastruktury technicznej: maszty telefoniczne, słupy i linie energetyczne;
- elementy infrastruktury drogowej: znaki (ich nadmiar), słupy oświetleniowe (ich wygląd);
- banery i szyldy reklamowe;
- zabudowa, zwłaszcza nowe bądź odnowione. Dotyczy to przede wszystkim kolorystyki, ale często też kubatury i formy;
- nowa zabudowa zaburzająca historyczny układ zwartych wsi w układach ulicówki, wielodrożnicy lub owalnicy (np. Kołczygłowy);
- formy zagospodarowania terenu: rodzaj i wygląd ogrodzeń, gatunki roślin ozdobnych w ogrodach.

Fot. 88 Maszt telefonii komórkowej we wsi Borzytuchom. Dominanta negatywna. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 89 Banery reklamowe – negatywne akcenty w krajobrazie wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 90 Dysharmonia w zabudowie wsi Kwakowo. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 91 Kolorystyka nowych budynków wprowadza dysharmonię w krajobrazie i stanowi negatywny akcent w sąsiedztwie obiektów zabytkowych. Kołczygłowy (przy granicy Parku). (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 92 Współczesne formy zagospodarowania działki i stosowane rośliny ozdobne stanowią obcy element w krajobrazie rolniczym Parku. (Fot. Wasilewski M., 2020)

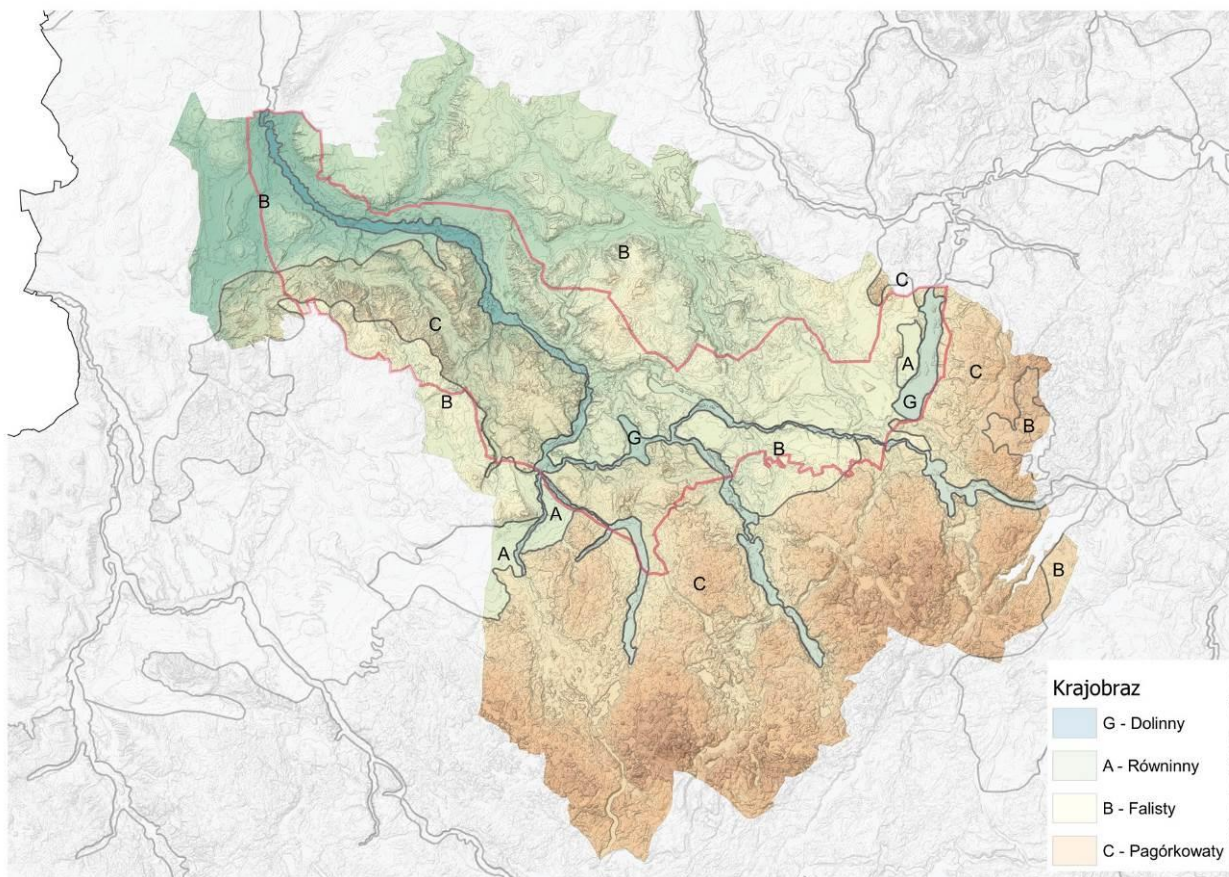

Fot. 93 Chaos wizualny w otoczeniu zabytkowych budynków wprowadzony przez gatunki ozdobne roślin obcych dla krajobrazów Parku oraz szyldy reklamowe. (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.3. Wyznaczenie typów krajobrazu i ich charakterystyka

Charakterystyka typów krajobrazów jest jednym z elementów audytu krajobrazowego. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394 pierwszy etap audytu obejmuje określenie typów krajobrazów w ujęciu dwustopniowym. W pierwszym etapie chodzi o wskazanie typów rzeźby terenu, natomiast w kolejnym określenie typów i podtypów krajobrazów, które odnoszą się do stopnia antropizacji środowiska.

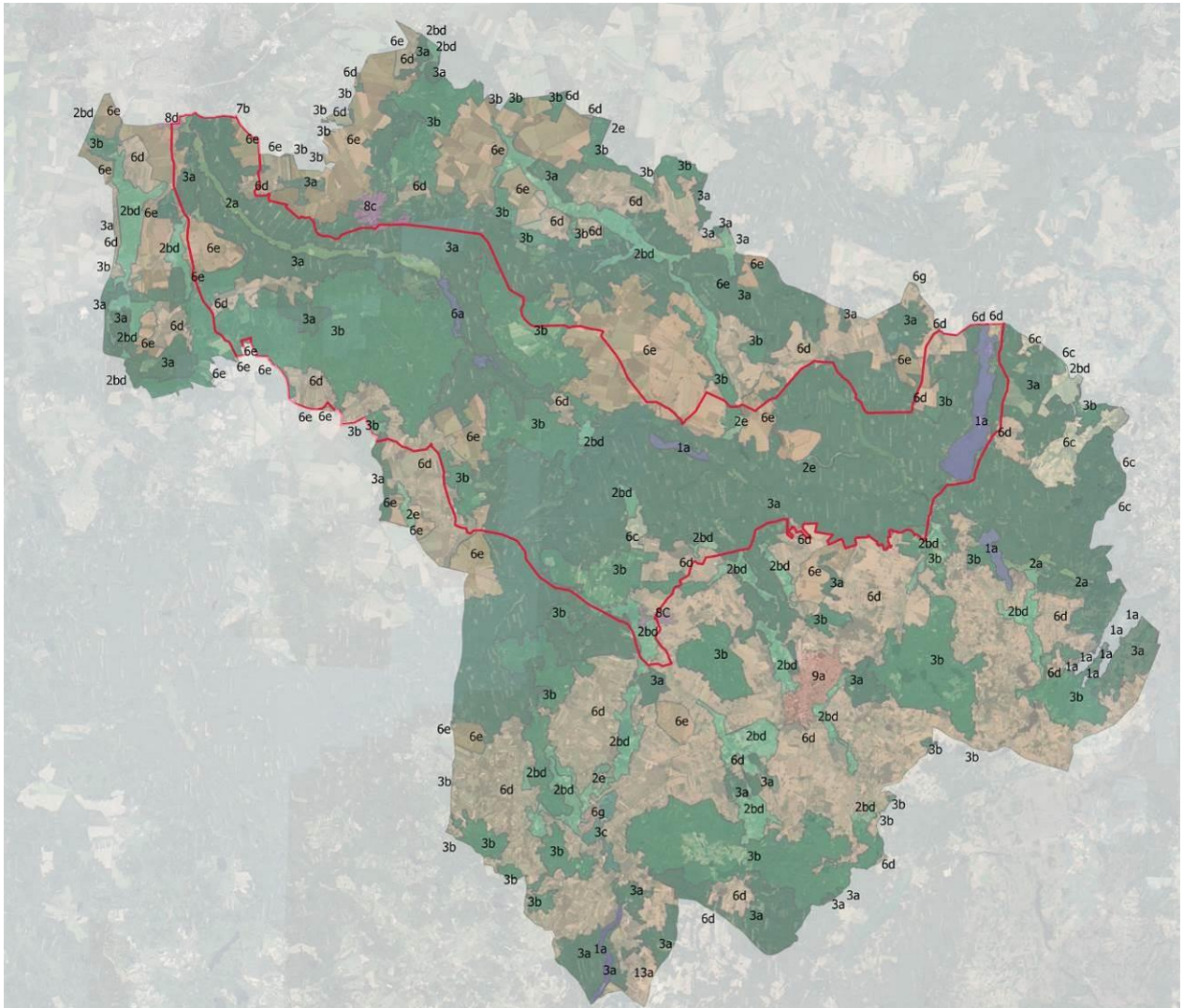
W celu przedstawienia charakterystyki jednostek krajobrazowych PKDS wykorzystano mapy opracowane przez Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego w ramach sporządzania audytu krajobrazowego województwa pomorskiego (ryciny 18 i 19).

Ryc. 18 Klasyfikacja typów rzeźby terenu PKDS wraz z otuliną zgodnie z typologią zawartą w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394. (źródło: Audyt krajobrazowy województwa pomorskiego – w przygotowaniu, wykonawca Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego).

Na terenie PKDS przeważa krajobraz o znacznym stopniu urozmaicenia ukształtowania terenu, co wpływa na jego atrakcyjność dla odwiedzających Park. Dominującą powierzchnię zajmuje krajobraz falisty (przede wszystkim w granicach Parku) oraz pagórkowaty (głównie w otulinie), ten ostatni zwłaszcza w południowej, bardziej urozmaiconej pod względem rzeźby terenu fragmencie Pojezierza Bytowskiego – zajmującego znaczną część otuliny pomiędzy rzekami Kamienicą i Bytową. Wzniesienia morenowe występują na południe od linii Żelki-Krzynia. Sandry dolinne towarzyszą dolinie Słupi oraz większym rynnom jeziornym. Znaczne urozmaicenie rzeźby terenu związane z typem pagórkowatym występuje także w obrębie Parku. Krajobraz równinny tak w granicach Parku jak i otulinie zajmuje niewielkie powierzchnie na wschód od jeziora Jasień oraz w pobliżu miejscowości Kołczygłowy. Natomiast oś Parku stanowi krajobraz dolinny właściwy dla den dolin oraz den rynien jeziornych.

W drugim etapie audytu sporządzono mapę typów krajobrazów tzw. krajobrazów aktualnych wykonaną na podstawie typologii zawartej w w/w Rozporządzeniu (Ryc. 18).

Ryc. 19 Klasyfikacja typów i podtypów krajobrazów (tzw. krajobrazów aktualnych) PKDS wraz z otuliną zgodnie z typologią zawartą w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394. (źródło: Audyt krajobrazowy województwa pomorskiego – w przygotowaniu, wykonawca Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego), objaśnienia w tabeli poniżej.

Tab. 16 Typy i podtypy aktualnych krajobrazów wyróżnione dla PKDS zaproponowane w ramach przygotowywanego audytu krajobrazowego województwa pomorskiego przez Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego

Typy i podtypy krajobrazów występujących w PKDS i jego otulinie zgodnie z typologią zawartą w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394.		
Grupa	Typ	Podtyp
A. Krajobrazy przyrodnicze, kulturowo (zazwyczaj ekstensywnie) użytkowane, funkcjonujące głównie w wyniku działania procesów naturalnych, jedynie w różnym stopniu modyfikowanych przez działalność człowieka	1. Wód powierzchniowych	1a – jeziora
	2. Bagienno-łąkowe	2a – z udziałem ekstensywnie użytkowanych łąk 2bd – z dominacją szuwarów i turzycowisk oraz z dominacją torfów niskich 2e – z udziałem torfowisk wysokich
	3. Leśne	3a – z przewagą siedlisk borowych 3b – z przewagą siedlisk lasowych
B. Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe ukształtowane w wyniku wspólnego działania procesów naturalnych oraz świadomych modyfikacji pokrycia terenu i struktury przestrzennej przez człowieka	6. Wiejskie	6a – sztuczne zbiorniki wodne 6c. – z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących małe pola 6d. – z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących pola średniej wielkości 6e. – z przewagą wielkoobszarowych pól lub łąk i pastwisk 6g. – z przewagą terenów zabudowanych o charakterze wiejskim
	7. Mozaikowe	7b. – podmiejskie
	8 – Podmiejskie i osadnicze	8c. – miejscowości o zwartej, wielorzędowej zabudowie o charakterze wiejskim 8d. - zróżnicowana typologicznie i przestrzennie zabudowa nierolnicza na terenach wcześniej rolniczych
C. Krajobrazy kulturowe, w których struktura i funkcja są w pełni ukształtowane przez działalność człowieka	9 - Miejskie	9a. - miejscowości z zachowanym układem historycznym

Szczegółowa klasyfikacja krajobrazów aktualnych obejmuje 3 grupy krajobrazów: przyrodnicze, przyrodniczo-kulturowe oraz kulturowe. Wszystkie 3 grupy zostały sklasyfikowane w PKDS i jego otulinie. Dość silnie rozbudowana jest struktura krajobrazów przyrodniczych występuje tu ogółem 5 typów oraz 18 podtypów – obejmując tereny wód, lasów, łąk, muraw bezleśnych oraz krajobrazy

hydrogeniczne. Mniej zróżnicowane są krajobrazy przyrodniczo-kulturowe z 3 typami i 14 podtypami – tu mieszczą się przede wszystkim krajobrazy rolnicze oraz w niewielkim stopniu zabudowane. Natomiast w grupie krajobrazów kulturowych w 7 podtypach odpowiadających różnym formom pokrycia i użytkowania przypisano ogółem 19 podtypów – ta najbardziej zróżnicowana grupa związana jest z krajobrazami najsilniej przekształconymi antropogenicznie.

Na terenie PKDS spośród krajobrazów przyrodniczych największe powierzchnie zajmują krajobrazy leśne 3a i 3b – głównie z przewagą siedlisk borowych oraz lasowych (zachodnia część Parku). Towarzyszą im krajobrazy jezior (1a) związane z głównym układem dolin oraz rynien jeziornych. Z ciągiem dolin związane są także zidentyfikowane w PKDS krajobrazy bagienne – łąkowe – występują tu na kilku niewielkich płatach 2a – z udziałem ekstensywnie użytkowanych łąk – zaledwie jeden płat w północnym fragmencie doliny Słupi, 2bd – z dominacją szuwarów i turzycowisk oraz z dominacją torfów niskich na kilku rozdrobnionych powierzchniach w południowej części Parku oraz dwa płaty 2e – z udziałem torfowisk wysokich – zlokalizowane w południowej części PKDS. Na krawędziach Parku występują krajobrazy przyrodniczo kulturowe w tym kilka płatów zbiorników sztucznych (6a) w tym największe z jezior antropogenicznych – Krzynia, Konradowo i Zalew Cicha Woda. Więcej płatów przyrodniczo-kulturowych występuje w formie niewielkich izolowanych powierzchni – są tereny w uprawie z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych (6d) tworzących pola średniej wielkości oraz tereny z przewagą wielkoobszarowych pól lub łąk i pastwisk (6e). W tej grupie zidentyfikowano również jeden płat krajobrazu podmiejskiego i osadniczego związany z miejscowością Borzytuchom, scharakteryzowany jako miejscowość o zwartej, wielorzędowej zabudowie o charakterze wiejskim (8c) oraz jeden płat zróżnicowanej typologicznie i przestrzennie zabudowy nierolniczej na terenach wcześniej rolniczych (8d) – jest to obszar sąsiadujący ze Słupskiem. W granicach Parku nie wydzielono natomiast krajobrazów kulturowych z dominacją procesów przyrodniczych kształtowanych przez człowieka.

Na obszarze otuliny krajobraz ma charakter zdecydowanie bardziej mozaikowy. Przeplatają się tu płaty przyrodnicze i przyrodniczo – kulturowe, występuje tu także jeden płat kulturowy związany z Bytowie. Spośród krajobrazów przyrodniczych ponownie dominujący udział mają krajobrazy leśne tak na siedliskach lasowych jak i borowych (3a, 3b). Większe ich kompleksy zlokalizowane są na południu na urozmaiconych powierzchniach Pojezierza Bytowskiego. Towarzyszą im krajobrazy łąkowo-bagienne z dominacją szuwarów i turzycowisk oraz z dominacją torfów niskich zajmujące dna dolin (2bd) oraz pojedyncze płaty łąkowe z udziałem ekstensywnie użytkowanych łąk (2a) i torfowisk wysokich (2e). Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe zdominowane są przez układy krajobrazów wiejskich tworzących z układy mozaikowe. Budują je krajobrazy wiejskie z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących pola średniej wielkości (6d) oraz krajobrazy wiejskie z przewagą wielkoobszarowych pól lub łąk i pastwisk (6e), którym towarzyszą mniejsze kompleksy leśne (3a,3b). We wschodniej części otuliny pojawiają się drobne płaty krajobrazów wiejskich z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących małe pola (6c). Pojedynczy płat krajobrazu wiejskiego z przewagą terenów zabudowanych o charakterze wiejskim (6g) zidentyfikowano w miejscowości Tuchomie. Krajobrazy podmiejskie i osadnicze zdiagnozowano w miejscowościach Borzytuchom oraz Dębica Kaszubska - miejscowości te cechuje zwarta, wielorzędowa zabudowa o charakterze wiejskim (8c). Fragment jednostki 8d. – stanowiącej zróżnicowaną typologicznie i przestrzennie zabudowa nierolnicza na terenach wcześniej rolniczych zlokalizowano w miejscowości Łosino na przedmieściu Słupska.

Jak wspomniano pojedynczy płat kulturowy zlokalizowano w Bytowie, zakwalifikowano go jako krajobraz miejski z zachowanym układem historycznym (9a).

3.4. Ocena stanu ochrony i przekształceń walorów krajobrazowych, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20-lecia (2001-2021)

Zasadniczym walorem krajobrazowym i główną osią Parku jest dolina rzeki Słupi oraz mniejsze rzeki (jej dopływy) i ich doliny. Naturalny charakter rzeki został naruszony setki lat temu wraz z rozwojem rolnictwa, a przede wszystkim przemysłu – tych jego gałęzi, które wykorzystywały w swoim działaniu duże ilości wody. Największe zmiany w krajobrazie Słupi rozpoczęły się jednak wraz z regulacją rzeki, której początki miały miejsce u schyłku 19 wieku. Istotnym czynnikiem było wprowadzenie zabudowy hydrotechnicznej, takiej jak młyny wodne, elektrownie wodne i budowle pomocnicze takie jak zapory, jazy, kanały i progi. Utworzono przy tym rozległe zbiorniki wodne (zaporowe) służące pracy elektrowni. Na potrzeby systemu skrócono bieg rzeki (odcięto fragmenty koryta i niektóre zakola). Elektrownie wodne i cały układ z nimi związany wybudowany na początku XX w. działa bez większych przekształceń do dziś. Ingerencja człowieka wpłynęła znacząco na naturalność krajobrazu rzeczny. Dziś więc – przynajmniej dla fragmentu rzeki - należy mówić o krajobrazie kulturowym (powstałym w wyniku działalności człowieka).

Obecna struktura użytkowania gruntów obrazuje wysoką lesistość Parku (ponad 70%). Tereny te nie zawsze były jednak zalesione do tego stopnia. W czasach, gdy rolnictwo odgrywało na tych ziemiach większą rolę udział lasów nie był tak znaczący. Jeszcze na początku XX wieku, w czasach inwestycji związanej z budową hydrotechniczną tereny były w znacznie większym stopniu niezalesione. Świadczą o tym choćby zdjęcia pokazujące elektrownie wodne w początkach XX wieku – dla przykładu bliskie otoczenie elektrowni w Gałąźni Małej było pozbawione zadrzewień. Dziś lasy dominują w tym rejonie, co przekłada się również na mniejsze walory ekspozycyjne.

Na krajobraz znacząco wpływał też rozwój zabudowy i osadnictwa. Pierwsze wsie na terenie Parku powstawały jeszcze w średniowieczu i związane były z osadnictwem słowiańskim. Lokowane w XIV wieku miały zwykle układ owalnicowy i zakładane były na prawie polskim. W okresie późnego średniowiecza na tereny dzisiejszego Parku zaczęły wkraczać wsie lokowane przez Zakon lub książąt zachodnio-pomorskich, a także dobra rycerskie. To wpłynęło też na układ przestrzenny wsi słowiańskich. Stosunki narodowościowe i etniczne w wiekach XVI-XVIII ulegały stopniowym zmianom. Następował wzrost koncentracji ziemi w rękach zamożnej szlachty niemieckiej. Powstawały wielkie majątki ziemskie, ale nadal istniały duże gospodarstwa chłopskie, liczące nawet powyżej 100 ha. Taka struktura przetrwała bez większych zmian do II wojny światowej. Po jej zakończeniu duża koncentracja majątku ziemskiego pozostała, zmienił się jednak właściciel - Państwowe Gospodarstwa Rolne. Po upadku PGR krajobraz rolniczy zaczął ulegać stopniowej degradacji. Na skutek dekapitalizacji zabytkowych budynków dochodziło do ich rozbiórki i wprowadzania na ich miejsce budynków mieszkaniowych. Zespoły dworsko-parkowe zaczęły ulegać degradacji, budynki pałaców i dworów popadać w ruinę a układy parkowe zaczęły ulegać zatarciu.

Dla zachowania m in. walorów kulturowo-krajobrazowych (np. dolina rzeki Słupi, historyczne ślady osadnictwa i układy ruralistyczne, dwory, pałace i parki) w 1981 roku utworzono na tych terenach Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”. Ostatni plan ochrony z 2003 roku w dużej mierze odnosi się też do ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych.

W rozdziale 3 planu ochrony z 2003 roku zapisano główne cele ochrony krajobrazu:

- 1) zachowanie krajobrazów głównej doliny rzecznej i jej dopływów, zarówno tych o cechach zbliżonych do naturalnych jak i wrośniętego w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi,
- 2) zachowanie kompleksu leśnego w całej jego różnorodności krajobrazowej, zwłaszcza malowniczych krajobrazów leśno-wodno-torfowiskowych,
- 3) kształtowanie harmonijnych krajobrazów terenów osadnictwa i turystyki.

Jako szczegółowe cele ochrony krajobrazu:

- 1) zachowanie wnętrza i otwarcie widokowych o szczególnych walorach krajobrazowych

- zarówno w krajobrazie zbliżonym do naturalnego jak i w krajobrazie kulturowym,
- 2) zachowanie historycznie ukształtowanych układów przyrodniczo -kulturowych, w tym elementów decydujących o walorach krajobrazowych,
  - 3) zachowanie walorów krajobrazowych strefy ekotonowej lasu,
  - 4) zachowanie dotychczasowych proporcji powierzchniowych między obszarami leśnymi i nieleśnymi, konsekwentna ochrona terenów nieleśnych o dużych walorach krajobrazowych: ekosystemów bagiennych, torfowiskowych, łąkowych i innych półnaturalnych.

Warto też wskazać w tym miejscu niektóre z zapisów dotyczące zasad kształtowania zabudowy w Parku (rozdz. 4, pkt. 1):

- 1) Zakłada się utrzymanie krajobrazu małych wsi oraz tworzenie warunków rozwoju społeczno-gospodarczego nie zagrażającego walorom Parku (koegzystencja siedlisk rolniczych z obiektami bazy turystycznej, w tym zabudowy letniskowej).
- 2) Dopuszcza się zabudowę jedynie w nawiązaniu do istniejących jednostek osadniczych, w kontynuacji ich układów przestrzennych i z zachowaniem właściwych dla nich zasad kształtowania zabudowy.

Przekształcenia walorów estetyczno-fizjonomicznych wiążą się w bardzo dużej mierze z przekształceniami walorów przyrodniczych i kulturowych i są z nimi nierozdzielnie związane. Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat tereny Parku nie podlegały znaczącym zmianom. Park zachował swój charakter w odniesieniu do dotychczasowych proporcji powierzchniowych pomiędzy obszarami leśnymi i nieleśnymi. Krajobrazy leśne kształtowane są przede wszystkim w oparciu o planowaną działalność nadleśnictw. Zmiany fizjonomiczne są dynamiczne i ściśle powiązane z gospodarką leśną. Zaobserwować można pewien wzrost zalesienia. Lokalnie tworzą się bądź zanikają wnętrza leśne (np. we wsi Górki). Tereny nieużytkowane rolniczo zarastają spontanicznie i tutaj zmiany fizjonomiczne są najbardziej widoczne (np. w rejonach miejscowości Wierszyno, Lubuń, Gałąźnia Mała).

Wierszyno – zdj. z 2008 r.

Wierszyno – zdj. z 2020 r.

Ryc. 20 Wzrost udziału zadrzewień w rolniczym krajobrazie Wierszyna. (Źródło Google Earth)

Krajobraz doliny rzecznej i jej dopływów nie uległ dewastacji – największe zmiany krajobrazowe (fizjonomiczne) związane są jedynie z modernizacją i rozbudową infrastruktury służącej turystyce kajakowej (przystanie kajakowe, miejsca biwakowe, miejsca rekreacyjne i wypoczynkowe, parkingi). W ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego 2014-2020 otwarto wiele przystani kajakowych i wprowadzono nową infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną. Samo koryto rzeki utrzymało swój naturalny, malowniczy charakter. Na rzece pozostawiane są drzewa i konary, które uległy przewróceniu, usuwane są zaś jedynie w sytuacjach wyraźnie ograniczających możliwości spływu kajakowego. Przy niektórych jeziorach wprowadzono w ostatnich latach nową infrastrukturę turystyczną (np. jez. Okoniewskie, Modre, Głębokie).

Najcenniejsze krajobrazy wodno-torfowiskowe, szczególnie wrażliwe na zmiany w środowisku, są obejmowane projektami służącymi ich ochronie, np. w rezerwacie przyrody „Skotawskie Łąki” gdzie realizowany był projekt „Ochrona torfowisk alkalicznych (kod 7230) w młodoglacjalnym krajobrazie Polski północnej”.

Największe zmiany dotyczące walorów krajobrazowych Parku związane są z krajobrazem rolniczym i strukturą osiedleńczą. W skali całego PKDS można stwierdzić, że nie powstało tu zbyt dużo nowej zabudowy. Jest to jednak wynik wysokiego udziału lasów w strukturze przestrzennej Parku oraz doliny Słupi i jej dopływów. Wsie znajdujące się na obrzeżach Parku to małe jednostki osadnicze, stosunkowo nielicznie zamieszkałe. Wyjątek stanowi kilka większych miejscowości jak np. Łosino, Kołczygłowy czy Borzytuchom. Z tymi wsiami związana jest też w największym stopniu nowa zabudowa. Niestety nowe budynki, tj. ich lokalizacja i układ przestrzenny zaburzają historyczny układ zwartych wsi. Zaobserwować można zmniejszanie powierzchni działek i zmianę funkcji z rolniczej na wyłącznie mieszkaniową. Największe zmiany w ostatnich 20-tu latach zidentyfikowano w gminie Borzytuchom, w tym przede wszystkim we wsi Borzytuchom. Nowa zabudowa lokalizowana jest na stosunkowo niewielkich działkach, jest to przy tym zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, a nie zagrodowa. Obserwuje się zatem przekształcenia w kierunku funkcji mieszkaniowej, a nie podtrzymanie typowo rolniczej (produkcja żywności). Układ dróg dojazdowych pod względem urbanistycznym przypomina tereny osiedlowe bądź rejonów podmiejskie. Wielorzędowa zabudowa na małych działkach wpływa ograniczająco na walory fizjonomiczne terenów wiejskich ograniczając znacząco ekspozycję widokową. Ze zjawiskiem tym wiąże się zanik typowych krajobrazów wiejskich. Historyczny, zabytkowy i charakterystyczny dla wsi Pomorza układ wsi ulega zatarciu. Nowa zabudowa powstaje często w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy, zdarza się, że w znacznej odległości od istniejącej zabudowy co zaburza dotychczasową zwartą strukturę wsi. Widoczne przekształcenia tego rodzaju, oprócz wsi Borzytuchom, zidentyfikowano również w Łosinie i Kołczygłowach. Układy wsi w formie wielodrożnicy czy ulicówki ulegają zmianom w kierunku szachownicowego, osiedlowego układu, charakterystycznego dla terenów podmiejskich.

Borzytuchom – zdj. z 2010 r.

Borzytuchom – zdj. z 2020 r.

Ryc. 21 Rozwój zabudowy mieszkaniowej w Borzytuchomiu. (Źródło Google Earth)

Znaczącym problemem jest również charakter i wygląd nowej zabudowy. Niestety kubatura, forma i kolorystyka nowych budynków często nie przystaje do istniejącej, historycznej zabudowy i wprowadza wyraźną dysharmonię i chaos przestrzenny. Podobny problem stanowią elementy zagospodarowania terenu działek, takie jak ogrodzenia, nawierzchnie utwardzone czy też stosowana roślinność ozdobna w ogrodach (gatunki obce).

Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować można również monotypizację krajobrazu rolniczego. W strukturze upraw dominują kukurydza i rzepak. Prowadzi to do zaniku układu mozaikowych pól (zróżnicowanie upraw) i wprowadza monotonię w krajobrazie. Ponadto, uprawy takie jak kukurydza, z uwagi na wysokość roślin ograniczają potencjalne widoki wzdłuż dróg i szlaków. Niektóre obszary zmieniły dotychczasową funkcję i sposób użytkowania. W Zajączkowie na terenach zmeliorowanych

łąk powstało wielohektarowe pole golfowe. Krajobraz tego terenu rekreacyjnego jest jednak harmonijny i nie wpływa negatywnie na walory fizjonomiczne.

Zajączkowo – zdj. z 2008 r.

Zajączkowo – zdj. z 2020 r.

Ryc. 22 Na terenach łąkowych w Zajączkowie powstało pole golfowe. (Źródło Google Earth)

Negatywnie na krajobraz terenów otwartych (łąk, mozaiki łąk, pastwisk i zadrzewień) wpłynęły natomiast wprowadzane w ostatnich latach banery i szyldy reklamowe. Nośniki reklamowe o dużej powierzchni, zróżnicowanej formie i kolorystyce wprowadzają dużą dysharmonię w krajobrazie. Zjawisko to widoczne jest np. w miejscowościach Borzytuchom, Kwakowo. Tylko dwie z gmin na terenie których znajduje się PKDS wprowadziły uchwałę reklamową (Kobylnica i Słupsk).

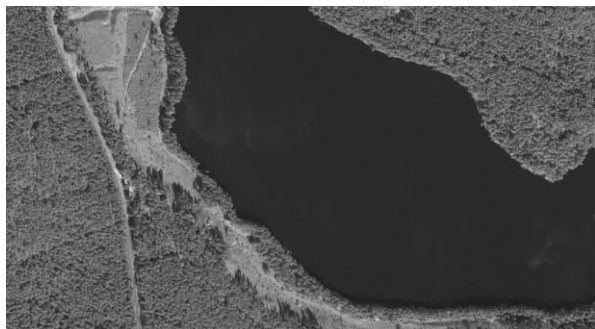
W rejonie Parku, na terenie jego otuliny w ostatnich latach rozwinęła się znacząco energetyka wiatrowa, w szczególności w gminie Kobylnica. Elektrownie wiatrowe pełnią rolę dominanty w krajobrazie. Dotychczasowa infrastruktura związana z formą produkcji energii wprowadza pewną dysharmonię w krajobrazie. Co prawda w granicach Parku brak jest elektrowni wiatrowych, jednak znajdują się one w dużej liczbie na terenach sąsiadujących z PKDS od zachodu (także w otulinie). Obca dla naturalnego charakteru i duża gabarytowo forma siłowni wiatrowych znajdujących się w strefie ekspozycyjnej Parku wprowadza pewną dysharmonię w krajobrazie. Istotnym potencjalnym zagrożeniem dla walorów fizjonomicznych są także farmy solarne. Zlokalizowane w dużej liczbie, zajmujące rozległe obszary terenów otwartych ogniwa fotowoltaiczne mogą stanowić wyraźny element dysharmonijny, a wręcz zmieniać w sposób negatywny lokalny krajobraz. W dobie współczesnych zmian w energetyce jest to zagrożenie realne. Plany lokalizacji farm solarnych (wg analiz zapisów opracowywanych planów miejscowych) są m.in. w rejonie wsi Barnowo.

Z perspektywy ostatnich lat duże – i niestety negatywne – zmiany dotyczą substancji zabytkowej Parku, a dokładniej układów dworsko-parkowych i pałacowo parkowych. Już opracowania sporządzane na potrzeby planu ochrony z 2003 roku wskazywały na degradację niektórych zabytków. W większości przypadków degradacja ta postępowała i postępuje dalej. Dwory i pałace popadają w ruinę, nie są użytkowane bądź ich obecna funkcja nie sprzyja poprawie stanu ich zachowania. Budynki towarzyszące zabudowie dworskiej czy pałacowej zostały zaadaptowane do nowych funkcji bądź też nieużytkowane i nie remontowane uległy znacznej a czasem całkowitej degradacji. Zatarciu uległy układy parkowe. Ich historyczna forma jest dziś w większości przypadków nieczytelna, pozostały starodrzew przesłaniają gęste zarośla, samosiejki i podrosty drzew. Układy komunikacyjne uległy degradacji. Zabytki (a właściwie ich ruiny) nie są wyeksponowane w przestrzeni. Ekspozycja widokowa całych założeń sprowadza się do widoku masywu drzew (gęste nasadzenia) i zazwyczaj nie odbiega od widoku „ściany lasu”.

Stosunkowo dobrze zachowane są aleje starych drzew. Wymagają one pewnych zabiegów pielęgnacyjnych w koronach drzew, polegających głównie na usuwaniu suchych konarów i gałęzi (najpilniejsza potrzeba), a także na usuwaniu odrostów (szczególnie w przypadku lip). W wielu przypadkach luki w alejach wymagają uzupełnienia.

Biorąc pod uwagę jedynie wizualne aspekty – fizjonomię krajobrazu można się odnieść do celu ochrony krajobrazu „1) zachowanie wnętrza i otwarcie widokowe o szczególnych walorach krajobrazowych.

Dotychczas wyznaczone punkty (w planie ochrony z 2003 r.) i na mapach turystycznych zlokalizowane są w dużej mierze na terenach leśnych, co ogranicza widoki. Ponadto większość z nich zlokalizowano poza szlakami, drogami, wśród pól i łąk – są one trudno dostępne. Punkty, które umożliwiały dalekie widoki, jak np. punkt widokowy przy jeziorze Głębokim, w wyniku sukcesji drzew straciły potencjał ekspozycyjny. Negatywny wpływ na widoki ma też dysharmonijna nowa zabudowa (np. zabudowa powstała w oderwaniu od skupionej struktury wsi, budynki o intensywnej, dysharmonijnej kolorystyce).

Jezioro Głębokie – zdj. z 2012 r.

Jezioro Głębokie – zdj. z 2020 r.

Ryc. 23 Sukcesja drzew w otoczeniu jeziora Głębokiego obniżyła potencjał ekspozycyjny punkty widokowe. (Źródło Google Earth)

4. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW KULTUROWYCH

4.1. Zarys historii obszaru Parku i jego otoczenia oraz ogólna charakterystyka zasobów kulturowych na tle Pomorza i kraju

Park Krajobrazowy Dolina Słupi znajduje się na obszarze, na którym występują liczne archeologiczne mikroregiony osadnicze związane z ziemią Słupską oraz z Ziemią Bytowską. Najstarsze dowody na obecność ludzką na terenach dzisiejszego Parku, pozostawione przez grupy łowiecko-zbierackie, pochodzą ze środkowej epoki kamienia (8000-4200 p.n.e.). Z kolei oznaki stałego osadnictwa są datowane na okres ok. 4000-1700 p.n.e., gdy nabrzeża Słupi i jej dopływów zostały zasiedlone przez rolników i hodowców kolejno z tzw. kultury pucharów lejkowatych, kultury amforkulistycznych i kultury ceramiki sznurowej. W późniejszej epoce brązu (ok. 1200-650 p.n.e.) na tych terenach wyodrębniła się podgrupa kultury łużyckiej, tzw. „grupa kaszubska”, która pod koniec tego okresu przekształciła się w kulturę wschodniopomorską. O szeroko zakrojonej ekspansji tej kultury świadczy obecność kilkudziesięciu stanowisk archeologicznych (cmentarze, grody) z różnych okresów jej rozwoju na terenie Parku i otuliny. W okresie średniowiecza pierwsze większe osady datowane są na VI wiek (m. in. Kwakowo, Lulemino, Borzytuchom), jednak intensywny rozwój grodów obronnych rozpoczął się dopiero w VII wieku (m.in. Parchowo, Podole Małe) i trwał kolejne kilkaset lat. Przez ten czas ziemie pomorskie przechodziły z rąk do rąk – włączone przez Mieszka I do państwa polskiego, następnie pod władaniem cesarzy niemieckich, króla duńskiego, książąt gdańskich. Od początku XIV w. do połowy XVII w. Ziemia Słupska pozostawała (z krótką przerwą, gdy w latach 1329-1341 została oddana w zastaw Zakonowi Krzyżackiemu) w rękach książąt słupskich, których panowanie zakończyło się bezpotomną śmiercią Bogusława XIV w 1637 r., po której kraina została wcielona do Brandenburgii, a niedługo wraz z nią – do Królestwa Pruskiego. Losy Ziemi Bytowskiej potoczyły się nieco inaczej – już w 1329 r. została sprzedana przez ówczesnych władców Zakonowi Krzyżackiemu, w którego rękach pozostawała do 1454 r., gdy po wojnie trzynastoletniej została przejęta jako lenno przez Królestwo Polskie. W tym czasie rejon ten miał już ukształtowaną gęstą sieć osadnictwa, sięgającą w połowie XIV wieku ok. 40 wsi i osad. Struktura osad w XIV wieku była zróżnicowana – na Ziemiach Bytowskiej i Słupskiej znajdowało się zarówno osadnictwo słowiańskie, jak i wsie lokowane przez Zakon Krzyżacki, dobra rycerskie nadawane przez lokalnych książąt, oraz napływowe osadnictwo niemieckie. W kolejnych wiekach sytuacja zmieniła się szczególnie na korzyść tych ostatnich, zarówno w formie wsi, jak i majątków szlacheckich niemieckich rodów. W okresie rozbiorów większość osad była już zarządzana według prawa niemieckiego, z postępującymi zmianami na niekorzyść ludności kaszubsko-polskiej (głównie skupionej w mniejszych, mniej rentownych gospodarstwach). Koncentracja ziemi w postaci wielkich majątków szlacheckich w XIX w. umożliwiała ich wielokierunkowy rozwój gospodarczy, dzięki czemu obok gospodarki rolnej, leśnej i hodowli zwierząt działały liczne przetwórnice, browary, magazyny i hurtownie. Ta skonsolidowana struktura własności w dużej mierze przetrwała aż do II wojny światowej i później (za sprawą przekształcenia dawnych majątków w PGRy). Obecnie, po ich upadku, tereny wiejskie zmagają się z biedą i bezrobociem, przez co liczne zabytkowe budynki niszczone lub są rozbierane. Dzisiejsze dziedzictwo kulturowe regionu Doliny Słupi składa się z wielu elementów łączących kolejne epoki jego rozwoju. Na terenie Parku i jego otuliny znajduje się kilkaset stanowisk archeologicznych zgrupowanych w 38 mikroregionów osadniczych, datowanych od neolitu (4200 p.n.e) do wczesnego średniowiecza. Do dziś zachowało się wiele zespołów dworsko-parkowych, zwykle otoczonych większymi zespołami folwarcznymi. W wielu wsiach lokowanych w średniowieczu wciąż widoczne są zabytkowe układy przestrzenne oraz przykłady najstarszego budownictwa mieszkalnego, kościołów o tradycyjnej konstrukcji i przykościelnych cmentarzy. Unikalnymi zabytkami są zachowane obiekty techniki, takie jak np. zespół zabudowań i urządzeń technicznych elektrowni wodnej w Gałąźni Małej.

4.2. Wyniki inwentaryzacji zasobów kulturowych

Inwentaryzacja zasobów kulturowych znajdujących się na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” przeprowadzona została w oparciu o zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782,1378). Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt. 1 wyżej wymienionej Ustawy, **bez względu na stan zachowania, opiece podlegają:**

1) **zabytki nieruchome**, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) działami architektury i budownictwa;
- d) działami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479);
- f) instrumentami muzycznymi;
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- b) cmentarzyskami;
- c) kurhanami;
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

W celu zapewnienia przejrzystości opracowania, zestawienia tabelaryczne z zabytkami nieruchomymi, ruchomymi oraz archeologicznymi znajdują się w treści tekstu. Szczegółowe opracowanie dotyczące

zabytków nieruchomych znajdujących się w rejestrze zabytków Województwa Pomorskiego oraz najważniejszych obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków stanowi Załącznik 1.

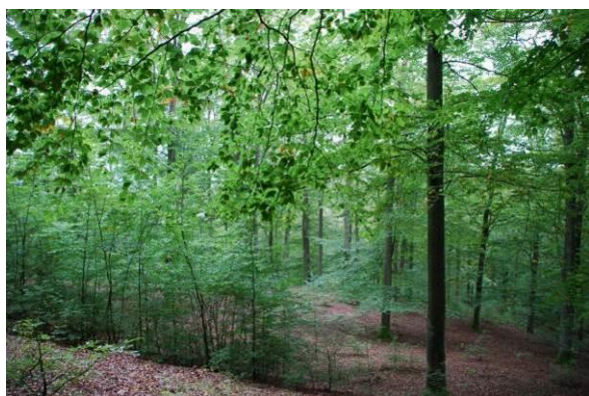
4.2.1.Archeologia

Na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” zidentyfikowano ponad sto stanowisk archeologicznych pochodzących z różnych okresów historycznych, które są rozproszone we wszystkich gminach na obszarze których położony jest Park. Najwięcej z nich znajduje się w Gminie Kołczygłowy, w rejonie wsi Gałąźnia Wielka

Poniżej w układzie tabelarycznym przedstawione zostały zabytki archeologiczne znajdujące się w rejestrze zabytków Województwa Pomorskiego.

Tab. 17 Obiekty archeologiczne na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” wpisane do rejestru zabytków – które podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej (stan na 11.2020 r.)

Lp.	Nr rejestru zabytków województwa pomorskiego	obiekt	miejsowość	gmina
1	A-a-26	Grodzisko z okresu XI –XIII w.	Jutrzenka	Borzytuchom
2	A-a-32	Grodzisko z okresu 650-400 p.n.e.	Gałąźnia Mała (Świelubie)	Kołczygłowy
3	A-a-30	Osada z okresu poł. IX-XIII w.	Gałąźnia Mała	Kołczygłowy
4	A-a-31	Osada z okresu 650 – 400 p.n.e	Gałąźnia Mała	Kołczygłowy
5	Nr 846 z 1972.04.22	Krępa Słupska, grodzisko średniowieczne	Łosino	Kobylnica

Fot. 94 Gałąźnia Mała (Świelubie) – Grodzisko z okresu 650-400 p.n.e wpisane do rejestru zabytków pod numerem A-32. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Zinwentaryzowane stanowiska archeologiczne, udostępnione m.in. na Archeologicznym Zdjęciu Polski przedstawia Tab. 18. a ich rozmieszczenie przestrzenne Załącznik nr 6.

Tab. 18 Stanowiska archeologiczne na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
AK_3_1	Kobylnica	Łosino	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/41
AK_3_2	Kobylnica	Łosino	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/42
AK_3_3	Kobylnica	Łosino	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/43
AK_3_4	Kobylnica	Łosino	osada, schyłkowy neolit, wczesny brąz	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/51
AK_3_5	Kobylnica	Łosino	osada kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/52
AK_3_6	Kobylnica	Łosino	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/53
AK_3_7	Kobylnica	Łosino	osada, wczesne średniowiecze i średniowiecze XII-XIII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/54
AK_3_8	Kobylnica	Łosino	śląd osadniczy, wczesne średniowiecze i średniowiecze XII-XI w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/55
AK_3_9	Kobylnica	Zajączkowo	osada, wczesne średniowiecze i średniowiecze XII-XIII w.	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/56
AK_3_10	Kobylnica	Zajączkowo	osada, wczesne średniowiecze i średniowiecze XII-XIII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/56a
AK_3_11	Kobylnica	Zajączkowo	osada, wczesne średniowiecze i średniowiecze XII-XIII w.	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/56b
AK_3_12	Kobylnica	Zajączkowo	osada, wczesne średniowiecze i średniowiecze XII-XIII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/57

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
AK_3_13	Kobylnica	Zajączkowo	śląd osadniczy, schyłkowy neolit, wielbarska; osada kultura oksywsko-wielbarska, wczesne średniowiecze XII/XIII-XIV w	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	10-29/58
AK_3_14	Kobylnica	Zajączkowo	osada, kultura oksywsko-wielbarska wczesne średniowiecze i średniowiecze XII-XIV w.	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/1
AK_3_15	Kobylnica	Kwakowo	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/5
AK_3_16	Kobylnica	Kwakowo	osada, kultura oksywsko-wielbarska wczesne średniowiecze i średniowiecze IX-XI w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/20
AK_3_17	Kobylnica	Kwakowo	osada, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze XI-XII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/21
AK_3_18	Kobylnica	Kruszyna	osada, schyłkowy neolit, wczesny brąz, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/29
AK_3_19	Kobylnica	Kruszyna	osada, kultura łużycko-pomorska, oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/30
AK_3_20	Kobylnica	Żelki	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/39
AK_3_21	Kobylnica	Żelki	osada, kultura łużycko-pomorska, wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/40
AK_3_22	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura łużycko-pomorska, oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/42
AK_3_23	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura łużycko-pomorska, oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/43
AK_3_24	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/44
AK_3_25	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony	11-29/45

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
				archeologiczno-konserwatorskiej	
AK_3_26	Kobylnica	Żelki	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/46
AK_3_27	Kobylnica	Lubuń	osada kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze i średniowiecze XII-XIII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/49
AK_3_28	Kobylnica	Lubuń	osada, schyłkowy neolit, wczesny brąz, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/50
AK_3_29	Kobylnica	Lubuń	osada, wczesne średniowiecze XI-XII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/52
AK_3_30	Kobylnica	Lubuń	osada, wczesne średniowiecze XI-XII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/53
AK_3_31	Kobylnica	Lubuń	osada, wczesne średniowiecze XI-XII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/54
AK_3_32	Kobylnica	Lubuń	śląd osadniczy, wczesne średniowiecze XII-XIV w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/56
AK_3_33	Kobylnica	Lubuń	osada, kultura łużycko-pomorska, oksywsko-wielbarska, wczesne średniowiecze VI/VII-X, XII-XIII w.	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/57
AK_3_34	Kobylnica	Lubuń	osada, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/58
AK_3_35	Kobylnica	Lubuń	osada, kultura oksywsko-wielbarska, wczesne średniowiecze VIII-X w., wczesne średniowiecze XII-XIV w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/59
AK_3_36	Kobylnica	Lubuń	śląd osadniczy, schyłkowy neolit, wczesny brąz, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/60
AK_3_37	Kobylnica	Lubuń	osada, kultura oksywsko-wielbarska, średniowiecze XII-XIV w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/61

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
AK_3_38	Kobylnica	Lubuń	ślad osadniczy, kultura oksywsko-wielbarska, średniowiecze XII-XIV w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/62
AK_3_39	Kobylnica	Lubuń	ślad osadniczy, kultura oksywsko-wielbarska, średniowiecze XII-XIV w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/63
AK_3_40	Kobylnica	Lubuń	osada, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze VI-X w., wczesne średniowiecze XII-XIV w.	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/64
AK_3_41	Kobylnica	Lubuń	osada, wczesne średniowiecze XI-XII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/65
AK_3_42	Kobylnica	Lubuń	ślad osadniczy, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze XII-XIII w.	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	11-29/74
AK_3_43	Kobylnica	Kruszyna	obozowisko, neolit	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/4
AK_3_44	Kobylnica	Żelki	cmentarzysko, kultura pomorska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/10
AK_3_45	Kobylnica	Żelki	cmentarzysko, kultura pomorska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/11
AK_3_46	Kobylnica	Żelki	osada, kultura łużycko-pomorska, wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/15
AK_3_47	Kobylnica	Żelki	osada, kultura wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/17
AK_3_48	Kobylnica	Żelki	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/19
AK_3_49	Kobylnica	Żelkówko	osada, neolit, kultura łużycko-pomorska, wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/21
AK_3_50	Kobylnica	Żelkówko	osada, neolit, kultura łużycko-pomorska, wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/22

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
AK_3_51	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura łużycko-pomorska, wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/25
AK_3_52	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/26
AK_3_53	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura amfor kulistych, łużycko-pomorska, oksywsko-wielbarska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/27
AK_3_54	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura pucharów lejkowatych, łużycko-pomorska, średniowiecze	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/28
AK_3_55	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura łużycko-pomorska, wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/29
AK_3_56	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/30
AK_3_57	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/31
AK_3_58	Kobylnica	Żelki	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/32
AK_3_59	Kobylnica	Żelki	osada, kultura łużycko-pomorska, wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/33
AK_3_60	Kobylnica	Żelki	osada, kultura łużycko-pomorska, wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/35
AK_3_61	Kobylnica	Żelki	osada, kultura wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/37
AK_3_62	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/40
AK_3_63	Kobylnica	Żelki	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-	12-29/43

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
				konserwatorskiej	
AK_3_64	Kobylnica	Żelkówko	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-29/49
AK_3_65	Kołczygłowy	Wierszynko	cmentarzysko, kultura pomorska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/15
AK_3_66	Kołczygłowy	Wierszynko	cmentarzysko, kultura pomorska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/16
AK_3_67	Kołczygłowy	Darżkowo	ślad osadniczy, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/17
AK_3_68	Kołczygłowy	Darżkowo	ślad osadniczy, kultura pomorska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/18
AK_3_69	Kołczygłowy	Darżkowo	cmentarzysko, kultura pomorska, osada, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/19
AK_3_70	Kołczygłowy	Darżkowo	cmentarzysko kurhanowe	strefa W.I - pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/20
AK_3_71	Kołczygłowy	Wierszyno	ślad osadniczy, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/21
AK_3_72	Kołczygłowy	Wierszynko	ślad osadniczy, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/31
AK_3_73	Kołczygłowy	Wierszynko	ślad osadniczy, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/32
AK_3_74	Kołczygłowy	Wierszyno	ślad osadniczy, średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/33
AK_3_75	Kołczygłowy	Wierszyno	ślad osadniczy, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/34
AK_3_76	Kołczygłowy	Wierszyno	ślad osadniczy, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/35
AK_3_77	Kołczygłowy	Wierszyno	cmentarzysko, kultura pomorska	strefa W.II - częściowej	13-

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
				ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	30/36
AK_3_78	Kołczygłowy	Wierszyno	cmentarzysko, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/37
AK_3_79	Kołczygłowy	Wierszyno	śląd osadniczy, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/38
AK_3_80	Kołczygłowy	Wierszyno	osada, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/39
AK_3_81	Kołczygłowy	Wierszyno	osada, kultura łużycko-pomorska, kultura wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-30/40
AK_3_82	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-31/30
AK_3_83	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	osada, schyłkowy neolit, wczesny brąz	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-31/31
AK_3_84	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-31/33
AK_3_85	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-31/34
AK_3_86	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	osada, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze XI-XIII w. n.e.	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-31/35
AK_3_87	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-31/36
AK_3_88	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-31/37
AK_3_89	Kołczygłowy	Wierszyno	śląd osadniczy, wczesne średniowiecze	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/1
AK_3_90	Kołczygłowy	Wierszyno	cmentarzysko kultury pomorskiej	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/2

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
AK_3_91	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycka	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/3
AK_3_92	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/5
AK_3_93	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/6
AK_3_94	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycka, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/7
AK_3_95	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycka	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/8
AK_3_96	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/9
AK_3_97	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/10
AK_3_98	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/11
AK_3_99	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycka, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/12
AK_3_100	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/13
AK_3_101	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycka, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/14
AK_3_102	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycka, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/15
AK_3_103	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-	13-31/16

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
				konserwatorskiej	
AK_3_104	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/17
AK_3_105	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/18
AK_3_106	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/19
AK_3_107	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/21
AK_3_108	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/22
AK_3_109	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/23
AK_3_110	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/24
AK_3_111	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycka	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/25
AK_3_112	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycka, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/26
AK_3_113	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-31/27
AK_3_114	Kończyglowy	Barnowo	śląd osadniczy o nieokreślonej kulturze i chronologii	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-31/1
AK_3_115	Kończyglowy	Barnowo	punkt osadniczy, kultura oksywsko-wielbarska, śląd osadniczy, nie określono	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-31/2
AK_3_116	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, pradziej	strefa W.III - ograniczonej ochrony	12-32/11

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
				archeologiczno-konserwatorskiej	
AK_3_117	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-32/12
AK_3_118	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-32/13
AK_3_119	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, pradzieje	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-32/14
AK_3_120	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, pradzieje	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-32/15
AK_3_121	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-32/1
AK_3_122	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-32/2
AK_3_123	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, schyłek neolitu	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-32/3
AK_3_124	Kończyglowy	Gałąźnia Wielka	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-32/4
AK_3_125	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, wczesne średniowiecze	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-32/12
AK_3_126	Kończyglowy	Gałąźnia Mała	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-32/13
AK_3_127	Borzytuchom	Krosnowo	cmentarzysko kultury pomorskiej	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/4
AK_3_128	Borzytuchom	Krosnowo	ślad osadniczy, neolit, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/5
AK_3_129	Borzytuchom	Krosnowo	osada, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-	14-32/8

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
				konserwatorskiej	
AK_3_130	Borzytuchom	Krosnowo	osada, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/11
AK_3_131	Borzytuchom	Krosnowo	ślad osadniczy, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/14
AK_3_132	Borzytuchom	Krosnowo	ślad osadniczy, kultura łużycko-pomorska, kultura oksywsko-wielbarska	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/15
AK_3_133	Borzytuchom	Krosnowo	ślad osadniczy, kultura łużycko-pomorska, kultura oksywsko-wielbarska	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/18
AK_3_134	Borzytuchom	Krosnowo	osada, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/21
AK_3_135	Borzytuchom	Osieki	osada, kultura oksywsko-wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/22
AK_3_136	Borzytuchom	Osieki	ślad osadniczy, schyłek neolitu	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/24
AK_3_137	Borzytuchom	Osieki	ślad osadniczy, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/25
AK_3_138	Borzytuchom	Osieki	ślad osadniczy, kultura pomorska, kultura oksywsko-wielbarska	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/29
AK_3_139	Borzytuchom	Osieki	cmentarzysko kultury pomorskiej	strefa W - bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/30
AK_3_140	Borzytuchom	Osieki	ślad osadniczy, schyłek neolitu, kultura łużycko-pomorska, osada wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/31
AK_3_141	Borzytuchom	Jutrzenka	osada, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/60
AK_3_142	Borzytuchom	Jutrzenka	cmentarzysko, kultura oksywsko-wielbarska	strefa W - bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/63
AK_3_143	Borzytuchom	Jutrzenka	osada, kultura łużycko-pomorska, wczesne średniowiecze	strefa W - bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/64
AK_3_144	Borzytuchom	Jutrzenka	ślad osadniczy, kultura łużycko-pomorska, schyłek neolitu	strefa W - bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/65

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
AK_3_145	Borzytuchom	Jutrzenka	cmentarzysko, kultura o łużycka	strefa W - bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/68
AK_3_146	Borzytuchom	Jutrzenka	ślad osadniczy, wczesna epoka brązu	strefa W - bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	14-32/69
AK_3_147	Borzytuchom	Jutrzenka	osada, kultura łużycko-pomorska	strefa W - bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	15-32/1
AK_3_148	Borzytuchom	Borzytuchom	cmentarzysko, kultura łużycka, wielbarska	strefa W - bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	15-32/27
AK_3_149	Borzytuchom	Borzytuchom	osada, neolit, kultura łużycka,	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskie	15-32/29
AK_3_150	Borzytuchom	Struszewo	osada, kultura łużycka, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskie	15-32/43
AK_3_151	Borzytuchom	Borzytuchom	osada, kultura łużycka, wielbarska, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskie	15-32/44
AK_3_152	Borzytuchom	Struszewo	osada, schyłek neolitu, kultura łużycka, wczesne średniowiecze	strefa OW - względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskie	15-32/45
AK_3_153	Czarna Dąbrówka	Nożyno	osada wczesnośredniowieczna, pradziejowa	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-33/54
AK_3_154	Czarna Dąbrówka	Nożyno	ślad osadniczy schyłkowoneolityczny	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-33/55
AK_3_155	Czarna Dąbrówka	Nożyno	ślad osadniczy, średniowieczne	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-33/56
AK_3_156	Czarna Dąbrówka	Nożyno	ślad osadniczy schyłkowoneolityczny	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-33/57
AK_3_157	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	osada kultury wielbarskiej, późnośredniowieczna	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-34/18
AK_3_158	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	osada schyłkowoneolityczna	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	12-34/19

Kod na mapie uwarunkowań	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu/ opis	Forma ochrony	Nr AZP
AK_3_159	Czarna Dąbrówka	Brzezinka	osada kultury łużyckiej	strefa W.II - częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-34/9
AK_3_160	Czarna Dąbrówka	Brzezinka	osada kultury oksywsko-wielbarskiej	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-34/10
AK_3_161	Czarna Dąbrówka	Brzezinka	osada kultury łużycko-pomorskiej	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-34/12
AK_3_162	Czarna Dąbrówka	Brzezinka	osada kultury oksywsko-wielbarskiej	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-34/13
AK_3_163	Czarna Dąbrówka	Brzezinka	osada schyłkowoneolityczna	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-34/14
AK_3_164	Czarna Dąbrówka	Brzezinka	osada kultury pomorskiej	strefa W.III - ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-34/15
AK_3_165	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	cmentarzysko kurhanowe, AZP - 13-34/31	strefa W.I - pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej	13-34/16

Podsumowując, inwentaryzacja w terenie wykazała, że zabytki archeologiczne, które znajdują się w obrębie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, nie posiadają takich form terenowych, które mogłyby zostać wyeksponowane, a tym samym wykorzystane w celu promocji Parku wśród turystów. Grodziska i inne obiekty archeologiczne znajdują się przeważnie na terenach leśnych, poza szlakami, w trudno dostępnych miejscach. W większości nie są oznakowane i ich odnalezienie w terenie przez osoby zainteresowane jest bardzo utrudnione. Oznakowana jest jedynie osada w Gałąźni, na terenie rezerwatu przyrody. Jest tutaj przystanek informacyjny z tablicą. Ogólnie biorąc ten walor kulturowy Parku z punktu widzenia zarówno ekspozycji krajobrazowej, jak i funkcji edukacyjnej i turystycznej nie jest wykorzystany. Lepsza ekspozycja i oznaczenie obiektów w terenie przyczyniłoby się do podniesienia atrakcyjności turystycznej Parku w odniesieniu do jego walorów historycznych i kulturowych.

(Źródła: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Gminy Borzytuchom, „Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Kolczygłowy Na lata 2020-2023)

4.2.2. Układy przestrzenne

Układy ruralistyczne, założenia dworsko-parkowe i pałacowo-parkowe

W obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” oraz jej otuliny spotkać można specyficzne dla tego regionu układy rozplanowania wsi, oparte o historyczne założenia, niejednokrotnie sięgające czasów średniowiecza. Do najcenniejszych układów ruralistycznych na terenie Parku „Dolina Słupi” zaliczyć należy wieś **Borzytuchom** w gminie Kołczygłowy. Na jej terenie odnaleziono ślady penetracji osadniczej z neolitu oraz z grobowcem megalitycznym kultury pucharów lejkowatych datowanych na III-II w p.n.e. Sama wieś powstała prawdopodobnie w późniejszym czasie kolonizacji Pomorza, ale pierwsze wzmianki o niej pojawiają się w liście wasalnym Puttkamerów dopiero w XVI w. Miejscowość ta posiada resztki układu owalnicowego świadczące prawdopodobnie o słowiańskim pochodzeniu. We wsi wciąż zachowane są nieliczne budynki w konstrukcji szkieletowej. Innym przykładem wsi o podobnym układzie przestrzennym jest miejscowość **Gałąźnia Wielka**, która już w średniowieczu była połączona traktem ze Słupskiem. Jednak w jej przypadku niezwykle cenny jest fakt występowania aż 90 stanowisk archeologicznych w 2 głównych strefach występowania. Odnaleziono tu bowiem cztery poziomy chronologiczne kulturowe. Poziom neolityczny, poziom łuzycy, pomorski i wschodnio-pomorski, poziom oksywsko-wielbarski oraz poziom wczesno średniowieczny i średniowieczny. Po dawnym założeniu dworsko-pałacowym zachowana została jedynie aleja kasztanowa. Innym układem przestrzennym wyróżnia się wieś **Kołczygłowy**. Jest to wieś ulicowa o układzie wielodrożnym, który dobrze zachował się aż do dziś. Większość zabudowy pochodzi z XIX wieku, przeważnie parterowa wykonana w konstrukcji szkieletowej, choć znajdują się tu również budynki z elewacją z cegły układanej w zrąb. Wzmianki o wsi pojawiają się już jednak w I połowie XVI w. Najstarszy budynek pochodzi z 1790 r i wykonany jest w konstrukcji szkieletowej.

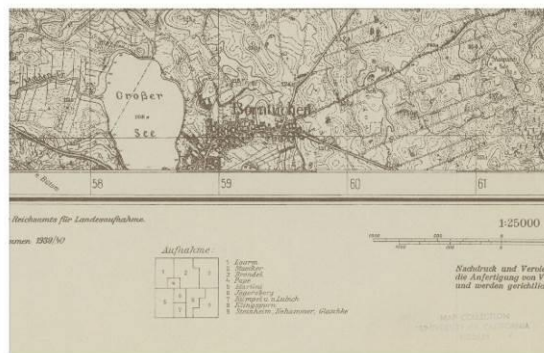
Wieś **Kruszyna** w gminie Kobylnica to ulicówka, która wyróżnia się dużą liczbą budynków o konstrukcji szachulcowej. Niestety dziś jedynie na nielicznych budynkach dostrzec można szachulec, większość elewacji została przykryta tynkami i pomalowana. We wsi znajduje się 5 stanowisk archeologicznych z czterech różnych poziomów chronologiczno-kulturowych. Układy przestrzenne wsi tych nie są jednak prawnie chronione poza jedną miejscowością. Jedynie dla części wsi **Lubuń**, ze względu na cenny układ ruralistyczny, na mocy Uchwały nr XXVI/246/2012 Rady Gminy Kobylnica z dnia 6 września 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Lubuń, w wyznaczonej strefie ochrony obowiązuje nakaz zachowania układu, drogowego zabytkowych zabudowań, zachowanie parcelacji działek oraz sposobu zabudowy, przy czym nowa zabudowa musi być dostosowana gabarytowo do istniejącej a nowe inwestycje muszą być uzgadniane z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Lubuń to ulicówka, która w źródłach historycznych pojawia się już w XIII w. W swojej historii była przez 150 lat własnością Zakonu Krzyżackiego. Po tym okresie miejscowość stała się wsią książęcą księcia Bogusława a następnie wsią królewską. Założenie dworsko parkowe powstało prawdopodobnie w połowie XIX wieku natomiast folwark o zwartej kompozycji na przełomie XIX i XX w. Innymi przykładami ulicówek są wsie **Wierszyno** oraz **Żelkówko**. Wierszyno było najstarszą posiadłością ziemską rodu Puttkamerów w tym regionie. Oprócz założenia z Parkiem w stylu krajobrazowym angielskim zachowany jest zespół domów oraz budynków gospodarczych cechujących się konstrukcją szkieletową wypełnioną cegłą, prawdopodobnie wybudowane w 2 połowie XIX w. Żelkówko było dobrem rycerskim. Zabudowania chłopskie które znajdowały się tu w XVIII w., były więc prawdopodobnie związane z obsługą folwarku. Żelkówko jest obecnie rozwinięte w układ wielodrożny.

Inne wsie to przykłady wsi, w których centralną rolę odgrywają założenia dworsko – parkowe (**Gałąźnia Mała, Barnowo, Radusz, Osieki Bytowskie, Krzynia, Jasień**) pałacowo-folwarczne

(Unichowo, Niepogłdzie, Motarzyno) lub folwarczno-parkowe (Łosino, Niepogłdzie, Kartkowo).

Na rycinach poniżej, tj. ortofotomapach przedstawiających stan współczesny oraz na mapach topograficznych z początku XX wieku zestawiono ze sobą zabytkowe układy przestrzenne wsi oraz układów dworsko-parkowych i pałacowo-parkowych. Widoczne są pewne zmiany przestrzenne. W kontekście zabudowy zmiany dotyczą zjawiska rozpraszania zabudowy i zaburzenia zabytkowych układów poprzez powstawanie nowej zabudowy w układzie osiedlowym. Największe zmiany dotyczą terenów zabytkowych parków i majątków dworskich. Przemiany struktury własnościowej, wojny i zmiany systemów politycznych wpłynęły znacząco na powierzchnię, układ i charakter zabytkowych założeń. Pogorszyła się znacznie ich czytelność i ekspozycja w przestrzeni, a nowe sąsiedztwo zaburza ich układ. Porównując dostępne materiały kartograficzne można zauważyć, że zasadniczy kierunek przemieszczania się po tym terenie nie uległ przez wieki zmianom. Także układ osiedleńczy (rozmieszczenie wsi) pozostał bez zmian.

BORZYTUCHOM - Wieś położona wzdłuż traktu średniowiecznego Bytów – Słupsk. Zabudowa starej części wsi harmonijna, dobrze zachowana.

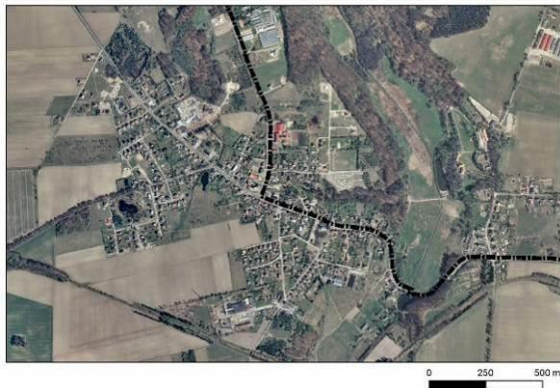
Ryc. 24 Borzytuchom. Stan obecny i mapa historyczna.

GAŁĄŻNIA WIELKA - Wieś zachowała ślady owalnicowego układu, co świadczy o jej słowiańskim charakterze. Już w średniowieczu połączona była starym traktem ze Słupskiem.

Ryc. 25 Gałąźnia Wielka. Stan obecny i mapa historyczna.

KOŁCZYGŁOWY – Duża wieś ulicowa, o charakterze wielodrożnym.

Ryc. 26 Kolczygłowy. Stan obecny i mapa historyczna

KRUSZYNA – Wieś o układzie ulicówki. Wieś jest fragmentem większego mikroregionu osadniczego Kwakowo – Lulemino – Kruszyna.

Ryc. 27 Kruszyna. Stan obecny i mapa historyczna

KWAKOWO – Wieś zawiera wyraźne ślady owalnicowe, prawdopodobnie była wsią chłopską. Zespół folwarczny i zespół pałacowo-parkowy. Zachowały się obora z 1929 r. i park (wyłączony z zespołu, niedostępny, zaniedbany i zniszczony).

Ryc. 28 Kwakowo. Stan obecny i mapa historyczna

LUBUŃ – Wieś jest ulicówką. Posiada założenie dworsko- parkowe – poł. XIX w. i dwór 1867 r. (rozebrany w 1953r), zespół folwarczny o zwartej kompozycji w prostokącie (rozebrano w latach 70- tych.) i kolonie domów robotników z XIX/XX w.

Ryc. 29 Lubuń. Stan obecny i mapa historyczna

WIERSZYNO – Wieś o układzie ulicówki. Najstarsza posiadłość Puttkamerów. Zespół dworsko-folwarczny składał się z dwóch części: rezydencjonalnej – dwór i park angielski oraz folwarku ze spichlerzem, cegielnią, młynem wodny, tartakiem elektrycznym i gorzelnią.

Ryc. 30 Wierszyno. Stan obecny i mapa historyczna

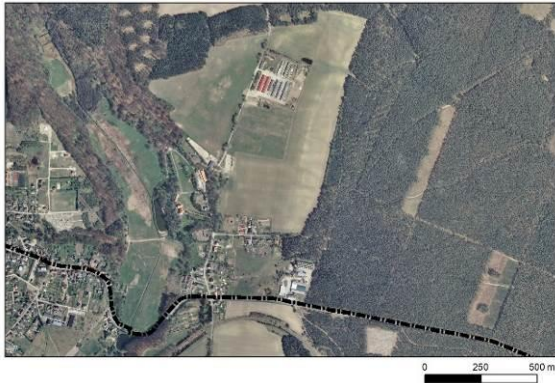
ŻELKÓWKO – Wieś ma układ ulicowy, rozwinięty w wielodrożny. Z majątku dworskiego z zespołem pałacowo -parkowym zachował się jedynie park.

Ryc. 31 Żelkówko. Stan obecny i mapa historyczna

BARNOWO – Przez wiele stuleci posiadłość rycerska z założeniem dworskim wraz z obiektami folwarcznymi, ale bez tradycyjnej wsi.

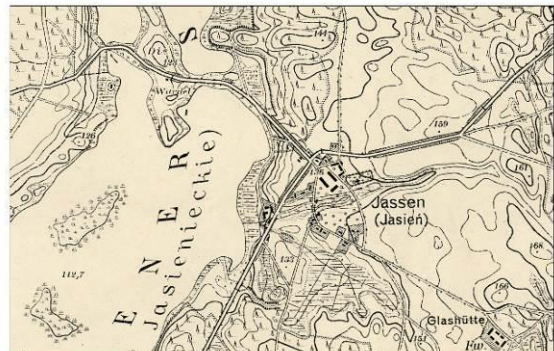
Ryc. 32 Barnowo. Stan obecny i mapa historyczna

GAŁĄŻNIA MAŁA – największe zmiany przestrzenne dotyczą założenia dworsko-parkowego

Ryc. 33 Gałąźnia Mała. Stan obecny i mapa historyczna

JASIEŃ – We wsi znajduje się zespół dworsko-pałacowy.

Ryc. 34 Jasień. Stan obecny i mapa historyczna

KARTKOWO – We wsi znajduje się założenie pałacowo-rezydencjonalne: część rezydencjonalna z pałacem, park o pow. 3,2h, podwórze folwarczne oraz kolonii domów robotników folwarcznych.

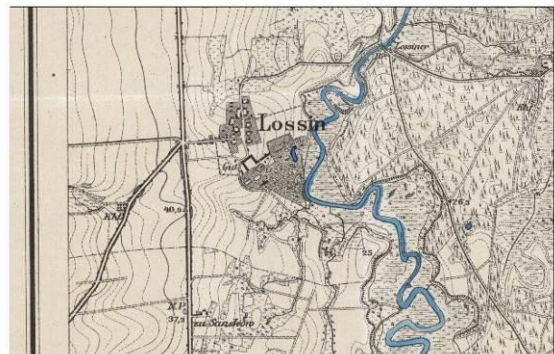
Ryc. 35 Kartkowo. Stan obecny i mapa historyczna

KRZYNNIA – Niegdyś majątek leśny. Wieś była podzielona na dwa majątki szlacheckie Gross Krien (Krzynka) i Klein Krien (Krzynia). Pałac nie zachował się (spalony), zachował się natomiast park pałacowy z 2 poł. XIX w.

Ryc. 36 Krzynia. Stan obecny i mapa historyczna

ŁOSINO – Założenie folwarczno-parkowe XIX w.

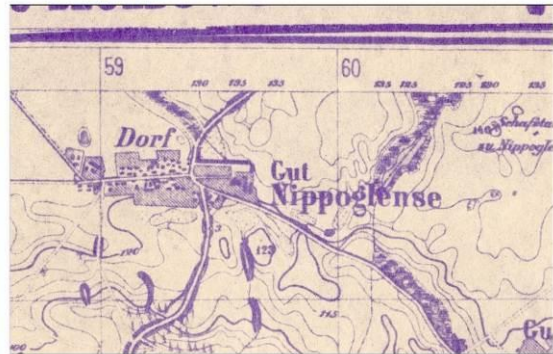
Ryc. 37 Łosino. Stan obecny i mapa historyczna

MOTARZYNO – Pałac i park angielski 1856-1868 r. Zespół folwarczny – poł. XIXw. do 1930 r.

Ryc. 38 Motarzyno. Stan obecny i mapa historyczna

NIEPOGŁĘDZIE – Zespół folwarczno-pałacowy oraz podwórze gospodarcze.

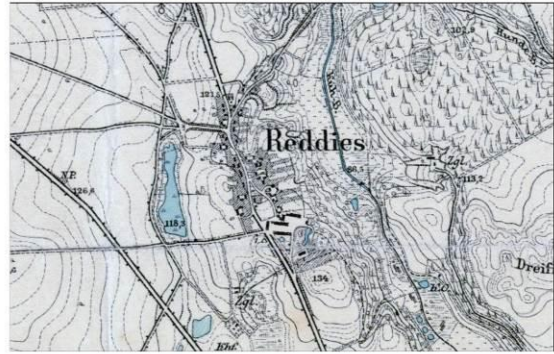
Ryc. 39 Niepogłędzie. Stan obecny i mapa historyczna

OSIEKI – Założenie pałacowo-folwarczne: pałac (1922 r.) z resztkami dawnego parku, podwórze folwarczne z zabudowaniami gospodarczymi, kolonia domów robotników folwarcznych.

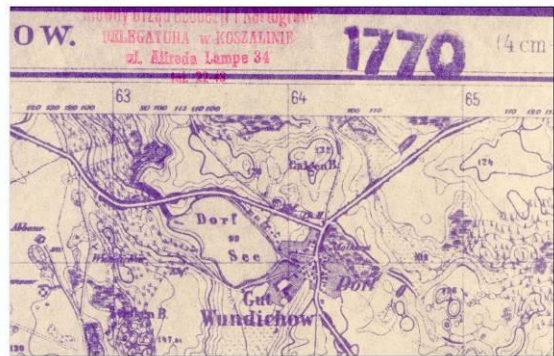
Ryc. 40 Osieki. Stan obecny i mapa historyczna

RADUSZ – Płac z 1836 r. przebudowany w 2 poł. XIXw. oraz park XIXw.

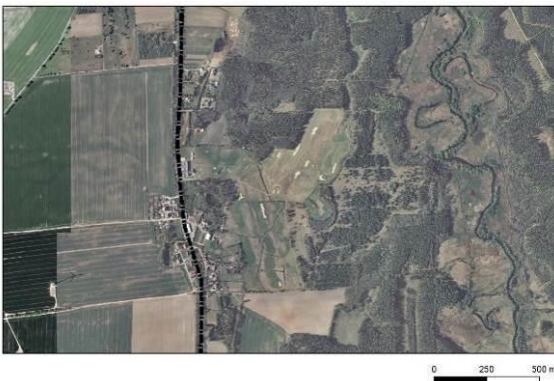
Ryc. 41 Radusz. Stan obecny i mapa historyczna

UNICHOWO – Zespół pałacowo-folwarczny z końca XIX w.

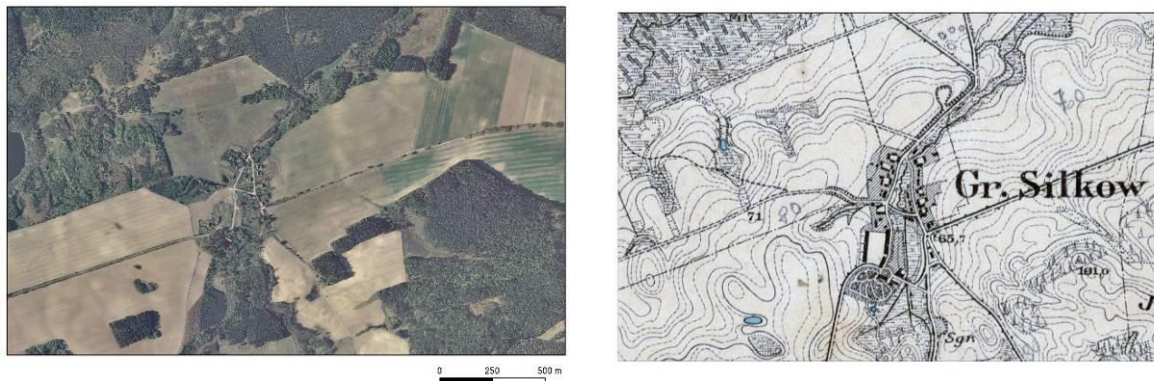
Ryc. 42 Unichowo. Stan obecny i mapa historyczna

ZAJĄCZKOWO – Dwie części zabudowa wsi i zespół folwarczny

Ryc. 43 Zajączkowo. Stan obecny i mapa historyczna

ŻELKI – Dobra rycerskie, dwór z parkiem (XIX w.) i zespół folwarczny (zachował się w szczątkowej formie) w południowej części wsi.

Ryc. 44 Żelki. Stan obecny i mapa historyczna

System zabudowy hydrotechnicznej

Wpływ na system rzeczny w korycie Słupi rozpoczął się już w średniowieczu, polegał na instalowaniu młynów i foluszy, jednak nie był wówczas zbyt inwazyjny.

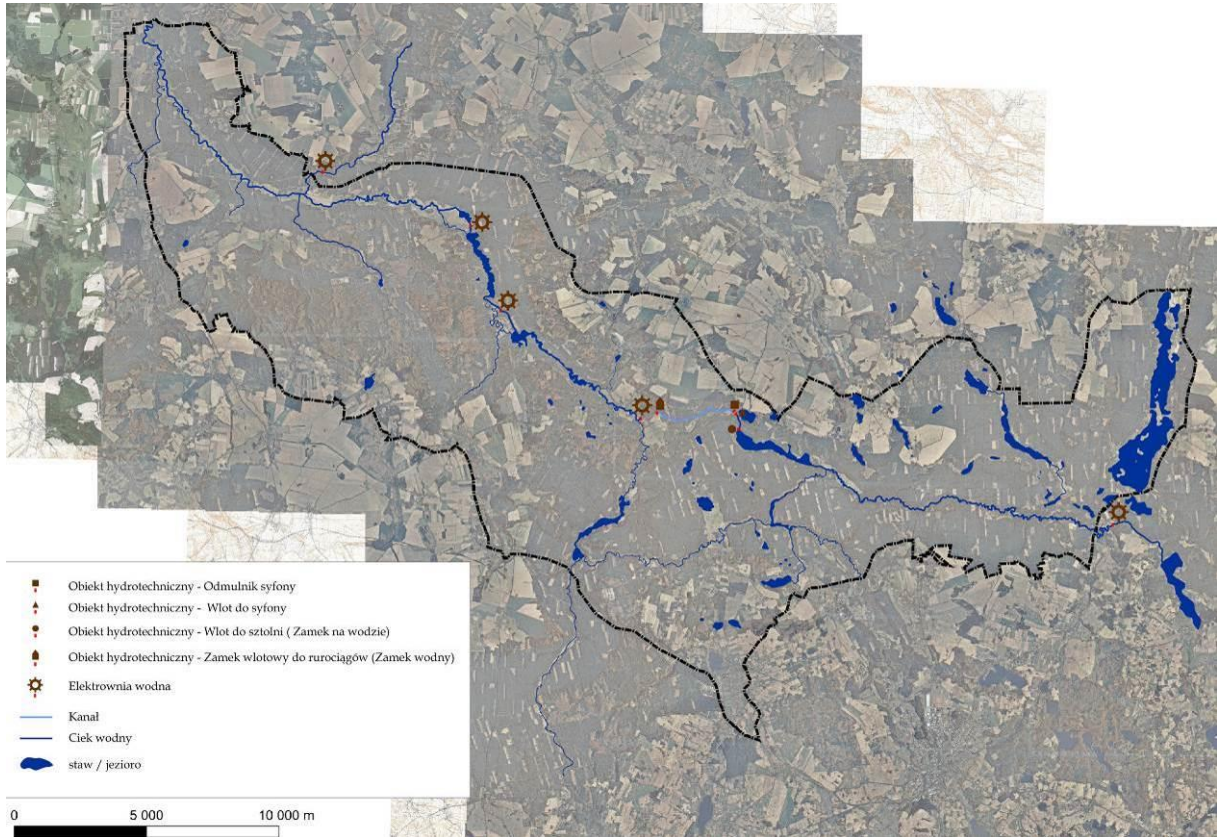
Nasilające się w drugiej połowie XIX w. powodzie (największa wystąpiła w roku 1898) spowodowały podjęcie kolejnych prac melioracyjnych i regulacyjnych. Rozpoczęto je w 1860 r. Objęły one pogłębianie koryt rzecznych, usuwanie z koryt głazów i pni, piaszczystych łach, a przede wszystkim likwidację zakoli, umacnianie brzegów koryt oraz budowę jazów, tam i zbiorników wodnych (Florek 1991,1993).

Zasadniczy etap regulacji Słupi rozpoczął się w roku 1905. Regulację prowadzono etapami, na różnych odcinkach, aż po okres międzywojenny. Prace polegały na odcięciu najbardziej rozwiniętych zakoli, co spowodowało znaczne skrócenie biegu rzeki. Wywołało to zwiększenie spadku podłużnego, a w konsekwencji prędkości płynięcia wody. Tym samym powstały warunki do uruchomienia intensywnych procesów korytowych (Florek 2001).

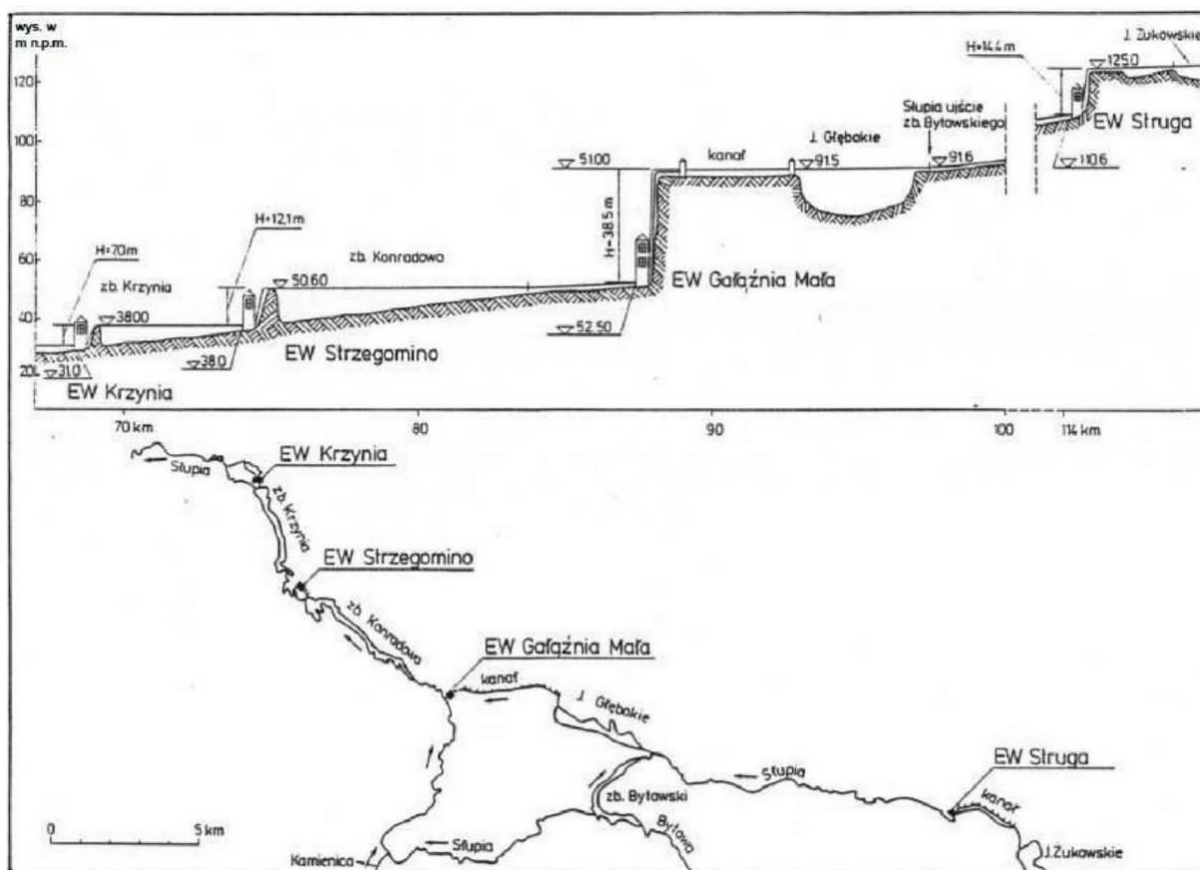
Bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na przebieg procesów fluwialnych i prowadzącym do zmiany profilu podłużnego rzeki była zabudowa hydrotechniczna, dynamicznie rozwijana od początku XIX w. Na zabudowę tę składały się: młyny wodne, tartaki o napędzie wodnym, elektrownie wodne oraz wszystkie budowle związane z działalnością wymienionych zakładów, takich jak: zapory, jazy, kanały i progi rozmieszczone na niemal całym biegu rzeki, od wypływu z Jeziora Gowidlińskiego po Słupsk. Najbardziej znaczące zmiany dokonały się w środowisku rzeczny i dolinny środkowej Słupi w wyniku wybudowania tu w latach 1898–1926 czterech elektrowni wodnych (Struga w Soszycy, Gałąźnia Mała, Strzegomino [Konradowo] i Krzynia) oraz towarzyszących im: zbiorników zaporowych, kanałów, podziemnych sztolni i budynków (Florek 2001).

Kluczowym momentem było wybudowanie zapory piętrzącej wody Słupi i Bytowy, dzięki czemu możliwe stało się skierowanie ich przez Jezioro Głębokie, którego rzędną lustra wody obniżono, i dalej poprowadzono je kanałem do elektrowni w Gałąźni Małej. Usytuowane poniżej, zbiorniki elektrowni Strzegomino i Krzynia stały się tymi elementami zabudowy hydrotechnicznej, które w stosunku do stanu pierwotnego wprowadziły największe zmiany w rzeźbie otaczającego je terenu.

Elektrownie wodne Słupi, ze względu na swoją budowę i eksploatację, dzieli się na:
1) elektrownie przyzaporowe, czyli zbiornikowe; m.in. Krzynia, Strzegomino i Gałąźnia Mała,
2) elektrownie przyjazowe, czyli przepływowe; m.in. Skarszów i Struga.

Ryc. 45 System hydrotechniczny na środkowej Słupi. (Opracowanie własne)

Ryc. 46 Rozmieszczenie elektrowni wodnych na środkowej Słupi. (Florek E., 2001)

Soszyca (elektrownia Struga)

Elektrownia w miejscowości Struga (pierwotnie nazywana Mulhlen, później Młynki-Struga) jest najstarszym zabytkiem techniki tego typu w Europie. Zlokalizowana na rzece Słupi elektrownia wodna jest pierwszą w jej górnym biegu. Wybudowana w XVIII wieku na miejscu młyna. W 1889 roku obiekt ten zmodernizowano, by móc wykorzystywać go w celach energetycznych. Elektrownia została uruchomiona w 1896 r. w dawnej fabryczce papy i tektury. W 1947 roku wykonano nową dokumentację techniczną i zmieniono nazwę na „Struga”.

Do technicznego wyposażenia elektrowni należy hydrozespół, w którego skład wchodzi turbina Peltona (produkcji Schichau Elbląg w 1898 r.), napędzająca unikatowy wirnik płaszczowy, generator synchroniczny trójfazowy, wybudowany przez AEG w 1920 r., które pracują od ich rozruchu nieprzerwanie do dziś.

Dzisiaj w siłowni można oglądać także marmurową tablicę nastawną z jedenastoma oryginalnymi przyrządami z lat 20-tych XX wieku. W elektrowni są dwie ponad stuletnie żarówki węglowe wyprodukowane przez firmę Osram, działające do dziś. Ich zadanie polega na sygnalizowaniu awarii pracujących urządzeń.

Fot. 95 Elektrownia Struga. (Fot. Kubiec K., 2020)

Skład kompleksu zespołu hydroenergetycznego:

- trójprzęsłowy jaz przesiewny w Młynkach;
- kanał derywacyjny o długości 1850 m;
- kaskada upustu bocznego, wyposażonego w zamknięcie zasuwowe.

Specyfikacja EW Struga:

- powierzchnia zlewni - 239 km²;
- Średni przepływ - 2,5 m³/s;
- moc instalowana - 250 kW;
- przepływ instalowany - 2,73 m³/s;
- spad - 14,0 m.

Gałąźnia Mała

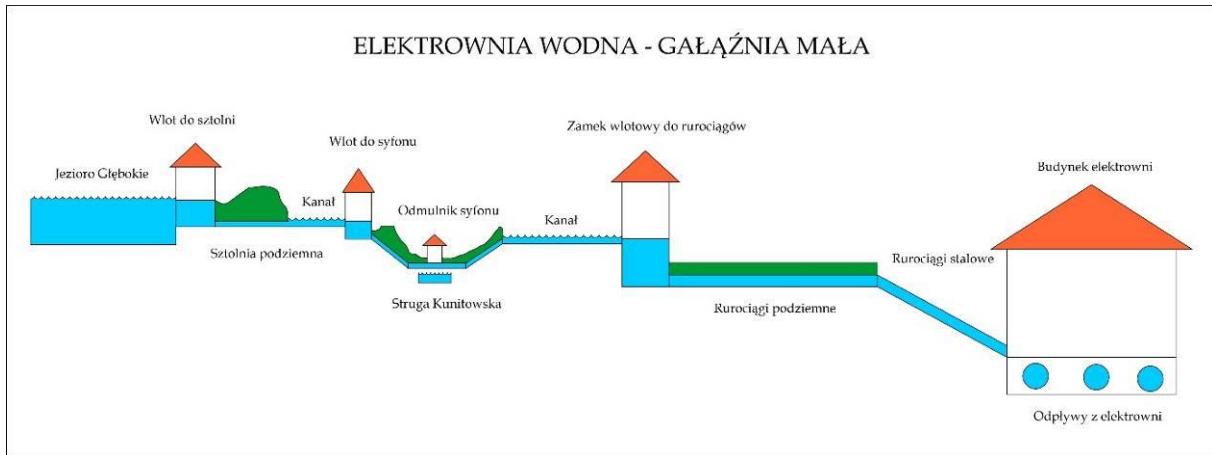
Elektrownia wodna w Gałąźni Małej (Glambocksee) jest największą w dolinie Słupi. Projekt powstał już w 1889 r., ale budowa dzieli się na dwa etapy: pierwszy zrealizowano w latach 1912-1914, a drugi dopiero w latach 1920-1924 r. Wówczas była to największa elektrownia wodna w środkowej i północnej Europie, a zastosowane w niej rozwiązania techniczne uznawane były za wzorcowe.

Obiekty tej elektrowni stanowią unikalny na skalę europejską przykład rozwiązań technicznych, wkomponowanych w naturalny krajobraz. Około 500 m przed jeziorem Głębokim wybudowano kanał kierujący wody rzek: Słupi i Bytowej do jeziora Głębokiego. Z jeziora Głębokiego wody wyprowadzane są podziemną sztolnią, która po kilkudziesięciu metrach przechodzi w otwarty kanał. Pod drogą Niepogłędzie - Krosnowo wody te są przeprowadzane za pomocą syfonu z odmulnikami. Wybudowany kanał wraz z jeziorem Głębokim stanowi 13 km odcinek, odcinającą 26 kilometrowy łuk pierwotnego biegu Słupi. Takie rozwiązanie dało 38,5 metrowy spadek wody. Kanałom i podziemnym sztolniami towarzyszą zamki wodne na jeziorze Głębokim i w Gałąźni Małej. Budynek elektrowni w Gałąźni usytuowano powyżej pierwotnego ujścia rzeki Kamienicy do Słupi. W budynku z 1914 roku znajduje się 5 turbin Francisa z generatorami wytwarzającymi 3500 kW. Na turbiny wodę doprowadzają 2 stalowe rury o średnicy 190 cm.

Elektrownia jest udostępniona do zwiedzania. W budynku siłowni znajduje się niewielka ekspozycja - sala historii słupskich elektrowni wodnych. Zbiór fotografii, dokumentów i urządzeń technicznych

obrazuje historię, myśl techniczną oraz szacunek do sił przyrody. Można tu obejrzeć pokaz filmu prezentującego historię zespołu elektrowni i metodę wytwarzania z wody energii elektrycznej.

Ryc. 47 Schemat układu elektrowni wodnej w Gałąźni Małej. (Opracowanie własne na podstawie tablic informacyjnych PKDS)

Fot. 96 Elektrownia wodna w Gałąźni Małej. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 97 Elektrownia wodna w Gałężni Małej. (Fot. Kubiec K., 2020)

Specyfikacja EW Gałężnia Mała:

- powierzchnia zlewni - 551,4 km²;
- średni przepływ - 4,41 m³/s;
- moc instalowana - 4160 kW;
- przepłytek instalowany - 13,0 m³/s;
- spad - 38,5 m.

Konradowo (elektrownia Strzegomino)

Powstała w latach 1922-1924. Elektrownia pracowała nieprzerwanie do 1945 r., kiedy to wycofujący się Niemcy wysadzili dwa mosty blokując kanał. Udało się ją uruchomić ponownie w 1948 r.

Elementy obiektu hydrotechnicznego:

- zaporę ziemną (długość 460 m);
- zbiornik (powierzchnia 100 ha);
- kanały długości 960 m;
- jaz wlotowy;
- jaz upustowy.

Specyfikacja EW Strzegomino:

- powierzchnia zlewni: 820 km²;
- średni przepływ: 7,25 m³/s;
- moc instalowana: 2400 kW;
- przepłytek instalowany: 27 m³/s;
- spad: 12,3 m.

Fot. 98 Elektrownia wodna Strzegomino. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 99 Elektrownia wodna Strzegomino. (Fot. Kubiec K., 2020)

Krzynia

Kompleks hydroenergetyczny w Krzynie powstał w latach 1925-26. Powstała wówczas zapora ziemna spiętrzyła rzekę tworząc zbiornik retencyjny o powierzchni 78 ha i pojemności około 1,38 mln. m³.

Elektrownia jest ostatnim elementem hydroenergetycznym przed Słupskiem, dlatego pracuje w systemie dobowego wyrównania. Zachowuje stały przepływ wody w korycie Słupi poniżej elektrowni, wynoszący 3,4 m³/s.

Moc elektrowni wynosi 860 kW posiadając dwie identyczne turbiny Francisa o mocy 430 kW każda.

Specyfikacja EW Krzynia:

- powierzchnia zlewni - 852,4 km²;
- średni przepływ - 8,62 m³/s;
- moc instalowana - 860 kW;
- przepływ instalowany - 17,0 m³/s;
- spad - 8,0 m.

Fot. 100 Elektrownia wodna w Krzyni. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Skarszów Dolny

Jest to elektrownia przepływowa na rzece Skotawie - prawobrzeżnym, największym dopływie Słupi. Stopień elektrowni powstał w latach 70-tych XIX wieku.

Dawniej dzisiejsza elektrownia wodna była wykorzystywana jako siłownia wodna napędzająca maszyny i urządzenia techniczne najpierw - od 1850 r. fabryki wyrobów żelaznych, a następnie od 1872 r. - po wybudowaniu stopnia wodnego, stała się źródłem napędu dla papierni. W roku 1894 roku pożar pochłonął fabrykę, a obiekt na ponad trzydzieści lat popadł w zapomnienie.

W 1922 roku na fundamentach byłej fabryki rozpoczęto prace budowlane, której efektem było powstanie elektrowni wodnej o mocy 180 kW.

Obiekt był modernizowany w latach 1942-43, a po II wojnie światowej, w 1955 r. zbudowano nowy jaz betonowy.

Fot. 101 Elektrownia wodna Skarszów Dolny. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Specyfikacja EW Skarszów Dolny:

- powierzchnia zlewni - 284 km²;
- średni przepływ - 1,49 m³/s;
- moc instalowana - 188 kW;
- przepływ instalowany - 3,6 m³/s;
- spad - 7,8 m.

4.2.3. Zabytkowe obiekty nieruchome

Art 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378) wskazuje na następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” obecnie znajduje się 11 zabytków wpisanych do rejestru zabytków. W przypadku założeń dworsko-parkowych, parki jak i dwory, choć stanowią odrębne obiekty, wpisane zostały do rejestru pod tym samym numerem. W rejestrze zabytków znajdują się obecnie obiekty sakralne, zabytkowe pałace i dwory, parki, szachulcowe budynki będące

przykładem obiektów budownictwa ludowego oraz zabytkowe budynki przemysłowe. Na szczególną uwagę zasługują obiekty, które stanowią unikatowy przykład charakterystycznej dla tych terenów zabudowy szachulcowej (z tzw. „murem pruskim”). Są to przede wszystkim budynki mieszkalne i gospodarcze w Krosnowie. Dzięki renowacji prywatnego inwestora w dobrym stanie zachowany jest również dwór w Barnowie. Oprócz obiektów budowlanych, wśród zabytków nieruchomości w rejestrze zabytków Województwa Pomorskiego znajdują się również 4 zabytki archeologiczne, które zostały wyszczególnione we wcześniejszym rozdziale 4.2.1. W Parku obecnie nie ma obiektów wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa, pomników historii i parków kulturowych. Wykaz powyższych zabytków przedstawia Tab. 18.

Tab. 19 Obiekty wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Pomorskiego Konserwatora Zabytków (stan na 05.2022 r.)

Lp.	nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	data wpisu do rejestru zabytków	uwagi	obiekt	miejsowość	gmina
1	125	11.11.1959	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego - nr 48	zespół dworsko-parkowy /dwór – nie istnieje, park/	Gałąźnia Mała	Kołczygłowy
2	152	19.03.1960	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego - nr 3	zespół dworsko-parkowy /dwór, park/	Barnowo	Kołczygłowy
3	551	20.09.1971	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego – 206 chata	Chata /Czworak dworski – nie istnieje	Barnowo	Kołczygłowy
4	1619	30.12.1996	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego- nr 351	zespół pałacowo-parkowy /park, pałac/	Kartkowo	Czarna Dąbrówka
5	393	21.12.1965	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego -nr 70- wieża kościoła	murowana wieża kościoła	Kwakowo	Kobylnica
6	393	22.12.2006	rejestr zabytków woj. pomorskiego- nr 393- korpus kościoła p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP wraz z działką	Kwakowo	Kobylnica
7	1566	03.10.1995	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego- nr 336	zespół pałacowo-parkowy /pałac, park/	Zajączkowo	Kobylnica
8	1596	23.04.1996	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego- nr 345	park	Łosino	Kobylnica
9	824	10.02.1975	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego - 221	zagroda / dom, spichlerz – uwaga: zabytek nie istnieje /	Krosnowo	Borzytuchom
10	826		dawny rejestr zabytków woj. słupskiego - 224	młyn wodny nr 38 – uwaga: zabytek nie istnieje	Jutrzenka	Borzytuchom
11	1595	23.04.1996	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego- nr 344	park	Krzynia	Dębica Kaszubska

(Źródło: Rejestr zabytków województwa pomorskiego - Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku – stan na 05.2022 r; <https://www.ochronazabytkow.gda.pl/rejestr-zabytkow/rejestr-zabytkow-nieruchomych/>)

Zgodnie z Art.22. ust.5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Poza wcześniej wymienionymi obiektami wpisanymi do rejestru zabytków w ewidencji konserwatorskiej znajduje się obecnie 171 obiektów. Do najcenniejszych obiektów należą m.in. Elektrownia Wodna w Gałąźni Małej, Elektrownia Wodna Strzegomino, kościół szachulcowy w Borzytuchomiu, zespoły folwarczne w Kwakowie i Zajączkowie, park w Kwakowie oraz zabudowa szachulcowa m.in. w Lubuniu.

Tab. 20 Zestawienie obiektów wpisanych do GEZ znajdujących się na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” (stan na 09.2022 r.) (Źródło: wyciąg ze Studiów Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego gmin Borzytuchom, Kołczygłowy, Dębica Kaszubska, Kobylnica, Słupsk, Bytów i Czarna Dąbrówka oraz programów ochrony zabytków dla tych gmin)

Sygnatura	Obiekt	Gmina	Obręb (miejscowość)	Lokalizacja	Opis	Uwagi
AK_2_1	Leśniczówka	Kobylnica	Kruszyna	nr 20	obecnie budynek mieszkalny, murowana, połowa XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_2	Stodoła	Kobylnica	Kruszyna	nr 25	stodoła murowana	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_3	Zespół folwarczny – obora/ stodoła, 1929 r.	Kobylnica	Kwakowo	ul. Słupska, dz. nr 114/17	część dawnego zespołu folwarcznego, obora/ stodoła, 1929 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_4	Zespół folwarczny – kuźnia, 1930 r.	Kobylnica	Kwakowo	ul. Słupska, dz. nr 114/20	część dawnego zespołu folwarcznego, kuźnia, 1930 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_5	Park	Kobylnica	Kwakowo		w stylu krajobrazowym z drugiej połowy XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_6	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Kwakowo	nr 7b	szachulcowy, XIX/XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_7	Cmentarz	Kobylnica	Kwakowo	dz. nr 118/1	czynny cmentarz katolicki, parafialny na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego; brak przedwojennych nagrobków; czytelne fragmenty granic	ujęty w gminnej ewidencji zabytków

					– drzewostan w postaci szpaleru drzew iglastych z trzech stron	
AK_2_8	Zespół folwarczny	Kobylnica	Lubuń	dz. nr 111/1 dz. nr 110	zespół folwarczny, murowany: nr 12 - dawna rządcówka, 1 ćwierćwiecze XX w., pozostałość 2 budynków gospodarczych z czerwonej cegły i kamienia, 2 poł. XIX w., nr 13-15 - budynki mieszkalne pracowników folwarcznych, 2 połowa XIX w., nr 18, dom kowala z kuźnią, 1 ćwierćwiecze XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_9	Szkoła	Kobylnica	Lubuń	nr 9	obecnie budynek mieszkalny, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_10	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 4	murowany, 1926 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_11	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 10	obecnie świetlica, murowany, połowa XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_12	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 16	dom ogrodnika	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_13	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 17	z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_14	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 32	szachulcowy, murowany, 2 połowa XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_15	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 33	z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_16	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 34	murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_17	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 35	z 2 budynkami gospodarczymi, murowany, 1928 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków

AK_2_18	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 36	z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_19	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 37	z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_20	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 39	z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_21	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 40	murowany, początek XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_22	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 42	z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_23	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 43	murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_24	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 45	z 2 budynkami gospodarczymi, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_25	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Kobylnica	Lubuń	nr 46	murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_26	Leśniczówka	Kobylnica	Lubuń	nr 51		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_27	Park	Kobylnica	Lubuń		w stylu krajobrazowym z 2 połowy XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_28	Cmentarz historyczny	Kobylnica	Lubuń	dz. nr 166	cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX w., obecnie czynny cmentarz katolicki (podzielony na nową i starą część); teren zadbane, uporządkowany; czytelne granice założenia, nagrobki w dobrym stanie (najstarszy zachowany nagrobek z 1876 r.), zachowany starodrzew	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_29	Zespół	Kobylnica	Łosino		zespół	ujęty w gminnej

	folwarczny				folwarczny, murowany: a) rządówka, 1856 r., b) kuźnia, obecnie budynek mieszkalny, c) obora ze stajnią i spichlerzem, obecnie budynek mieszkalno-inwentarski, 2 połowa XIX wieku – ul. Starowiejska 16, dz. nr 221, d) obora ob. budynek mieszkalno-gospodarczy, 2 połowa XIX w., e) stodoła z budynkiem inwentarskim, 2 połowa XIX w., f) budynek inwentarski ze stodołą obecnie mieszkalny, 1 ćwierćwiecze XX w., g) budynek mieszkalny nr 22	ewidencji zabytków
AK_2_30	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Łosino	nr 30, ul. Starowiejska	budynek mieszkalny	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_31	Cmentarz	Kobylnica	Łosino	dz. nr 252		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_32	Zespół folwarczny	Kobylnica	Zajączkowo		murowany, po 1920 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_33	Cmentarz historyczny	Kobylnica	Zajączkowo	dz. nr 673/1	cmentarz nieczynny, ewangelicki z początku XX w.; granice czytelne przez zachowany starodrzew od strony lasu; głąz narzutowy synów ostatnich właścicieli Zajączkowa Waltera i Charlotty Micklej 1938-45	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_34	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Zajączkowo	nr 12		ujęty w gminnej ewidencji zabytków

AK_2_35	Budynek gospodarczy	Kobylnica	Zajączkowo	nr 12	budynek inwentarski	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_36	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Zajączkowo	nr 15		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_37	Budynek gospodarczy	Kobylnica	Zajączkowo	nr 15	budynek bramny	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_38	Zespół pałacowo-parkowy	Kobylnica	Żelki		pałac murowany, 2 połowa XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_39	Szkoła	Kobylnica	Żelki	dz. nr 44/1	obecnie siedziba Koła Łowieckiego z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_40	Kolonia domów pracowników folwarcznych	Kobylnica	Żelki	nr 3-9, 11	koniec XIX w. - 1 ćwierćwiecze XX w.: dwojaki nr 3-9, 11	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_41	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Żelki	nr 15	murowany, początek XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_42	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Żelki	nr 12		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_43	Cmentarz historyczny	Kobylnica	Żelki	dz. nr 33/11	nieczynny, ewangelicki z końca XIX w.; granice czytelne; stan nagrobków zły, najstarszy nagrobek z 1904 r.; starodrzew w części wycięty	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_44	Szkoła	Kobylnica	Żelkówko	nr 18	obecnie budynek mieszkalny nr 18, murowany, lata 20. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_45	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Żelkówko	nr 3	szachulcowy (otynkowany), koniec XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_46	Park	Kobylnica	Żelkówko		w stylu krajobrazowym z XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_47	Cmentarz historyczny	Kobylnica	Żelkówko	część dz. nr 15/2	nieczynny, ewangelicki z końca XIX w.; granice czytelne – pozostałości kamiennego ogrodzenia; stan nagrobków zły, najstarszy	ujęty w gminnej ewidencji zabytków

					nagrobek z 1922 r.; starodrzew w części wycięty	
AK_2_48	Zespół folwarczny – rządcówka	Kończyłowy	Barnowo	nr 10/10a	rządcówka (dz. nr 72)	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_49	Zespół folwarczny – spichlerz	Kończyłowy	Barnowo	nr 10/10a	spichlerz (dz. nr 96/6)	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_50	Szkoła	Kończyłowy	Darżkowo	nr 20	ob. dom, działki 134/1 i 134/2	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_51	Cmentarz historyczny	Kończyłowy	Darżkowo	dz. nr 92	ewangelicki, działka 92	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_52	Cmentarz historyczny	Kończyłowy	Darżkowo	część dz. nr 265		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_53	Leśniczówka	Kończyłowy	Dobojewo	dz. nr 249/1		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_54	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 2/4	w zespole elektrowni wodnej	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_55	Budynek gospodarczy	Kończyłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 2/4	w zespole elektrowni wodnej	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_56	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 2/5	w zespole elektrowni wodnej	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_57	Elektrownia wodna	Kończyłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 2/12	zespół budynków	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_58	Cmentarz historyczny	Kończyłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 10/1	ewangelicki	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_59	Stajnia	Kończyłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 11	w zespole folwarcznym - ob. część budynku mieszkalnego	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_60	Kościół filialny p.w. św. Piotra	Kończyłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 17/1	filialny p.w. św. Piotra	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_61	Młyn gospodarczy	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 45/1		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_62	Szkoła	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 51/2		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_63	Cmentarz historyczny	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 99	ewangelicki	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_64	Obora I	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 184/1	w zespole folwarcznym	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_65	Obora II	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 184/1	w zespole folwarcznym	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_66	Transformator	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 184/1	w zespole folwarcznym	ujęty w gminnej ewidencji zabytków

AK_2_67	Stodoła	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 184/1	w zespole folwarcznym	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_68	Park historyczny	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 213/1, 213/2, 213/4, 213/7		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_69	Gorzelnia	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 213/6	w zespole folwarcznym	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_70	Dom ogrodnika	Kończyłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 213/6	w zespole folwarcznym	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_71	Zespół folwarczny	Kończyłowy	Górki	dz. nr 4/26	chlewnia	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_72	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 2, ul. Słupska		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_73	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 4, ul. Słupska		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_74	Budynek gospodarczy	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 4, ul. Słupska		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_75	Budynek gospodarczy	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 8, ul. Słupska		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_76	Poczta	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 40, ul. Słupska		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_77	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 1, ul. Szkolna	obecnie GOK	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_78	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 2, ul. Szkolna		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_79	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 4, ul. Szkolna		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_80	Budynek gospodarczy	Kończyłowy	Kończyłowy	nr 4, ul. Szkolna		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_81	Pałac	Kończyłowy	Radusz	nr 3	dz. nr 311/1	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_82	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Radusz	nr 13	dz. nr 157	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_83	Szkoła	Kończyłowy	Radusz	nr 17	obecnie budynek mieszkalny, dz. nr 154/1 i 154/2	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_84	Leśniczówka	Kończyłowy	Radusz	nr 28	leśniczówka	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_85	Park	Kończyłowy	Radusz	dz. nr 311/1, 311/2 i część 381/2		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_86	Cmentarz rodowy	Kończyłowy	Radusz	dz. nr 357/1	z XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_87	Cmentarz historyczny	Kończyłowy	Radusz	dz. nr 365/2	ewangelicki	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_88	Budynek mieszkalny	Kończyłowy	Wierszyno	nr 8		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_89	Budynek	Kończyłowy	Wierszyno	nr 11		ujęty w gminnej

	gospodarczy					ewidencji zabytków
AK_2_90	Gorzelnia	Kołczygłowy	Wierszyno	nr 21		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_91	Budynek gospodarczy	Kołczygłowy	Wierszyno	nr 33		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_92	Szkoła	Kołczygłowy	Wierszyno	nr 34	obecnie budynek mieszkalny	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_93	Budynek mieszkalny	Kołczygłowy	Wierszyno	nr 40 i 40a		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_94	Park	Kołczygłowy	Wierszyno			ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_95	Leśniczówka	Dębica Kaszubska	Dobrzykowo	nr 1		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_96	Cmentarz historyczny	Dębica Kaszubska	Gałęzów	dz. nr 126	ewangelicki	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_97	Budynek mieszkalny	Dębica Kaszubska	Gałęzów	bud. nr 37 (dawny nr 20)	mur, 1903 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_98	Budynek mieszkalny	Dębica Kaszubska	Gałęzów	ul. Wiejska 35 (dawny nr 21)	mur, XIX/XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_99	Budynek mieszkalny	Dębica Kaszubska	Gałęzów	ul. Wiejska 47	szachulcowy k. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_100	Zespół folwarczny	Dębica Kaszubska	Goszczyno	nr 1		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_101	Leśniczówka	Dębica Kaszubska	Goszczyno	nr 6		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_102	Cmentarz historyczny	Dębica Kaszubska	Goszczyno	dz. nr 370/1, obręb Motarzyno		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_103	Zespół elektrowni wodnej	Dębica Kaszubska	Grabówko – obręb Niepogłędzie	przy Zbiorniku Bytowskim, dz. 9/2	zespół elektrowni wodnej w Grabówku, bud. mieszkalny i stacji trafo., zapora ziemna zbiornika wodnego	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_104	Elektrownia wodna	Dębica Kaszubska	Konradowo/Strzegomino	dz. nr 49/36	budynek elektrowni i rozdzielni, budynek gospodarczy, elektrownia wodna, jaz na wlocie kanału energetycznego, zapora ziemna, wskaźnik poziomu wody górnej, hydrozespół elektrowni wodnej, budynek	ujęty w gminnej ewidencji zabytków

					mieszkalny, zasuw na wlocie do komór turbinowych, relikw mostu, upust denny zapory, pochylnia z grzbietem suchym	
AK_2_105	Elektrownia wodna	Dębica Kaszubska	Krzynia	nr 2	elektrownia wodna, budynek elektrowni i rozdzielni, hydrozespoły elektrowni wodnej, zasuw na wlocie do komór turbinowych, wskaźnik poziomu wody górnej, most drogowy, pochylnia z grzbietem suchym, budynek dawnej maszynowni pochylni, zapora ziemna, budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, dworek	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_106	Kuźnia	Dębica Kaszubska	Krzynia		obiekt magazynowy murowany XIX/XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_107	Cmentarz historyczny	Dębica Kaszubska	Krzynia	dz. nr 86/2		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_108	Cmentarz historyczny	Dębica Kaszubska	Krzynia	dz. nr 291, obręb Dębica Kaszubska Leśnictwo		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_109	Cmentarz historyczny	Dębica Kaszubska	Łysomice	oddz. 122f	cmentarz leśników	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_110	Leśniczówka	Dębica Kaszubska	Łysomice	nr 2		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_111	Leśniczówka	Dębica Kaszubska	Łysomiczki	nr 6		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_112	Leśniczówka	Dębica Kaszubska	Mielno	nr 12		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_113	Cmentarz historyczny	Dębica Kaszubska	Mielno	dz. nr 31/2	ewangelicki, powierz. 0,45 ha, nieczynny,	ujęty w gminnej ewidencji zabytków

					zlikwidowany 2 połowa XIX w.	
AK_2_114	Cmentarz historyczny	Dębica Kaszubska	Niepogłędzie	dz. nr 178	cmentarz historyczny, rodowy - właściciele ziemskich z rodziny von Puttkamer, XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_115	Budynek mieszkalny	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	nr 4	Szachulcowy, 2 połowa XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_116	Budynek mieszkalny	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	nr 17	Szachulcowy, połowa XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_117	Kościół fil. p.w. MB Ostrobramskiej	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	dz. nr 154/1	1914 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_118	Cmentarz historyczny	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	dz. nr 10		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_119	Cmentarz historyczny	Czarna Dąbrówka	Jasień	dz. nr 70	ewangelicki	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_120	Zespół pałacowo-folwarczny	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	dz. nr 153, dz. nr 110/44, dz. nr 53/5, dz. nr 2/45	zespół pałacowo-folwarczny: pałac. mur., połowa XIX w., park, budynki gospodarskie	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_121	Cmentarz historyczny	Czarna Dąbrówka	Kartkowo	dz. nr 1/8	ewangelicki	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_122	Zespół folwarczny	Czarna Dąbrówka	Kartkowo	nr 2	zespół folwarczny, mur., 2 poł. XIX w.: stodoła budynek mieszkalny	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_123	Cmentarz historyczny	Czarna Dąbrówka	Kłosy	dz. nr 34/2	ewangelicki	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_124	Szkoła	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	nr 12	ob. bud. mieszk., mur., pocz. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_125	Cmentarz ewangelicki	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	część dz. nr 323/1	cmentarz ewangelicki	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_126	Budynek mieszkalny	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	nr 25 (dawny numer)		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_127	Pałac	Czarna Dąbrówka	Unichowo	nr 23	mur., XIX/XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_128	Zespół folwarczny	Czarna Dąbrówka	Unichowo	dz. nr 4/3	chlewnia ze spichlerzem, mur., 2 poł. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_129	Budynek	Czarna Dąbrówka	Unichowo	nr 27	z 1908 r.	ujęty w gminnej

	mieszkalny	Dąbrówka				ewidencji zabytków
AK_2_130	Budynek mieszkalny	Parchowo	Soszyca	nr 5		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_131	Budynek mieszkalny	Parchowo	Soszyca	nr 6		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_132	Budynek mieszkalny	Parchowo	Soszyca	nr 7	dawny budynek dworcowy, obecnie mieszkalny	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_133	Kościół parafialny	Borzytucho m	Borzytuchom	dz. nr 415	szach., 1804 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_134	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Borzytuchom	ul. Zwycięstwa 17,17a	mur., k. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_135	Stodoła	Borzytucho m	Borzytuchom	ul. Zwycięstwa 19	szach., k. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_136	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Borzytuchom	ul. Zwycięstwa 25,25a	dom obok banku, mur., pocz. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_137	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Borzytuchom	ul. Zwycięstwa 51	mur., pocz. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_138	Budynek handlowo-usługowy, dawna gospoda	Borzytucho m	Borzytuchom	ul. Zwycięstwa 54	mur., pocz. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_139	Plebania	Borzytucho m	Borzytuchom	ul. zwycięstwa 60	mur., pocz. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_140	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Borzytuchom	ul. Zwycięstwa 62/2	wł. Admin. Lasów Państwowych, mur., pocz. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_141	Poczta	Borzytucho m	Borzytuchom	nr 43	mur., pocz. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_142	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Borzytuchom	nr 63	wł. PKP, mur., 1912 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_143	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Borzytuchom	nr 64	wł. PKP, mur., 1912 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_144	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Jutrzenka	nr 15	mur., k. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_145	Stodoła	Borzytucho m	Jutrzenka	nr 26	szach., XIX/XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_146	Budynek gospodarczy	Borzytucho m	Jutrzenka	nr 38	szach., 2 poł. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_147	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Jutrzenka	nr 46	szach., 1 ćw. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_148	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Jutrzenka	nr 47	szach., 1 ćw. XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_149	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Krosnowo	nr 28	pocz. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków

AK_2_150	Dwór	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	dz. nr 187/11	mur., 1922 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_151	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	nr 6	mur., 1913 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_15	Stodoła	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	nr 9	szach., k. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_153	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	nr 16	mur., XIX/XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_154	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	nr 17/18	szach., 2 poł. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_155	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	nr 19	mur., 1882 r.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_156	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	nr 20	mur., k. XIX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_157	Zagroda : budynek mieszkalny wraz z budynkiem gospodarczym i stodołami	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	nr 23		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_158	Budynek mieszkalny	Borzytucho m	Osieki Bytowskie	nr 26a		ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_159	Zespół pałacowo- folwarczny	Borzytucho m	Osieki Bytowskie		k. XIX w. – pocz. XX w. .	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_160	Park krajobrazowy	Borzytucho m	Osieki Bytowskie		XIX/XX w.	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_161	Budynek mieszkalny	Bytów	Sarniak	dz. nr 396/5	w zespole	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_162	Budynek Inwentarski	Bytów	Sarniak	dz. nr 396/5	w zespole	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_163	Stodoła	Bytów	Sarniak	dz. nr 396/5	w zespole nadleśnictwa	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_164	Leśniczówka	Bytów	Sarniak	dz. nr 396/6	leśniczówka „Miedzierz”	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_165	Budynek Inwentarski	Bytów	Sarniak	dz. nr 396/6	w zespole	ujęty w gminnej ewidencji zabytków
AK_2_166	Budynek mieszkalny	Bytów	Zbysław	dz. nr 448/1		ujęty w gminnej ewidencji zabytków

Inne cenne obiekty na terenie Parku poza rejestrem i ewidencją zabytków przedstawiono w tabeli poniżej.

Tab. 21 Inne cenne obiekty zabytkowe na terenie Parku.

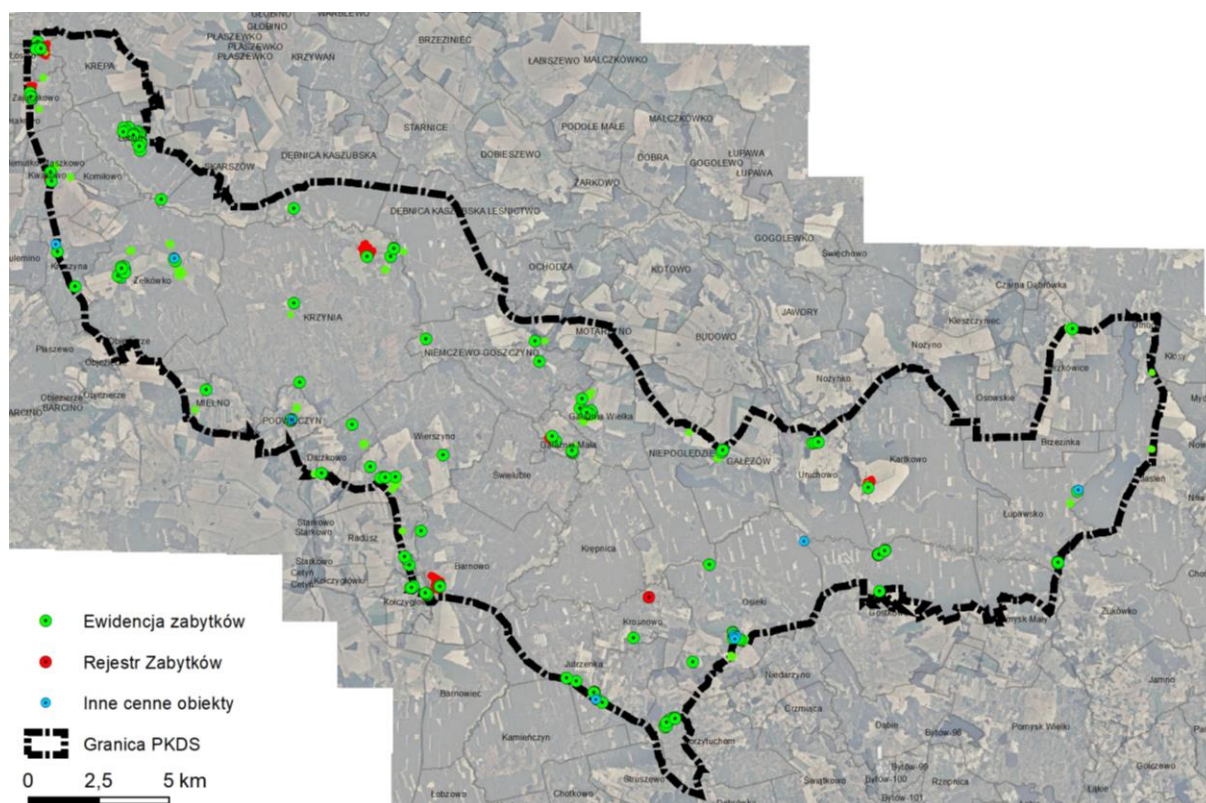
L.p.	Nazwa	Gmina	Miejscowość	Adres	Opis
1	Budynek	Kobylnica	Kruszyna	dz. nr 97	budynek gospodarczy o konstrukcji

	gospodarczy				szachulcowej, stan zły
2	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Żelkówko	dz. nr 222/1	budynek mieszkalny, mur., połowa budynku o widocznej zachowanej konstrukcji szachulcowej
3	Budynek mieszkalny	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	dz. nr 30/2	budynek mieszkalny, ceglany z pocz. XX w.
4	Budynek mieszkalny	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	dz. nr 60/3	budynek mieszkalny z pocz. XX w.
5	Budynek mieszkalny	Borzytuchom	Jutrzenka	dz. nr 460	budynek mieszkalny, ceglany
6	Leśniczówka	Borzytuchom	Osieczki	dz. nr 109	drewniany budynek z XIX w.
7	Budynek gospodarczy	Borzytuchom	Osieki	nr 20, dz. nr 161	budynek gospodarczy - stodoła, mur-drewn.
8	Budynek gospodarczy	Borzytuchom	Osieki	dz. nr 157	budynek gospodarczy - stodoła, drewniany
9	Budynek mieszkalny	Borzytuchom	Osieki	dz. nr 179/3	budynek mieszkalny, ceglany z 1926 r.
10	Budynek mieszkalny	Borzytuchom	Osieki	dz. nr 182/7	budynek mieszkalny, ceglany z 1928 r.
11	Budynek gospodarczy	Kobylnica	Lubuń	nr 5, dz. nr 130	budynek gospodarczy, mur., lata 20-te XX w.
12	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 6, dz. nr 99	budynek szachulcowy (obecnie otynkowany), z połowy XX w.
13	Most	Wierszyno	Kończyglowy	dz. nr 2/3	Zabytkowy most ceglany
14	Obelisk	Lubuń	Kobylnica	dz. nr 187/4	Obelisk Papieski, pamiątkowy Kamień Papieski przy stacji kajakowej Lubuń
15	Obelisk	Łysomiczki	Dębica Kaszubska	dz. nr 4/4	Obelisk Papieski, pamiątkowy Kamień Papieski przy stacji kajakowej Leśny Dwór
16	Obelisk	Gałąźnia Mała	Kończyglowy	dz. nr 20/6	Obelisk Papieski, pamiątkowy Kamień Papieski przy stacji kajakowej Gałąźnia Mała
17	Obelisk	Serniak	Bytów	dz. nr 367	Obelisk Papieski, pamiątkowy Kamień Papieski przy stacji kajakowej Gołębia Góra
18	Obelisk	Łosino	Kobylnica	195	Kamień upamiętniający otwarcie przebudowanego mostu w Łosinie

Szczegółowy opis najcenniejszych zabytków nieruchomości znajdujących się w rejestrze zabytków oraz w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków wraz z opisem stanu zachowania poszczególnych obiektów zamieszczono w Załączniku 1.

Wykaz zabytków w otulinie Parku przedstawiono w Załączniku 2.

Uproszczoną mapę zabytków w granicach PKDS (w podziale na Rejestr zabytków i ewidencję) przedstawiono na Ryc. 48. Mapę obrazującą przestrzenne rozmieszczenie zabytków w podziale na funkcje przedstawia Załącznik 5.

Ryc. 48 Lokalizacja zabytków w granicach PKDS. (opracowanie własne)

Na terenie Parku znajduje się wiele dawnych cmentarzy niemieckich. Właściwie wszystkie wykazują mniejsze bądź większe symptomy degradacji. Lokalizacja w miejscach trudno dostępnych, na terenach zadrzewionych oraz brak opieki nad zabytkami powodują, iż nagrobki i pomniki ulegają stopniowemu zniszczeniu i wiele z obiektów znajduje się dziś w bardzo złym stanie.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę wybranych zabytkowych cmentarzy.

Cmentarz ewangelicki we wsi Łysomice (d. nazwa: Loitzerhof)

W lesie w okolicy wsi Łysomice znajduje się dawny cmentarz ewangelicki, cmentarz leśników. Spoczywają tu zarówno przedwojenni niemieccy pracownicy leśni jak i polski nadleśniczy. Jest zadbane i uporządkowany, wydzielony drewnianym ogrodzeniem z bramą dekorowaną symbolem krzyża. Nie zachowało się na nim wiele nagrobków. Nagrobki o różnicowanej formie (stela, kamień narzutowy, żeliwny krzyż). Znajduje się tam wysoki drewniany krzyż wyznaczający mogiłę leśniczego, zmarłego w 1934 roku Hermanna Rosenhagen. Jest to chyba jedyny drewniany krzyż tych rozmiarów zachowany w powiecie słupskim. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 102 Cmentarz leśników. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 103 Cmentarz leśników. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 49 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz w Mielnie (d. nazwa: Mellin) - Cmentarz w Mielnie założono na planie prostokąta i usytuowano wzdłuż drogi na południe od miejscowości, wyznaczając go niewysokim kamienno-ziemnym wałem. Nekropolia zachowała się niemal w niezmienionym układzie. Wspólną cechą wszystkich pomników jest brak tablic inskrypcyjnych, co uniemożliwia określenie dokładnej daty powstania cmentarza i kolejności pochówków. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim)

Fot. 104 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. <http://mojadebnica.pl/cmentarze>)

Fot. 105 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. <http://mojadebnica.pl/cmentarze>)

Ryc. 50 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz w Motarzynie (d. nazwa: Muttrin) (otulina Parku, w pobliżu granicy PKDS)

Do cmentarza w Motarzynie, znajdującego się w lesie, wiedzie długa prosta aleja. Cmentarz ma dwa poziomy. Dolny – otoczony niewysokim betonowo-kamiennym murkiem, z kwaterami właściciela majątku z rodu von Zitzwitz. Górny – z nagrobkami mieszkańców, zachowały się liczne fragmenty granitowych nagrobków i rozkopane rodowe grobowce między drzewami. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 106 Pozostałości dawnego cmentarza. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 51 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz w Podwilczynie (d. nazwa: Podewilshausen)

W Podwilczynie znajdowały się dwa cmentarze - przykościelny (rozebrany, tak jak kościół) i wiejski. Drugi cmentarz - parafialny położony jest poza wsią. Założenie to mieści w sobie dawny cmentarz

ewangelicki i współczesny katolicki. Część ewangelicka zachowała się bardzo dobrze, widoczny jest układ kwater i przede wszystkim znaczna część pomników nagrobnych. Jest zadbane i najlepiej zachowany w gminie. Znaleźć na nim można różnorodne formy nagrobne z XIX i XX wieku. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim)

Cmentarz znajduje się w ewidencji zabytków.

Fot. 107 Cmentarz w Podwilczynie. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Cmentarz w Gałąźni Wielkiej (w ewidencji zabytków)

Cmentarz w Gałąźni Wielkiej znajduje się za wsią przy drodze do Motarzyna na niewielkim wzniesieniu. Granice miejsca pochówku wytyczone są przez wał z kamieni i stary drzewostan. Do dziś zachowały się podstawy pod żelazne krzyże, betonowe obrysy mogił i granitowe fragmenty nagrobków. Na cmentarzu znajdują się rozbity pomnik upamiętniający zmarłych i poległych mieszkańców wsi poległych w czasie I wojny światowej.

(źródło: <http://mojadebnica.pl/>)

Fot. 108 Pozostałości dawnego cmentarza. (Fot. Wasilewski M., 2020)

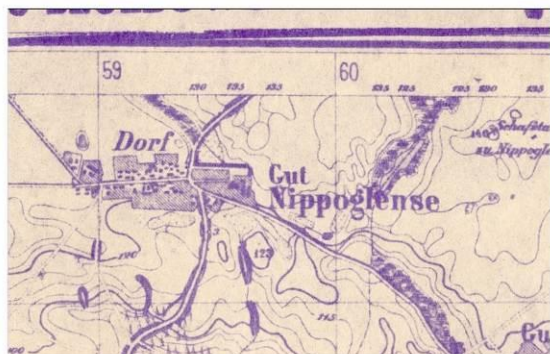
Ryc. 52 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz we wsi Niepogłdzie (d. nazwa: Nippoglense)

Niepogłdzie posiada dwa cmentarze - wiejski i rodowy. Cmentarz wiejski, zajmujący dość dużą prostokątną powierzchnię, znajduje się na północ od wsi, przy drodze głównej. Przy wejściu do niego ustawiono drewniany krzyż misyjny. W 2006 roku w jednym z miejsc tego cmentarza, gdzie znajdowały się fragmenty nagrobków, leżała granitowa płyta z inskrypcją w języku polskim: „Co mnie spotkało / was nie minie / ja jestem w domu / wy jeszcze w gościnie.” W innych miejscach znajdują się skupiska fragmentów kamiennych nagrobków, kilka z nich posiadało częściowo czytelne inskrypcje, jedna z najstarszych wskazywała na pochówek w 1868 roku (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 109 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. <http://mojadebnica.pl/cmentarze>)

Ryc. 53 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz we wsi Zajązkowo (d. nazwa: Sanskow)

Dziewiętnastowieczny cmentarz zlokalizowano na południowym wschodzie od miejscowości, wśród łąk. Obecnie jest to skraj lasu. Granice cmentarza wyznaczają świerki. Zachowały się na nim pozostałości po nagrobkach, które tworzą niewyraźny zarys rozplanowania pochówków. Na cmentarzu znajduje się głaz nagrobny upamiętniający dwóch żołnierzy poległych podczas II wojny światowej – synów Waltera i Charlotte Mickely, ostatnich właścicieli Zajązkowa w latach 1938-1945 (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 110 Cmentarz w Żelkówku. Po prawej głaz nagrobny upamiętniający synów ostatnich właścicieli Zajązkowa. (Fot. Wasilewski M., 2021)

Cmentarz we wsi Żelkówko (d. nazwa: Kl. Silkow)

W Żelkówku założono dwa cmentarze. Jeden (zdjęcia poniżej) zlokalizowano na północ od miejscowości, po zachodniej stronie rozdroża w kierunku Komiłowa i Lubunia. Otoczony dziś lasem, został rozplanowany w kształcie zbliżonym do kwadratu i zamknięty niewysokim, kamiennym ogrodzeniem. Zachowało się na nim ponad 80 czytelnych miejsc pochówku z fragmentami nagrobków, które wyznaczają rzędy cmentarza i ukazują sposób jego dawnego zagospodarowania z granicznymi, dębowymi nasadzeniami. Na kilku pomnikach widoczne są inskrypcje wskazujące na pochówki w latach 20-40. XX wieku.

Drugim jest cmentarz właścicieli Żelkówka od 1852 roku – rodziny Neumann. Jest to niewielkie założenie z pozostałościami kamiennych wzmocnień wokół i świerkowym, granicznym starodrzewem, położony na południe od miejscowości. Na jego terenie znajdują się dwie mogiły zaznaczone kamieniami narzutowymi (źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 111 Cmentarz w Zajązkowie. (Fot. Wasilewski M., 2021)

4.2.4. Obiekty ruchome – w muzeach, izbach pamięci

Zgodnie z art. 3. Pkt. 1 i 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378) za zabytek ruchomy uznaje się rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Do zabytkowych obiektów ruchomych znajdujących się na terenie PKDS, wpisanych do rejestru zabytków należą:

Tab. 22 Zabytki Ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”

Miejscowość	Pozycja Rejestru	Obiekt i czas powstania
Gmina Kobylnica		
Kwakowo	B-263	Konewka – 1793 r. (do zbiorów muzealnych)
Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	B-265 B-265	Księga metrykalna – 1835-1859 r. Księga metrykalna – 1863 -1896 r.
Gmina Borzytuchom		
Kościół parafialny p.w. N. Serca Jezusa w Borzytuchomiu;	Brak danych szczegółowych	Brak danych szczegółowych
Gmina Kołczygłowy		
Barnowo	Brak danych szczegółowych	Brak danych szczegółowych
Dwór w Barnowie		
Gałąźnia Mała	Brak danych szczegółowych	Brak danych szczegółowych
Kościół fil. P.w. św. Piotra Apostoła w Gałąźni Małej		
Kołczygłowy	Brak danych szczegółowych	Brak danych szczegółowych
Kościół paraf. Chrystusa Króla w Kołczygłowach		

Ponadto cenne obiekty świadczące o dziedzictwie kulturowym regionu znajdują się w przedstawionych poniżej obiektach znajdujących się na terenie PKDS jego otuliny oraz w najbliższym sąsiedztwie.

Izba Regionalna w Motarzynie - Obiekt zlokalizowany w budynku dawnej szkoły. Zbiory składają się m. in. ze sprzętów domowych i dokumentów z różnych okresów XX wieku. Ekspozycja stanowi przekrój przez życie okolicznej ludności na przestrzeni lat.

(Źródło: <http://mojadedbnica.pl/zycie-gminy/izba-regionalna-w-motarzynie/> [dostęp 14.11.2020 r.]

Muzeum Pomorza Środkowego - Muzeum dokumentujące historię Pomorza, z siedzibą w kilku zabytkowych budynkach Słupska. Posiada bogate zbiory, m. in. sztuki dawnej i współczesnej, rzemiosła historycznego, numizmatów i obiektów etnograficznych, oraz największą na świecie kolekcję prac Witkacego. Stałe wystawy znajdują się m. in. w Zamku Książąt Pomorskich i Młynie Zamkowym, ekspozycje czasowe są prezentowane w Spichlerzu Richtera. Muzeum organizuje

atrakcje kulturalne, takie jak coroczny Jarmark Gryfitów w lipcu i sierpniu. Posiada również dwa oddziały terenowe - Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach i Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie.

(Źródło: <https://www.muzeum.slupsk.pl/index.php/o-muzeum/muzeum> [dostęp 14.11.2020 r.]

Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie – Muzeum zawiera wystawy stałe o tematyce historycznej i etnograficznej, oraz różne rodzaje wystaw czasowych. Wystawy etnograficzne podzielone są na ekspozycje w oddzielnych salach, prezentujące narzędzia, sprzęty i wyposażenie wykorzystywane w rolnictwie, rybołówstwie, łowiectwie, rozmaitych rzemiosłach, a także w życiu codziennym. Wystawy historyczne są związane z lokalizacją muzeum (zamek krzyżacki w Bytowie) i składają się z odrestaurowanych pomieszczeń - m. in. refektarza, kaplicy, komnaty prokuratora. Znajduje się tu również galeria portretów książąt pomorskich i wystawa poświęcona współczesnej sztuce ludowej Kaszub. W niedalekiej Baszcie Młyńskiej można obejrzeć makietę średniowiecznego Bytowa, a także ryciny i fotografie ukazujące miasto i zamek z przeszłości.

(Źródło: <http://muzeumbytow.pl/o-muzeum/> [dostęp 14.11.2020 r.]

Muzeum Szkoły Polskiej w Płotowie - Placówka jest filią Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie. W odrestaurowanej sali lekcyjnej znajduje się obszerna wystawa poświęcona działalności patriotycznej po I wojnie światowej, gdy tereny te znajdowały się pod władzą niemiecką. Ludność kaszubska, pomimo nieudanych starań o włączenie do Polski, kultywowała i propagowała polską kulturę, oraz wywalczyła utworzenie szkół, w których uczono języka polskiego - między innymi właśnie w Płotowie.

(Źródło: <http://muzeumbytow.pl/plotowo/> [dostęp 14.11.2020 r.]

Zagroda Styp-Rekowskich w Płotowie - Terenowy oddział Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie znajduje się w odrestaurowanym budynku poinwentarskim na terenie dawnego gospodarstwa rodu Styp-Rekowskich. Placówka poświęcona jest historii rodziny, jej działalności społecznej i oporu przeciw germanizacji okolicznej ludności. Znajduje się tu również wystawa poświęcona historii wsi Płotowo oraz pracownie do pracy edukacyjnej i animacyjnej.

(Źródło: <http://muzeumbytow.pl/plotowo/> [dostęp 14.11.2020 r.]

4.2.5. Wartości niematerialne

Do istotnych wartości niematerialnych na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, a także jego otuliny są unikatowe, związane z położeniem geograficznym cechy społeczności zamieszkującej region, w którym znajdują się Park.

Tym co wyróżnia ten region jest bogate dziedzictwo kulturowe ukształtowane szczególnie silnie przez warunki przyrodnicze. Na działalność ludzi składało się tu bowiem głównie rolnictwo i rybactwo. Ludzie osiedlali się tu w warunkach ekstensywnego osadnictwa leśnego.

Aż do zakończenia II wojny światowej na tym terenie współistniały kultury niemiecka, polska i kaszubska. Inne źródła wskazują również na obecność na obszarze ziemi bytowskiej kultury żydowskiej jak również dawniej skandynawskiej i holenderskiej oraz późniejszej francuskiej.

Obecnie ciągłość społeczno-kulturową prezentuje ludność kaszubska, uznawana za jedną z 3 grup etnicznych o statusie autochtonnym, która kultywuje do dziś poprzez rękodzieło i rzemiosło ludowe, zwyczaje i obrzędy w tym stroje ludowe i przede wszystkim język kaszubski. Do wartości niematerialnych należy również kuchnia kaszubska opierająca się na potrawach z ryb.

Od 1945 r region zamieszkuje również liczna i aktywna mniejszość ukraińska.

W podtrzymaniu kultury i tradycji pomagają odbywające się na terenach w obrębie Parku oraz jego otuliny a także z nimi sąsiadujących, cykliczne wydarzenia kulturalne m.in. FILIPIADA w Bytowie, Bytowska Watra w Udorpiu k. Bytowa, Kaszubska Sobota w Bytowie, Jarmark Pomorski w Bytowie, Odsiecz Wiedeńska w Brzeźnie Szlacheckim, Pomorski Konkurs Sygnałów i Muzyki Myśliwskiej w Bytowie, Koncert na dachu w Kłęcznie, Dni Bytowa w Miastku, Studzienicach i Kołczygłowach, BytOFFsky Festiwal w Bytowie oraz Spotkania z kulturą kaszubską pt. „Żebę wrócył ten czas ...” w Bytowie, Przegląd Twórczości Kaszubskiej Dzieci i Młodzieży czyli „Wielkie dzieła małych ludzi” z finałem w Bytowie.

Na terenie PKDS oraz otuliny liczne są pozostałości pomników poległych żołnierzy w trakcie I wojny światowej, m.in. w miejscowościach: Dębница Kaszubska, Budowo, Żelkowo i Żelkówko. Obecnie przekształcone są głównie w kapliczki z figurami religijnymi.

Ponadto na terenie parku funkcjonuje również:

1. „Papieski szlak kajakowy Słupią”

Przez obszar PKDS przechodzi również szlak kajakowy, którego celem miało być upamiętnienie wakacji, które Karol Wojtyła odbył na Kaszubach i Pomorzu w 1964 r. jak również podziękowaniem za jego pontyfikat. Trasa liczy 133 km i oznakowana jest ogólnopolskimi znakami charakteryzującymi szlaki papieskie, które zlokalizowano na 10 przystaniach. Przy każdej znajduje się pamiątkowy obelisk. Każda z przystani uznawana jest za prawdopodobne miejsce odpoczynku ówczesnego arcybiskupa krakowskiego oraz jego towarzyszy. Poniżej lista miejscowości znajdujących się na terenie Parku oraz otuliny, w których zlokalizowane zostały przystanie:

Przystań III – Parchowo – przy przystani umieszczony został obelisk okolicznościowy, przystań znajduje się w otulinie PKDS;

Przystań IV – Soszyca – obelisk okolicznościowy zlokalizowany został przy granicy rozpoczynającego się tu PKDS;

Przystań V – rezerwat Gołębia Góra. Obelisk okolicznościowy umiejscowiony przy moście betonowym na granicy gmin Bytów oraz Czarna Dąbrówka; obiekt znajduje się w PKDS;

Przystań VI – Gałąźnia Mała. Pamiątkowy obelisk znajduje się na placu biwakowym. Na obelisku umieszczone zostały dwie marmurowe tablice z napisami: „Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II na pamiątkę spływu kajakowego rzeką Słupią w 1964 roku. Mieszkańcy gminy Kołczygłowy, 29 czerwca 2006” oraz mapą biegu rzeki Słupi. Obiekt znajduje się w PKDS;

Przystań VII – Leśny Dwór – obelisk papieski posiada następującą inskrypcję: „Janowi Pawłowi II. Naucz nas zwalczać zło, ale widzieć Brata w człowieku. W podziękowaniu mieszkańcy gminy Dębica Kaszubska – 14.06.2006. W pobliżu posadzony został dąb wychodowany z nasion Dębu Bartek. Przy nim umieszczony został głaz z napisem „Dąb papieski. Janowi Pawłowi II nadleśnictwo Leśny Dwór, A.D. 14.06.2006”. Obiekt znajduje się w PKDS;

Przystań VIII – Lubuń – obelisk otoczony jest przez 13 kamieni polnych, w pobliżu rośnie dąb Karol; obiekt znajduje się w PKDS;

Przystań IX – Krępa Słupska – umieszczony został obelisk z napisem: „Papieski Szlak Kajakowy Rzeką Słupią – w hołdzie Janowi Pawłowi II – mieszkańcy gminy Słupsk – Krępa 2006”; obiekt znajduje się w PKDS.

Fot. 112 Lubuń - Kamienie pamiątkowe na „Szlaku papieskim”. (Fot. Wasilewski M., 2020)

2...Szlak Elektrowni Wodnych dorzecza Słupi

Szlak ten łączy obiekty reprezentujące dziedzictwo rozwoju techniki na ziemi Słupskiej i Bytowskiej w XIX w. Trasa o długości 138 km, a otwarty w 1999 r. łączy obiekty hydrotechniczne znajdujące się w dorzeczu rzeki Słupi. Szlak ten prowadzi przez 5 elektrowni wodnych wybudowanych w końcu XIX i na początku XX wieku. Należą do nich:

- Elektrownia Wodna „Struga” we wsi Soszyca wybudowana w 1896 r. będąca najstarszym tego typu obiektem w Europie;
- Elektrownia Wodna „Gąskowo” we wsi Gałąźnia Mała wybudowana w 1914 r., największy z wymienionych obiektów;
- Elektrownia Wodna „Strzegomino” w Strzegominie wybudowana w latach 1922- 1924 r.;
- Elektrownia Wodna „Krzynia” we wsi Krzynia;
- Elektrownia Wodna „Skarszów Dolny” w Skarszewie Dolnym;

Fot. 113 Soszyca – Tablica informacyjna na szlaku elektrowni wodnych.

Fot. 114 Łosino - Tablica informacyjna Pomorskich Szlaków Kajakowych.

Z terenami zajmowanymi przez Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” otulinę oraz ich najbliższe sąsiedztwo, na cześć, których powstały muzea, pomniki oraz tablice ich upamiętniające, związani byli m.in.:

Otto von Bismarck – Kanclerz Rzeszy, który w 1847 r zawarł związek małżeński w Kościele z Joanną z Puttkamerów, rodu silnie związanego już od czasów średniowiecznych z tymi terenami; w kościele znajduje się tablica pamiątkowa z tego wydarzenia;

Jan Bauer – organizator szkół Polskich w tym regionie w okresie po I wojnie światowej; w kościele w Niezabyszewie wmurowana została tablica pamiątkowa upamiętniająca to wydarzenie;

Szymon Krofey – pastor ewangelicki, tłumacz publikacji protestanckich na język słowiński i kaszubski; jedna z ważniejszych postaci historycznych związanych z historią kaszubskiego piśmiennictwa; w cerkwi św. Jerzego (dawniej „kaszubski kościółek”), w parafii grekokatolickiej w Bytowie, znajduje się tablica pamiątkowa upamiętniająca tę postać;

Jan Styp-Rekowski – gorący orędownik powrotu tych ziem do Polski po I wojnie światowej. Pomimo braku sukcesu walczył o możliwość otwarcia szkół polskich, m.in. w: Płotowie, Rabacinie, Ugoszczy, Osławie Dąbrowie. W Płotowie w muzeum szkoły polskiej, w budynku, który został ofiarowany przez rodzinę Styp Rekowych oraz na terenie zagrody Styp-Rekowych znajdują się wystawy poświęcone jego działalności;

Józef Styp-Rekowski – był działaczem patriotycznym na rzecz spraw polsko-kaszubskich; w Płotowie w muzeum szkoły polskiej, w budynku, który został ofiarowany przez rodzinę Styp Rekowych oraz na terenie zagrody Styp-Rekowych znajdują się wystawy poświęcone jego działalności;

Heinrich von Stephan – urzędnik państwowy I Rzeszy odpowiedzialny za reformę i zmianę systemu pocztowego w tym kraju; wynalazca karty pocztowej; w Słupsku na budynku poczty głównej znajduje się tablica pamiątkowa poświęcona tej postaci.

(Źródło: Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Bytowskiego Na lata 2015-2022 (Załącznik Do Uchwały Nr Ix/65/2015 Rady Powiatu Bytowskiego Z Dnia 25.06.2015 r., Lokalna Strategia Rozwoju Rybackiej Lokalnej Grupy Działania „Pojezierze Bytowskie” Na Lata 2014 -2020 (2015), Szlaki Miejsca Papieskie <https://www.polska.travel/pl/poznaj-atrakcje-i-zabytki/szlaki-i-miejsca-papieskie/papieski-szlak-kajakowy-slupia> [dostęp 11.11.2020]

<https://dolinaslupi.pl/turystyka/szlak-elektrowni-wodnych/> [dostęp 11.11.2020 r.],

Cerkiew grekokatolicka św. Jerzego w Bytowie („kaszubski kościółek”) <http://historia.luter2017.pl/cerkiew-greckokatolicka-sw-gerzego-w-bytowie-kaszubski-kosciolek/> [dostęp 14.11.2020], Zagroda Styp-Rekowych w Płotowie <http://muzeumbytow.pl/plotowo/> [dostęp 14.11.2020] W. Machura (2011). Dawne miejsca pamięci o żołnierzach na terenie powiatu słupskiego. Starostwo Powiatowe w Słupsku.

4.3. Atrakcyjność zasobów kulturowych dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych Parku

Pod względem zasobów kulturowych Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” ma obecnie stosunkowo niewiele obiektów, które mogłyby zainteresować turystów. Widoczne jest zanikanie ciągłości historycznej poprzez stopniowe niszczenie charakterystycznych elementów przestrzennych właściwych dla tego regionu. Wiele walorów dziedzictwa kulturowego znajduje się obecnie w złym stanie, a te które zostały odrestaurowane znajdują się przeważnie w prywatnych rękach lub bez możliwości zwiedzania. W porównaniu do walorów przyrodniczych, obiekty zabytkowe nie mogą skutecznie być udostępniane turystom. Wiele obiektów zabytkowych, które niegdyś stanowiły o rozpoznawalności krajobrazu kulturowego ziemi słupskiej i bytowskiej, jak np. budowle szachulcowe czy układy przestrzenne wsi, nie są atrakcyjnie dla przeciętnego turysty, m.in. ze względu na stan zachowania oraz braku przygotowania infrastruktury turystycznej. Wyjątkami mogą być obiekty, które znajdują się np. przy szlakach wyznaczonych przez PTTK, na trasie szlaku Elektrowni Wodnych oraz kajakowym szlaku papieskim. Zwiedzanie Elektrowni Wodnych, w tym ekspozycji muzealnych jest dziś jednak również mocno ograniczone. Zabytki można podziwiać wyłącznie z zewnątrz i niewątpliwie, z uwagi na ich skalę i formę, są dominantami w krajobrazie. Układ wodny, który stworzony został na potrzeby funkcjonowania elektrowni wtopił się w krajobraz i stanowi dziś cenny walor kulturowy, będący również atrakcją dla turystów.

W skali kraju czy województwa, ze względu na stan zachowania i dostępność obiekty te nie będą jednak uznawane za wartościowe atrakcje turystyczne. Wyjątkiem w tym zakresie mogą być muzea prezentujące dziedzictwo regionalne w Słupsku i w Bytowie opisane szerzej w rozdziale dotyczącym zabytków ruchomych. Nie znajdują się one jednak bezpośrednio na terenie Parku a jedynie w jego sąsiedztwie. Bez odpowiedniego wsparcia, znaczenie dziedzictwa kulturowego będzie marginalizowane w stosunku do głównych atrakcji regionu przede wszystkim o charakterze rekreacyjno-sportowym. Dbałość o zasób kulturowy mogłaby mieć jednak duże znaczenie dla wzbogacenia oferty turystycznej. Teren ten wszak przez wieki był zamieszkiwany przez różne grupy narodowościowe i na tym tle wykształcona została tożsamość kulturowa regionu związana m.in. ze specyficznym dla tych okolic użytkowaniem tego terenu, unikatową zabudową, sztuką, gastronomią czy przede wszystkim językiem. Teren Parku mógłby być interesujący np. dla kwalifikowanej turystyki historycznej o znaczeniu „sentymentalnym” dokumentującej dziedzictwo kulturowe, które częściowo zostało utracone po 1945 r., a częściowo w wyniku dalszych przemian ustrojowych i związanych z nimi zmianami użytkowania i wykorzystania terenów dawnych majątków ziemskich.

Podsumowując, pomimo szczegółowego opisu zasobów kulturowych znajdujących się na terenie Parku, temat ten nie został wyczerpany. Zdecydowanie więcej informacji na temat samych obiektów i możliwości działań mogących pozytywnie wpłynąć na wzrost ich znaczenia dla funkcji turystycznej i Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” można znaleźć m.in. Programach Opieki nad Zabytkami dla Powiatów Słupskiego i Bytowskiego, Programach Opieki nad Zabytkami, Strategiach Rozwoju oraz Studiach Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego opracowanych dla poszczególnych gmin w obrębie których znajduje się Park Krajobrazowy. Znaczenie zasobów kulturowych można uznać za niewielkie dla obecnego rozwoju terenu Parku „Dolina Słupi”. Stan wielu z obiektów znajdujących się w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków oraz Gminnej Ewidencji Zabytków w zdecydowanej większości przypadków jest zły. Należy podkreślić, że wiele z tych obiektów świadczyło o unikatowym charakterze kulturowym tego miejsca i mogłoby w znaczącym stopniu wpływać na rozwój potencjału turystycznego tego terenu.

4.4. Ocena stanu ochrony i przekształceń zasobów kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20-lecia

W Operacie ochrony środowiska kulturowego z 2002 r. zwracano uwagę na liczne zaniedbania w zakresie ochrony cennych walorów kulturowych terenów znajdujących się w granicach Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Autorki opracowania zwracały szczególną uwagę na liczne konflikty dotyczące środowiska kulturowego związane z warunkami społecznymi i gospodarczymi panującymi na tych terenach w końcu lat 90 XX w. Cześć problemów jest nadal aktualna. Nie wszystkie zabytkowe pałace, dwory oraz parki znalazły nowych prywatnych właścicieli gotowych zainwestować w obiekty będące często w złym i średnim stanie po latach wykorzystywania ich przez Państwowe Gospodarstwa Rolne, co przyczyniło się do ich dalszej degradacji. Znaczna część zabytkowych obiektów, w tym pałaców i dworów ulega dalszej degradacji. Budynki w złym stanie technicznym są przeznaczane do rozbiórki (np. zabytkowy magazyn w Wierszynie, rozebrany w 2005 r.). Także obiekty im towarzyszące, tj. parki/ zieleń komponowana ulega stałej degradacji. Zabytkowe układy przestrzenne nie są dziś czytelne, a relikdami przeszłości stają się pojedyncze stare drzewa. Samosiejki i wprowadzana roślinność zaburzają ich historyczny układ. Funkcja obiektów nie sprzyja ich ekspozycji w krajobrazie i nie podkreśla ich walorów historycznych, kulturowych i krajobrazowych.

Jednocześnie charakterystyczne dla regionu budowle i budynki szachulcowe, stanowiące o tożsamości kulturowej regionu, trudne do przeprowadzania prac remontowych, niejednokrotnie w dalszym ciągu ulegają niszczeniu.

Ocena stanu ochrony i przekształceń w ostatnich kilkunastu latach jest trudna ze względu na brak dokumentacji fotograficznej w poprzednim opracowaniu. W niniejszym opracowaniu oparto się jedynie o opisy zamieszczone w poprzednim opracowaniu, które niestety również nie zawsze opisywały szczegółowo stan zachowania poszczególnych obiektów.

W planie ochrony z 2003 r. wnioskowano o objęcie ochroną konserwatorską licznych obiektów archeologicznych. Zdecydowana większość z nich została objęta ochroną. W gminie Borzytuchom obiekty archeologiczne zostały objęte ochroną bezwzględną „W” (m. Jutrzenka, Osieki Bytowskie) oraz ochroną względną „OW” (m. Krosnowo). W gminie Czarna Dąbrówka nie objęto postulowaną ochroną obiektu w Kartkowie (huta szkła, XIX w.). W gminie Kobylnica i Kołczygłowy wszystkie wymienione w planie ochrony obiekty mają ustanowioną formę ochrony bądź w postaci ochrony bezwzględnej „W” (Łosino, Darżkowo), bądź też w formie ochrony względnej (obiekty w miejscowościach Żelkówko, Gałąźnia Mała, Gałąźnia Wielka i Darżkowo).

W zapisach planu ochrony z 2003 r. wnioskowano również o objęcie ochroną konserwatorską wybranych obiektów oraz układów przestrzennych. Obecny stan ochrony w odniesieniu do tych postulatów wygląda następująco:

Gmina Borzytuchom

- Borzytuchom – część budynków wpisano do ewidencji zabytków; kościół o konstrukcji szkieletowej dodano do ewidencji zabytków; w obowiązującym Studium nie wprowadzono ochrony przestrzeni kulturowej wsi;
- Jutrzenka – niektóre budynki, w tym o konstrukcji szachulcowej wpisano do ewidencji zabytków; w obowiązującym Studium nie wprowadzono ochrony przestrzeni kulturowej wsi;
- Krosnowo – brak podjęcia nowych działań ochronnych;
- Osieki Bytowskie – dwór i park w ewidencji zabytków;

Gmina Czarna Dąbrówka

- Kartkowo – folwark i zespół dworsko-parkowy są w ewidencji zabytków;

- Unichowo - część budynków wpisano do ewidencji zabytków; pałac (ale nie park) i zespół folwarczny są w ewidencji;

Gmina Dębica Kaszubska

- Grabówko – budynek mieszkalny i elektrownia w ewidencji zabytków, stacja trafo nie;
- Krzynia – budynek elektrowni wodnej jest w ewidencji zabytków;
- Niepogłędzie – zespół zabudowań i urządzeń hydrotechnicznych nie są wpisane do ewidencji; założenie pałacowe i folwarczne znajduje się tuż poza Parkiem, jest wpisane do ewidencji zabytków;
- Skarszów Dolny – budynek siłowni i kanał roboczy elektrowni znajdują się poza Parkiem, nie są wpisane do ewidencji zabytków;
- Strzegomino – elektrownia wodna jest wpisana do ewidencji zabytków; w obowiązującym Studium nie wprowadzono ochrony ulicowego układu wsi

Gmina Kobylnica

- Kruszyna - część budynków wpisano do ewidencji zabytków;
- Lubuń – zespół dworsko-folwarczny i park są w ewidencji zabytków, przy czym dwór obecnie nie istnieje;

Gmina Kołczygłowy

- Gałąźnia Mała – zespół zabudowań i urządzeń hydrotechnicznych elektrowni wodnej – obiekty są ujęte w ewidencji zabytków;
- Gałąźnia Wielka – zespół dworsko-parkowy i stajnia w folwarku są w ewidencji zabytków; układ owalnicowy wsi – chroniony zapisami Studium (wraz z parkiem i aleją drzew prowadzącą do Gałąźni Małej);
- Kołczygłowy - część budynków wpisano do ewidencji zabytków; w obowiązującym Studium nie wprowadzono konkretnej ochrony przestrzeni kulturowej wsi, w kierunkach zagospodarowania przestrzennego wskazuje się natomiast na kształtowanie zabudowy w układzie wsi wielodrożnicowej;
- Radosz – zespół pałacowo-parkowy ujęty w ewidencji zabytków;
- Wierszyno - część budynków wpisano do ewidencji zabytków; wieża gorzelnii w ewidencji zabytków – folwark właściwie nie istnieje; w obowiązującym Studium nie wprowadzono konkretnej ochrony przestrzeni kulturowej wsi.

W planie ochrony z 2003 r. wskazano też działania ochronne, których realizacja służyć miała zachowaniu i ochronie zabytkowych obiektów, założeń i układów.

Generalnie należy stwierdzić, że najczęściej działań podjęto w kwestii ochrony stanowisk archeologicznych, choć sprowadzały się one jedynie do: wpisania ich do rejestru; objęcia formami ochrony archeologicznej; oznaczeniami stanowisk w dokumentach planistycznych (Studium i mpzp) i określenie ograniczeń i zasad zagospodarowania tych terenów.

W kontekście ochrony zabytków sakralnych i budynków mieszkalnych o konstrukcji szachulcowej niestety niewiele się zmieniło, poza tym, iż część z nich znajduje się w Rejestrze lub ewidencji zabytków. Znaczna część tych obiektów zabytkowych ulega dalszej degradacji, niektóre wręcz popadły w całkowitą ruinę, np. młyn z 1844 w Jutrzence, z którego dziś pozostały właściwie same fundamenty. Historyczne układy ruralistyczne są słabo chronione, część z nich wskazano w Studium jako wartościowe pod względem urbanistycznym i historycznym, ale obserwując rozwój nowej zabudowy (np. Borzytuchom) istnieje zagrożenie, że ich walory zabytkowe zostaną zdegradowane.

W porównaniu do opracowania z 2002 r. (operat ochrony walorów kulturowych) do **zaobserwowanych pozytywnych działań należy**: wyremontowanie po pożarze wnętrza kościoła pw. Chrystusa Króla w Kołczygłowach (zlokalizowanego przy granicy Parku), odrestaurowanie przez prywatnych inwestorów zespołów dworsko-parkowych w Zajączkowie i Barnowie. Utworzone zostały również Gminne Ewidencje Zabytków, a dla niektórych gmin zatwierdzone Gminne Programy Opieki nad Zabytkami. Ustalono w niektórych Studiach dla gmin stref z cennymi układami ruralistycznymi oraz najcenniejszymi kulturowo przestrzeniami, w celu ochrony ich struktury.

Wśród negatywnych zjawisk należy wskazać fakt, że zdecydowana większość obiektów znajdujących się w wojewódzkim rejestrze zabytków znajduje się w złym stanie. Należą do nich m.in. zespół pałacowo-parkowy w Kartkowie, zespół pałacowo-parkowy w Motarzynie, park w Krzyni. Obiekty te jeszcze w opracowaniu z 2002 r. opisywane były jako zachowane w stanie dobrym. Również obiekty wpisane do GEZ-ów poszczególnych gmin, poza nielicznymi wyjątkami, w zdecydowanej większości prezentują zły stan zachowania. Nie udało się również włączyć do granic Parku w całości wielu miejscowości o wysokim znaczeniu kulturowym jak np. Barnowiec, Kołczygłowy, Kołczygłówki, Kwakowo oraz Kruszyna. W miejscowościach związanych z rodem Puttkamerów zachowane są zespoły dworsko-parkowe i folwarczne w tym z cmentarzyskiem kurhanowym w Kołczygłówkach i cmentarzem megalitycznym, co miało ułatwić budowę tras turystycznych.

Część gmin (np. Borzytuchom, Czarna Dąbrówka) nie posiada Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami ani nie prowadzi Gminnych Ewidencji Zabytków. W takich przypadkach wszelkie działania odnoszą się do rejestrów i ewidencji wojewódzkich, a centralizacja działań nie wpływa na lokalne działania naprawcze, podejmowane inicjatywy czy też potencjalne interwencje w kierunku ochrony i poprawy stanu zachowania zabytków.

Do rejestru zabytków nie zostały również wpisane obiekty o które wnioskowali autorzy opracowania.

Istotnym problemem dla kulturowych wartości Parku, w szczególności związanych z zabudową wiejską są banery i szyldy reklamowe wprowadzające dysharmonię i chaos przestrzenny. Negatywnym zjawiskiem jest też wprowadzanie elementów dysharmonijnych w sąsiedztwie obiektów zabytkowych, np. kolorowych fasad budynków w pobliżu kościołów i budynków o zabytkowej konstrukcji szachulcowej. Większość gmin nadal nie wprowadziła uchwał reklamowych. Zagrożenie dla zabytkowych układów wiejskich stanowi nowa zabudowa mieszkaniowa, rozproszona bądź wprowadzana w układach miejskich, obcych dla tożsamości regionu.

Podsumowując, niezależnie od tego czy historyczne obiekty znajdujące się na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” podlegają prawnej ochronie czy też nie, w zdecydowanej większości przypadków, cenne zasoby materialne, świadczące o specyficznym charakterze kulturowym regionu znajdują się w bardzo złym stanie i poza obiektami, które wciąż pełnią funkcje techniczne, znalazły się w rękach prywatnych lub są obiektami sakralnymi, podlegają dalszej degradacji. Brak zmian mających na celu aktywną ochronę oraz restaurację niszczących obiektów niechybnie doprowadzi do zatracenia unikalności pod względem kulturowym obszaru Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

5. WSTĘPNA WALORYZACJA KRAJOBRAZOWA

Waloryzacja krajobrazu została przeprowadzona w odniesieniu do wyników audytu krajobrazowego województwa pomorskiego. Obecnie prace nad audytem krajobrazowym jeszcze się nie zakończyły, jednak można już w porozumieniu z Pomorskim Biurem Planowania Regionalnego przedstawić krajobrazy priorytetowe znajdujące się na terenie Parku. Krajobrazy priorytetowe zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym podaje definicję takich krajobrazów. W art.2. paragrafie 16f wspomnianej ustawy **krajobraz priorytetowy** – *należy... rozumieć krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe, i jako taki wymagający zachowania lub określenia zasad i warunków jego kształtowania;*

W przygotowywanym audycie krajobrazowym województwa pomorskiego jako priorytetowe – zgodnie z wytycznymi zapisanymi w Rozporządzeniu uznano w Parku jedynie dwa takie obszary:

- odcinek doliny Słupi od granicy gminy Krzynia do północnych granic Parku;
- odcinek doliny Słupi w gminie Kołczygłowy w rejonie Gałąźni Małej.

Taki układ wynika ze specyfiki metodyki audytu krajobrazowego sporządzanego dla całego województwa. Formuła planu ochrony dopuszcza jednak poszerzenie tej grupy najcenniejszych krajobrazów o inne również bardzo wartościowe tereny cenne pod względem krajobrazowym. W tym celu nawiązano do wskazanych w Rozporządzeniu:

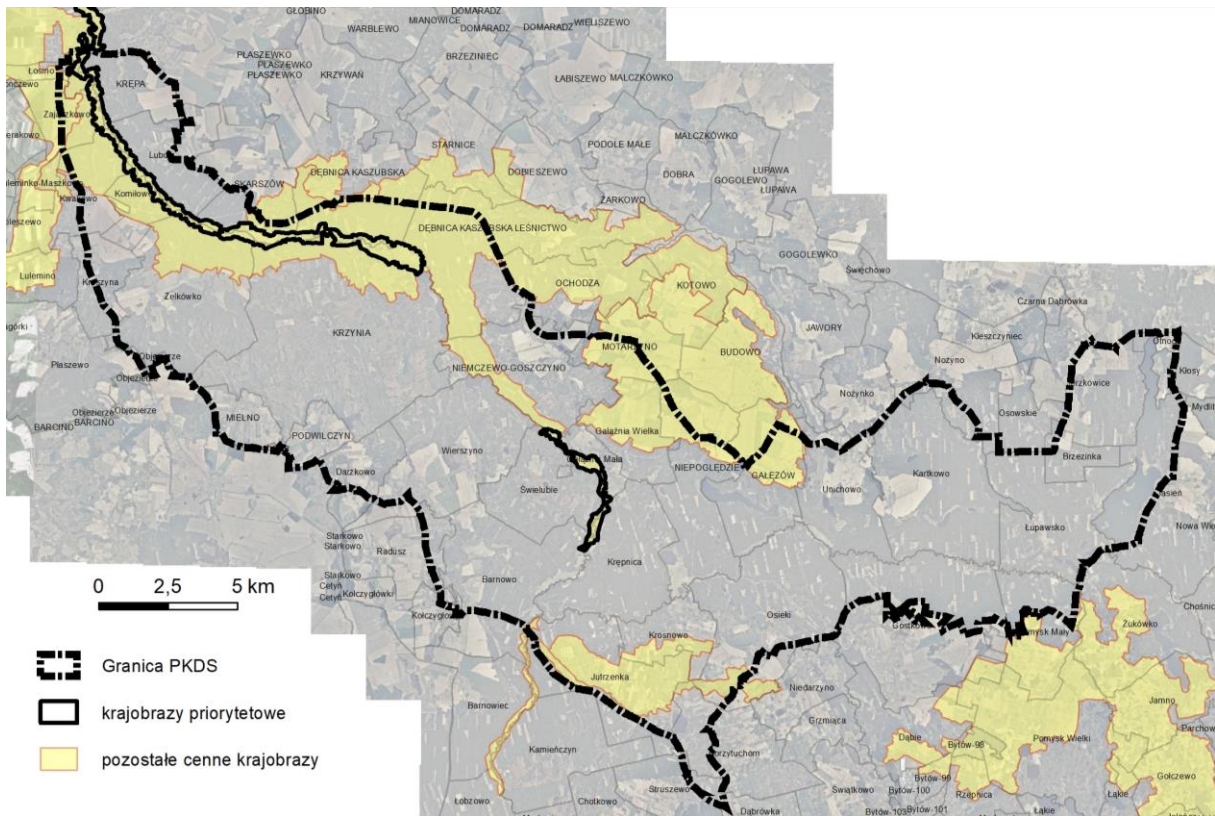
- krajobrazy unikalne – wyróżniające się w skali regionu;
- krajobrazy wybitne – o najwyższych walorach zarówno przyrodniczych, kulturowych jak i estetyczno-widokowych;
- krajobrazy reprezentatywne – typowe, charakterystyczne dla regionu i jednocześnie cenne z uwagi na swoje walory.

Za cechy najistotniejsze dla uznania krajobrazów za cenne przyjęto te, które wskazano jako kluczowe wśród listy celów ochrony Parku. Następnie do każdej grupy cech (tabela 3.7. kolumna 1) przypisano typy krajobrazów PKDS zawierające obszary z występującymi cechami o charakterze krajobrazów priorytetowych (tabela 3.7. kolumna 2). Jest to działanie pozwalające wskazać zasady wyznaczania cennych fizjonomicznie obszarów położonych w Parku.

Na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” jak dotąd nie wyróżniono krajobrazów wybitnych. Natomiast do najcenniejszych krajobrazów o cechach krajobrazów priorytetowych uznano krajobrazy typowe, reprezentatywne dla Pomorza i Pobreża Południowobałtyckiego, a także unikalne (tabela poniżej).

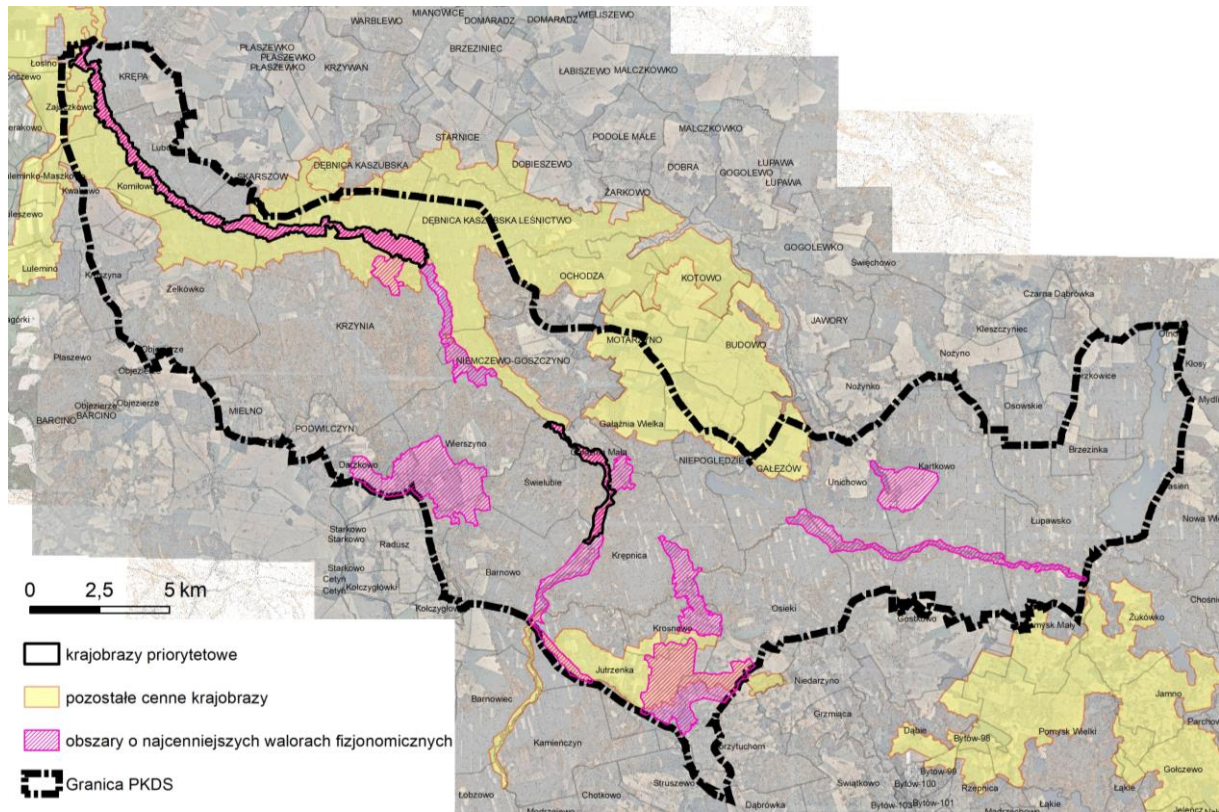
Tab. 23 Krajobrazy o cechach priorytetowych w PKDS i jego otulinie

	Cechy krajobrazów PKDS kluczowe dla uznania ich jako krajobrazy o cechach priorytetowych	Typy krajobrazów występujące na terenie PKDS i jego otuliny odpowiadające przestrzennie krajobrazom o cechach priorytetowych
	Kolumna 1	Kolumna 2
Krajobrazy przyrodnicze reprezentatywne	krajobrazy pagórów morenowych, dolin rzecznych, rynien i wytopisk nie przekształcone przez człowieka	Krajobrazy leśne
	krajobrazy lasów na siedliskach hydrogenicznych, w szczególności nadrzecznych łągów i olsów oraz borów i brzezin bagiennych	Krajobrazy leśne
	krajobrazy jezior lobeliowych, źródlisk oraz torfowisk wysokich i przejściowych	Krajobrazy jezior oraz krajobrazy bagienno – łąkowe
	krajobrazy głównej doliny rzecznej i jej dopływów	Krajobrazy jezior, krajobrazy łąkowo-bagienne
Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe reprezentatywne	układy ruralistyczne, dwory i pałace z zespołami parkowymi i folwarcznymi oraz obiekty sakralne w konstrukcji szkieletowej	Krajobrazy wiejskie
	cenne zadrzewienia przydrożne i śródpolne	Krajobrazy wiejskie
Krajobrazy unikalne	zabytki techniki, w szczególności zabudowań i urządzeń elektrowni wodnych	Krajobrazy wiejskie, krajobrazy bagienno-łąkowe
	krajobrazy głównej doliny rzecznej i jej dopływów wrośnięte w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi	Krajobrazy bagienno-łąkowe

Ryc. 54 Krajobrazy priorytetowe na tle pozostałych cennych krajobrazów wyznaczonych na podstawie cech wskazanych w Rozporządzeniu. (Opracowanie na podstawie materiałów pozyskanych z PBPR oraz materiałów własnych)

Ostatecznie do listy krajobrazów priorytetowych jako obszary o najcenniejszych wartościach dodano tereny otwarte stanowiące przedpola ekspozycji o charakterze kulturowym oraz krajobrazowym, stanowiące jednocześnie strefy eksponowane widokowo w powiązaniu z wyznaczonymi punktami, otwarciem i ciągami widokowymi. Mapę najcenniejszych krajobrazowo obszarów Parku zawiera Ryc. 55.

Ryc. 55 Krajobrazy priorytetowe na tle pozostałych cennych krajobrazów wyznaczonych na podstawie cech wskazanych w Rozporządzeniu oraz obszary o najcenniejszych walorach fizjonomicznych PKDS. (Opracowanie na podstawie materiałów pozyskanych z PBPR oraz materiałów własnych).

6. UWARUNKOWANIA PRAWNE, SPOŁECZNE I GOSPODARCZE OCHRONY WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH

Zasadnicze uwarunkowania mające znaczenie dla ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych wynikają z powszechnie obowiązujących ustaw (tab.6.1). W szczególności należą do nich:

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn.zm),
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 788 z późn.zm.),
- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. 2017 r. poz. 1161),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 519 z późn. zm.),
- ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2016 r. poz. 2134 z późn.zm.),

Powyższe ustawy oprócz ogólnych zasad ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych określają także instrumenty realizacji tej ochrony. Do najważniejszych z nich należą akty prawne powołujące do życia formy ochrony przyrody i zabytków a także ich plany ochrony. Istotne są tu także instrumenty planowania przestrzennego, które stanowią zarówno bezpośrednie (np. audyt krajobrazowy) jak i pośrednie instrumenty ochrony krajobrazu (np. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy).

Tab. 24 Uwarunkowania prawne ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych

Lp.	Akt prawny	Uwarunkowania mające znaczenie dla ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych
1	ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	<p>Ustanawianie form ochrony zabytków, w tym ochrony krajobrazu kulturowego.</p> <p>Możliwość wpisu do rejestru zabytku otoczenia zabytku (terenu wokół lub przy zabytku) w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.</p> <p>Tworzenie gminnej ewidencji zabytków.</p> <p>Sporządzanie programów opieki nad zabytkami.</p> <p>Konieczność uwzględniania walorów krajobrazu kulturowego w dokumentach planistycznych.</p>
2	ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	<p>Uwzględnianie w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wymagań ładu przestrzennego, walorów architektonicznych i krajobrazowych, ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</p> <p>Sporządzanie audytu krajobrazowego i wyznaczanie krajobrazów priorytetowych.</p> <p>Określanie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych</p>

Lp.	Akt prawny	Uwarunkowania mające znaczenie dla ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych
		oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane.
3	ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach	Ochrona walorów krajobrazowych jako jeden z celów gospodarki leśnej
4	ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych	Możliwość wznoszenia w lasach ochronnych urządzeń służących turystyce, w tym m.in. wież widokowych i miejsc widokowych
5	ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska	Zanieczyszczenie rozumiane jest także jako emisja mogąca pogarszać walory estetyczne środowiska. Ochrona powierzchni ziemi związana jest m.in. z zachowaniem funkcji kulturowych, w tym zbioru dziedzictwa archeologicznego. Ochrona środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym i przy planowaniu inwestycji polega m.in. na zapewnieniu w jak największym stopniu zachowania walorów krajobrazowych oraz uwzględnianiu walorów krajobrazowych środowiska w dokumentach planistycznych
6	ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody	Ustanawianie form ochrony przyrody i krajobrazu Sporządzanie planów ochrony Określenie granic stref ochrony krajobrazów stanowiących w szczególności przedpola ekspozycji, osie widokowe, punkty widokowe oraz obszary zabudowane wyróżniające się lokalną formą architektoniczną
7	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu	Pojęcie krajobrazu, odniesienia do walorów krajobrazowych
8	Rozporządzenia wydane do ww. ustaw, w tym rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych	Metody wyznaczania krajobrazów priorytetowych i stref ochronnych

Kolejna grupa uwarunkowań wynika z aktów planowania przestrzennego. Najważniejszym z nich, mającym bezpośredni wpływ na zakres planu ochrony parku krajobrazowego, jest audyt krajobrazowy. Z audytu krajobrazowego bowiem powinno wynikać określenie wyznaczonych w obrębie krajobrazów priorytetowych granic stref ochrony krajobrazów stanowiących w szczególności przedpola ekspozycji, osie widokowe, punkty widokowe oraz obszary zabudowane wyróżniające się lokalną formą architektoniczną, istotnych dla zachowania walorów krajobrazowych parku krajobrazowego. W granicach tych stref powinien być także wskazany zakres zakazów osobno dla obszarów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego a także takimi planami nieobjętymi. W parku krajobrazowym, w strefach ochrony krajobrazów dla terenów objętych

miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego mogą być wprowadzone zakazy lokalizowania nowych obiektów budowlanych i zalesienia terenów. W obszarach nieobjętych planami miejscowymi można dodatkowo wprowadzić zakazy lokalizowania nowych obiektów budowlanych odbiegających od lokalnej formy architektonicznej oraz lokalizowania nowych obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 2 kondygnacje lub 7 m. Należy jednakże podkreślić, że audyt krajobrazowy jest jednym z najmłodszych aktów planowania przestrzennego – dokument taki dla województwa pomorskiego jest aktualnie przygotowywany.

Zasady ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych, w tym wytyczne do planów miejscowych, zawarte są polityce przestrzennej gmin. Szczegółowy zakres ustaleń w/w dokumentów dla obszarów Parku jest przedmiotem operatu zagospodarowania przestrzennego.

Uwarunkowania ochrony krajobrazu według dokumentów Studium (dokumenty gminne).

Z punktu widzenia ochrony walorów krajobrazowych (i częściowo również kulturowych) do najważniejszych zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (SUiKZP) należą:

- **Gmina Kobylnica:**

(Uchwała Nr XXIV/203/2016 Rady Gminy Kobylnica z dnia 25 lutego 2016 r.)

Uwarunkowania rozwoju:

- zróżnicowanie krajobrazowe gminy, w tym urozmaicona rzeźba terenu zostały uznane jako szczególny walor tego obszaru;

Kierunki rozwoju:

- w rozwoju zabudowy wsi Kruszyna i Kwakowo preferuje się zabudowę zagrodową, mieszkaniową oraz usługi turystyczne;

- wskazuje się na szczególne walory krajobrazowo-kulturowe wsi Lubuń, sprzyjające też rozwojowi funkcji turystyczno-rekreacyjnej;

- Łosino określono jako wieś rozwojową w obszarze podmiejskim, ściśle powiązaną funkcjonalnie z Kobylnicą;

- Zajączkowo, Żelki, Żelkówko: preferencje dla zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej, usług turystycznych; rozwój funkcji związanych z turystyką i rekreacją, w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, przy wspieraniu rozwoju rolnictwa i leśnictwa. W Zajączkowie dopuszczono wielkoprzestrzenne formy turystyczne, np. pola golfowe;

- zmiany struktury przestrzennej wsi odbywać się będą w szczególności w kierunku zwiększenia udziału terenów o funkcji mieszkaniowej;

- przewiduje się rozwój turystyki, sportu i rekreacji w Lubuniu, Żelkach, Żelkówku, Łosinie, Kwakowie;

- tereny w pasie 100m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych na terenie Parku są wyłączone spod zabudowy;

- należy bezwzględnie zachować regionalny korytarz rzeki Słupi oraz korytarze lokalne, w tym Kamieńca (Kamienicy) i Kwaczej, w szczególności przez unikanie, ograniczanie inwestycji przecinających te korytarze lub w inny sposób wpływających na migrację roślin, grzybów i zwierząt;

- wskazuje się na zachowanie powiązań ekologicznych, m.in. przez: nie dopuszczanie do "fragmentaryzacji" środowiska zabudową, poprzez unikanie bezpośredniej, ciągłej zabudowy

bezpośredniego otoczenia rzek i cieków; w przypadku realizacji zabudowy, w tym w wyznaczonych obszarach urbanizacji i ewentualnie pasmach rozwoju, a równocześnie w pasmach wskazanych powiązań ekologicznych utrzymać należy odpowiednie powierzchnie biologicznie czynne;

Zapisy dotyczące ochrony krajobrazu:

- ochrona walorów krajobrazowych, zachowanie stref ekspozycji umożliwiających niezakłócony widok na szczególnie atrakcyjne, tradycyjne panoramy wsi, krajobrazu otwartego, poprzez odpowiednie zagospodarowanie, ograniczenie zainwestowania, a w razie potrzeby wyłączenie z zabudowy i zalesień obszarów szczególnie istotnych dla zachowania panoram. W przypadku elementów zagospodarowania powodujących dysharmonię w krajobrazie należy ograniczać ich wpływ poprzez oddalenie od ciągów i miejsc widokowych, osłonięcie zielenią;
- utrzymanie harmonii przestrzennej wsi, zwłaszcza o wysokich wartościach kulturowych, wraz z ich bliskim otoczeniem, zachowanie specyficznych cech krajobrazu wiejskiego, uwzględnianie przesłanek, jakie płyną z tradycji budowlanej miejscowości i gminy;
- prowadzenie polityki przeciwdziałania dekoncentracji zainwestowania, sterowanie rozwojem w kierunku koncentracji i skupiania zabudowy w nawiązaniu do zainwestowania obszarów wiejskich i kształtujących się pasm osadniczych;
- przeciwdziałanie nieładowi przestrzennemu i nadmiernemu rozproszeniu zabudowy, porządkowanie przestrzeni (mpzp);
- harmonijne wkomponowywanie w przyrodnicze otoczenie nowej zabudowy, ograniczanie lokalizacji obiektów budowlanych na terenach o dużym nachyleniu oraz bezpośredniej obudowy cieków wodnych;
- dostosowywanie zabudowy do istniejącej rzeźby terenu i odpowiednie jej wkomponowanie w otoczenie, uwzględniając różnorodność form terenu;
- rekultywacja obszarów zdegradowanych (wyrobisk zlikwidowanych, wysypisk śmieci), kształtowanie krajobrazu i oblicza wsi, uzupełnienie zielenią, izolacja rejonów zainwestowania o niskich wartościach architektonicznych, tworzenie stref zieleni krajobrazowej i izolacyjnej (studia krajobrazowe, plany miejscowe);
- zalesienia, z zachowaniem mozaikowości siedlisk, dążeniem do połączenia odizolowanych kompleksów leśnych (nieużytki o charakterze zarastających oczek wodnych, mokradel i podmokłości należy pozostawiać bez dolesień);
- rozwój systemu zieleni naturalnej, tworzenie ciągłych systemów przyrodniczych, realizacja nowych terenów parkowych;
- tworzenie stref zieleni krajobrazowo-izolacyjnej wokół zespołów produkcyjnych oraz w rejonie osiedli i zespołów mieszkaniowych.

Studium wskazuje też tereny szczególnie preferowane pod zalesienia. W granicach Parku takie tereny przewidziano m.in. w Komiłowie, Lubuniu, Żelkach i Żelkówku.

Oprócz zaliczenia wsi Lubuń jako cennego układu urbanistycznego wsi, Studium wskazuje też strefy ekspozycji krajobrazu kulturowego. Strefa taka została wyznaczona wzdłuż drogi Komiłowo – Kruszyna.

- **Gmina Dębica Kaszubska:**

(Uchwała Nr VI/30/2011 Rady Gminy Dębica Kaszubska z dnia 30 marca 2011 r.)

Studium dosyć ogólnie odnosi się do PKDS – jego walory i zasady odnoszące się do zagospodarowania i kształtowania terenów w jego granicach są odnoszone do obowiązujących dokumentów planistycznych (plan ochrony).

W części Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy zwrócono uwagę na utrzymanie kompozycji zabudowy wsi, w tym cennych układów ruralistycznych, a także na poprawę estetyki zabudowy.

Odniesienia do krajobrazu tylko w kontekście zakazów i zasad zagospodarowania PKDS według przepisów odrębnych.

- **Gmina Kołczygłowy:**

(projekt zmiany Studium z listopada 2019 roku, opracowany na podstawie Uchwały Nr XXXIII/337/2018 Rady Gminy Kołczygłowy z dnia 3 października 2018 r.)

Uwarunkowania rozwoju:

- w rozdziale o zasobach środowiska przyrodniczego zwrócono uwagę na duże walory krajobrazowe PKDS, w tym punkty widokowe oraz drogę wojewódzką nr 209 stanowiącą na pewnych odcinkach oś widokową z kierunkami wglądu w krajobraz.

- stacje bazowe telefonii komórkowej zostały wskazane jako mające negatywny wpływ na krajobraz. W odniesieniu do napowietrznych linii wysokiego napięcia 110 kV wskazano na ingerencję w krajobraz oraz możliwość kolizji z ptakami.

- gmina nie zamierza uchylać wnioskowanych w planie ochrony zespołów-przyrodniczo-krajobrazowych. Głównie z tego względu, że już są objęte innymi formami ochrony przyrody (park krajobrazowy, Natura 2000) bądź też ich krajobraz został częściowo zdegradowany (np. w m. Kołczygłowy powstały tereny zabudowy produkcyjnej, składowiska, maszty telefonii komórkowej).

Kierunki rozwoju:

- kształtowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej: wprowadzanie zadrzewień śródpolnych, zalesień i drobnych zbiorników wodnych na polach o niskich klasach bonitacyjnych; zachowanie naturalnego charakteru bezpośredniego sąsiedztwa oczek wodnych i mokradeł; prowadzenie tradycyjnej gospodarki łąkowej w dolinach rzek. Niezastępowanie łąk przez pola i intensywne użytki zielone; ochrona zadrzewień i zakrzewień śródpolnych; ochrona wszystkich torfowisk w kompleksach pól uprawnych. Zaniechanie osuszania łąk, torfowisk i mokradeł; rekultywacja drobnych terenów zdewastowanych zgodnie z zasadą kształtowania zróżnicowanych warunków środowiskowych, stosując głównie kierunek rekultywacji fitomelioracyjny i krajobrazowy;

- dopuszcza się realizację nowej zabudowy zagrodowej poza zwartą zabudową wsi na terenie PKDS jedynie dla gospodarstw rolnych lub agroturystycznych o powierzchni co najmniej 20 ha;

- określa się następujące szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu terenów jako wiążące przy sporządzaniu planów miejscowych:

- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy;

- kontynuacja układów przestrzennych istniejących jednostek osadniczych;

- kształtowanie zabudowy w uwzględnieniu: w centrum wsi - w sposób pozwalający na zachowanie bądź utworzenie wnętrz urbanistycznych oraz w sposób eksponujący historyczne zagospodarowanie; przy uzupełnianiu zabudowy w wolnych przestrzeniach - w nawiązaniu do zabudowy istniejącej;
  - stosowanie wzdłuż dróg i ulic zieleni izolacyjnej oraz szpalerów drzew;
  - formy architektoniczne nowych budynków powinny harmonizować z krajobrazem i elementami przyrody oraz harmonizować z wartościową zabudową istniejącą. Należy eksponować wartościowe dominanty architektoniczne, zachowywać osie, otwarcia i panoramy widokowe;
  - unikanie zainwestowania na osiach widokowych i innych eksponowanych punktach w krajobrazie;
- na terenie gminy w granicach Parku nie przewiduje się zalesień.

Studium wskazuje też punkty widokowe na terenie gminy. Te zlokalizowane w obrębie Parku pokrywają się z lokalizacją punktów wyznaczonych w planie ochrony

- **Gmina Borzytuchom:**

(Ujednoliconą diagnozę uwarunkowań rozwoju do „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Borzytuchom”, uchwalonego uchwałą Nr XXIV/111/01 Rady Gminy Borzytuchom z dnia 30 kwietnia 2001 roku)

Uwarunkowania rozwoju:

- bogate urzeźbienie gminy Borzytuchom przyczynia się do dużej atrakcyjności krajobrazowej. Wyjątkowo cenne fragmenty krajobrazu naturalnego stanowią obszary, pasma obejmujące: dolinę Starej Słupi, powyżej ujścia Bytowej; dolinę Słupi od granicy gminy po jezioro Głębokie; pagóry morenowe z Diabelską Górą i ciągiem jezior w obniżeniach; dolinę Kamienicy;

Kierunki rozwoju:

- w rozdziale kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” określono jako jednostkę A. Opisano główne walory Parku oraz określono preferowane rodzaje aktywności gospodarczej zgodne z ustalonymi w planie ochrony. Studium przytacza szczegółowo wytyczne dotyczące zasad zagospodarowania, kształtowania zabudowy i infrastruktury określone w planie ochrony. Przytoczono też kierunki zagospodarowania obszarów leśnych, kierunki i zasady rozwoju turystyki i rekreacji;

- nową zabudowę dopuszcza się jedynie w nawiązaniu do istniejących jednostek osadniczych, w kontynuacji ich układów przestrzennych i z zachowaniem właściwych dla nich zasad kształtowania zabudowy (zachowanie historycznego układu drożnego i podziału siedliskowego wsi, a w przypadku projektowania nowej zabudowy nawiązanie do historycznie ukształtowanych linii zabudowy);

- zakłada się utrzymanie krajobrazu małych wsi oraz tworzenie warunków rozwoju społeczno-gospodarczego nie zagrażającego walorom Parku (koegzystencja siedlisk rolniczych z obiektami bazy turystycznej, w tym zabudowy letniskowej);

- w Studium przewidziano też grunty proponowane pod nowe zalesienia, m.in. w miejscowościach Jutrzenka, Ryczyn, Krosnowo, Osieki (okolice rezerwatu przyrody Grodzisko Borzytuchom). Realizacja tych wskazań wpłynie dosyć istotnie na walory fizjonomiczne tych obszarów.

Studium wskazuje ponadto atrakcyjne trasy widokowe, m.in. wzdłuż drogi Krosnowo – Osieki oraz wskazuje punkty widokowe (Krosnowo, Borzytuchom),

• **Gmina Czarna Dąbrówka:**

(projekt zmiany Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, luty 2020 r., opracowany na podstawie Uchwały Nr VII/67/2015 Rady Gminy Czarna Dąbrówka z dnia 22 czerwca 2015 r.)

Uwarunkowania rozwoju:

- zwrócono uwagę na zróżnicowane ukształtowanie terenu, które umożliwiło wykorzystanie jego naturalnych warunków do stworzenia wartości kulturowych;

- historyczne ukształtowana sieć wsi;

- historyczna sieć układów komunikacyjnych: czytelna w krajobrazie sieć dróg, najczęściej z towarzyszącymi im historycznymi alejami i szpalerami, w tym także połączenia pomiędzy zespołami dworsko-parkowymi, wsiami, folwarkami, arealem uprawnym i lasami, cmentarzami; sieć kolei żelaznej (czytelne w krajobrazie trasy, nasypy linii kolejowych, zespoły zabudowy stacji obiekty inżynierskie);

- dziedzictwo historycznych sposobów gospodarowania i budownictwa z nimi związanego, uwidocznione w krajobrazie: - układ pól uprawnych, lasów; grupy zabudowy związanej z historycznymi sposobami gospodarowania (zespoły rezydencjonalne, wsie, folwarki, osady folwarczne); układy siedlisk wiejskich i jednodworczych, z zabudową gospodarczą i zielenią; zespoły leśniczówek;

- krajobraz zharmonizowany, posiadający komponowane elementy - antropogeniczne, takie jak dominanty, punkty i otwarcia widokowe: eksponowane w krajobrazie dominanty - zespoły zabudowy (założeń rezydencjonalnych, wsi, folwarków), a także poszczególne obiekty (kościół); eksponowane w krajobrazie zespoły zieleni: drogi obsadzone drzewami, czytelne z zewnątrz (z głównych dróg, spoza tych zespołów i z sąsiednich miejscowości) granice założeń parkowych oraz układów i grup zieleni towarzyszących zespołom zabudowy i pojedynczym obiektom; otwarcia widokowe oferujące widoki na zespoły zabudowy i punkty widokowe z obiektów architektury (np. otwarcia widokowe z obiektów rezydencjonalnych i wzgórz będących elementami kompozycji parkowych);

- krajobraz naturalny, zharmonizowany z krajobrazem antropogenicznym: układ naturalnych cieków wodnych rzek – głównie Łupawy i Słupi, wykorzystywanych przez człowieka dla potrzeb gospodarczych (zabudowa przemysłowa, zabytki techniki usytuowane na tych rzekach); zróżnicowane ukształtowanie terenu, wykorzystywane przy kształtowaniu założeń ruralistycznych, zespołów zabudowy i lokalizowaniu dominant i otwarć widokowych;

- układy starych zadrzewień alejowych, stanowiące wyraźne podkreślenia tras komunikacyjnych, nawet już mniej aktywnych (Kartkowo);

- wartością krajobrazu kulturowego jest specyfika ukształtowania struktury wsi a także uwarunkowane historycznie formy zabudowy, detalu architektonicznego i urbanistycznego. Nawet materiały budowlane stosowane na elewacjach, ogrodzeniach czy ich kolorystyka mają duże znaczenie dla kształtowania krajobrazu.

Kierunki rozwoju:

- kształtowanie nowego zagospodarowania z poszanowaniem regionalnych tradycji przy wykorzystaniu specyfiki dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego gminy;

- na obszarach ochrony układów przestrzennych i obiektów o wartościach kulturowych, wyznaczonych w terenach o walorach krajobrazowych, z występującymi zespołami folwarcznymi i obiektami o walorach kulturowych, w otoczeniu miejscowości: Czarna Dąbrówka, Jerzkowice, Kartkowo, przewiduje się:

- utrzymanie historycznej kompozycji krajobrazu z ograniczeniem zakresu dopuszczalnych przekształceń;
- utrzymanie obszarów krajobrazu charakterystycznego dla gminy, decydujących o jej atrakcyjności turystycznej;
- ochrona charakterystycznych elementów historycznego krajobrazu gminy;
- dostosowywanie nowych elementów krajobrazu do kompozycji istniejącej lub znanej historycznie;
- utrzymanie istniejącej tradycyjnej, charakterystycznej zabudowy oraz elementów zagospodarowania terenu o wartościach kulturowych;
- zachowanie istniejących i odtwarzanie charakteru zniekształconych wewnątrz krajobrazowych i urbanistycznych;
- zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych pomiędzy częściami składowymi krajobrazu;
- utrzymanie lub uczytelnienie historycznego układu komunikacyjnego z zachowaniem w możliwie największym stopniu jego przebiegu, nawierzchni, sposobu obudowy i nasadzeń;
- zachowanie historycznej kompozycji układów zieleni wraz z koniecznością uzupełniania ubytków i kontrolą dosadzeń (szczególnie w zakresie gatunków nasadzanych roślin);
- utrzymanie lub uczytelnienia historycznego układu hydrologicznego wraz z budowlami hydrotechnicznymi z zachowaniem przebiegu cieków wodnych, przekrojów, sposobu obudowy i nasadzeń;
- utrzymanie i odtworzenie historycznych podziałów parcelacyjnych w postaci podziałów katastralnych lub co najmniej ich uczytelnienia w terenie (ogrodzenia, miejsca charakterystyczne np. kapliczki, szpalery, drzewa soliterowe, itp);
- nawiązania w nowej zabudowie do zasad historycznej kompozycji wewnątrz urbanistycznych i krajobrazowych;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę zespołów ruralistycznych i innych zespołów zabudowy, ze szczególną ochroną istniejących, historycznych dominant wysokościowych;
- dla obszarów przeznaczonych na lokalizację odnawialnych źródeł energii, na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, konieczne jest wykonywanie analiz krajobrazowych, które wskażą sposoby minimalizowania negatywnego wpływu OZE na krajobraz kulturowy;

Studium wskazuje strefy ochrony układów przestrzennych i obiektów o walorach kulturowych. Z miejscowości w granicach Parku zaliczono do nich Kwakowo i Nożyno. Wyznaczono również otwarcia widokowe (Kartkowo i Nożynko) oraz dominanty architektoniczne, przy czym żadnej w na terenie Parku.

- **Gmina Słupsk:**

(Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Słupsk wraz ze zmianami. Zmiana Studium zatwierdzonego uchwałą nr XIX/188/2004 Rady Gminy Słupsk z dnia 30 grudnia 2004 r.)

Jedynie niewielki fragment Parku znajduje się na terenie gminy (północna część Parku – Kępa Słupska). Studium przewiduje ten obszar jako strefę niezurbanizowaną N3. Jej fragment to także ważny korytarz ekologiczny.

- **Gmina Bytów:**

(Uchwała Nr IX/77/2019 Rady Miejskiej w Bytowie z dnia 26 czerwca 2019 r.)

Na terenie gminy znajduje się stosunkowo niewielki fragment Parku. Jest to teren w przeważającej mierze zalesiony. Studium odwołuje się do aktualnych aktów prawnych regulujących zasady zagospodarowania na obszarze Parku. Nie przewiduje się zmian w strukturze użytkowania terenów.

Ważnym uwarunkowaniem formalno-prawnych wpływającym na kształtowanie struktury fizjonomicznej obszaru a także na ograniczenia zanieczyszczenia wizualnego mogą być określone przez gminy w drodze uchwały określającej zasady i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane. Według danych na koniec października 2020 r., tylko dwie z gmin obejmujących Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” (gmina Kobylnica i gmina Słupsk) uchwaliły taki dokument.

Uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego Parku

A. Uwarunkowania **ochrony dziedzictwa kulturowego** wynikające z dokumentów strategicznych i planistycznych woj. pomorskiego i innych dokumentów ponadlokalnych.

A1. „Strategia rozwoju województwa pomorskiego 2020”

(Uchwała nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 r.).

Strategia rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 jest dokumentem, w którym jednym z celów operacyjnych województwa znalazło się tworzenie unikatowej oferty turystycznej i kulturalnej w oparciu o walory naturalne i zasoby dziedzictwa kulturowego. Region ma cechować się atrakcyjną przestrzenią, której widoczne jest racjonalne gospodarowanie m.in. zasobami kulturowymi. W związku z realizacją celu wskazani zostają kluczowi partnerzy oraz oczekiwana w stosunku do władz centralnych w celu współfinansowania w utrzymaniu instytucji kultury oraz w ustaleniu mechanizmów determinujących rzeczywistą ochronę i opiekę nad zabytkami. W strategii podkreślony został unikatowy charakter województwa związany z różnorodnością kulturową tego województwa wynikającą z tożsamości regionalnej oraz regionalnych produktów turystycznych, który powinien być eksponowany przy dalszym rozwoju tego sektora gospodarki województwa.

A2. Program ochrony środowiska dla powiatu słupskiego na lata 2014 - 2017 z perspektywą do 2021 roku (załącznik nr 1 do uchwały NR XXXIV/398/2014 Rady Powiatu Słupskiego z dnia 4 listopada 2014 r.)

W dokumencie tym w punkcie 6. Cele i kierunki działań i podpunkcie 6.2. Cele średniookresowe wskazano m.in. przeprowadzenie rewitalizacji zabytkowych układów parkowych, cmentarzy i miejsc pamięci oraz umożliwienie dostępu do atrakcyjnych zasobów środowiska i dziedzictwa przyrodniczego. Wśród kierunków działań wskazano umożliwienie dostępu do cennych zasobów środowisk i dziedzictwa kulturowego w sposób gwarantujący ochronę tych zasobów.

A3. Program ochrony środowiska dla powiatu bytowskiego na lata 2018-2021 z perspektywą do roku 2025 (Uchwała nr VI/50/2019 w sprawie przyjęcia "Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Bytowskiego na lata 2018-2021 z perspektywą do roku 2025" wraz z prognozą oddziaływania na środowisko "Programu Ochrony Środowiska Powiatu Bytowskiego na lata 2018-2021 z perspektywą na rok 2025".)

Dokument nie wspomina konkretnych przykładów cennych walorów kulturowych powiatu. Jedynie w rozdziale 5. Ochrona stanu środowiska, w punkcie 5.1.4. Charakterystyka gmin powiatu bytowskiego, w charakterystyce gminy Miastko pojawia się wzmianka o cennych pamiątkach historycznych i kulturowych znajdujących się na w ww. gminie. Miejscowość ta nie znajduje się jednak w granicach Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

A4. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu bytowskiego na lata 2015-2022 (Załącznik do Uchwały nr IX/65/2015 Rady Powiatu Bytowskiego z dnia 25.06.2015 r.)

W punkcie 2.2.1.4. Walory przyrodniczo-krajobrazowe, środowisko naturalne i klimat szczegółowo opisane zostało istniejące dziedzictwo historyczne i kulturowe powiatu bytowskiego. Na które składają się wielokulturowe wspólnoty zamieszkujące te tereny, ze swoją specyfiką religijną, językową, narodowościową i społeczną. Wskazane zostały dobra kultury o największym znaczeniu dla powiatu oraz potencjał kulturowy oparty historyczne i współczesne unikatowe walory regionu. Wszystkie materialne obiekty według tego opracowania znajdują się jednak poza granicami Parku

Krajobrazowego „Dolina Słupi”. We wnioskach z diagnozy kapitału ludzkiego i społecznego znaleźć można natomiast informację, że obecnie w powiecie zbyt niskie środki są wydawane na ochronę dziedzictwa narodowego, dlatego misją strategiczną powiatu bytowskiego w 2022 r to rozwój gospodarki i turystyki w oparciu o m.in. wieloetniczne dziedzictwo kulturowe.

A5. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu słupskiego na lata 2012-2022 (załącznik do uchwały nr xxx/326/2014 Rady Powiatu Słupskiego z dnia 1 kwietnia 2014 r.)

W punkcie 2.6. Walory kulturowe wyżej wymienionego dokumentu opisane zostały szczegółowo wszystkie obiekty na terenie powiatu słupskiego, które wpisane są do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego. Należą do nich zabytki nieruchome, ruchome oraz stanowiska archeologiczne. W wykazie znajdowały się szczegółowe informacje o lokalizacji oraz datowaniu danego zabytku. Ponadto znalazły się tu również informacje o muzeach i skansenach na terenie powiatu. W przypadku Parku Krajobrazowego wskazana została już nieistniejąca

Izba Regionalna „Skąd Nasz Ród” w Dębnicy Kaszubskiej.

Opisany został również sposób współpracy dotyczący remontu zabytkowych obiektów sakralnych poszczególnych gmin w ramach programów współpracy między gminnej. Przykładem tego jest przynależność Dębnicy Kaszubskiej do Stowarzyszenia Miast i Gmin Dorzecza Rzeki Słupi i Łupawy czy udział Gminy Słupsk w Programie „Dziedzictwo i kultura małych ojczyzn w powiecie słupskim”. Strategia wskazuje ponadto cele i kierunki działania powiązane ze Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, w zakresie ochrony walorów krajobrazowych powiatu. Należy do nich rozwój infrastruktury pro-turystycznej i innych form turystyki m.in. poprzez tworzenie parków kulturowych w ramach, których znaleźć mogłyby się liczne zabytki znajdujące się w granicach powiatu Słupskiego.

A6. Lokalna strategia rozwoju rybackiej lokalnej grupy działania „Pojezierze Bytowskie” na lata 2014 -2020 (2015)

W powyższej strategii w rozdziale 3.3. Dziedzictwo kulturowe w sposób szczegółowy opisane zostały unikatowe warunki przyrodnicze pojezierza bytowskiego, które na przestrzeni wieków miały wpływ na specyficzny dla tego regionu rozwój osadnictwa oraz działalność człowieka polegającą głównie na rolnictwie i rybactwie. Pisane zostały również historyczne uwarunkowania rozwoju tego regionu związane z różnorodnością etniczną zamieszkującą te tereny przez wieki, gdzie regularnie konfrontowały się ze sobą różne kultury. Wskazane zostały dobra niematerialne charakteryzujące tereny pojezierza Bytowskiego oraz liczne wydarzenia kulturalne, które mają na celu utrzymanie tożsamości kulturowej miejsca. Opisane zostały również najcenniejsze obiekty zabytkowe znajdujące się na tym terenie również te znajdujące się w obrębie PKDS. Podkreślony został zły stan większości z tych obiektów i konieczność ich ochrony i renowacji w celu ochrony dziedzictwa tego regionu. Wśród celów strategii znalazły się poprawa atrakcyjności oferty turystycznej, wzrost liczby turystów a w szczególności wzrost liczby odwiedzających obiekty zabytkowe.

Podsumowując ten rozdział, należy zwrócić uwagę na kilka aspektów, które nie zostały w sposób bardziej szczegółowy określone w żadnym z wyżej wymienionych dokumentów. Brak jest w nich bowiem szczegółowego opisu formy ochrony dziedzictwa kulturowego w dostatecznym zakresie poza wykazem obiektów o znaczeniu kulturowym (przede wszystkim zabytków) oraz brak jest w nich opisu strategii oraz konkretnych działań dla poszczególnych obiektów mających na celu opiekę i wykorzystanie poszczególnych obiektów

B. Uwarunkowania **ochrony dziedzictwa kulturowego** wynikające z dokumentów strategicznych i planistycznych gmin.

B1. Strategie rozwoju gmin

- **Strategia Rozwoju Gminy Borzytuchom na lata 2014-2020**

Poszczególne dobra kultury oraz zabytki znajdujące się na terenie gminy zostały wymienione jako elementy oferty turystyki i bazy turystycznej. Wskazane zostały najcenniejsze przykłady zabytków nieruchomych znajdujących się w obrębie gminy, które mogą poszerzyć potencjał do rozwoju turystyki, która dotychczas oparta jest jedynie głównie o zasoby przyrodnicze i krajobrazowe. W punkcie 4.1.1. Strategii wprowadzona została klasyfikacja obszarów. W obszarze A wśród atrakcji turystycznych wymienione zostały m.in. obiekty zabytkowe, układy ruralistyczne, parki oraz szlaki turystyczne. W obszarze B1 i B2 wskazane natomiast zostały stanowiska archeologiczne, wiejski krajobraz, zabytkowe cmentarze ewangelickie oraz przykłady budownictwa wiejskiego. Wśród mocnych stron obszaru A oraz B1, B2 znalazła się zabytkowa zabudowa wsi. Ogólnie do mocnych stron zaliczone zostały walory kulturowe- na które składają się liczne mniejszości kulturowe i narodowe zamieszkujące gminę. Wśród słabych stron zły stan obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy.

- **Strategia Rozwoju Gminy Słupsk na lata 2015-2020 (2015)**

Wśród celów strategicznych gminy wymienione jest wykorzystanie w sposób efektywny potencjału turystycznego gminy w oparciu o unikalne dziedzictwo kulturowe tego regionu (kraina w kratę).

- **Strategia Rozwoju Gminy Kolczygłowy na lata 2015-2022(Uchwała Nr VII/89/2015 Rady Gminy w Kolczygłowach z dnia 05.08.2015 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Kolczygłowy na lata 2015 – 2022)**

W strategii tej w sposób szczegółowy opisane zostały cenne obiekty kultury oraz zabytki znajdujące się na terenie gminy, Opisana również została również historia regionu silnie związana z rodem Puttkamerów, który od czasów średniowiecznych posiadał liczne majątki na tym obszarze. Wśród celów strategicznych gminy znajduje się wpieranie turystyki i rekreacji w oparciu między innymi o walory środowiska kulturowego gminy.

- **Strategia Rozwoju Społeczno-gospodarczego na lata 2015 Gminy Kobylnica na lata 2015 – 2020**

W strategii w punkcie 3.1.3. Dziedzictwo kulturowe w szczegółowy sposób opisany został zasób kulturowy gminy. W układzie tabelarycznym przedstawione zostały wszystkie zabytki wpisane do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego znajdujące się na terenie gminy. Jednocześnie w strategii nie zostały opisane żadne cele strategiczne związane z ochroną czynną i bierną obiektów o znaczeniu kulturowym.

- **Strategia Rozwoju Gminy Dębica Kaszubska na lata 2014 – 2020 (Uchwała Nr XLIV/327/2014 Rady Gminy Dębica Kaszubska z dnia 27 sierpnia 2014 r w sprawie przyjęcia "Strategii rozwoju Gminy Dębica Kaszubska na lata 2014 – 2020")**

Zgodnie z powyższą strategią gminy Dębica Kaszubska jednym z celów strategicznych powinno być wykorzystanie zasobów kulturowych gminy, które przyczyniłoby się do tworzenia warunków do atrakcyjnego turystyki weekendowej. W strategii wymienione zostały miejscowości, które stanowią dziedzictwo kulturowe gminy.

- **Strategia Rozwoju Gminy Bytów na lata 2015-2025 (do Uchwały nr XLIII/380/2014 Rady Miejskiej w Bytowie z dnia 17.09.2014 r.)**

W strategii tej szczegółowo zostały wymienione wszystkie zabytki znajdujące się na terenie gminy Bytów. Wskazane zostały również te o największym znaczeniu dla gminy, Zabytki te jednak znajdują się głównie poza granicami Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Wśród mocnych stron gminy wskazanych w strategii znajdują się przede wszystkim walory środowiska kulturowego i historycznego. Wśród słaby niezadowolający stan obiektów zabytkowych. Szansą rozwoju zgodnie ze strategią może być renowacja obiektów zabytkowych. Wśród celi strategicznych wskazane zostały rewitalizacja zabytkowej zabudowy oraz ochrona i wykorzystanie zasobów historycznego dziedzictwa kulturowego, co ma przyczynić się do zaproponowania wysokiej jakości oferty turystycznej i regionalnej gminy. W tym celu konieczne jest m.in. przeprowadzenie renowacji zabytków.

- **Strategia Rozwoju Gminy Czarna Dąbrówka 2015-2022**

W strategii tej w punkcie 2.3.2 opisane zostały najważniejsze zasoby środowiska kulturowego gminy. W strategii tej nie znalazły się szczegółowe cele związane z ochroną i rozwojem w zakresie środowiska kulturowego gminy.

Podsumowując, w ww. strategiach rozwoju gmin położonych w granicach Parku Krajobrazowego zawarte są informacje o zabytkach oraz o szeroko rozumianym dziedzictwie kulturowym, które zawierają umiarkowanie rozbudowane, ale cenne informacje m.in. o obiektach znajdujących się w rejestrze zabytków. W dokumentach tych jednak poruszana jest głównie inna tematyka związana głównie z uwarunkowaniami i kierunkami rozwoju w zakresie transformacji społecznej oraz ekonomicznej i technicznej. Informacje te nie są przydatne z punktu widzenia opracowania diagnozy obecnego stanu ochrony dziedzictwa kulturowego dla niniejszego opracowania/dokumentu.

B2. Studia Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

- **Gmina Borzytuchom**

W studium w ramach kształtowania przestrzennego gminy wydzielona została *jednostka „A” Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”*, która obejmuje zasięgiem Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”. Jednostkę tę wyróżnia pod względem ochrony zasobów kulturowych:

(...) zachowane wartości kulturowe w obrębie jednostek osadniczych (zabytkowe obiekty, układy ruralistyczne), stanowiska archeologiczne, objęte strefami ochrony konserwatorskiej w południkowym pasie środkowym (...)

Drugą jednostką wydzieloną ze względu na wymogi ochrony PKDS jest

jednostka „B” - otulina Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Na terenie tej jednostki wyróżnia się:

- (...) *zachowane stanowiska archeologiczne, objęte strefami ochrony konserwatorskiej*

w części środkowej, wschodniej, wartościowe elementy środowiska kulturowego w miejscowości Dąbrówka (wiejski krajobraz kulturowy, przykłady budownictwa wiejskiego, park) (...),

W punkcie 3.4. Kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego w ramach środowiska kulturowego-archeologia wskazano strefy ochrony archeologiczno - konserwatorskiej

W studium gminy wyznaczono: 1. dwie strefy ochrony archeologiczno- konserwatorskiej:

- (...) **Strefa „W” bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej:**

obejmuje stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej ze strefą ochrony krajobrazowej przewidziane do bezwzględnego zachowania /wpisane i przewidziane do wpisania do rejestru

zabytków/. Na tych obszarach i obiektach obowiązuje zakaz wykonywania jakichkolwiek działań inwestycyjnych: prac ziemnych, budowlanych, leśnych, głębokiej orki i innych. W przypadku zamiaru wykonania prac pielęgnacyjnych lub porządkowych inwestor zobowiązany jest uzyskać zezwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który każdorazowo określi zakres i warunki wykonania tych prac. Na terenie gminy strefa bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej „W” obejmuje 13 stanowisk archeologicznych (...).

- (....) Strefa „OW” względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej:

obejmuje stanowiska i obszary archeologiczne, których zainwestowanie muszą poprzedzać archeologiczne badania ratownicze bądź nadzory archeologiczne (archeologiczne prace interwencyjne) prowadzone w trakcie procesu inwestycyjnego. Zakres badań bądź nadzoru każdorazowo określi inwestorowi Wojewódzki Konserwator Zabytków w wydanym zezwoleniu/(...). Informacje dotyczące konieczności archeologicznych badań ratowniczych wyprzedzających zainwestowanie terenu bądź wymaganego nadzoru archeologicznego w trakcie procesu inwestycyjnego, należy przekazywać zainteresowanym w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Na terenie gminy strefa względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej „OW” obejmuje 49 stanowisk archeologicznych(...) - (...)Dla ochrony istniejącego na obszarze gminy Borzytuchom archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uwzględnienia przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oznaczonych na rysunku studium stanowisk archeologicznych i uwzględnienia w opracowaniu:

- wyznaczenia szczegółowych granic ochrony archeologicznej,
- waloryzacji zasobów archeologicznego dziedzictwa kulturowego,
- określenia ustaleń konserwatorskich w postaci ustaleń planu miejscowego, na podstawie aktualnych danych uzyskanych z zasobów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (...)

2 obiekty architektury i budownictwa:

(...)ochronę zabytków obiektów architektury i budownictwa określono poprzez ustalenie działań kierunkowych dotyczących funkcjonowania i ochrony:

1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków - zakres prac remontowych, porządkowanie otoczenia powinny być bezwzględnie uzgadniane z Kierownikiem Delegatury w Słupsku Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków i wykonywane zgodnie z uzyskanym zezwoleniem.

2. Budowle i budynki w ewidencji konserwatorskiej - zakres remontów i modernizacji tych obiektów, a także lokalizacja nowych inwestycji w ich najbliższym otoczeniu, wymagają uzgodnienia ze służbami konserwatorskimi.

3. Parki w ewidencji konserwatorskiej – park w Dąbrówce Bytowskiej należy uznać za park wiejski (zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dn. 5.09.1980r. w sprawie zasad uznawania terenów zadrzewionych na obszarach wsi za parki wiejskie, ochrony tych parków i zarządzania nimi - Dz. U. nr 21 poz.80). Park ten może stanowić atrakcyjne miejsce wypoczynku i rekreacji.

4. Cmentarze w ewidencji konserwatorskiej – jako miejsca szczególnego kultu powinny być uporządkowane i ucztylnione. Należy je zachować jako tereny zieleni bez możliwości inwestowania. zatarty, zniszczone nagrobki. W ewidencji konserwatorskiej (...)

3 Krajobraz kulturowy:

(...) Zasoby krajobrazowe gminy Borzytuchom (w tym występujące cenne fragmenty krajobrazu naturalnego oraz charakterystyczne cechy typowe dla gminy krajobrazu rolniczego) zostały przedstawione w pkt. 3.1.3.1 Rzeźba terenu. Atrakcyjność krajobrazowa, w części opracowania „Uwarunkowania rozwoju” - ujednocionej w 2009 r. diagnozy uwarunkowań rozwoju do „Studium ...”. Położenie gminy Borzytuchom w stosunku do wyróżnionych w regionalnych dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów regionalnego dziedzictwa kulturowego, określono w części graficznej ujednocionej diagnozy „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gmina Borzytuchom znajduje się w wyróżnionej strefie szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych, którą stanowi „Obszar ziemi bytowskiej” - obszar o wybitnych, bardzo wysokich i wysokich walorach przyrodniczo-kulturowych. System ochrony środowiska kulturowego w gminie Borzytuchom, w tym zachowanie specyficznych dla gminy walorów krajobrazowych, obejmuje: · realizację obowiązujących zasad ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego przypisanych do określonych w Studium obiektów i obszarów objętych ochroną prawną (w tym obszarów Europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000) (...)

• Gmina Słupsk

W studium w rozdziale 6.1., Kierunki ochrony środowiska kulturowego wyznaczone zostały ogólne kierunki ochrony środowiska kulturowego. Zgodnie z zapisami planu należą do nich:

- (...) Ochrona tożsamości kulturowej i ciągłości historycznej regionu.
- Ochrona charakterystycznych cech przestrzennych środowiska kulturowego gminy.
- Harmonizowanie wzajemnych związków kulturowych gminy (...)

Z kolei w rozdziale 6.2. Szczegółowe kierunki ochrony środowiska kulturowego wskazane zostały

- Zachowanie pradziejowych i wczesnośredniowiecznych mikroregionów osadniczych archeologicznego środowiska kulturowego, w tym o własnej formie krajobrazowej.
- Zachowanie w zachodniej i północno - zachodniej części gminy (w strefie NI) zabytkowych układów ruralistycznych wsi (w tym o układzie owalnicowym lokowanych w średniowieczu) skoncentrowanych wokół centralnego nawisa, z dobrze zachowanym budownictwem w konstrukcji szkieletowej lub drewnianej, typowym dla regionu, określającym jego tożsamość kulturową oraz wsi XIX-wiecznych z bardzo dobrze zachowanym układem przestrzennym z wyjątkowo dużym w skali Pomorza procentem zabytkowej zabudowy, harmonijnym układem przestrzennym i w zasadzie nienaruszoną przestrzenią kulturową.
- Zachowanie zagród reprezentujących wszystkie typy domów mieszkalnych charakterystycznych dla wsi Pomorza Środkowego: parterowych, szerokofrontowych z dachami dwuspadowymi z naczółkami; piętrowych, szerokofrontowych z podobnymi dachami, wszystkie o układzie dwutraktowym, w konstrukcji drewnianej od pocz. XIX w. - k. XIX w. Zachowane domy nawiązują bryłą do starszych w konstrukcji szkieletowej, zbudowanych na cegle, od poł. XIX w. do pocz. XX w. Zachowanie licznych domów bramnych z przestrzeni niemal całego XIX w. i pocz. XX w. oraz w obrębie zagród budynków inwentarskich, gospodarczych.
- Zachowanie dworów i pałaców z zespołami parkowymi i folwarcznymi głównie XIX wiecznymi. Parki zakładane w stylu krajobrazowym w większości z zachowaną kompozycją i starodrzewiem.

- *Zachowanie kościołów jednonawowych w konstrukcji murowanej charakterystycznych w swej formie, konstrukcji i materiale dla regionu, stanowiących zasadniczy element organizacji przestrzeni wsi, często w otoczeniu resztek starych cmentarzy przykościelnych i rodowych.*
- *Zachowanie jako elementu krajobrazu kulturowego i uporządkowanie zdewastowanych i nieużytkowanych cmentarzy sprzed 1945 r., często z dobrze zachowanym drzewostanem i starodrzewiem.*
- *Dokonywanie niezbędnych uzupełnień inwestycyjnych i rozwijanie zagospodarowaniu w bezpośrednim otoczeniu i sąsiedztwie obiektów chronionych tylko z zastosowaniem form stanowiących kontynuację lub nawiązanie do form chronionych.*
  - *Wzmocnienie ochrony krajobrazu kulturowego przez utworzenie strefy N1.*
  - *Utworzenie w Swołowie i Krzemienicy parków kulturowych.(...)*

W studium w punkcie 13. Ustalenia dla jednostek przestrzennych wyznaczono również szczegółowe zasady ochrony w poszczególnych obrębach geodezyjnych. Poniżej wyciąg z ustaleń dla poszczególnych jednostek dotyczy ochrony walorów kulturowych w Obrębie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”:

(...) *KRĘPA Położenie w strefie U2 i N3 Kierunki zagospodarowania przestrzennego:*

- *ochrona cmentarza i zabytków architektury i budownictwa oraz stref ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej (w ewid. WKZ) i strefy pełnej ochrony archeologiczno konserwatorskiej (w rej. WKZ);(...)*

• **Gmina Czarna Dąbrówka**

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego w rozdziale „Stan Dziedzictwa Kulturowego I Zabytków oraz Dóbr Kultury Współczesnej” opisane zostały elementy składowe środowiska kulturowego w gminie Czarna Dąbrówka. Należą do nich:

zabytkowe układy przestrzenne wsi, które były lokowane w średniowieczu

- *(...)wsie owalnicowe, które mają rodowód słowiański. W tych wsiach zachowały się przykłady najstarszego budownictwa mieszkalnego o konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą, jak również w cegle licowej murowane bardzo często zdobionej frazami.*
- *Zachowały się takie obiekty w Mikorowie, Kozach, Rokitach, Łupawsku, Unichowie.*
- *Obiekty sakralne znajdują się w Mikorowie, Czarnej Dąbrówce, Rokitach, Nożynie, Jasieniu, Kozinie. Najstarsze obiekty to kościoły w Jasieniu i Mikorowie.*
- *Założenia dworsko – parkowe znajdują się w Kozach, Rokitkach, Czarnej Dąbrówce, Unichowie, Kartkowie, Jasieniu, Jerzkowice. Parki znajdują się w następujących wsiach: Wargowo, Mikorowo, Karwno, Podkomorzycy, Nożyno, Unichowo, Kartkowo, Jasień, Mydlita,*
- *archeologia.(...)*

Ponadto dla każdej miejscowości w gminie wyznaczone zostały strefy ochrony archeologiczno-konserwatorskiej dla znajdujących się w nich stanowisk archeologicznych. Wskazano również szczegółowe uwarunkowania dotyczące ochrony środowiska kulturowego gminy tj.

- *(...)teren gminy znajduje się w obszarze występowania cennych zespołów ruralistycznych i*
  - *wartościowej zabudowy,*
- *na obszarze gminy występuje cenne stanowiska archeologiczne, objęte strefami*
- *względnej i bezwzględnej ochrony konserwatorskiej (w rejonie Karwna, Mikorowa,*
- *Podkomorzycy),(...)*

W ramach kierunków ochrony środowiska kulturowego wskazano

- (...) zachowanie i wspieranie rewitalizacji zabytkowych obiektów i obszarów, obejmowanie
- Ochronę prawną najbardziej cennych elementów dziedzictwa kulturowego, pielęgnowanie
- walorów krajobrazów historycznych (Kaszuby), turystyczną promocję i udostępnianie
- obszarów i obiektów cennych kulturowo, wypracowywanie skutecznych metod
- pozyskiwania użytkowników obiektów zabytkowych w celu ich turystycznego wykorzystania,
- popularyzację szlaków turystycznych, nawiązujących do tematyki kulturowej(...)

- **Gmina Dębica Kaszubska**

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla wyżej wymienionej gminy znalazły się zapisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego. Zgodnie z treścią studium (...) *ustala się, że podstawą działań w kształtowaniu krajobrazu kulturowego będzie próba nawiązania do cech regionalnych. Powinno to dotyczyć zarówno zabudowy, rodzaju i kolorystyki dachu, wielkości działek budowlanych oraz lokalizowania zabudowy na poszczególnych działkach budowlanych. (...)*

W Studium ponadto wskazuje się ogólne zasady ochrony cmentarzy i parków polegające przede wszystkim na ochronie układu przestrzennego tych obiektów jak również historycznych elementów małej architektury. Jednocześnie w studium wskazane są również strefy ochrony archeologiczno-konserwatorskiej dla licznych obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków jak również stanowisk archeologicznych.

- **Gmina Kołczygłowy**

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kołczygłowy określa szczegółowe uwarunkowania i kierunki polityki przestrzennej dla stanowisk archeologicznych znajdujących się obrębie Gminy. Określone również zostały obiekty znajdujące się w Rejestrze Zabytków oraz w gminnej ewidencji zabytków.

W Studium tym jednak szczególną uwagę zwraca zapis w punkcie 11.5. Inne, o tym, że rada Gminy Kołczygłowy nie zamierza tworzyć parku Kulturowego w Gałąźni Wielkiej i Gałąźni Małej co zostało wskazane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, ze względu na:

- (...) *tereny te objęte są innymi formami ochrony, w tym Parkiem Krajobrazowym „Doliny Słupi” i Obszarami Natura 2000*

- *występuje tu dysharmonijny krajobraz: istniejąca linia napowietrzna 110kV, zabudowa wielorodzinna i zabudowa obsługi produkcji rolnej (...).*

- **Gmina Kobylnica**

W Studium Uwarunkowań I Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kobylnica wskazane zostały *obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury. współczesnej.*

Określona została polityka dotycząca ochrony stanowisk archeologicznych, dziedzictwa kulturowego innego niż archeologia min. parków w ewidencji zabytków, dla których:

(...) a) chronić należy zachowany układ przestrzenny i cenny drzewostan,

b) parki mogą być zagospodarowywane jako parki wiejskie, przeznaczone do użytku społecznego, w szczególności stanowić mogą atrakcyjne miejsce wypoczynku, a także atrakcję turystyczną, z możliwością realizacji obiektów użyteczności publicznej. Przy wskazanym przeznaczeniu i realizowanych funkcjach należy wziąć pod uwagę dawne, historyczne zagospodarowanie i w sposób

racjonalny łączyć istniejący częściowo układ historyczny z bieżącymi potrzebami i funkcjami danego terenu zieleni parkowej (....)

W obrębie Parku Krajobrazowego “Dolina Słupi” wprowadzono również strefy ochrony konserwatorskiej, które obejmują układy urbanistyczne wsi Lubuń, że względu na (...) jej walory architektoniczno- krajobrazowe. Oraz prawie w całości nie zmieniony układ przestrzenny (...).

W Studium ponadto zostały opisane wszystkie obiekty archeologiczne oraz zabytki nieruchome, również te znajdujące się w obrębie PKDS. Wskazana również zostały zagrożenia dla zachowania cennych układów urbanistycznych oraz identyfikacji krajobrazowej gminy. Związane są one bowiem głównie z budownictwem mieszkalnym, stanem obiektów jak również wątpliwym pod względem estetycznym sposobem przeprowadzania remontów, co stopniowo może wprowadzać chaos architektoniczny,

- **Gmina Bytów**

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bytów w obszerny sposób w zestawieniu tabelarycznym przedstawione zostały wszystkie obiekty o znaczeniu kulturowym objęte ochroną. Na szczególną uwagę zasługuje wyznaczenie 4 stref ochrony archeologiczno-konserwatorskich w tym częściowo również dla obiektów znajdujących się m.in. w Obrębie Parku „Dolina Słupi”.

(...) Na obszarze Gminy Bytów znajduje się 224 stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską oraz wymagających objęcia ochroną. Wyznaczono 207 stref archeologicznej ochrony konserwatorskiej w dwóch podstawowych kategoriach (rejestr, ewidencja):

Podsumowując, przeanalizowane studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin są opracowaniami o podobnym poziomie merytorycznym, w zakresie zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. Studia te w sposób wyczerpujący określają zasób oraz wskazują kierunki jego ochrony. Są przydatnym materiałem do opracowania Planu Ochrony Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

C. Uwarunkowania **prawne ochrony dziedzictwa kulturowego** wg prawa powszechnego i miejscowego.

Ochrona walorów kulturowych w prawie powszechnym i miejscowych określona jest przede wszystkim w dwóch Ustawach:

- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378)
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717)

Szczegółowe uwarunkowania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego zawierają uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Nie pokrywają one niestety całego obszaru Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Wyciąg z uchwalonych dotychczas planów miejscowych przez Gminy: Borzytuchom, Kołczygłowy, Dębница Kaszubska, Czarna Dąbrówka, Kobylnica, Słupsk i Bytów przedstawione zostały w załączniku tekstowym do niniejszego opracowania (Załącznik 4).

7. ZAGROŻENIA DLA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH ORAZ MOŻLIWE SPOSOBY ICH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIA

7.1. Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia

Na obszarze PKDS główne zagrożenia związane są z degradacją obiektów zabytkowych oraz zagrożeniem dla zachowania historycznych układów ruralistycznych. Zagrożeniem o mniejszej randze, choć w istotnym stopniu wpływającym na postrzeganie walorów fizjonomicznych PKDS jest spontaniczne wkraczanie roślinności (zarastanie) na obszary, które potencjalnie stanowiłyby pola ekspozycji widokowej bądź w miejscach, które stanowiłyby atrakcyjne punkty, otwarcia lub ciągi widokowe.

Tab. 25 Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia.

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
1	Przekształcenia historycznych układów wsi -zacieranie tradycyjnych układów przestrzennych. Podział działek, zabudowa w układzie osiedlowym, podmiejskim – zatracanie tożsamości dawnych wsi.	8	Borzytuchom, Łosino	Realizowanie nowej zabudowy jedynie w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Zachowanie tradycyjnych układów wsi (ulicówka, wielodrożnica, owalnica, itp.). Ochrona układów ruralistycznych – wprowadzenie zasięgów historycznych układów do dokumentów planistycznych, studium i (ewentualnych) planów miejscowych. Opracowanie planów odnowy wsi dla miejscowości położonych w granicach Parku.
2	Zatracanie tożsamości tradycyjnych wsi poprzez zastępowanie zabudowy zagrodowej zabudową mieszkaniową (bądź też powstającą nową zabudową mieszkaniową).	11	Obszary zabudowy wiejskiej	Wprowadzanie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i realizowanie zabudowy w oparciu o te dokumenty.
3	Dysharmonijny charakter nowej zabudowy powstającej na terenach wsi o tradycyjnym układzie i zabytkowej zabudowie (agresywna wizualnie forma i kolorystyka budynków).	11	Obszary zabudowy wiejskiej	Wprowadzanie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i realizowanie zabudowy w oparciu o te dokumenty.
4	Zabudowa terenów rolniczych w układzie rozproszonym, z dala od istniejącej zabudowy – zaburzenie tradycyjnego układu	8	Przykładowo: Wierszyno	Realizowanie nowej zabudowy jedynie w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
	wsi skupionych.			
5	Wkraczanie zabudowy w krajobrazy otwarte.	8	Borzytuchom	Ograniczenia wkraczania zabudowy poprzez narzędzia planistyczne, zwłaszcza w newralgicznych krajobrazach wskazanych jako krajobrazy o cechach priorytetowych, uporządkowanie zasad kształtowania ładu przestrzennego.
6	Modernizacja infrastruktury drogowej i technicznej wsi w stylu estetycznym obcym dla tradycyjnego harmonijnego krajobrazu wiejskiego – zaburzenie tożsamości dawnych wsi.	8	Obszary zabudowy wiejskiej	Wprowadzanie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i realizowanie inwestycji w oparciu o te dokumenty. Wprowadzenie uchwał reklamowych.
7	Nielegalna zabudowa letniskowa (kempingowa) wokół jezior.	6	Jasień	Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów w otoczeniu jezior. Wyznaczenie stref wolnych od zabudowy.
8	Lokalizacja dużych kubaturowo i widocznych w krajobrazie zakładów produkcyjnych (fermy, hodowle ryb).		Jerzkowice, Kamień (przy granicy Parku), Żelkówko.	Osłonięcie wizualne istniejących szpecących obiektów. Prowadzenie właściwej polityki przestrzennej ograniczającej powstawanie nowych dominant negatywnych.
9	Zanik cech architektury regionalnej: wygląd elementów zagospodarowania terenu, w tym stosowane formy i materiały bez kontekstu krajobrazowego i architektonicznego. Chaos przestrzenny i stylistyczny form zagospodarowania terenu.	11	Obszary zabudowy wiejskiej	Stosowanie tradycyjnych regionalnych materiałów i form elementów architektonicznych. Wprowadzenie odpowiednich standardów i zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Opracowanie i zatwierdzenie uchwał reklamowych.
10	Zagęszczenie dysharmonijnych w krajobrazie form wizualnych reklam (banery, tablice, szyldy reklamowe). Brak uchwał reklamowych .	11	Obszary zabudowy wiejskiej	Wprowadzenie uchwał reklamowych – uwzględnienie walorów fizjonomicznych PKDS.
11	Lokalizacja wysokościowych dominant przestrzennych – maszty telefoniczne i radiowe.	11	Obszary niezalesione Parku	Możliwość ograniczenia odpowiednimi zapisami w mpzp. Lokalizacja elementów po wykonaniu analiz krajobrazowych.
12	Brak użytkownika obiektu zabytkowego lub właściciel nie	11	Tereny wsi z założeniami	Prawna egzekucja obowiązku dbania o obiekt zabytkowy

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
	podjemujący prac konserwacyjnych. Brak należytej ochrony i konserwacji zabytkowych obiektów.		dworsko-parkowymi i pałacowo-parkowymi	(ewentualnie inwestor zastępczy). Pozyskiwanie środków na remonty, regulacja prawa własności.
13	Degradacja historycznych założeń dworsko-parkowych i pałacowo parkowych, wraz z komponowanymi układami zieleni.	12	Tereny wsi z założeniami dworsko-parkowymi i pałacowo-parkowymi	Stały nadzór, wprowadzenie społecznych opiekunów zabytku. Opracowanie programów rewitalizacji zabytkowych założeń.
14	Degradacja historycznych zespołów folwarcznych, obiektów zabudowy produkcyjno-przemysłowej, zabudowy wiejskiej. Zaprzestanie użytkowania, opuszczenie prowadzące obiekty do ruiny.	12	Obszary zabudowy wiejskiej	Uzupełnienie dokumentacji ewidencyjnej (karty zabytków, gminne ewidencje zabytków). Stały nadzór, wprowadzenie społecznych opiekunów zabytków.
15	Degradacja starych cmentarzy.	11	Historyczne cmentarze w granicach Parku. Przykładowo: Podwilczyn, Gałąźnia Wielka, Wierszyno, Łosino	Stały nadzór konserwatorski oraz prowadzenie prac konserwatorskich, odtwarzających i podtrzymujących walory historyczno-kulturowe. Wprowadzenie społecznych opiekunów historycznych cmentarzy.
16	Brak gminnych ewidencji zabytków.	8	Gmina Borzytuchom, Czarna Dąbrówka	Sporządzenie gminnych ewidencji zabytków.
17	Niewłaściwa funkcja obiektu zabytkowego.	8	Unichowo.	Adaptacja na inne cele.
18	Budynki, budowle i elementy konstrukcyjne o „obcej”, dysharmonijnej formie w otoczeniu w obszarze przedpola ekspozycji zabytku.	8	Kończygłowy, Borzytuchom	Wprowadzenie stref ochrony ekspozycji wraz ze stosownymi zapisami regulującymi sposób zagospodarowania terenu.
19	Całkowite ograniczenie dostępności obiektu zabytkowego (dwór, pałac) przez jego właściciela lub użytkownika obiektu.	11	Zajączkowo, Unichowo	Klauzula do umowy dzierżawy lub sprzedaży obiektu, inna zachęta.
20	Duże ograniczenie dostępności obiektu zabytkowego (elektrownia wodna) przez jego właściciela lub użytkownika obiektu.	12	Strzegomino, Krzynia, Gałąźnia Mała, Skarszów Dolny (w pobliżu Parku)	Klauzula do umowy dzierżawy lub sprzedaży obiektu, inna zachęta.
21	Brak ochrony prawnej obiektu	4	Obszary	Wpis do ewidencji

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
	(zabytkowa stara zabudowa wiejska nie objęta wpisem do ewidencji.		zabudowy wiejskiej	konserwatorskiej.
22	Potencjalne zakrywanie asfaltem historycznych nawierzchni brukowych z kamienia polnego.	9	Przykładowo: Wierszyno	Wprowadzenie ograniczeń przekształceń i nakazu zachowania historycznego charakteru nawierzchni dróg.
23	Planowany rozwój zabudowy w otoczeniu zabytków – potencjalne ograniczenie przedpola ekspozycji.	8	Przykładowo: Gałąźnia Mała (otoczenie parku)	Ograniczenia wkraczania zabudowy poprzez narzędzia planistyczne. Określenie stref ochrony krajobrazu wokół zabytków.
24	Planowane przeznaczenie nowych terenów pod zalesienia – potencjalne ograniczenie ekspozycji widokowej.	8	Obszary niezalesione Parku	Wyznaczenie terenów pod zalesienia powinno być poprzedzone analizami fizjonomicznymi. Należy wyznaczyć przedpola ekspozycji.
25	Lokalizacja farm solarnych na terenach otwartych PKDS.	3	Przykładowo: Barnowo, obręb Wierszyno	Dążenie do ograniczenia ekspozycji widokowej farm fotowoltaicznych lokalizowanych w granicach Parku na terenach otwartych poza zwartą zabudową, np. poprzez stosowanie wysokiej roślinności rodzimej. Nielokalizowanie farm fotowoltaicznych w granicach Parku w miejscach, w których będą one zaburzały przedpola ekspozycji widokowej oraz widoki z punktów i ciągów widokowych.
26	Niewystarczająca ochrona oraz nieprofesjonalnie prowadzone cięcia i zabiegi pielęgnacyjne zadrzewień przydrożnych.	11	Cały obszar Parku	Monitoring, obejmowanie ochroną cennych zadrzewień przydrożnych (w tym m.in. przeprowadzanie odpowiednich zabiegów pielęgnacyjnych i stosownych uzupełniających nasadzeń).
27	Zarastanie krajobrazów otwartych. Brak użytkowania terenów rolniczych sprzyjający naturalnej sukcesji naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk leśnych.	8	Przykładowo: Wierszyno	Regularne odkrzaczanie i przycinanie roślinności w punktach o potencjale estetyczno – widokowym ewentualnie wypas.
28	Zarastanie (drzewa i krzewy) brzegów jezior – przesłanianie ekspozycji widokowej atrakcyjnych elementów krajobrazu. Zarastanie widoków wzdłuż atrakcyjnych	8	Otoczenie jeziora Głębokiego; Otoczenie wyznaczonych punktów	Prowadzenie działań pielęgnacyjnych (zabiegi ochrony czynnej) mających na celu zachowanie i kształtowanie ekspozycji widokowej cennych elementów krajobrazu.

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
	krajobrazowo tras.		widokowych	
29	Obniżenie jakości krajobrazu wewnątrz krajobrazowych związanych z jeziorami poprzez wprowadzanie w ich otoczeniu zabudowy oraz dysharmonijnych obiektów budowlanych i innych elementów.	8	Jeziora: Unichowo, Rybiec, Duże Jezioro, Jasień, Okoniewskie, jezioro w Gałęzowie	Realizowanie zabudowy mieszkaniowej jedynie na obszarach wyznaczonych w studium jako obszary zwartej zabudowy. Ograniczenie rozpraszania zabudowy. Skuteczne egzekwowanie obowiązującego na terenie Parku zakazu budowania nowych obiektów budowlanych, także w odniesieniu do zabudowy rekreacyjnej, w pasie szerokości 100 m od linii brzegu jeziora.
30	Zagrożenia cennych elementów przyrodniczych – niszczenie pomników przyrody, brak obejmowania ochroną starych drzew kwalifikujących się jako pomnikowe.	8	Obszary zalesione, tereny dawnych parków dworskich i pałacowych	Kontrola stanu, prowadzenie prawidłowej pielęgnacji i zabiegów sanitarnych.
31	Monotypizacja upraw rolnych z dominacją upraw kukurydzy i rzepaku. Zanikanie tradycyjnych upraw.	11	Cały obszar Parku	Promowanie wprowadzania zadrzewień śródpolnych poprawiających warunki klimatyczno-wilgotnościowe, łączność ekologiczną, a jednocześnie ograniczających ujednolicanie krajobrazu wiejskiego.
32	Rozwój turystyki kajakowej i wzrost liczby turystów – potencjalny rozwój infrastruktury i bazy rekreacyjnej w dolinie Słupi.	3	Rzeka Słupia	Rozwój infrastruktury rekreacyjnej powinien następować we współpracy z Parkiem i być poprzedzony analizami przyrodniczymi i fizjonomicznymi.
33	Niska świadomość społeczna w odniesieniu do walorów kulturowych, historycznych i krajobrazowych Parku.	8	Cały obszar Parku	Stworzenie oferty edukacyjnej, organizowanie warsztatów i zajęć przez samorządy i organizacje pozarządowe mających na celu podniesienie świadomości o zasobach kulturowych Parku. Opracowanie broszur i materiałów internetowych popularyzujących wiedzę o Parku.

* Zagrożenia oceniono stosując skalę bonitacji zagrożeń T.J. Chmielewskiego (2014) według przyjętej skali:

0 – brak zagrożeń	7 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, o słabnącym natężeniu
1 – zagrożenia potencjalne, niewielkie	8 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, względnie stałe
2 – zagrożenia potencjalne, umiarkowane	9 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, o narastającym natężeniu
3 – zagrożenia potencjalne, duże,	10 – zagrożenia istniejące, duże, o słabnącym natężeniu
4 – zagrożenia istniejące, niewielkie, o słabnącym natężeniu	11 – zagrożenia istniejące, duże, względnie stałe

5 – zagrożenia istniejące, niewielkie, względnie stałe,

12 – zagrożenia istniejące, duże, o narastającym natężeniu

6 – zagrożenia istniejące, niewielkie, o narastającym natężeniu

? – zagrożenie trudne do oceny

7.2. Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia

Wpływ planowanych elementów zagospodarowania na wartości krajobrazu, a w konsekwencji na zmianę charakteru krajobrazu, dotyczy przede wszystkim rozwijającej się zabudowy jednorodzinnej postępującej podobnie jak w to opisano w zagrożeniach wewnętrznych.

Tab. 26 Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia.

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
1	Lokalizacja wysokościowych dominant przestrzennych – maszty telefoniczne i radiowe	11	Obszar Parku i otuliny	Brak możliwości eliminacji zapisami planu ochrony. Możliwość ograniczenia odpowiednimi zapisami w mpzp
2	Lokalizacja siłowni wiatrowych w krajobrazie otwartym, w strefie ekspozycji widokowej z terenów Parku	12	Otoczenie Parku (otulina)	Wprowadzenie stref zakazujących lokalizacji siłowni wiatrowych – przeprowadzenie stosownych analiz fizjonomicznych i zasięgu widokowego z terenu PKDS w kierunku otaczających krajobrazów
3	Wprowadzanie nowych inwestycji kubaturowych w obszarze przedpola ekspozycji zabytku	11	Otoczenie Parku (otulina)	Wprowadzenie stref ochrony ekspozycji wraz ze stosownymi zapisami regulującymi sposób zagospodarowania terenu
4	Wprowadzanie nowych inwestycji kubaturowych w bezpośrednim sąsiedztwie obiektu, przejmujących rolę dominanty	11	Otoczenie Parku (otulina)	Wprowadzenie stref ochrony ekspozycji wraz ze stosownymi zapisami regulującymi sposób zagospodarowania terenu
5	Zatracanie tożsamości historycznych wsi poprzez zaburzenie układu przestrzennego, wprowadzanie nowej dyszarmicznej zabudowy, elementów zagospodarowania terenu, itp.	11	Otoczenie Parku (otulina)	Wprowadzanie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i realizowanie zabudowy w oparciu o te dokumenty. Sporządzenie uchwał reklamowych

* Skalę bonitacji zagrożenia opisano pod tabelą z zagrożeniami wewnętrznymi

CZEŚĆ II

STRATEGIA OCHRONY

8. CELE OCHRONY WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH

Podstawowym celem ochrony zasobów Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, w odniesieniu do walorów krajobrazowych i fizjonomicznych jest zachowanie walorów krajobrazu doliny rzeki Słupi oraz jej dopływów, wraz z naturalnym urozmaiconym ukształtowaniem terenu, a także wkomponowanym harmonijnie w krajobraz systemem hydroenergetycznym Słupi. Szczególnej ochrony wymagają ponadto liczne jeziora, zbiorniki wodne i torfowiska tworzące malownicze wnętrza krajobrazowe, a także stare aleje drzew, cenne zadrzewienia przydrożne oraz historyczne drogi brukowe. Dla ochrony walorów fizjonomicznych istotne jest pozostawienie otwartego charakteru krajobrazów łąkowych i rolnych, z dopuszczeniem wprowadzania zadrzewień śródpolnych oraz lokalnych dolesień.

Główne cele ochrony walorów krajobrazowych:

- zachowanie krajobrazów głównej doliny rzecznej i jej dopływów, zarówno o charakterze naturalnym, jak i wkomponowanego w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi,
- zachowanie kompleksów leśnych w całej ich różnorodności krajobrazowej, zwłaszcza malowniczych krajobrazów leśno-wodno-torfowiskowych,
- zachowanie wnętrz, punktów i otwarć widokowych wraz ze strefami ekspozycji widokowej zarówno w krajobrazie o charakterze naturalnym, jak i w krajobrazie kulturowym,
- zachowanie zadrzewień przydrożnych, w szczególności starych alei i szpalerów o dużych walorach krajobrazowych i kulturowych,
- ochrona i rewaloryzacja szczególnych wartości krajobrazowych Parku, w szczególności bezleśnych dolin, śródleśnych polan, torfowisk, jezior i zbiorników wodnych, terenów eksponowanych widokowo związanych z urozmaiconą rzeźbą terenu oraz obszarów współistnienia krajobrazu naturalnego i kulturowego,
- ograniczenie występowania elementów dysharmonijnych, niekorzystnie wpływających na walory krajobrazowe, w szczególności obiektów budowlanych o agresywnej, dominującej i obcej w krajobrazie formie, skali i kolorystyce oraz obiektów nowej wieloprzestrzennej infrastruktury technicznej związanych z telekomunikacją i produkcją energii,
- ograniczenie presji inwestycyjnej, a zwłaszcza zabudowy terenów otwartych, degradującej walory krajobrazowe.

Głównym celem ochrony zasobów kultury Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” jest zachowanie wszystkich komponentów wchodzących w skład zasobów środowiska kulturowego tego terenu, poprzez przeciwdziałanie niszczeniu i niewłaściwemu korzystaniu z zabytków oraz kontrolę stanu ich zachowania oraz przeznaczenia. Ważnym aspektem jest również przywrócenie tych obiektów, jako wartościowych, w świadomości społecznej mieszkańców tego obszaru i okolic poprzez działania edukacyjne i aktywizację społeczną.

Główne cele ochrony wartości historycznych i kulturowych:

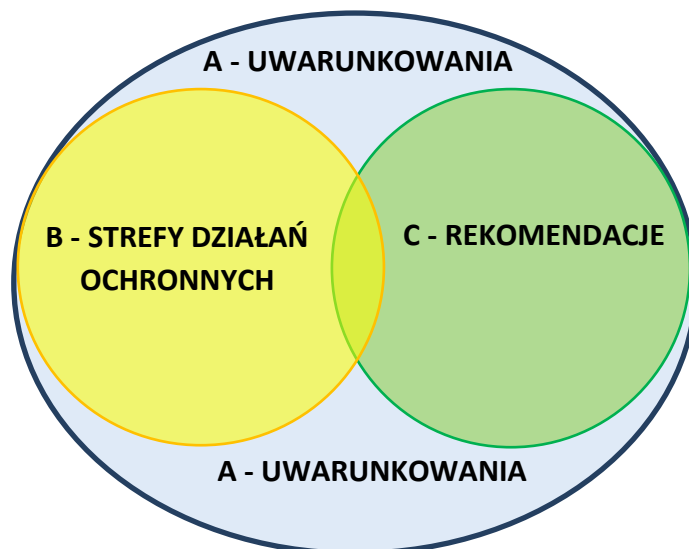
- zachowanie pradziejowych i wczesnośredniowiecznych mikroregionów osadniczych archeologicznego środowiska kulturowego, w tym o własnej formie krajobrazowej,
- ochrona dziedzictwa kulturowego i ciągłości historycznej regionu poprzez zachowanie lub rewaloryzację:
  - o historycznych układów ruralistycznych: wsi o układzie ulicówek oraz wsi owalnicowych wraz z pozostałościami tradycyjnego budownictwa, w tym przede wszystkim budynków o konstrukcji szkieletowej,
  - o dworów i pałaców wraz z pozostałościami historycznych założeń parkowych i zespołów folwarcznych,
  - o zabytkowych kościołów o konstrukcji szachulcowej oraz pozostałości starych cmentarzy przykościelnych,
  - o starych cmentarzy związanych z dawnym osadnictwem, historycznych cmentarzy rodowych oraz miejsc pamięci,
  - o stanowiących świadectwo przeszłości obiektów i budowli związanych z gospodarką leśną, rolną i wodną oraz ich materialnych śladów;
- zachowanie interesujących i zabytkowych obiektów techniki: zabudowań i urządzeń technicznych elektrowni wodnych,
- zachowanie historycznej sieci dróg o brukowanej nawierzchni, mających wybitne walory krajobrazowe, kulturowe i historyczne,
- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez konserwację, właściwe użytkowanie i adaptację wszelkich obiektów kultury materialnej, rekonstrukcję lub odtworzenie układów przestrzennych, w tym historycznych parków, odbudowę obiektów i przywrócenie niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- przeciwdziałanie zjawiskom presji inwestycyjnej na obszarach o wysokiej randze historyczno-kulturowej oraz w bezpośrednim i bliskim otoczeniu obiektów zabytkowych,
- przeciwdziałanie presji inwestycyjnej zaburzającej tradycyjny charakter zwartej zabudowy wsi, a zwłaszcza ograniczenie zjawiska rozpraszania zabudowy oraz zastępowania zabudowy zagrodowej zabudową mieszkaniową,
- działania na rzecz poprawy dostępności do obiektów dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza historycznych dworów i pałaców wraz z założeniami parkowymi oraz elektrowni wodnych.

9. PROPOZYCJE DZIAŁAŃ OCHRONNYCH DO UJĘCIA W PLANIE OCHRONY

Głównymi determinantami podziału Parku na strefy funkcjonalno-przestrzenne były:

- istniejący reżim ochrony obszarów i obiektów objętych ochroną na podstawie ustawy o ochronie przyrody, o ochronie zabytków oraz innych przepisów odrębnych,
- konieczność zachowania trwałości procesów przyrodniczych oraz różnorodności biologicznej, krajobrazowej i kulturowej PKDS,
- istniejąca struktura funkcjonalno-przestrzenna i planowany rozwój zainwestowania terenu.

W rezultacie wydzielono trzy główne typy stref: uwarunkowań, działań ochronnych i rekomendacji. Strefy te są strefami rozłącznymi, aczkolwiek mogą się pokrywać przestrzennie (ryc. 56).

Ryc. 56 Zasada podziału PKDS na strefy funkcjonalno-przestrzenne (opracowanie własne)

Przy sporządzaniu dokumentów planistycznych dla zróżnicowanych wewnętrznie obszarów, na potrzeby formułowania ustaleń dokonuje się ich strefowania (podziału na strefy). Dotyczy to zarówno dokumentów samorządowych różnych szczebli (plany zagospodarowania województw, studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego), Administracji Lasów Państwowych (plany urządzania lasu), jak i dokumentów innych jednostek. Zastosowanie takiego podziału ułatwia przestrzenne adresowanie ustaleń odnoszących się do wybranych fragmentów analizowanego obszaru. Metoda ta stosowana jest także powszechnie w przypadku planów ochrony dla parków krajobrazowych, a mapa stref staje się podstawową, a często wręcz jedyną mapą, mającą rangę aktu prawnego, uchwalaną jako załącznik do uchwały sejmiku wojewódzkiego w sprawie planu ochrony. W ramach prac nad aktualnym Planem ochrony dla PKDS przyjęto koncepcję podziału Parku na strefy działań ochronnych, których wyznacznikiem jest zakładany do osiągnięcia cel oraz zasadniczy kierunek ochrony zasobów i walorów Parku¹. Wydaje się, że takie podejście jest najbardziej czytelne dla odbiorców Planu ochrony, a jednocześnie praktyczne do stosowania.

Wypracowany w ramach uzgodnień całego zespołu autorskiego Planu ochrony podział obejmuje dwie zasadnicze grupy stref działań ochronnych, pokrywających cały obszar Parku rozłącznie (tzn. poszczególne strefy nie mogą na siebie nachodzić):

- grupę stref ochrony BK, w obrębie których zaleca się utrzymanie i kontynuację istniejącego stanu i sposobu użytkowania,
- grupę stref ochrony BM, w obrębie których zaleca się modyfikację lub rozwój istniejącego sposobu użytkowania.

W grupie stref B wyznaczono również strefę BW, która obejmuje rezerваты przyrody. Są to obszary wyłączone z ustaleń planu ochrony ze względu na obowiązujące przepisy odrębne związane z ochroną rezerwatową.

¹ W niektórych planach ochrony stosowane są podziały oparte na cechach fizjonomicznych krajobrazu, funkcjach spełnianych przez poszczególne strefy lub na ich waloryzacji.

Dodatkowo, w obrębie Parku wyróżniono obszary i obiekty objęte rekomendacjami Planu ochrony (kod wydzieleń - C), obejmujące propozycje adresowane do różnych podmiotów, wykraczające poza działania aktywnej ochrony. Obszary i obiekty z tej grupy mogą dotyczyć tylko wybranych fragmentów Parku „nakładając się” na wydzielenia z grupy B, mogą także „nachodzić na siebie”.

Typologię stref przyjętą dla Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” przedstawia tabela 27.

Tab. 27 Typologia podziału obszaru PKDS na strefy działań ochronnych i rekomendacji Planu ochrony.

B	Strefy działań ochronnych	
BK	Kontynuacja istniejącego sposobu użytkowania terenu Parku lub ochrony jego zasobów	
BK_I	Zachowanie elementów tradycyjnego krajobrazu rolniczego i innych terenów otwartych	
	BK_I_1	Utrzymanie użytkowanych kośnie lub pastwiskowo trwałych użytków zielonych
	BK_I_2	Utrzymanie zróżnicowania tradycyjnych elementów krajobrazu rolniczego
	BK_I_3	Utrzymanie alej i innych zadrzewień przydrożnych
BK_II	Zachowanie krajobrazu leśnego i terenów zarastających (sukcesyjnych)	
	BK_II_1	Utrzymanie tradycyjnego kulturowego krajobrazu leśnego borów zagospodarowanych zrębowo
	BK_II_2	Utrzymanie tradycyjnego kulturowego krajobrazu leśnego lasów liściastych zagospodarowanych rębniami złożonymi
	BK_II_3	Utrzymanie terenów zarastających lub zalesionych
	BK_II_4	Utrzymanie naturalnie rozwijających się ekosystemów leśnych na brzegach wód, położonych w działkach wód
BK_III	Zachowanie śródlądowych wód powierzchniowych i obszarów podmokłych	
	BK_III_1	Utrzymanie naturalnego charakteru cieków, zbiorników wodnych oraz ich otoczenia
	BK_III_2	Utrzymanie naturalnego charakteru torfowisk, źródlisk, terenów zalewowych oraz innych siedlisk zależnych od wód oraz ich otoczenia
BK_IV	Zachowanie tradycyjnych elementów kultury materialnej	
	BK_IV_1	Zachowanie tradycyjnego kulturowego układu przestrzennego jednostek osadniczych
	BK_IV_2	Utrzymanie zabytkowych i innych cennych obiektów architektury, budownictwa i stanowisk archeologicznych
BM	Modyfikacja lub rozwój istniejącego sposobu użytkowania Parku	
BM_I	Modyfikacja sposobów użytkowania lub ochrony naturalnych i półnaturalnych ekosystemów nieleśnych	
	BM_I_1	Przywrócenie lub utrzymanie istniejącego ekstensywnego użytkowania siedlisk łąkowych i torfowiskowych na terenach cennych przyrodniczo, w miarę istniejących potrzeb
	BM_I_2	Ograniczanie sukcesji drzew i krzewów w siedliskach nieleśnych o wysokich walorach przyrodniczych
BM_II	Modyfikacja sposobów użytkowania lub ochrony ekosystemów leśnych	
	BM_II_1	Przekształcanie krajobrazu leśnego: unaturalnianie lasów metodami gospodarki leśnej
	BM_II_2	Maksymalizacja funkcji ekosystemowej lasów, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony różnorodności biologicznej, w tym:
		BM_II_2a Pozostawienie do kształtowania przez naturalne procesy
		BM_II_2b Wzmacnianie funkcji ekosystemowej metodami gospodarki leśnej
BM_III	Modyfikacja sposobów gospodarowania wodą	
	BM_III_1	Modyfikacje sposobów użytkowania ukierunkowane na poprawę stanu ekologicznego i walorów przyrodniczych wód płynących
	BM_III_2	Likwidacja lub ograniczenie barierowego oddziaływania budowli hydrotechnicznych
	BM_III_3	Poprawa warunków uwodnienia cennych siedlisk hydrogenicznnych oraz renaturyzacja stosunków wodnych (obszary priorytetowe)
	BM_III_4	Modyfikacje sposobów użytkowania ukierunkowane na poprawę stanu ekologicznego i walorów przyrodniczych wód stojących (obszary priorytetowe), w tym:
		BM_III_4a Modyfikacje w sposobie użytkowania jezior lobeliowych
		BM_III_4b Modyfikacje w sposobie użytkowania innych cennych zbiorników wodnych

BM_IV	Modyfikacja sposobów użytkowania lub ochrony zasobów kulturowych i walorów krajobrazowych – rewaloryzacja parków, cmentarzy i innych elementów kultury	
BM_V	Modyfikacja lub rozwój zainwestowania (obszary zainwestowane lub wskazane do zainwestowania)	
	BM_V_1	Tereny przeznaczone do zainwestowania zgodnie z ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
	BM_V_2	Tereny kierunkowego rozwoju zainwestowania zgodnie z ustaleniami studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego lub innych równoważnych dokumentów planistycznych opracowywanych dla całego obszaru gminy
	BM_V_3	Tereny zabudowy pozostałe
BM_VI	Ograniczenie przekształceń	
	BM_VI_1	Tereny wyłączone spod zabudowy
	BM_VI_2	Tereny wyłączone z lokalizacji obiektów zaburzających przedpoła ekspozycji widokowej oraz widoki z punktów i ciągów widokowych
	BM_VI_3	Tereny wyłączone z zainwestowania zaburzającego drożność i ciągłość lokalnych korytarzy ekologicznych
	BM_VI_4	Tereny wyłączone z zalesień
	BM_VI_5	Tereny zmiany kierunkowego rozwoju zainwestowania obszarów wskazywanych w politykach przestrzennych gmin
	BM_VI_6	Ograniczenie rozwoju niektórych form użytkowania, w tym turystyki i rekreacji lub powszechnej dostępności obszarów
BW	Obszary wyłączone z ustaleń Planu ochrony ze względu na obowiązywanie przepisów odrębnych (rezerwy przyrody)	
C	Rekomendacje	
C	Obszary i obiekty objęte rekomendacjami Planu ochrony	
C_I	Potencjalne strefy ochrony krajobrazów rekomendowane do uwzględnienia w ramach audytu krajobrazowego woj. pomorskiego	
C_II	Obszary lub obiekty o najwyższych wartościach przyrodniczo-krajobrazowych, rekomendowane do objęcia formami ochrony prawnej:	
	C_II_1	Obszary rekomendowane do ochrony rezerwatowej
	C_II_2	Obszary rekomendowane do ochrony w formie użytków ekologicznych
	C_II_3	Obiekty rekomendowane do ochrony w formie pomników przyrody
C_III	Obiekty lub obszary o najwyższych wartościach kulturowych	
	C_III_1	Obiekty lub obszary rekomendowane do objęcia ochroną jako strefy ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego
	C_III_2	Zabytki wymagające wpisania do gminnych ewidencji zabytków
	C_III_3	Zabytki rekomendowane do wpisania do rejestru zabytków
C_IV	Obszary rekomendowane do włączenia do Parku	
C_V	Obszary rekomendowane do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	

Ustalenia Operatu zagospodarowania przestrzennego, tam gdzie było to uzasadnione merytorycznie, zaadresowano do poszczególnych wydzieleń z grupy B i C. Podział Parku na strefy przedstawiony został na mapie wspólnej dla wszystkich operatów szczegółowych, stanowiącej jeden z elementów dokumentacji Planu ochrony. Mapa ta została także dołączona jako załącznik do projektu uchwały Sejmiku Województwa Pomorskiego w sprawie Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

W ramach prac nad Planem ochrony przygotowano także wspólną dla wszystkich operatów, syntetyczną mapę diagnostyczną, prezentującą najważniejsze uwarunkowania formalne (prawne) oraz uwarunkowania przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe mające znaczenie dla strategii ochrony. Ze względu na to, że ocena uwarunkowań poprzedza w planowaniu formułowanie działań ochronnych wydzieleniom tym nadano kod A. Mapa ta ma charakter jedynie informacyjny, a wydzieleniom nie przypisano żadnych działań.

Typologię wydzieleń w ramach grupy A przedstawiono w tabeli 28, przy czym obejmuje ona zakres wykraczający poza specyfikę Operatu zagospodarowania przestrzennego.

Tab. 28 Typologia wydzieleni prezentujących wybrane uwarunkowania ochrony PKDS.

A	Uwarunkowania
AP	Obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną z mocy Ustawy o ochronie przyrody:
AP_1	rezerваты przyrody
	AP_1o otuliny rezerwatów przyrody
AP_2	obszary Natura 2000
	AP_2a obszary Natura 2000 tzw. „ptasie”
	AP_2b obszary Natura 2000 tzw. „siedliskowe”
AP_3	użytki ekologiczne
AP_4	pomniki przyrody
AK	Obszary i obiekty kulturowe objęte ochroną z mocy Ustawy o ochronie zabytków:
AK_1	obiekty wpisane do rejestru zabytków
AK_2	obiekty wpisane do ewidencji zabytków
AK_3	strefy ochrony archeologicznej
AI	Obszary i obiekty objęte ochroną z mocy innych aktów prawnych:
AI_1	lasы ochronne
AI_2	Główne Zbiorniki Wód Podziemnych
AA	Inne uwarunkowania przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe:
AA_1	krajobrazy szczególnie cenne
AA_2	ponadlokalne korytarze ekologiczne
AA_3	lokalne korytarze ekologiczne
AA_4	obszary występowania szczególnie cennych siedlisk przyrodniczych
AA_5	stwierdzone lokalizacje szczególnie cennych gatunków roślin, grzybów lub zwierząt
	punkty i otwarcia widokowe
	ciągi i osie widokowe
	przedpola ekspozycji widokowej
	wnętrza krajobrazowe
	cenne obiekty kulturowe nieobjęte ochroną prawną
AZ	Inne uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego i gospodarcze:
AZ_1	obszary przeznaczone do zainwestowania w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na dzień sporządzenia Planu ochrony
AZ_2	obszary wyłączone z zabudowy (o ile nie pozwalają na nie przepisy szczególne) na mocy zapisów uchwały nr 146/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, z późniejszymi zmianami wprowadzonymi uchwałą nr 262/XXIV/16 z dnia 25 lipca 2016 r. - strefa 100 m od linii brzegów naturalnych rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych
AZ_3	główne bariery techniczne dla migracji organizmów wodnych:
	AZ_3a niedrożne dla migracji organizmów wodnych
	AZ_3b częściowo drożne dla migracji organizmów wodnych

9.1. Propozycje objęcia dodatkową obszarową ochroną najcenniejszych walorów krajobrazowych i kulturowych.

Atrakcyjne krajobrazowo obszary Parku, zidentyfikowane na etapie diagnozy jako obszary o najcenniejszych walorach fizjonomicznych, wskazano jako strefy ochrony krajobrazów. Część z nich wskazano jako potencjalne strefy ochrony krajobrazów rekomendowane do uwzględnienia w ramach audytu krajobrazowego woj. pomorskiego (strefy C_I_01 i C_I_02, Ryc. 56). Krajobrazy te związane są z doliną rzeki Słupia. Ponadto, wyznaczono również dodatkowe strefy obejmujące obszary o wybitnych w skali Parku walorach krajobrazowych wymagających szczególnych działań ochronnych w celu ich zachowania. Obejmują one przede wszystkim dolinę rzeki Słupia oraz rzeki Kamionki i Kamienicy, a także tereny otwarte stanowiące przedpola ekspozycji o charakterze kulturowych oraz

krajobrazowym, stanowiące przy tym w dużej mierze strefę ekspozycji widokowej z wyznaczonych punktów, otwarć i ciągów widokowych (strefy C_I_03 – C_I_11).

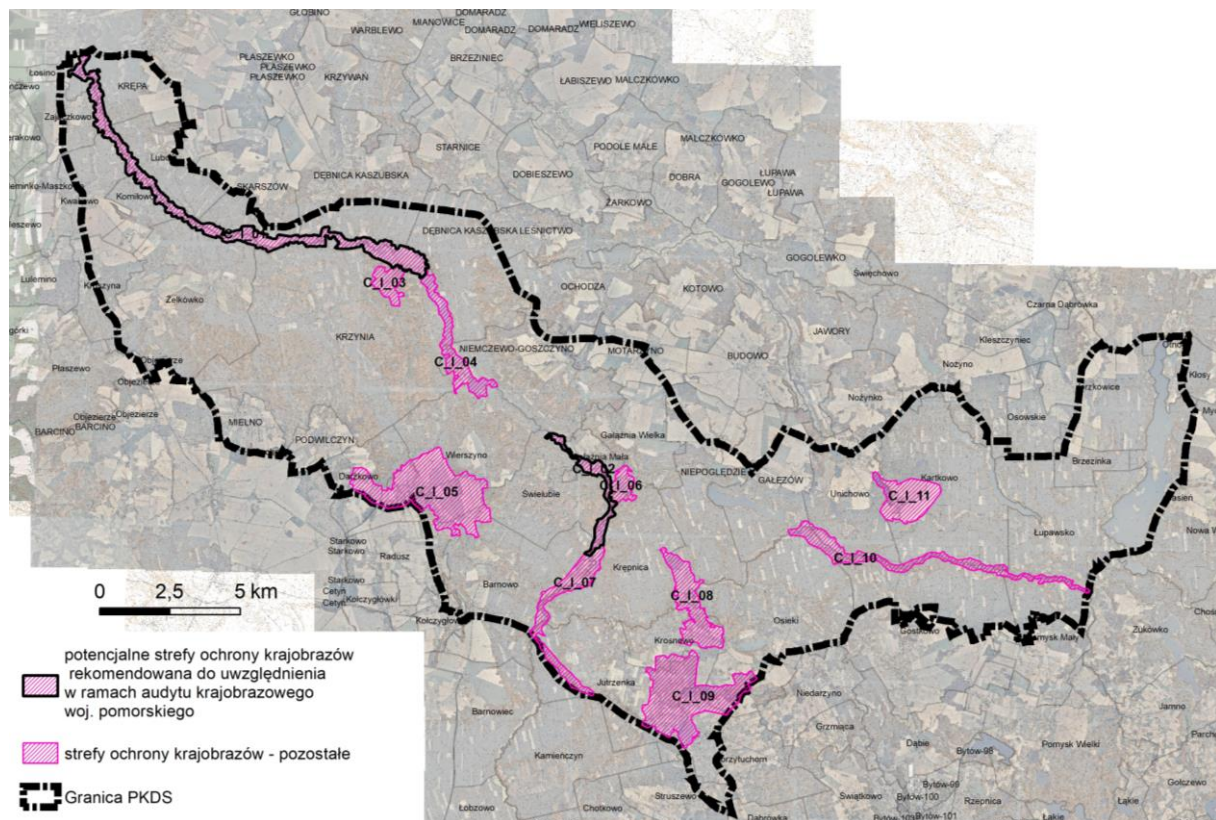
Tab. 29 Strefy ochrony krajobrazów - charakterystyka.

Lp.	Kod strefy	Proponowana nazwa	Lokalizacja	Opis ogólny strefy	Rekomendacje zgodnie z art. 20. ust. 4 pkt 7 Ustawy o ochronie przyrody oraz charakterystyka szczegółowa miejsca
POTENCJALNE STREFY OCHRONY KRAJOBRAZÓW REKOMENDOWANE DO UWZGLĘDNIENIA W RAMACH AUDYTU KRAJOBRAZOWEGO WOJ. POMORSKIEGO					
1.	C_I_01	Dolina Słupi – od Krzyni do Łosina.	Dolina rzeki Słupi od zbiornika wodnego w Krzyni do Łosina.	Malownicza dolina rzeki Słupi wraz z cennymi obiektami historyczno-kulturowymi.	<p><u>Rekomendacja:</u></p> <p>Ochrona wnętrza krajobrazowych oraz ekspozycji widokowej z punktów widokowych. Ochrona przedpola ekspozycji widokowej historycznych założeń parkowych ze starodrzewiem oraz zabytków hydrotechnicznych.</p> <p><u>Charakterystyka:</u></p> <p>Strefa obejmująca fragment doliny rzeki Słupi o cechach naturalnych oraz zaporę w Krzyni. W strefie znajdują się również ważne dla Parku obiekty o znaczeniu historyczno-kulturowym.</p>
2.	C_I_02	Dolina Słupi – Gałąźnia Mała.	Dolina rzeki Słupi w rejonie obrębów Świelubie, Krępnica i Gałąźnia Mała – do zbiornika Zalewy	Dolina rzeki Słupi wraz z systemem hydrotechnicznym związanym z elektrownią wodną w Gałąźni Małej wpisanym w kulturowy krajobraz.	<p><u>Rekomendacja:</u></p> <p>Utrzymanie otwartego charakteru doliny rzecznej. Ochrona wnętrza krajobrazowych.</p> <p><u>Charakterystyka:</u></p> <p>Strefa obejmująca fragment doliny rzeki Słupi oraz elementy systemu hydrotechnicznego z elektrownią wodną w Gałąźni Małej.</p>
STREFY OCHRONY KRAJOBRAZÓW – POZOSTAŁE:					
3.	C_I_03	Krzynia – założenie parkowe.	Krzynia, historyczne założenie parkowe wraz z otoczeniem.	Pozostałości historycznego założenia parkowego. Otwarte tereny ekspozycji widokowej i przedpola widokowego.	<p><u>Rekomendacja:</u></p> <p>Ochrona ekspozycji widokowej z punktów widokowych. Ochrona przedpola ekspozycji widokowej historycznego założenia parkowego ze starodrzewiem.</p> <p><u>Charakterystyka:</u></p> <p>Strefa charakteryzuje się dużym potencjałem fizjonomicznym (punkty widokowe, przedpola ekspozycji widokowej). W strefie znajduje się również ważny dla Parku obiekt o znaczeniu historyczno-kulturowym.</p>
4.	C_I_04	Dolina Słupi: zbiorniki Konradowo – Krzynia.	Dolina rzeki Słupi od zbiornika Konradowo do zapory w Krzyni.	Dolina rzeki Słupi wraz ze zbiornikami wodnymi Krzynia i Konradowo.	<p><u>Rekomendacja:</u></p> <p>Ochrona wnętrza krajobrazowych.</p> <p><u>Charakterystyka:</u></p> <p>Strefa obejmująca fragment doliny rzecznej o cechach naturalnych oraz zapory i zbiorniki w Krzyni i Konradowie.</p>
5.	C_I_05	Wierszyno.	Okolice wsi Wierszyno i Darżkowo.	Mozaika pól, łąk i lasów w okolicach Wierszyna.	<p><u>Rekomendacja:</u></p> <p>Utrzymanie mozaiki krajobrazowej pól, łąk i lasów. Zachowanie otwartego krajobrazu, w tym ograniczenie</p>

				Krajobraz kulturowy wzbogaca założenie parkowe w Wierszynie i układ ruralistyczny wsi.	zalesień. Ochrona ekspozycji widokowej z punktów i ciągów widokowych, ochrona przedpola ekspozycji historycznego założenia parkowego. <u>Charakterystyka:</u> Rozległy obszar o urozmaiconej rzeźbie terenu i zróżnicowanym pokryciu terenu z polami uprawnymi, łąkami, zadrzewieniami oraz malowniczymi alejami drzew. Aleje, historyczny układ wsi ulicówki (Wierszyno) z zabytkową zabudową, a także pozostałości dawnego parku oraz cmentarz rodowy dawnych właścicieli majątku stanowi o dużych walorach kulturowych obszaru.
6.	C_I_06	Łąki przy kanale wodnym w Gałąźni Małej.	Gałąźnia Mała.	Mozaika łąk i zadrzewień w Gałąźni Małej w okolicach kanału wodnego i zamku wodnego.	<u>Rekomendacja:</u> Utrzymanie mozaiki krajobrazowej łąk i pojedynczych zadrzewień. Zachowanie otwartego krajobrazu, w tym ograniczenie zalesień. Ochrona ekspozycji widokowej z punktów widokowych, ochrona krajobrazu kulturowego związanego z układem hydrotechnicznym na rzece Słupi. <u>Charakterystyka:</u> Rozległy obszar o urozmaiconej rzeźbie terenu. Strefa obejmuje fragment systemu hydrotechnicznego elektrowni wodnej w Gałąźni Małej: zamek wodny i kanał wodny.
7.	C_I_07	Doliny Słupi, Kamienicy i Kamionki.	Dolina rzeki Kamienicy, Kamionki i Słupi do obrębu Świelubie.	Malowniczy krajobraz dolin rzek Słupi, Kamienicy i Kamionki.	<u>Rekomendacja:</u> Utrzymanie otwartego charakteru dolin rzecznych. Ochrona wnętrza krajobrazowych. <u>Charakterystyka:</u> Obszar obejmuje fragment doliny rzeki Słupi od Świelubia, poprzez doliny Kamienicy, Kamionki, do miejscowości Jutrzenka. Zawiera unikatowy w dorzeczu Słupi, nieuregulowany odcinek starego koryta Słupi oraz malownicze doliny rzek Kamienica i Kamionka wraz z urozmaiconą rzeźbą terenu z licznymi wąwozami. Krajobraz wzbogacają nadrzeczne łąki.
8.	C_I_08	Łąki przy Zalewie Grabówko.	Okolice wsi Krosnowo.	Łąki przy Zalewie Grabówko. Mozaika pól, łąk i lasów w okolicach wsi Krosnowo.	<u>Rekomendacja:</u> Ochrona ekspozycji widokowej z punktów i ciągów widokowych. Utrzymanie otwartego krajobrazu łąk z pojedynczymi grupami drzew. Utrzymanie harmonijnego otoczenia Zalewu Grabówko. <u>Charakterystyka:</u> Rozległy obszar łąkowy z malowniczymi grupami drzew, Zalewem Grabówko oraz przyległym do niego od północnej strony torfowiskiem. W południowej części strefy, w pobliżu Krosnowa, krajobraz pól uprawnych o urozmaiconej, pagórkowatej rzeźbie terenu.
9.	C_I_09	Krajobraz pagórkowaty	Tereny od Borzytuchomia	Mozaika pól, łąk, jezior (w tym	<u>Rekomendacja:</u>

		z jeziorami.	w kierunku Krosnowa.	lobeliowych) i lasów w krajobrazie pagórkowatym.	<p>Ochrona ekspozycji widokowej z punktów i ciągów widokowych. Ograniczenie sukcesji drzew i wprowadzania nowych zalesień. Utrzymanie mozaiki krajobrazowej oraz ochrona wnętrza krajobrazowych jezior.</p> <p><u>Charakterystyka:</u></p> <p>Krajobraz o urozmaiconej rzeźbie i pokryciu terenu. Mozaikę łąk i pól wzbogacają liczne zbiorniki wodne, w tym jeziora lobeliowe. W północnej części strefy obszar zalesiony.</p>
10.	C_I_10	Dolina Słupi od Soszycy do jeziora Głębokie.	Dolina rzeki Słupi od Soszycy do jeziora Głębokie.	Malowniczy fragment doliny rzeki Słupi o naturalnym charakterze.	<p><u>Rekomendacja:</u></p> <p>Utrzymanie otwartego charakteru doliny rzecznej. Ochrona wnętrza krajobrazowych.</p> <p><u>Charakterystyka:</u></p> <p>Malowniczy fragment rzeki charakteryzujący się zróżnicowanymi spadkami. Dolina posiada wysokie cechy naturalności.</p>
11.	C_I_11	Zespół pałacowo-parkowy Kartkowo.	Kartkowo.	Zespół pałacowo-parkowy wraz z przedpołem widokowym i jeziorem Długim. Łąki z zadrzewieniami. Zabytkowa aleja drzew.	<p><u>Rekomendacja:</u></p> <p>Ochrona ekspozycji widokowej z punktów i ciągów widokowych. Ograniczenie sukcesji drzew i wprowadzania nowych zalesień. Utrzymanie mozaiki krajobrazowej oraz ochrona wnętrza krajobrazowych jezior.</p> <p><u>Charakterystyka:</u></p> <p>Krajobraz kulturowy związany z historycznym założeniem pałacowo-parkowym w Kartkowie. Droga brukowa oraz stare, malownicze aleje drzew wzbogacają walory kulturowe strefy. Krajobrazowy aspekt uzupełniają tereny pól uprawnych oraz lobeliowe jezioro Długie.</p>

Ryc. 57 Strefy ochrony krajobrazu wyznaczone w granicach PKDS. (Opracowanie własne)

Ponadto w celu ochrony walorów kulturowych Parku rekomenduje się wpisanie do rejestru zabytków kilku wartościowych obiektów budowlanych oraz najbardziej wartościowych starych dróg brukowych i alej drzew.

Tab. 30 Obiekty budowlane rekomendowane do wpisu do rejestru zabytków.

ZABYTKOWE OBIEKTY BUDOWLANE REKOMENDOWANE DO WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW				
Lp.	Sygnatura	Obiekt	Lokalizacja	Opis
1.	C_III_3_01	Elektrownia wodna w Gałąźni Małej	Gałąźnia Mała, dz. nr 2/12	Budynek elektrowni wodnej z 1912-14 r.
2.	C_III_3_02	Elektrownia wodna w Krzyni	Krzynia, nr 2	Budynek elektrowni wodnej z 1925-26 r.
3.	C_III_3_03	Elektrownia wodna Konradowo (Strzegomino)	Strzegomino, obr. Niemczewo-Goszczyno, dz. nr 49/36	Budynek elektrowni wodnej z 1922-24 r.
4.	C_III_3_04	Kościół parafialny w Borzytuchomiu	Borzytuchom, ul. Zwycięstwa 60, dz. nr 410	Kościół murowany o konstrukcji szachulcowej z 1804 r.

Tab. 31 Historyczne drogi brukowe, w tym drogi wraz z alejami drzew rekomendowane do wpisu do rejestru zabytków.

HISTORYCZNE DROGI O NAWIERZCHNI BRUKOWEJ REKOENDOWANE DO WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW						
<i>Poniżej znajduje się wykaz najważniejszych dróg w Parku. Poniższy wykaz nie wyklucza wpisania do rejestru także innych dróg o nawierzchni brukowej.</i>						
Lp.	Sygnatura	Obiekt	Gmina	Obręb	Adres	Opis
1.	C_III_3_05	Droga brukowa na NE od Krosnowa	Borzytuchom	Krosnowo	dz. nr 13, 76/1	Droga lokalna
2.	C_III_3_06	Droga brukowa od Krosnowa w kierunku SW	Borzytuchom	Krosnowo	dz. nr 118/1, 118/2	Droga gminna nr 162018G
3.	C_III_3_07	Droga brukowa do pałacu w Kartkowie – wraz z aleją drzew	Czarna Dąbrówka	Kartkowo	dz. nr 1/9, 3/2	Droga gminna 148028G
4.	C_III_3_08	Droga brukowa do nasypu kolejowego, m. Cole	Czarna Dąbrówka	Brzezinka, Łupawsko	dz. nr 1 - Brzezinka, 58/3 - Łupawsko	Droga lokalna
5.	C_III_3_09	Droga brukowa w Soszycy, przy starym budynku dworca	Parchowo	Soszycy	dz. nr 432/18, 432/26	Droga lokalna
6.	C_III_3_10	Droga brukowa do elektrowni Strzegomino	Dębica Kaszubska	Niemczewo-Goszczyno	dz. nr 49/36	Droga lokalna
7.	C_III_3_11	Droga brukowa w Grabówku	Dębica Kaszubska	Niepogłędzie	dz. nr 97/1	Droga lokalna
8.	C_III_3_12	Droga brukowa od Łysomic do szkoły leśnej	Dębica Kaszubska	Krzynia	dz. nr 43/4	Droga powiatowa 1175G
9.	C_III_3_13	Droga brukowa od Skarszewa Górnego do nasypu kolejowego	Dębica Kaszubska	Skarszów	dz. nr 170/2, 171, 184	Droga lokalna
10.	C_III_3_14	Droga brukowa w Mielnie	Dębica Kaszubska	Mielno	dz. nr 163/1	Droga powiatowa 1175G
11.	C_III_3_15	Droga brukowa w okolicach elektrowni w Krzyni	Dębica Kaszubska	Krzynia	dz. nr 24, 253/6	Droga powiatowa 1174G
12.	C_III_3_16	Droga brukowa od zabytkowej kuźni w kierunku Łysomic	Dębica Kaszubska	Krzynia	dz. nr 30	Droga lokalna
13.	C_III_3_17	Droga brukowa	Dębica	Krzynia	dz. nr 26	Droga lokalna

		od zabytkowej kuźni w kierunku parku podworskiego	Kaszubska			
14.	C_III_3_18	Droga brukowa w m. Spole (Sulin)	Dębica Kaszubska	Dębica Kaszubska Leśnictwo	dz. nr 311/1, 312/1, 326/3	Droga lokalna
15.	C_III_3_19	Droga brukowa Niemczewo-Goszczyno-Gałąźnia Wielka – wraz z aleją drzew	Dębica Kaszubska, Kołczygłowy	Niemczewo-Goszczyno, Gałąźnia Wielka	dz. nr 7 – Gałąźnia Wielka, 36/1 – Dębica Kaszubska	Droga powiatowa 1199G
16.	C_III_3_20	Droga brukowa do pałacu w Zajączkowie	Kobylnica	Zajączkowo	dz. nr 100, 103	Droga lokalna
17.	C_III_3_21	Droga brukowa w miejscowości Żelki	Kobylnica	Żelkówko	dz. nr 14/3, 18/6, 19, 21, 226, 303	Droga powiatowa 1171G, częściowo droga lokalna
18.	C_III_3_22	Droga brukowa w Żelkówku od Kościoła do końca zabudowań	Kobylnica	Żelkówko	dz. nr 17, 213, 251, 302, 304	Droga powiatowa 1170G
19.	C_III_3_23	Droga brukowa z Wierszyna od miejsca zakończonej przebudowy w kierunku cieku Brodek	Kołczygłowy	Wierszyno	dz. nr 479	Droga gminna 161056G
20.	C_III_3_24	Droga brukowa do leśniczówki w Radoszu	Kołczygłowy	Radosz	dz. nr 365/1, 365/2	Droga lokalna

Tab. 32 Aleje drzew rekomendowane do wpisu do rejestru zabytków.

CENNE ALEJE DRZEW REKOMENDOWANE DO WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW						
Lp.	Sygnatura	Obiekt	Gmina	Obręb	Adres	Opis
1.	C_III_3_25	Aleja drzew	Borzytuchom	Krosnowo	dz. nr 76/2, 76/3	Aleja drzew
2.	C_III_3_26	Aleja drzew	Borzytuchom	Osieki, Krosnowo	dz. nr 196 - Osieki, fragment dz. Nr 76/3 - Krosnowo	Aleja drzew
3.	C_III_3_27	Aleja drzew	Czarna Dąbrówka	Kartkowo	dz. nr 3/1, 2/10, 1/19	Aleja klonowa
4.	C_III_3_28	Aleja drzew	Czarna Dąbrówka	Kartkowo	dz. nr 3/2, 316/3	Aleja klonowo-lipowa
5.	C_III_3_29	Aleja drzew	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	dz. nr 90, 91, 96, 97/3	Aleja drzew

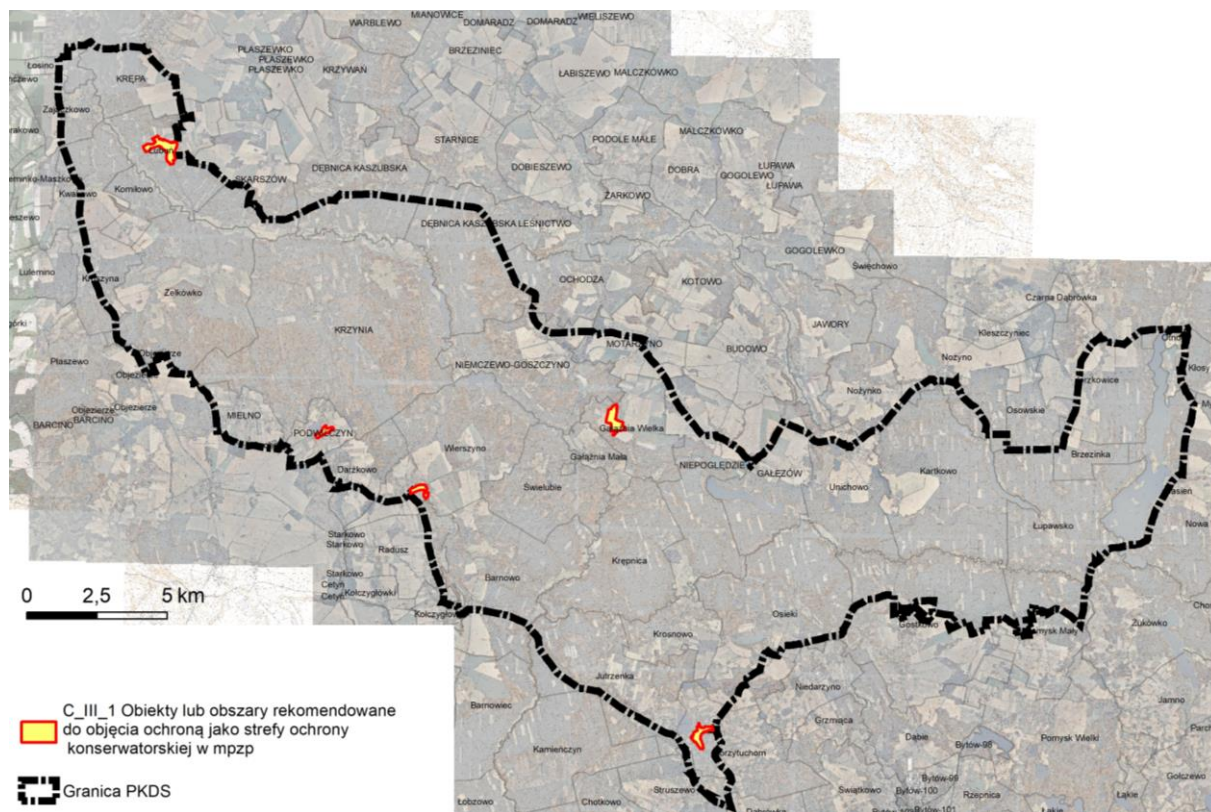
6.	C_III_3_30	Aleja drzew	Dębница Kaszubska	Motarzyno	dz. nr 12/2	Aleja drzew
7.	C_III_3_31	Aleja drzew	Dębница Kaszubska	Niemczewo-Goszczyno	dz. nr 31/1, 33, 34/1, 35	Aleja dębów czerwonych
8.	C_III_3_32	Aleja drzew	Dębница Kaszubska	Mielno	dz. nr 163/1	Aleja drzew
9.	C_III_3_33	Aleja drzew	Dębница Kaszubska	Niemczewo-Goszczyno	dz. nr 43	Aleja drzew
10.	C_III_3_34	Aleja drzew	Dębница Kaszubska	Niepogłędzie	dz. nr 155/1	Aleja drzew
11.	C_III_3_35	Aleja drzew	Dębница Kaszubska	Podwilczyn, Krzunia	dz. nr 210 – Podwilczyn, 43/3 - Krzunia:	Aleja drzew, m.in. dęby czerwone
12.	C_III_3_36	Aleja drzew	Dębница Kaszubska, Kołczygłowy	Podwilczyn, Darżkowo	dz. nr 213 - Podwilczyn, 69/1 - Darżkowo	Aleja drzew, m.in. klony
13.	C_III_3_37	Aleja drzew	Kobylnica	Lubuń	dz. nr 75	Aleja drzew
14.	C_III_3_38	Aleja drzew	Kobylnica	Żelkówko	dz. nr 213	Aleja dębów czerwonych
15.	C_III_3_39	Aleja drzew	Kobylnica	Żelkówko	dz. nr 257	Aleja klonowa
16.	C_III_3_40	Aleja drzew	Kołczygłowy	Wierszyno, Świelubie	dz. nr 2/2 - Świelubie, 70, 403, 422, 442 - Wierszyno	Aleja drzew, głównie lipy
17.	C_III_3_41	Aleja drzew	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 15	Aleja klonowa
18.	C_III_3_42	Aleja drzew	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 16	Aleja lipowa
19.	C_III_3_43	Aleja drzew	Kołczygłowy	Gałąźnia Mała	dz. nr 16	Aleja drzew, głównie lipy i klony
20.	C_III_3_44	Aleja drzew	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 46/2	Aleja drzew
21.	C_III_3_45	Aleja drzew	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 215	Aleja klonowa
22.	C_III_3_46	Aleja drzew	Kołczygłowy	Gałąźnia Wielka	dz. nr 306	Aleja kasztanowcowa
23.	C_III_3_47	Aleja drzew	Kołczygłowy	Wierszyno	dz. nr 299/2	Aleja drzew

Ponadto, pozostałe wartościowe historycznie i kulturowo obiekty, nieobjęte dotychczas formą ochrony zabytków rekomenduje się do ujęcia w gminnych ewidencjach zabytków. Wśród wskazanych obiektów znajdują się m.in. historyczne budynki mieszkalne, gospodarcze, cmentarze oraz aleje drzew.

Tab. 33 Obiekty rekomendowane do wpisu do ewidencji zabytków.

L.p.	Sygnatura	Obiekt	Gmina	Obręb (miejscowość)	Lokalizacja	Opis
1	C_III_2_01	Leśniczówka Osieczki	Borzytuchom	Osieki, miejscowość <u>Osieczki</u>	dz. nr 109, obręb Osieki	Zabytkowy drewniany budynek leśniczówki. W 1817 roku utworzono w tym miejscu jednostkę administracji leśnej
2	C_III_2_02	Budynek mieszkalny	Borzytuchom	Jutrzenka	nr 26, dz. nr 460	Budynek ceglany
3	C_III_2_03	Budynek gospodarczy	Borzytuchom	Osieki	dz. nr 157	Stodoła, konstrukcja drewniana
4	C_III_2_04	Budynek gospodarczy	Borzytuchom	Osieki	nr 20, dz. nr 161	Stodoła, murowano-drewniana
5	C_III_2_05	Budynek mieszkalny	Borzytuchom	Osieki	dz. nr 179/3	Budynek mieszkalny, ceglany z 1926 r.
6	C_III_2_06	Budynek mieszkalny	Borzytuchom	Osieki	dz. nr 182/7	Budynek mieszkalny, ceglany z 1928 r.
7	C_III_2_07	Budynek mieszkalny	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	dz. nr 30/2	Budynek ceglany z pocz. XX w.
8	C_III_2_08	Cmentarz ewangelicki	Czarna Dąbrówka	Otnoga	dz. 80/2	Cmentarz ewangelicki, nieczynny
9	C_III_2_09	Cmentarz ewangelicki	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	dz. 102/6	Cmentarz ewangelicki, nieczynny
10	C_III_2_10	Budynek mieszkalny	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	dz. nr 60/3	Budynek mieszkalny z pocz. XX w.
11	C_III_2_11	Budynek gospodarczy	Kobylnica	Kruszyna	dz. nr 97	Budynek gospodarczy o konstrukcji szachulcowej
12	C_III_2_12	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 5	murowany, lata 20. XX w.
13	C_III_2_13	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Lubuń	nr 6	szachulcowy (otynkowany), 2 połowa XIX w.
14	C_III_2_14	Budynek mieszkalny	Kobylnica	Żelkówko	dz. nr 222/1	Budynek mieszkalny, murowany, połowa bud. o konstrukcji szachulcowej
15	C_III_2_15	Cmentarz ewangelicki	Kończygłowy	Barnowo	dz. 379/4	Cmentarz ewangelicki, nieczynny
16	C_III_2_16	Czerwony Most	Kończygłowy	Wierszyno	dz nr 2/3	Zabytkowy ceglany most
17	C_III_2_17	Aleja drzew	Dębica Kaszubska	Niemczewo-Goszczyno	dz. nr 34/1	Aleja drzew
18	C_III_2_18	Aleja drzew	Kończygłowy	Barnowo	dz. nr 3, 371/4	Aleja drzew, m.in. klony i brzozy
19	C_III_2_19	Zadrzewienia a przydrożne	Kończygłowy	Barnowo	dz. nr 303/1	Zadrzewienia przydrożne, głównie klony
20	C_III_2_20	Aleja drzew	Kończygłowy	Świelubie	dz. nr 2/1	Aleja drzew
21	C_III_2_21	Aleja drzew	Kończygłowy	Wierszyno	dz. nr 90/3, 91	Aleja drzew

Jednym z istotnych walorów historyczno-kulturowych Parku są także układy ruralistyczne zabudowy wiejskiej. Najcenniejsze układy, nadal czytelne w krajobrazie, rekomenduje się do objęcia dodatkową ochroną jako strefy ochrony konserwatorskiej² w nowo uchwalanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (Ryc. 58). Do najlepiej zachowanych zabytkowych układów zabudowy wiejskiej należą: Lubuń, Gałąźnia Wielka, Wierszyno, Podwilczyn oraz historyczna część zabudowy Borzytuchomia.

Ryc. 58 Obszary rekomendowane do objęcia ochroną jako strefy ochrony konserwatorskiej w mpzp. (Opracowanie własne)

9.2. Propozycje zaleceń dotyczących ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych.

W celu ochrony wartości historyczno-kulturowych Parku rekomenduje się następujący zakres prac:

- 1) uaktualnienie dokumentacji konserwatorskiej będącej w posiadaniu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatura w Słupsku. Działanie to dotyczy uaktualnienia i rozszerzenia zakresu dokumentacji konserwatorskiej obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ewidencji zabytków, jak i wartościowych obiektów nieobjętych ochroną prawną;
- 2) uaktualnienie lub sporządzenie brakujących gminnych ewidencji zabytków oraz sporządzenie programów opieki nad zabytkami. Działanie to dotyczy opracowania i rozszerzenia obecnego zakresu dokumentacji w odniesieniu do aktualnego stanu obiektów zabytkowych;

² Strefy ochrony konserwatorskiej obejmują obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu miejscowego ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków

- 3) zwiększenie statusu ochrony zabytkowych obiektów techniki, tj. budynków elektrowni wodnych, poprzez wpis obiektów do rejestru zabytków;
- 4) zabezpieczenie przed zniszczeniem i ochrona obiektów zabytkowych wskazanych w ramach strefy BK_IV_2, przy jednoczesnym dopuszczeniu ich adaptacji do nowych funkcji. Adaptacja do nowych funkcji nie dotyczy obiektów i urządzeń technicznych elektrowni wodnych;
- 5) zabezpieczenie przed dalszą degradacją, ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych wskazanych w ramach strefy BM_IV, przy jednoczesnym dopuszczeniu ich adaptacji do nowych funkcji;
- 6) rewaloryzacja wartości materialnych dziedzictwa historycznego założeń dworsko-parkowych, pałacowo-parkowych i zespołów folwarcznych wskazanych w ramach strefy BM_IV, przy jednoczesnym dopuszczeniu ich adaptacji do nowych funkcji. Dostosowanie zniekształconej i/lub zdegradowanej oryginalnej struktury architektonicznej budynków i pozostałych elementów architektonicznych. Rewaloryzacja otoczenia zabytków, w tym założeń parkowych, poprzez uczynienie ich pierwotnego układu, ochronę starodrzewu, usuwanie samosiejek, restaurację historycznych układów komunikacyjnych i elementów wyposażenia parków. Przeprowadzanie działań rewaloryzacyjnych poprzedzone opracowaniem dokumentacji konserwatorskiej i w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków;
- 7) zabezpieczenie przed zniszczeniem i dalszą degradacją walorów kulturowo-historycznych starych cmentarzy wskazanych w ramach strefy BM_IV. Przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych polegających na zabezpieczeniu i ochronie nagrobków oraz usuwaniu roślinności mogącej pogarszać stan zachowania mogił i historycznych elementów, w razie potrzeby także na ogrodzeniu lub oznakowaniu granic cmentarzy;
- 8) popularyzowanie funkcji społecznych opiekunów do opieki nad cennymi obiektami historycznymi;
- 9) ochrona zabytkowych układów ruralistycznych, w szczególności układów wskazanych w ramach strefy BK_IV_1. Ograniczanie rozpraszania zabudowy i wtórnych podziałów geodezyjnych w celu zachowania tradycyjnych walorów krajobrazowych regionu. W miarę możliwości ograniczenie rozpraszania zabudowy i wtórnych podziałów geodezyjnych. Rekomenduje się opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla najcenniejszych układów ruralistycznych Parku zawierających wytyczne co do sposobu kształtowania zabudowy i przestrzeni publicznych, oraz wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej;
- 10) utrzymanie istniejącej zabudowy o wartości historycznej, w tym także budynków gospodarczych oraz tradycyjnych elementów zagospodarowania terenu we właściwym stanie technicznym przy jednoczesnym dopuszczeniu ich adaptacji do nowych funkcji;
- 11) zainicjowanie przez służby Parku opracowania studium architektonicznego/kodeksu dobrych praktyk (wzornik architektoniczny);
- 12) sporządzenie w trakcie wprowadzania zmian do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin w granicach Parku analizy parametrów urbanistyczno-architektonicznych poszczególnych miejscowości lub ich zespołów o zbliżonej charakterystyce, z określeniem cech charakterystycznych jako podstawy planowania zabudowy;
- 13) dostosowanie nowej zabudowy do rozwiązań architektonicznych nawiązujących do regionalnej zabudowy. Nowa zabudowa nie powinna dominować oraz wprowadzać dysharmonii w krajobrazie poprzez stosowanie obcych elementów, detali, materiałów i kolorystyki;
- 14) usuwanie, przebudowa lub zasłanianie zielenią dysharmonijnych elementów zagospodarowania, o ile takie działania nie stoją w sprzeczności z przepisami odrębnymi;

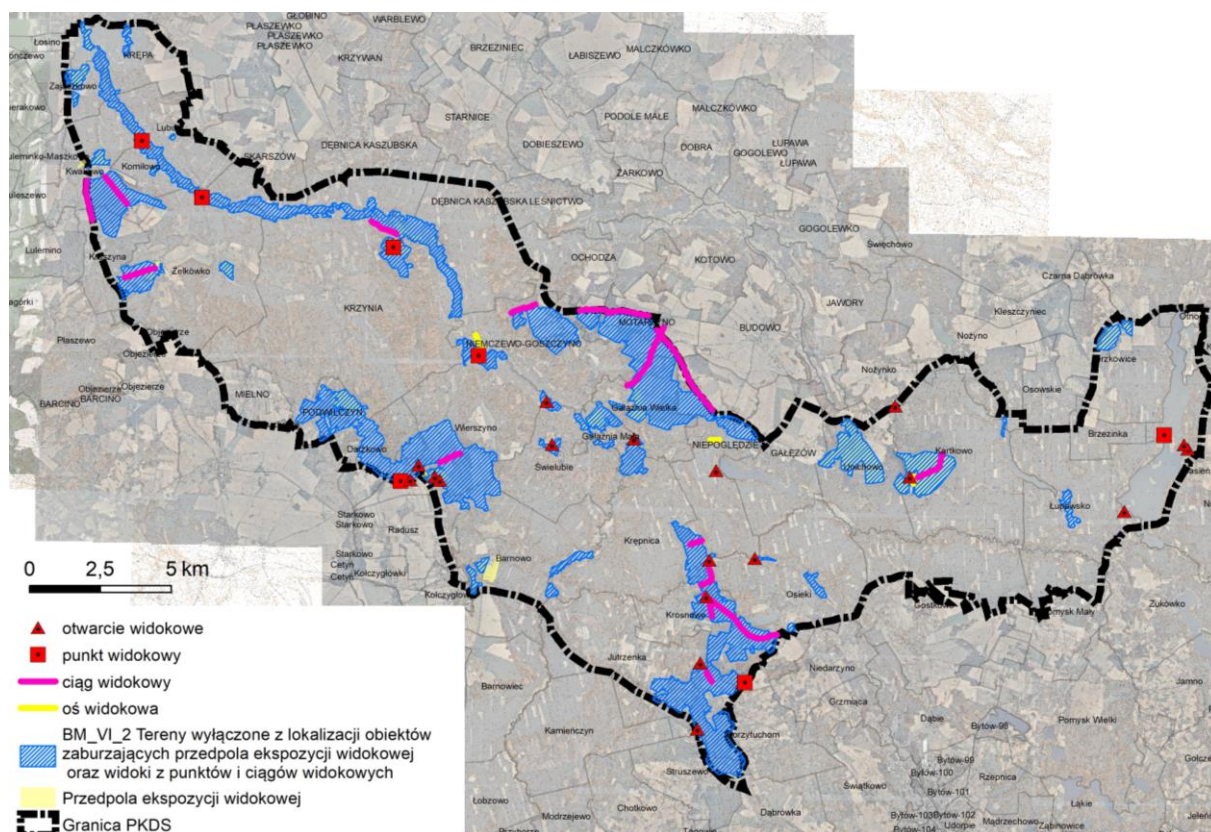
- 15) dostosowanie wielkości i wyglądu tablic i urządzeń reklamowych, obiektów małej architektury oraz ogrodzeń do lokalnych, tradycyjnych uwarunkowań krajobrazowych. Wprowadzenie odpowiednich regulacji prawnych w formie uchwał gminnych, spójnych, w miarę możliwości, dla terenu Parku;
- 16) miejsca pamięci historycznych powinny zostać zachowane i na bieżąco odnawiane. Opieka nad nimi powinna polegać także na wyeksponowaniu, odpowiednim oznaczeniu informacyjnym i włączeniu najważniejszych z nich w system szlaków turystycznych;
- 17) zainicjowanie przez służby Parku opracowania katalogu ogrodów przydomowych (w formie wzornika), określającego tradycyjne wzorce ogrodów i ich współczesne adaptacje oraz zasady postulowanego doboru gatunkowego roślin ozdobnych, ze szczególnym uwzględnieniem gatunków rodzimych i tradycyjnie uprawianych w ogrodach;
- 18) utrzymanie i odtwarzanie sadów przydomowych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycyjnych odmian drzew i krzewów owocowych;
- 19) ograniczenie do niezbędnego minimum grodzienia działek pozostających w użytkowaniu rolniczym;
- 20) utrzymanie stref i obiektów ochrony archeologicznej, w tym wskazanych w ramach strefy BK_IV_2. Przeprowadzenie i rozszerzenie zakresu dokumentacji obiektów archeologicznych. Opracowanie koncepcji zagospodarowania turystycznego wybranych grodzisk oraz ucztylnienie ich formy przestrzennej w krajobrazie;
- 21) prowadzenie nadzoru archeologicznego przy realizacji inwestycji budowlanych, w tym realizacji zadań z zakresu infrastruktury technicznej i energetycznej;
- 22) ochronę historycznych dróg brukowanych i cennych zadrzewień przydrożnych poprzez:
  - a) wpis dróg brukowanych w granicach Parku, wraz z towarzyszącymi im cennymi zadrzewieniami do rejestru zabytków. Stały nadzór konserwatorski i przeprowadzanie niezbędnych działań pielęgnacyjnych;
  - b) wpis najbardziej wartościowych zadrzewień przydrożnych, zwłaszcza alej ze starodrzewem, do rejestru zabytków (strefy C_III_3). Wpis pozostałych cennych alej i innych zadrzewień przydrożnych do ewidencji zabytków (strefy C_III_2);
  - c) zaleca się niedopuszczanie do zmiany tradycyjnej nawierzchni brukowej dróg na inną, w tym w szczególności do zakrywania bruku asfaltem. Przeprowadzanie niezbędnych działań mających na celu zachowanie bruku w dobrym stanie technicznym;
  - d) odstępowanie od poszerzania dróg i stosowanie rozwiązań alternatywnych w trakcie remontu i modernizacji w przypadku występowania w obrębie inwestycji cennych drzew przydrożnych w celu ochrony wybitnych walorów krajobrazowych historycznych alej;
  - e) przeprowadzanie inwentaryzacji i dokumentacji drzewostanu alei z ustaleniem niezbędnego zakresu działań mających na celu uzupełnienie braków w drzewostanach. Sukcesywne uzupełnianie alej gatunkami drzew rodzimych budujących te aleje, z zastosowaniem dobrej jakości materiału szkółkarskiego. Odpowiednia pielęgnacja nowych nasadzeń;
  - f) wdrożenie na terenie Parku istniejących standardów branżowych z zakresu cięcia i pielęgnacji drzew;
  - g) przeprowadzanie monitoringu zadrzewień przydrożnych w celu ochrony stanu zdrowotnego drzew oraz wskazania zakresu prac niezbędnych do poprawy bezpieczeństwa w ich otoczeniu (np. pielęgnacja w obrębie koron, wiązania, badania wykonywane przy użyciu specjalistycznego sprzętu). Wykonywanie zabiegów pielęgnacyjnych w obrębie koron drzew przez wykwalifikowane firmy, zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie standardami branżowymi.

- 23) zachowanie historycznego układu komunikacyjnego, uwzględniane przy planowaniu budowy lub rozbudowy dróg publicznych i leśnych;
- 24) opracowanie studiów historyczno-krajobrazowych dla miejscowości o dobrze zachowanym układzie ruralistycznym (m.in. Lubuń, Krzynia, Podwilczyn, Wierszyno, Gałąźnia Wielka, Kartkowo) poprzedzających nowo powstające miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w celu ochrony tradycyjnych walorów krajobrazowych regionu;
- 25) zachowanie i upowszechnianie tradycyjnych elementów kultury niematerialnej, w tym folkloru muzycznego, tanecznego, tradycji kulinarnej, zwyczajów, obrzędów i uroczystości ludowych, legend oraz języka kaszubskiego, a także rybołówstwa kulturowego realizowanego przez lokalnych mieszkańców z wykorzystaniem tradycyjnych łodzi połowowych;
- 26) rozwinięcie współpracy pomiędzy służbami ochrony przyrody a Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, samorządami gminnymi oraz innymi organizacjami i osobami fizycznymi w zakresie ochrony zabytków kultury materialnej i niematerialnej;
- 27) zainicjowanie przez służby Parku opracowania studium architektonicznego dla terenu Parku określającego katalog postulowanych rozwiązań architektonicznych w odniesieniu do podstawowych rodzajów zabudowy oraz wybranych obiektów małej architektury;
- 28) wzmożenie kontroli w zakresie zachowania lub przywracania ładu przestrzennego w krajobrazie oraz stały nadzór nad przestrzeganiem dyscypliny budowlanej;
- 29) wyeksponowanie i właściwe wykorzystanie elementów dziedzictwa kulturowego do celów dydaktycznych, edukacyjnych i naukowych oraz do promocji Parku, pod warunkiem zgodności z wytycznymi i zaleceniami konserwatorskimi;
- 30) promocję turystyczną poprzez opracowanie ścieżek edukacyjnych oraz oznakowanych tras pieszo-rowerowych obejmujących harmonijne ciągi zabudowy regionalnej;

W celu ochrony walorów krajobrazowych i fizjonomicznych Parku rekomenduje się następujący zakres prac:

- 1) utrzymanie i rewaloryzacja wnętrza krajobrazowych związanych z jeziorami, zbiornikami wodnymi oraz polanami leśnymi, a także otwartego charakteru obszarów w ramach strefy BM_VI_2. Zachowanie otwartego charakteru wnętrza poprzez niedopuszczanie do zalesiania obszarów oraz ich zabudowy. Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów w zakresie zagospodarowania przestrzennego i prawa budowlanego, przede wszystkim w zakresie likwidacji nielegalnej zabudowy, reklam degradujących walory krajobrazowe oraz modyfikację i/lub przesłonięcie roślinnością innych elementów dysharmonijnych;
- 2) zachowanie i kształtowanie punktów, otwarć i ciągów widokowych poprzez zapewnienie dostępności oraz zachowanie ekspozycji widokowej. Usuwanie roślinności ograniczającej widoki w ramach zabiegów ochrony czynnej;
- 3) ochronę i kształtowanie zróżnicowanego krajobrazu rolniczego, w tym dążenie do zachowania mozaiki krajobrazowej pól uprawnych, łąk, pastwisk i sadów. Dążenie do przeciwdziałania monotypizacji upraw rolnych;
- 4) ochronę i odtwarzanie zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych oraz ochronę drzew w obrębie zieleni komponowanej;
- 5) wprowadzanie zieleni wysokiej z wykorzystaniem roślinności rodzimej na tereny wypoczynkowo-rekreacyjne oraz sportowe.

Ryc. 59 Obszary wskazane do ochrony w celu zachowania i kształtowania wartości krajobrazowych, fizjonomicznych i kulturowych (strefy BM_VI_2) (Opracowanie własne).

9.3. Propozycje wykorzystania walorów krajobrazowych i kulturowych w rozwoju funkcji turystycznych i edukacyjnych

W rozwoju funkcji turystycznej i edukacyjnej Parku walory krajobrazowe i kulturowe mają istotne znaczenie. To znaczenie w dużej mierze ma charakter potencjalny, to znaczy z uwagi na brak wytyczonych, oznakowanych i urządzonych punktów widokowych walory krajobrazowe są dostrzegane przez turystów niejako mimochodem.

W części diagnostycznej Operatu wskazano łącznie 25 punktów i otwarć widokowych, stanowiących potencjalne urządzone i oznakowane na mapach punkty widokowe. Urządzone, bezpieczne punkty widokowe wpłynęły by z jednej strony na poszerzenie oferty turystycznej z drugiej, z uwagi na bardziej wnikliwą obserwację krajobrazu, mogłyby się przyczynić do większej troski zachowanie walorów fizjonomicznych tak kulturowych jak i przyrodniczych. Kluczową kwestią jest aby punkty widokowe były dostępne dla odwiedzających.

W zależności od położenia przyszłe punkty widokowe wymagają odrębnego rodzaju zainwestowania:

- w przypadku gdy punkt jest zlokalizowany przy większej drodze publicznej, w celu utworzenia punktu widokowego konieczne jest powiązanie go z miejscem postoju pojazdów, trasą dojścia pomiędzy parkingiem a punktem widokowym i wreszcie doposażenia samego punktu - wymaga zatem większych nakładów;
- w przypadku gdy punkt jest zlokalizowany przy ścieżce lub lokalnej, gminnej drodze (wystarczającym elementem zainwestowania jest tablica informacyjna);

Proponowane jest stopniowe realizowanie punktów widokowych począwszy od lokalizacji tablic informacyjnych, aż po te wymagające dostosowania warunków drogowych (zatoczka postojowa lub miejsce postoju pojazdów).

Kolejnym elementem związanym z udostępnieniem walorów krajobrazowych (w tym kulturowych) Parku jest uzupełnienie informacji o walorach krajobrazowych i kulturowych przy ścieżkach dydaktycznych, które obecnie odnoszą się wyłącznie do aspektów przyrodniczych Parku. Upowszechnienie walorów krajobrazowych i kulturowych warto podkreślić w taki sposób, aby wśród tematyki poruszanej przy ścieżkach dydaktycznych były jednymi z uwzględnianych elementów. Warto także rozważyć utworzenie nowej trasy widokowej z wykorzystaniem lokalizacji wyznaczonych punktów i ciągów widokowych.

9.4. Propozycje monitoringu stanu i skuteczności ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych

W celu zachowania walorów krajobrazowych oraz kulturowych na obszarze Parku zaleca się prowadzenie corocznego monitoringu wybranych walorów oraz podejmowanych zmian w zagospodarowaniu przestrzennym. Monitoring powinien być realizowany na podstawie prowadzonych raz w roku wizji terenowych oraz analizy zdjęć satelitarnych – wszelkie zmiany odnośnie wymienionych niżej walorów oraz przekształceń należy dokumentować fotograficznie i kartograficznie. Ponadto, w celu określenia skutków zachodzących zmian warto rozważyć zaproszenie do współpracy przy monitoringu architektów krajobrazu, ewentualnie przedstawicieli rady naukowej Parku. W ramach tych działań należy weryfikować następujące składowe:

- 1) stan zachowania walorów widokowych z wyznaczonych w operacie w części diagnostycznej punktów, otwarć i ciągów widokowych odnośnie potencjalnego ograniczenia widoków poprzez:
  - spontaniczne zarastanie roślinnością;
  - lokalizowanie nowych nośników reklamowych oraz infrastruktury technicznej;
  - lokalizowanie nowej zabudowy niezgodnie z zaleceniami;
- 2) ustalenia planistyczne zarówno związane z nowymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (mpzp) jak i obiektami powstającymi poza mpzp (w tym wz – decyzje o warunkach zabudowy) w kontekście ochrony walorów krajobrazowych;
- 3) monitorować stan obiektów kultury.

9.5. Potrzeby uzupełnienia wiedzy dotyczącej walorów krajobrazowych i kulturowych

Walory kulturowe Parku mają bogatą bibliografię, są one szczegółowo opisane, jednak brak jest wyraźnych odniesień do cech fizjonomicznych krajobrazu. Natomiast podkreślić należy, że źródła wiedzy o Parku są rozproszone. Ważnym aspektem jest stopień aktualności danych, dotyczy to zwłaszcza kart ewidencyjnych obiektów zabytkowych, które od lat 80. XX w. nie są należycie aktualizowane, co prowadzi do zaistnienia nieścisłości zawartych zapisów ze stanem faktycznym. Dane te zostały zaktualizowane na potrzeby niniejszego Operatu. Można zatem uznać, że Operat ten stanowi najbardziej aktualny i kompleksowy zbiór informacji o walorach kulturowych i krajobrazowych Parku.

Zasób dziedzictwa kulturowego znajdujący się na terenie PKDS, w świetle istniejących źródeł i opracowań, został opisany w sposób wyczerpujący, w szczególności jeśli chodzi o zabytki techniki (elektrownie wodne) oraz obiekty wpisane do rejestru zabytków. Istnieją jednak spore braki w dokumentacji i materiałach piśmienniczych zabytków znajdujących się w ewidencji zabytków, w tym w szczególności zespołów pałacowo/ dworsko parkowych, zespołów folwarcznych oraz budynków mieszkalnych i gospodarczych z XIX i pocz. XX w.

Walory krajobrazowe (i fizjonomiczne) są stosunkowo słabo opisane.

Wartym rozważenia jest opracowanie publikacji popularyzującej walory kulturowe i krajobrazowe Parku. Brak jest bowiem przekrojowego opracowania, które dotyczyłoby Parku i otuliny w ich granicach administracyjnych.

10. PROGNOZA STANU W PERSPEKTYWIE 20-LETNIEJ

10.1. Wariant ochrony zachowawczej – utrzymanie aktualnych trendów, bez podejmowania działań wskazanych w Planie ochrony

W przypadku utrzymania obecnych tendencji rozwojowych utrzymane zostaną kluczowe walory krajobrazowe Parku związane z doliną Słupi. Dalsze procesy związane z rozbudową infrastruktury turystycznej, zwłaszcza kajakowej, nie powinny w negatywny sposób oddziaływać na krajobraz doliny Słupi, jednakże niezbędny jest monitoring ruchu turystycznego i stała obserwacja czy ta forma rekreacji nie przybiera na sile. Także prowadzone działania ochronne są w przeważającym stopniu skuteczne, co pozwala założyć, że najcenniejsze krajobrazy wodno-torfowiskowe zostaną utrzymane. Jedynie w niektórych przypadkach niekontrolowany rozwój zabudowy poza istniejącymi skupiskami osadniczymi może lokalnie pogarszać tę sytuację. Dotyczy to zwłaszcza proponowanej zabudowy w relatywnie bliskim sąsiedztwie jezior lobeliowych (m.in. w sąsiedztwie jeziora Okoniewskiego i Krosnowskiego). Największych negatywnych przekształceń można spodziewać się w krajobrazach rolniczych oraz w jednostkach osadniczych. Dotyczyć to będzie przede wszystkim rejonu miejscowości Łosino i Borzytuchomia gdzie nowe budynki obecnie rozpraszają się poza obszar względnie zwartej zabudowy. Można przypuszczać, że proces zmniejszania powierzchni działek i zmiana funkcji z rolniczej na wyłącznie mieszkaniową będzie dalej postępował, a w konsekwencji tradycyjne układy wsi ulegną zatarciu. Zmiany te będzie podkreślać nowo powstająca zabudowa o charakterze typowej zabudowy mieszkaniowej, a nie zagrodowej. Dalszemu ograniczeniu będzie zatem podlegać w krajobrazach wiejskich tradycyjna funkcja produkcji żywności na rzecz funkcji mieszkaniowych. Dotyczy to zwłaszcza obrzeży miejscowości gdzie nowa zabudowa zgodnie z obecnymi tendencjami powstająca w formie wielorzędowych układów na dość małych działkach będzie negatywnie wpływała na walory fizjonomiczne takich wsi. Tradycyjne wsie na terenie PKSD przekształcą się w znacznym stopniu w osady z zabudową podmiejską z osiedlowym układem dróg dojazdowych, a proces dopełniać będzie rozpraszająca się zabudowa letniskowa. Stopniowy zanik walorów fizjonomicznych krajobrazów wiejskich będą podkreślały nowe budynki niedopasowane kubaturą, formą i kolorystyką do tradycyjnej zabudowy regionu. Efekt wizualny pogorszą ogrodzenia (betonowe, metalowe), nawierzchnie utwardzone oraz obce tu nowe nasadzenia jak żywopłoty tujowe skutecznie ograniczające widok, przyczyniające się do ujednolicenia przestrzeni zabudowy w całym kraju. Pogłębiać się będzie ujednolicenie krajobrazu wynikające z zaniku tradycyjnych form zagospodarowania i wprowadzania bezstylowej zabudowy typu podmiejskiego. Również tereny rolne poza jednostkami osadniczymi będą podlegały negatywnym przekształceniom. Dalsza monotypizacja upraw doprowadzi do zaniku układu mozaiki pól. Brak ochrony zadrzewień śródpolnych spowoduje,

że w krajobrazie rolnym dominować będą rozległe pola rzepaku i kukurydzy, a widoki będą ujednolicone i monotonne.

Przy utrzymaniu tendencji wzrostu powierzchni reklamowych oraz wielkości szyldów czy banerów reklamowych można spodziewać się, że powiększą się obszary z zasłoniętym widokiem, a drogi z ciągami widokowymi ulegną zaburzeniu.

Pogorszeniu ulegnie substancja zabytkowa Parku, zwłaszcza ostatecznie zniszczeniu ulegną dwory i pałace, a także towarzyszące im parki, które nie pielęgnowane całkowicie zarosną a ich układ i struktura ulegną zatarciu. Niedostatecznie prowadzona pielęgnacja jeszcze dobrze zachowanych alei starych drzew może przyczynić się do dość szybkiej degradacji, a brak uzupełnień luk spowoduje, że ztracą one swój charakter. Te negatywne tendencje uzupełniają przekształcenia tradycyjnych dróg brukowanych, które o ile nie będą chronione całkowicie zanikną w krajobrazie Parku. Brak aktywnych działań w zakresie ochrony i konserwacji zasobów kulturowych Parku, w krótkim czasie, doprowadzi do ich całkowitej lub częściowej utraty. Niebagatelnym problemem są zmiany związane z pozyskaniem energii odnawialnej. Dotyczy to zarówno samego Parku gdzie powstające farmy solarne zwłaszcza na dużych powierzchniach dopełnią degradacji fizjonomicznej krajobrazów rolniczych. Również farmy wiatrowe powstające wokół Parku, szczególnie gdy będzie ich znacznie więcej, będą powodowały negatywny odbiór obszaru tam, gdzie krajobraz powinien być chroniony.

10.2. Wariant ochrony aktywnej – pełna realizacja ustaleń Planu ochrony

Wprowadzenie stref ochrony krajobrazu, pozwoli na wzmocnienie ochrony najcenniejszych fragmentów krajobrazu. Dotyczy to nie tylko krajobrazów priorytetowych, ale i stref przedpoli widokowych, co umożliwi zachowanie tych najcenniejszych fizjonomicznie przestrzeni Parku. Utworzenie punktów widokowych i ochrona rozpościerających się widoków daje szansę na ograniczanie negatywnych trendów opisanych wyżej. Realizacja ustaleń Planu ochrony umożliwi zahamowanie niekorzystnych tendencji związanych z przekształcaniem krajobrazu. Ograniczony zostanie proces rozprzestrzeniania się zabudowy, co w rezultacie doprowadzi do zachowania jeszcze względnie zwartych struktur przestrzennych dostosowanych formą i charakterem do otaczającego krajobrazu. Zachowane wnętrza, otwarcia widokowe i ciągi widokowe pozwolą podtrzymać istotne walory turystyczne Parku. Zapewniona będzie także właściwa ekspozycja najistotniejszych obiektów środowiska kulturowego. Zwiększenie nacisku na edukację w zakresie kształtowania krajobrazu (foldery dla mieszkańców odnośnie zagospodarowania przestrzennego – zarówno związane z (1) architekturą – spójność kubatury, kąty nachylenia dachów, doboru ogrodzeń przy wykorzystaniu zaleceń Audytu krajobrazowego województwa pomorskiego, jak i (2) szatą roślinną w obrębie działek – promującą mniejszy udział nawierzchni nieprzepuszczalnych i obcych w krajobrazie wiejskim trawników, a przede wszystkim lepszych proporcji pomiędzy zabudową i otaczającą ją szatą roślinną, w tym np. wprowadzania wysokich drzew ukrywających nieco zabudowę, właściwy dobór roślinności - wprowadzanie gatunków rodzimych, unikanie ujednolicenia krajobrazu przez wprowadzanie nasadzeń iglaków na trawnikach, jak również (3) zwracanie uwagi na roślinność w terenach otwartych – ochrona i kształtowanie zadrzewień śródpolnych, (4) uwypuklenie problemu rozlewania się zabudowy w sąsiedztwie terenów cennych przyrodniczo) dają szansę na lepsze kontrolowanie procesów urbanizacyjnych w Parku a w rezultacie zachowanie walorów krajobrazowych.

Również pełna realizacja ustaleń Planu ochrony odnośnie substancji zabytkowej gwarantuje zachowanie najcenniejszych elementów środowiska kulturowego terenu Parku oraz przywrócenie im walorów historycznych, estetycznych i użytkowych.

11.LITERATURA

- Betlejewska C., Kozerska I. 2001. Walory kulturowe parku. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 121-155
- Bogdanowski J., 1976, Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Bogdanowski J., 1994, Metoda jednostek i wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (JARK – WAK) w studiach i projektowaniu, Politechnika Krakowska, Kraków
- Bezubik K., Czochoński J., Hałuzo M., Mazurkiewicz B., Pietruszewski J., Pomierski E, Radziszewska G., Rekowska J, Rudzińska A., Siłkowska I., Wojcieszek K. 2014. Koncepcja sieci ekologicznej województwa pomorskiego dla potrzeb planowania przestrzennego. PBPR. Gdańsk. 118 i aneks: karty korytarzy ekologicznych
- Bogdanowski J., 1976. Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk
- Chmielewski T. J. 2013. Systemy krajobrazowe. Struktura - funkcjonowanie - planowanie. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa
- Chmielewski T.J., Kułak A., 2014, Struktura fizjonomiczna krajobrazu, [w:] W. Ziąja, M. Jodłowski (red.), Struktura środowiska przyrodniczego a fizjonomia krajobrazu, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej; Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 33-52.
- Cieplik J. 2000. Informacje geograficzno-przyrodnicze o powiecie bytowskim. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 61-75
- Dąbrowski J. Dziedzictwo archeologiczne. [W] Kostarczyk A., Przewoźniak M. (red). 2002. Diagnoza stanu i koncepcja ochrony środowiska przyrodniczo-kulturowego w województwie pomorskim. Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 8: 46-49
- European Landscape Convention, 2000, Florence, 20 October; www.coe.int/europeanlandscapeconvention (10.03.2015)
- Flis A. 1997. Analiza istniejących i projektowanych ciągów ekologicznych w Polsce północno-zachodniej. Słupskie Prace Matematyczno-Przyrodnicze. 11c: 87-109
- Flis A. 2007. Funkcjonowanie Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" w świetle zmian jego struktury przestrzennej. Wyd. Nauk. Akademii Pomorskiej w Słupsku. Słupsk.
- Florek W. 2008. Czy renaturyzacja koryt rzek przymorskich może stanowić remedium na skutki ich XIX- i XX-wiecznej regulacji? Słupskie Prace Geograficzne. Nr 5: 75-91
- Florek W., Florek E. 2007. Rzeźba terenu i gleby. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 11-41
- Florek E. 2001. System hydroenergetyczny rzeki a przekształcenia rzeźby terenu doliny Słupi. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 51-58

Gerstmannowa E., Zalewski W. 2001. Plan ochrony Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" (PKDS) - synteza ustaleń. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 217-250

<https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>

Izydorek I., Kluczyński B., Buchowska M., Borzyszkowski M., Sobisz Z. Szata roślinna. [W] Górski W., Florek W. (red.). 1996. Ocena zasobów przyrodniczych i waloryzacja terenów Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". UWoj. Słupsk (mat. niepubl.).

Jańczak J. (red.) 1997. Atlas jezior Polski. T. II. Jeziora zlewni rzek Przymorza i dorzecza dolnej Wisły. IMiGW. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań: 256

Kalka P., Ellwart J. 2017. Archeologiczne zabytki Pomorza - województwo pomorskie. Wyd. Region. Gdynia

Kistowski M., Lipińska B., Korwel-Lejkowska B., 2005. Studium ochrony

Krajobrazu województwa pomorskiego, maszynopis na zlecenie Samorządu Województwa Pomorskiego.

Kistowski M., Myga-Piątek U., Solon J. (red). 2018. Studia nad regionalizacją fizycznogeograficzną Polski. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego. PAN

Konarski P. 2000. Zabytki kulturowe i zespoły przyrodnicze nad rzeką Słupią. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 30-51

Konarski P. 2000. Baza materialna turystyki okolic Bytowa. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 52-60

Kondracki J. 2011. Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN. Warszawa

Kostarczyk A., Przewoźniak M. (red). 2002. Diagnoza stanu i koncepcja ochrony środowiska przyrodniczo-kulturowego w województwie pomorskim. Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 8: 275

Mazur M., Soja H. 2003. Ziemia Słupska - dzieje i kultura. Muzeum Pomorza Środkowego. Słupsk

Michalik-Śnieżek M., Chmielewski T.J. 2012. Analiza porównawcza kompozycji panoram widokowych Płaskowyżu Nałęczowskiego i Roztocza Zachodniego. Problemy Ekologii Krajobrazu, T. XXXIII: 253-266.

Miller M. Rzeki - "żywe arterie krajobrazu". Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Narwojsz A. 2001. Wody powierzchniowe i podziemne. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 43-50

Obolewski K., Miller M., Gardzielewski A. 2010. Projekt renaturyzacji starorzeczy na przykładzie doliny rzeki Słupi. Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich. Nr 9/2010: 29-40

Obolewski K., Osadowski Z., Miller M. 2009. Sposoby renaturyzacji małych cieków na przykładzie rzeki Kwaczy (Dolina Słupi). Nauka Przyroda Technologie. Tom 3. Zeszyt 3: 1-11

Orłowska J., Orłowski A. 2014. Cuda natury, techniki i architektury ziemi słupskiej. Powiat Słupski. Słupsk: 26-29

Pankau F., Przewoźniak M. 1998. Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w planach ochrony parków krajobrazowych. [W] Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w Polsce. SGGW. Warszawa

Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Mapa Turystyczna. 2016. Eko-Kapio. Słupsk.

Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”. 2000. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" - przewodnik.

Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”. Rowerem po Parku Krajobrazowym "Dolina Słupi". Informator turystyczno-przyrodniczy.

Parzych K. 2013. Ocena walorów turystycznych, przyrodniczych i antropogenicznych dorzeczy Słupi i Łupawy. Słupskie Prace Geograficzne 10: 141-152.

Piotrowska M. 2013. Epoka żelaza w dorzeczu środkowej Słupi. Wydawnictwo Nauka i Innowacje. Poznań

Przewoźniak. M. 2017. Ochrona przyrody i krajobrazu Kaszub. Studium krytyczne z autopsji. Bogucki Wyd. Nauk, Gdańsk-Poznań: 1-360.

Richling A., Dąbrowski A., 2002, Typy krajobrazu naturalnego 1:1500000 Atlas Rzeczypospolitej Polskiej, Główny Geodeta Kraju, Warszawa

Sikora B. 2005 Ochrona bioróżnorodności w Parku Krajobrazowym "Dolina Słupi". ARW LenArt. Słupsk

Solon. J, Plit. J., Kistowski M., Milewski P. 2014. Przygotowanie opracowania pt. "Identyfikacja i ocena krajobrazów - metodyka oraz główne założenia". IGiPZ im. S. Leszczyckiego PAN. Warszawa

Szalewska E. 2000. Szlak elektrowni wodnych na Słupi. Jantarowe Szlaki. T. 43. Z. 2:39-45

Szlak Elektrowni Wodnych. Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” - materiały informacyjne na stronie internetowej Parku

Szulc H. 1995. Morfogenezę osiedli wiejskich w Polsce. IGiPZ PAN. Wrocław

OPRACOWANIA SZCZEGÓŁOWE - DLA KONKRETNYCH OBIEKTÓW

Flis A. 1998. Zmiany struktury krajobrazu naturalnego w rejonie Jeziora Jasień

w świetle zmian użytkowania ziemi w latach: 1877-1976. Acta Geograph. Lodziensia. 74: 37-48.

Florek E. 1996. Zabudowa hydrotechniczna doliny Słupi na obszarze Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" [W] Materiały 45 Zjazdu PTG. 18-21 IX 1996. Słupsk-Ustka. Przewodnik wycieczek: 122-133.

Florek E. 2001. Hydrotechniczna zabudowa środkowej Słupi jako zabytek techniki. [W] Kułtuniak J. (red.) Rola muzeów w popularyzacji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego rzek Przymorza. Słupsk

Florek E., Florek W., Łęczyński L. 2008. Funkcjonowanie zbiorników zaporowych na Słupi jako czynnik rzeźbotwórczy. Landform Analysis. Vol. 7: 12-22.

Giedych J. 1992. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" w grafice: krajobrazy. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk

Giedych J. 1992. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" w grafice: zabytki architektury. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk

Giedych J. 1991. Zabytki Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" w grafice. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk

Sobisz Z., Szmyt E. 2015. Park podworski w Jaworach - interesujący obiekt przyrodniczy Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". Słupskie Prace Biologiczne. Nr 12:187-208

Świsulski D. 2013. Zabytkowe obiekty o tematyce elektrotechnicznej w województwie pomorskim. Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej. Nr 35: 45-50

Mazurkiewicz-Palacz K. 2012. Dawne cmentarze w powiecie słupskim. Starostwo Powiatowe w Słupsku. Słupsk.

Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M., Ścieżka przyrodnicza Krzynia. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza Okolice Jeziora Głębokiego. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza Szlakiem Pięciu Jezior. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Utracka-Minko B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza "Gałąźnia Mała". Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Wojciechowski K., 1996, Krajobrazy - elementy dziedzictwa kulturowego i ich ewolucja. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, vol. LI, 19, Sectio B.

Karty ewidencyjne zabytków (dla gminy Kobylnica)

Materiały kartograficzne: mapy topograficzne z początków XX w. (źródło: <http://igrek.amzp.pl/>)

Akty prawne:

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. O zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (dz.u. 2015 poz. 774),

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dz.u. 2003 nr 162 poz. 1568),

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. O planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (dz.u. 2003 nr 80 poz. 717),

Ustawa z dnia 28 września 1991 r. O lasach (t.j. Dz.u. Z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn.zm.),

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. O ochronie gruntów rolnych i leśnych. (dz.u. 1995 nr 16 poz. 78 z późn.zm.),

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.u. Z 2013 r. Poz. 1232 z późn. Zm.),

Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. O ochronie przyrody (dz.u. 2004 nr 92 poz. 880 z późn.zm.),

Rozporządzenia wydane do ww. Ustaw.

12.ZESTAWIENIE TABEL I RYCIN

Spis tabel:

Tab. 1 Analiza przydatności dostępnej literatury	10
Tab. 2 Krótka charakterystyka dotychczasowych (wyznaczonych na mapach turystycznych i w dokumentacji do planu ochrony z 2003 r.) punktów widokowych:	23
Tab. 3 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 2	33
Tab. 4 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 3	34
Tab. 5 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 5	36
Tab. 6 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 6.	38
Tab. 7 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 7.	39
Tab. 8 Zestawienie charakterystycznych cech otwarcia widokowego O1	41
Tab. 9 Zestawienie charakterystycznych cech otwarcia widokowego O6.	43
Tab. 10 Charakterystyka pozostałych punktów widokowych	45
Tab. 11 Charakterystyka pozostałych otwarć widokowych	45
Tab. 12 Lokalizacja adaptowanych i nowo wyznaczonych punktów i otwarć widokowych.	53
Tab. 13 Charakterystyka ciągów widokowych.	55
Tab. 14 Charakterystyka osi widokowych PKDS	61
Tab. 15 Krótka charakterystyka dominant PKDS.	69
Tab. 16 Typy i podtypy aktualnych krajobrazów wyróżnione dla PKDS zaproponowane w ramach przygotowywanego audytu krajobrazowego województwa pomorskiego przez Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego	94
Tab. 17 Obiekty archeologiczne na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” wpisane do rejestru zabytków – które podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej (stan na 11.2020 r.).....	103
Tab. 18 Stanowiska archeologiczne na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”	104
Tab. 19 Obiekty wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Pomorskiego Konserwatora Zabytków (stan na 05.2022 r.)	134

Tab. 20 Zestawienie obiektów wpisanych do GEZ znajdujących się na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” (stan na 09.2022 r.) (Źródło: wyciąg ze Studiów Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego gmin Borzytuchom, Kołczygłowy, Dębica Kaszubska, Kobylnica, Słupsk, Bytów i Czarna Dąbrówka oraz programów ochrony zabytków dla tych gmin)	135
Tab. 21 Inne cenne obiekty zabytkowe na terenie Parku.	146
Tab. 22 Zabytki Ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”	154
Tab. 23 Krajobrazy o cechach priorytetowych w PKDS i jego otulinie	164
Tab. 24 Uwarunkowania prawne ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych.....	167
Tab. 25 Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia.....	185
Tab. 26 Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia.....	190
Tab. 29 Strefy ochrony krajobrazów - charakterystyka.	198
Tab. 30 Obiekty budowlane rekomendowane do wpisu do rejestru zabytków.	201
Tab. 31 Historyczne drogi brukowe, w tym drogi wraz z alejami drzew rekomendowane do wpisu do rejestru zabytków.	202
Tab. 33 Obiekty rekomendowane do wpisu do ewidencji zabytków.	205

Spis rycin:

Ryc. 1 Relacje pomiędzy audytem krajobrazowym oraz planem ochrony parków krajobrazowych. (Opracowanie własne).....	6
Ryc. 2 Położenie PKDS na tle mezoregionów fizyczno-geograficznych. (Źródło: geoserwis - zmienione).....	19
Ryc. 3 Lokalizacja punktów widokowych wg mapy turystycznej (2016) i planu ochrony (2003). (Opracowanie własne na podstawie ww. materiałów)	22
Ryc. 4 Lokalizacja zidentyfikowanych punktów i otwarć w PKDS. (Opracowanie własne)	32
Ryc. 5 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 2.	34
Ryc. 6 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 3.	35
Ryc. 7 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 5.	37
Ryc. 8 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 6.	38
Ryc. 9 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 7.	40
Ryc. 10 Analiza kompozycji widokowej otwarcia widokowego nr O1.	42
Ryc. 11 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr O6.....	44
Ryc. 12 Lokalizacja ciągów i osi widokowych. Opracowanie własne na podstawie badań terenowych.	55
Ryc. 13 Lokalizacja wyróżniających się wnętrz krajobrazowych na obszarze PKDS. (Opracowanie własne)	69

Ryc. 14	Lokalizacja dominant w krajobrazie PKDS i najbliższym otoczeniu. (Opracowanie własne)	71
Ryc. 15	Przedpola ekspozycji w otoczeniu obiektów zabytkowych PKDS. (Opracowanie własne)...	75
Ryc. 16	Aleje drzew o dużych walorach krajobrazowych na terenie PKDS i w bliskim sąsiedztwie. (Opracowanie własne).....	80
Ryc. 17	Drogi brukowe na terenie PKDS. (Opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych Parku)	88
Ryc. 18	Klasyfikacja typów rzeźby terenu PKDS wraz z otuliną zgodnie z typologią zawartą w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394. (źródło: Audyt krajobrazowy województwa pomorskiego – w przygotowaniu, wykonawca Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego).....	92
Ryc. 19	Klasyfikacja typów i podtypów krajobrazów (tzw. krajobrazów aktualnych) PKDS wraz z otuliną zgodnie z typologią zawartą w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394. (źródło: Audyt krajobrazowy województwa pomorskiego – w przygotowaniu, wykonawca Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego), objaśnienia w tabeli poniżej.	93
Ryc. 20	Wzrost udziału zadrzewień w rolniczym krajobrazie Wierszyna. (Źródło Google Earth)	97
Ryc. 21	Rozwój zabudowy mieszkaniowej w Borzytuchomiu. (Źródło Google Earth)	98
Ryc. 22	Na terenach łąkowych w Zajączkowie powstało pole golfowe. (Źródło Google Earth)	99
Ryc. 23	Sukcesja drzew w otoczeniu jeziora Głębokiego obniżyła potencjał ekspozycyjny punkty widokowego. (Źródło Google Earth)	100
Ryc. 24	Borzytuchom. Stan obecny i mapa historyczna.	118
Ryc. 25	Gałąźnia Wielka. Stan obecny i mapa historyczna.	118
Ryc. 26	Kończygłowy. Stan obecny i mapa historyczna	119
Ryc. 27	Kruszyna. Stan obecny i mapa historyczna.....	119
Ryc. 27	Kwakowo. Stan obecny i mapa historyczna	119
Ryc. 29	Lubuń. Stan obecny i mapa historyczna	120
Ryc. 30	Wierszyno. Stan obecny i mapa historyczna.....	120
Ryc. 31	Żelkówko. Stan obecny i mapa historyczna.....	120
Ryc. 32	Barnowo. Stan obecny i mapa historyczna	121
Ryc. 33	Gałąźnia Mała. Stan obecny i mapa historyczna	121
Ryc. 34	Jasień. Stan obecny i mapa historyczna	121
Ryc. 35	Kartkowo. Stan obecny i mapa historyczna.....	122
Ryc. 36	Krzynia. Stan obecny i mapa historyczna.....	122
Ryc. 37	Łosino. Stan obecny i mapa historyczna.....	122
Ryc. 38	Motarzyno. Stan obecny i mapa historyczna	123
Ryc. 39	Niepogłędzie. Stan obecny i mapa historyczna.....	123
Ryc. 40	Osieki. Stan obecny i mapa historyczna	123

Ryc. 41 Radusz. Stan obecny i mapa historyczna	124
Ryc. 42 Unichowo. Stan obecny i mapa historyczna	124
Ryc. 43 Zajęczkowo. Stan obecny i mapa historyczna	124
Ryc. 44 Żelki. Stan obecny i mapa historyczna	125
Ryc. 45 System hydrotechniczny na środkowej Słupi. (Opracowanie własne)	126
Ryc. 46 Rozmieszczenie elektrowni wodnych na środkowej Słupi. (Florek E., 2001).....	127
Ryc. 47 Schemat układu elektrowni wodnej w Gałąźni Małej. (Opracowanie własne na podstawie tablic informacyjnych PKDS)	129
Ryc. 48 Lokalizacja zabytków w granicach PKDS. (opracowanie własne).....	148
Ryc. 49 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	149
Ryc. 50 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	150
Ryc. 51 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	150
Ryc. 52 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	152
Ryc. 53 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	152
Ryc. 54 Krajobrazy priorytetowe na tle pozostałych cennych krajobrazów wyznaczonych na podstawie cech wskazanych w Rozporządzeniu. (Opracowanie na podstawie materiałów pozyskanych z PBPR oraz materiałów własnych)	165
Ryc. 55 Krajobrazy priorytetowe na tle pozostałych cennych krajobrazów wyznaczonych na podstawie cech wskazanych w Rozporządzeniu oraz obszary o najcenniejszych walorach fizjonomicznych PKDS. (Opracowanie na podstawie materiałów pozyskanych z PBPR oraz materiałów własnych).....	166
Ryc. 56 Zasada podziału PKDS na strefy funkcjonalno-przestrzenne (opracowanie własne).....	194
Ryc. 57 Strefy ochrony krajobrazu wyznaczone w granicach PKDS. (Opracowanie własne)	201
Ryc. 58 Obszary rekomendowane do objęcia ochroną jako strefy ochrony konserwatorskiej w mpzp. (Opracowanie własne).....	206
Ryc. 59 Obszary wskazane do ochrony w celu zachowania i kształtowania wartości krajobrazowych, fizjonomicznych i kulturowych (strefy BM_VI_2) (Opracowanie własne).....	210

Spis fotografii:

Fot. 1 Dolina Słupi. (Fot. Kubiec K., 2020).....	1
Fot. 2 Aleja drzew wzdłuż drogi Kwakowo-Komiłowo. Punkt 1MT. (Fot. Kubiec K., 2020).....	29
Fot. 3 Widoki przy drodze w miejscowości Żelki. Punkt 2MT. (Fot. Wasilewski M., 2020)	29
Fot. 4 Ograniczony drzewami widok z punktu widokowego w Krzyni. Punkt 3MT. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	30
Fot. 5 Wierszyno. Widok na zabudowania wiejskie i aleję drzew. Punkt 4MT/ O2. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	30

Fot. 6 Ograniczony drzewami widok na jezioro Głębokie. Punkt nr 6MT/ O7. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	30
Fot. 7 Jezioro Okoniewskie. Punkt nr 8MT/ O10. (Fot. Wasilewski M., 2020)	31
Fot. 8 Otwarcie widokowe na jezioro Jasień – punkt nr 13MT/ O16. (Fot. Wasilewski M., 2020)	31
Fot. 9 Widok z punktu nr 2 (Fot. Wasilewski M., 2020).....	33
Fot. 10 Widok z punktu nr 3 (Fot. Wasilewski M., 2020).....	35
Fot. 11 Widok z punktu nr 6. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	36
Fot. 12 Widok z punktu nr 6. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	38
Fot. 13 Widok z punktu nr 7. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	39
Fot. 14 Otwarcie widokowe nr O1. (Fot. Wasilewski M., 2020)	41
Fot. 15 Widok z punktu nr O6. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	44
Fot. 16 Punkt widokowy nr 1. Punkt zlokalizowany na drodze Kwakowo-Lubuń. Widok z mostu na dolinę rzeki Słupia. Widok w kierunku południowo-wschodnim (zdjęcie u góry), widok na łąki w kierunku północno-zachodnim (zdjęcie na dole). (Fot. Wasilewski M., 2020)	50
Fot. 17 Punkt widokowy nr 4. Jezioro Konradowo. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	50
Fot. 18 Otwarcie widokowe O4. Wierszyno. Widok na tereny rolnicze (łąki i pola uprawne) urozmaicone ciekami i grupami drzew i krzewów. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	51
Fot. 19 Otwarcie widokowe nr O4. Łąki we wsi Wierszyno, okolice dawnego parku dworskiego. (Fot. Wasilewski M., 2020)	51
Fot. 20 Otwarcie widokowe nr O5, tzw. „Cypel Remela”. (Fot. Wasilewski M., 2020)	51
Fot. 21 Otwarcie widokowe nr O8. Grabówko – łąki w dolinie dawnego koryta Słupi. (Fot. Wasilewski M., 2020)	52
Fot. 22 Otwarcie widokowe nr O9. Krosnowo – łąki i zadrzewienia. (Fot. Wasilewski M., 2020)	52
Fot. 23 Otwarcie widokowe nr O11. Łąki w Borzytuchomiu. (Fot. Wasilewski M., 2020)	52
Fot. 24 Otwarcie widokowe nr O13 – widok w kierunku zachodnim. Kartkowo. (Fot. Kubiec K., 2020).....	53
Fot. 25 Ciąg widokowy Kwakowo-Kruszyna (C2) wzdłuż drogi krajowej nr 21. Widok na otulinę. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	60
Fot. 26 Ciąg widokowy (C4) wzdłuż drogi Wierszyno - Górki. (Fot. Wasilewski M., 2020)	60
Fot. 27 Ciąg widokowy (C10) wzdłuż drogi i ścieżki rowerowej ze wsi Borzytuchom w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)	61
Fot. 28 Ciąg widokowy (C12) wzdłuż drogi z Borzytuchomia w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)	61
Fot. 29 Oś widokowa (OW1) – widok na służę i zbiornik Konradowo. (Fot. Kubiec K., 2020).....	62
Fot. 30 Oś widokowa z akcentem wodnym (OW2). Okolice jeziora Konitowskiego. (Fot. Wasilewski M., 2020)	63
Fot. 31 Oś widokowa z akcentem kulturowym – Pałac w Kartkowie (OW3). (Fot. Wasilewski M., 2020).....	63
Fot. 32 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Głębokie. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	64

Fot. 33 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Osiecko. (Fot. Kubiec K., 2020).....	65
Fot. 34 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Godzierz. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	66
Fot. 35 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Modre. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	67
Fot. 36 Wnętrze krajobrazowe – Zalew Grabówko. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	67
Fot. 37 Wnętrze krajobrazowe – Skotawskie Łąki. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	68
Fot. 38 Dominanta kulturowa pozytywna – Kościół we wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)	71
Fot. 39 Dominanta kulturowa pozytywna – elektrownia wodna Krzynia. (Fot. Wasilewski M., 2020)	72
Fot. 40 Dominanta kulturowa pozytywna – wieża dawnej gorzelnii w Gałąźni Wielkiej. (Fot. Wasilewski M., 2020)	72
Fot. 41 Dominanta kulturowa negatywna – maszt telefonii komórkowej we wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)	73
Fot. 42 Dominanta kulturowa negatywna – elektrownie wiatrowe, w gminie Kobylnica (otulina Parku). (Fot. Wasilewski M., 2020)	73
Fot. 43 Przykład subdominandy kulturowej – zamek wodny w Gałąźni Małej. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	74
Fot. 44 Przykład subdominandy krajobrazowej – aleja drzew (Wierszyno – Górki). (Fot. Wasilewski M., 2020).....	74
Fot. 45 Przedpole ekspozycji pałacu w Unichowie. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	75
Fot. 46 Aleja drzew w Wierszynie (trasa Wierszyno – Górki). (Fot. Wasilewski M., 2020)	77
Fot. 47 Aleja drzew wzdłuż trasy z Osiek w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)	77
Fot. 48 Aleja klonowa wzdłuż drogi łączącej Motarzyno i Gałąźnię Wielką. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	78
Fot. 49 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej Kwakowo i Komiłowo. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	78
Fot. 50 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej Mielno i Suchorze. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	79
Fot. 51 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej m. Żelki i Żelkówko. (Fot. Wasilewski M., 2021).....	79
Fot. 52 Droga brukowa w okolicach elektrowni Krzynia. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	81
Fot. 53 Droga brukowa w Gałąźni Małej. (Fot. Kasprzak A., 2020)	81
Fot. 54 Droga brukowa w Gałąźni Małej. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 55 Droga brukowa Kwakowo-Komiłowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 56 Droga brukowa Kwakowo-Komiłowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 57 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 58 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 59 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 60 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	83
Fot. 61 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	83
Fot. 62 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	83

Fot. 63 Droga brukowa w m. Lubuń. (Fot. Kasprzak A., 2020)	83
Fot. 64 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)	83
Fot. 65 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)	83
Fot. 66 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)	84
Fot. 67 Droga brukowa Osieki - Borzytuchom. (Fot. Kasprzak A., 2020)	84
Fot. 68 Droga brukowa Osieki - Borzytuchom. (Fot. Kasprzak A., 2020)	84
Fot. 69 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	84
Fot. 70 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	84
Fot. 71 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	84
Fot. 72 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	85
Fot. 73 Droga brukowa w m. Radusz. (Fot. Kasprzak A., 2020)	85
Fot. 74 Droga brukowa Goszczyno - Niemczewo. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	85
Fot. 75 Droga brukowa w m. Zajązkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	85
Fot. 76 Droga brukowa w m. Zajązkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	85
Fot. 77 Droga brukowa w m. Zajązkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	85
Fot. 78 Droga brukowa w m. Cole (w kierunku stacji kolejowej). (Fot. Kasprzak A., 2020)	86
Fot. 79 Droga brukowa w m. Skarszów Górny. (Fot. Kasprzak A., 2020)	86
Fot. 80 Droga brukowa w m. Skarszów Górny. (Fot. Kasprzak A., 2020)	86
Fot. 81 Droga brukowa w m. Gałęzów. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	86
Fot. 82 Droga brukowa w m. Kołczygłowy. (Fot. Kasprzak A., 2020)	86
Fot. 83 Droga brukowa w m. Barnowo. (Fot. Kasprzak A., 20200)	86
Fot. 84 Droga brukowa w m. Wierszyno. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	87
Fot. 85 Droga brukowa w m. Wierszyno. (Fot. Wasilewski M., 2020)	87
Fot. 86 Droga brukowa Wierszynko - Wierszyno. (Fot. Wasilewski M., 2021).....	87
Fot. 87 Droga brukowa w m. Wierszyno. Fragment bruku został przykryty asfaltem. (Fot. Wasilewski M., 2021)	87
Fot. 88 Maszt telefonii komórkowej we wsi Borzytuchom. Dominanta negatywna. (Fot. Wasilewski M., 2020)	89
Fot. 89 Banery reklamowe – negatywne akcenty w krajobrazie wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)	89
Fot. 90 Dysharmonia w zabudowie wsi Kwakowo. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	89
Fot. 91 Kolorystyka nowych budynków wprowadza dysharmonię w krajobrazie i stanowi negatywny akcent w sąsiedztwie obiektów zabytkowych. Kołczygłowy (przy granicy Parku). (Fot. Wasilewski M., 2020).....	90
Fot. 92 Współczesne formy zagospodarowania działki i stosowane rośliny ozdobne stanowią obcy element w krajobrazie rolniczym Parku. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	90

Fot. 93 Chaos wizualny w otoczeniu zabytkowych budynków wprowadzony przez gatunki ozdobne roślin obcych dla krajobrazów Parku oraz szyldy reklamowe. (Fot. Wasilewski M., 2020)	91
Fot. 94 Gałąźnia Mała (Świelubie) – Grodzisko z okresu 650-400 p.n.e wpisane do rejestru zabytków pod numerem A-32. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	103
Fot. 95 Elektrownia Struga. (Fot. Kubiec K., 2020)	128
Fot. 96 Elektrownia wodna w Gałąźni Małej. (Fot. Kubiec K., 2020).....	129
Fot. 97 Elektrownia wodna w Gałąźni Małej. (Fot. Kubiec K., 2020).....	130
Fot. 98 Elektrownia wodna Strzegomino. (Fot. Kubiec K., 2020).....	131
Fot. 99 Elektrownia wodna Strzegomino. (Fot. Kubiec K., 2020).....	131
Fot. 100 Elektrownia wodna w Krzyni. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	132
Fot. 101 Elektrownia wodna Skarszów Dolny. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	133
Fot. 102 Cmentarz leśników. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	149
Fot. 103 Cmentarz leśników. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	149
Fot. 104 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. http://mojadebnica.pl/cmentarze)	149
Fot. 105 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. http://mojadebnica.pl/cmentarze)	149
Fot. 106 Pozostałości dawnego cmentarza. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	150
Fot. 107 Cmentarz w Podwilczynie. (Fot. Wasilewski M., 2020)	151
Fot. 108 Pozostałości dawnego cmentarza. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	151
Fot. 109 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. http://mojadebnica.pl/cmentarze)	152
Fot. 110 Cmentarz w ŻelkóWKu. Po prawej gład nagrobny upamiętniający synów ostatnich właścicieli Zajązkowa. (Fot. Wasilewski M., 2021).....	153
Fot. 111 Cmentarz w Zajązkowie. (Fot. Wasilewski M., 2021).....	153
Fot. 112 Lubuń - Kamienie pamiątkowe na „Szlaku papieskim”. (Fot. Wasilewski M., 2020)	157
Fot. 113 Soszyca – Tablica informacyjna na szlaku elektrowni wodnych.....	158
Fot. 114 Łosino - Tablica informacyjna Pomorskich Szlaków Kajakowych.	158

13.ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1: Najcenniejsze obiekty nieruchome w granicach Parku – wykaz oraz opis

Załącznik 2: Zabytki w otulinie Parku Krajobrazowego “Dolina Słupi” – wykaz

Załącznik 3: Wyciąg zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu z uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obszarów położonych całkowicie lub częściowo w granicach PKDS.

Załącznik 4: Mapa inwentaryzacyjna walorów fizjonomicznych Parku Krajobrazowego “Dolina Słupi” (skala 1:50 000)

Załącznik 5: Mapa inwentaryzacyjna zasobów kulturowych Parku Krajobrazowego “Dolina Słupi” (skala 1:50 000)

Załącznik 6: Stanowiska archeologiczne w granicach Parku Krajobrazowego “Dolina Słupi” (skala 1:50 000)